

V 02050

13081 I

Stran

180957

Anton Krošl:

ZEMLJIŠKA ODVEZA NA BIVŠEM KRANJSKEM.

(Organizacija in delo zemljiškoodveznih organov 1849 - 1853)

[Ljubljana 1944.]

[Doktorska disertacija.]

II 180527

II 180527

naslov strani:

REPUBLIKA ÖSTERREICH

Organizacija in delo zemljiškoobveznih organov 1849 - 1853

1. del, 1. knjiga, 1. zvezek

0 2017/1965

K A Z A L O .

	Stran
PREDGOVOR	1
VIRI IN LITERATURA	8
UVOD	10
Podložništvo	11
Podložniške dajatve pred 1848.	16
Razvoj zakonodaje za verstvo podložnikov	24
Delež Kranjske	27/1 - 27/13
SMERNICE ZA DELO ORGANOV ZA ZEMLJIŠKO ODVEZO	
Splošno	28
Odškodnina	31
ORGANIZACIJA ORGANOV ZA ZEMLJIŠKO ODVEZO	
Splošno	37
Ministerialni komisar	38
Deželna komisija za zemljiško odvezo	42
Organizacija zoh. fonda	47
Okrajne komisije	48
Doba delovanja okrajnih komisij	50
POSTOPEK PRI DELU	
Splošno	52
Postopek minister. komisarja in dež. komisije	53
Postopek okrajne komisije	55
REZULTAT DELA	
a. Splošno	59
b. O izrazoslovju imenj	61
Količine in vrste prijavljenih dajatev	64
Prava desetina	64
Tlaka	65
Pregled imenj z največjo tlako	67
Obveznosti v denarju in v naravi	70
Pregled imenj glede davščin v denarju in v naravi	74
Pregled protiobveznosti	75
Absolutna števila upravičencev in zavezancev	76
Izvedba zemljiške odveze	80
Desetina	80
Urbarijalne dajatve	81
Laudemiji	82
Odkupnina in kupna odškodnina	82
Obseg in vrste odvezanih zemljišč	86
Pregled celokupnega dela zemlj. odv.	88
Zaključek	91
PRILOGA I. ZAKON O ODPRAVI TLAČANSTVA Z DNE 7. SEPT. LETA 1848.	
PRILOGA II. PATENT Z DNE 4. MARCA 1849.	
PRILOGA III. Verordnung des Ministeriums des Innern, betreffend die Durchführung der Grundentlastung im Kronlande Krain.	
PRILOGA IV. Instruktion für den Ministerial-commissär.	
PRILOGA V. O vrstah in nazivih podložniških obveznosti na bivšem Kranjskem.	
PRILOGA VI. Merilo in ocenjevanje podložniških obveznosti.	

P r e d g o v o r .

V času propadanja fevdalstva ter vedno močnejšega uveljavljanja denarnega gospodarstva se je začela v Srednji Evropi do sedaj zadnja borba obdelovalcev zemljišč za temeljito, bistveno reformo njihovih pravic in odnošajev do ostale družbe. Ta borba je trajala v biši Avstriji do l. 1848., ko so ostali stanovi človeške družbe z zakonskimi odredbami ugodili skoro vsem zahtevam neposrednih obdelovalcev zemlje - kmetov.

L. 1848. je mejnik v zemljiščni zgodovini bivše Avstrije, s tem pa tudi bivše Kranjske, ki je bila tedaj avstrijska kronovina.

Po zakonitih odredbah je takratna dunajska vlada pristopila v vseh avstrijskih deželah k reševanju problema, ki ga nazivamo zemljiška odveza.

Zemljiška odveza se je izvršila v vseh kronovinah po določenih zakonskih smernicah in glede na obsežnost predmeta v sorazmerno zelo kratkem času. Tudi na bivšem Kranjskem je ~~dunajska~~ vlada odredila definitivno likvidacijo ostankov fevdalnega gospodarskega reda s tem, da je izvedla zemljiško odvezo.

Kako pa je izvršila to, po svoji gospodarski in kulturni dalekosežnosti pomembno dejanje - je predmet pričujoče razprave.

Čeravno je vsa doba po l. 1848. pokazala, kako izrednega pomena je bil dogodek zemljiške odveze za vse dežele, kjer se je izvršila, vendar manjka domala do danes o tem še večjih, zaključenih del. Pa tudi potrebnih preddel za tako obsežno delo po večini še manjka.

Saj razen sumarične uradne izdaje o izvršeni zemljiški odvezi iz l. 1857.⁺ ni skoro nikakih samostojnih arhivalnih raziskovanj za zgodovino. Grünbergova^{dela} se večinoma omejujejo na pravno stran zemljiške odveze ter se organizacije in dela kot takega komaj dotaknejo; v kolikor se pa bavijo s temi problemi, se naslanjajo na zakone, poleg tega še na tabele iz prej omenjene uradne izdaje. -

Na njegova izvajanja se po večini naslanjajo vsi naši zgodovinarji, ki so pisali v okviru kakega večjega dela tudi o zemljiški odvezi pri nas (Apih, Dolenc, Mal, Polec).

Pričujoča razprava pa se naslanja prvenstveno na samo-

⁺

Die Grundentlastung in Oesterreich. - Wien 1857.

stojna raziskavanja v prezidijalnem arhivu pri drž. muzeju v Ljubljani, v arhivu mestne občine v Ljubljani, v arhivu notr. ministrstva na Dunaju ter na nad štiriletno, sicer večkrat prekinjeno raziskavanje in študij spisov v arhivu organov za zemljiško odvezo pri kr. banski upravi v Ljubljani

Spisi prezidialnega arhiva pri drž. muzeju v Ljubljani so - v kolikor niso bili izločeni pri preresetavanju spisov l. 1860. - dobro klasirani in večinoma na mestu. Isto velja za mestni arhiv v Ljubljani in za arhiv v notr. ministrstvu na Dunaju, kolikor je bilo potreba kaj vpogleda v njihove spise.

Arhiv organov za zemljiško odvezo pa, ki se nahaja pri kr. banski upravi v Ljubljani, je v zelo zanemarjenem stanju.

Fasciklji in knjige raznih dob in organov so pomešani med seboj, pri raznih selitvah so izvedli ponovne grupacije fascikljev, dostikrat brez notranje povezanosti, mnogo knjig in dragocenih spisov je pa šlo že v izgubo in jih ni bilo mogoče tudi z največjim trudom in zamudo časa zadovoljivo rekonstruirati (n. pr. o volitvah voljenih članov deželne komisije, o njihovem udejstvovanju v komisiji i. sl.). -

Pa tudi še sedaj se uničuje oz. poškoduje dosti spisov. Samo v času našega arhivalnega raziskavanja n. pr. so podstrešje oz. streho ponovno popravljali, pri tem je padal s strehe na fasciklje omet, opeka, delavci so mnogo fascikljev premetali, pri čemer so izpadli razni spisi, ki so nato izginjali. - Isto je bilo opaziti pri montaži nekih cevi menda za centralno kurjavo i. sl.

Skrajni čas bi bil, da se ta arhiv, ki hrani ogromne zaklade podrobnih podatkov o vsakdanji ureditvi življenja našega slovenskega malega in srednjega kmeta v drugi polovici preteklega stoletja, sistematično uredi ter shrani tako, da ne bo propadal in izgubljal dragocene spise; pa tudi tako, da bo lažje in pod ugodnejšimi okolnostmi za raziskavanja uporaben.

Toda čeravno je arhiv za zemljiško odvezo trenutno v desolatnem stanju in ni mogoče na podlagi ohranjenih protokolov in indeksov najti takorekoč nikakega spisa, vendar smo v naši razpravi pridržali oznake originalne registracije, ker je najbolj dosledna in ker se bo arhivar pri ureditvi arhiva, ki se bo prej ali slej morala izvesti, vsekakor moral držati originalne, prvotne registracije, ker se na njo nanašajo tudi vse oznake indeksov in protokolov.

Na podlagi tega arhivalnega raziskavanja, z dopolnitvami iz ostalih virov (zakoni etc.) in literature torej skuša predležeče delo prikazati zemljiško odvezo, kakor se je izvršila na bivšem Kranjskem. - Ker so jo opravili posebej za to postavljeni organi, se bavi delo prvenstveno s smernicami, postopkom pri delu in rezultatom dela teh organov, ki so bili: Ministerijalni komisar, deželna komisija in okrajne komisije ter zemljiškoodvezni fond. -

S tem je pa že tudi podana časovna omejitev razpravi:

Ker so s koncem hasnovalnega leta 1848., to je z 31. okt. 1848., prenehale uradno vse podložniške vezi in je postal podložnik s hasnovalnim letom 1849. svoboden lastnik zemlje, je tedaj treba začeti razpravo s tem letom. To pa tembolj, ker je začela delovati s tem letom glavna institucija za izvedbo zemljiške odveze. Končati je pa treba razpravo z letom, ko je omenjena komisija dovršila svojo nalogo in bila za to ukinjena. Glavna institucija za zemljiško odvezo pa je bila deželna komisija za zemljiško odvezo, ki je delovala od jeseni 1849. pa do konca leta 1853. (gl. str. 43)

Zato omejujemo tudi mi v jedru našo razpravo na dobo od 1849. do 1853. ne puščajoč pri tem nikakor v nemar za popolnost in razumevanje stvari potrebnih podatkov iz dobe pred 1848. in po l. 1853.

OPIS ZEMLJIŠKOODVEZNEGA ARHIVA.

Zemljiškoodvezni arhiv se nahaja na podstrešju glavnega poslopja kr. banske uprave v Ljubljani in zavzema eden celotni obzidani razdelek podstrešja. -

Arhiv je zelo obsežen in je pravzaprav združitev spisov in knjig predsedstva zodv. komisije, deželne in nekaterih distriktnih komisij za zemljiško odvezo, zemljiškoodveznega fonda, komisije za odpravo in regulacijo zemljiških servitutov in komisije za agrarne operacije; poleg tega so pomešani vmes tudi fascikli in knjige nekadanje organizacijske komisije.

V naslednjem podajamo podrobni opis onih knjig in spisov, ki se nanašajo predvsem na delo zemljiškoodveznih organov v letih 1849 - 1853. -

A. K n j i g e .

1. Haupt - Index aller in dem GrundentlastungsCataster vorkommenden Berechtigten. - Abecedni seznam vseh upravičencev, kakor jih navaja zodv. kataster. Pri vsakem upravičencu je v tem seznamu naveden zvezek in stran, kjer se nahaja vpis v zodv.

katastru, dalje likvidirani skupni iznos zdv. kapitala in številke ter letnice aktov, s katerimi je bil kapital nakazan. - Zneski kapitala so s svinčnikom sumirani in znaša končna vsota 9,970.626*20 glđ konv. novca.

Folijant manjšega formata, usnjen hrbet, platnice iz lépenke, nepaginiran, 138 listov, vse dobro ohranjeno. -

2. Grundentlastungscataster der Berechtigten, Band Litt. A. - (na drugi notr. strani napisano z modrim svinčnikom: Dominien, Zehent, Urb. u. Kaufrechte). - Abecedni seznam upravičencev svetnih dominijev z navedbo datuma in številke rešitve zdv. komisije, z imenom dominija, upravičenja, vrstami obveznosti (urbarijalne, laudemijalne, desetinske), urbarijalne in desetinske odškodnine (rente in kapitalov), odkupnine, laudemijalne rente in kapitala, zastankov za 1848. in številke ter datuma odloka direkcije zdv. fonda o nakazanem kapitalu. - Imena upravičencev imajo tekoče številke za vsako črko posebej, ob koncu vsake črke je imenski pregled vseh upravičencev dotične črke s pripadajočimi zneski; ob koncu knjige je sumarični pregled vseh črk (brez imen) z likvidiranimi zneski. -

Folijant, vezan v obrabljeno usnje, folijiran s svinčnikom, 156 listov, vsi dobro ohranjeni.

3. Grundentlastungscataster der Berechtigten, Band Litt. B. (na drugi notr. strani napisano z modrim svinčnikom: Geistlich Berechtigte, Urb. Zehent). - Abecedni seznam duhovnih upravičencev z enako razporeditvijo vsebine, kakor je opisana pod 2.

Folijant, vezan v usnje, hrbet poškodovan, foliran s svinčnikom, 218 listov, vsi dobro ohranjeni.

4. Grundentlastungs-Cataster der Berechtigten, Band Litt. C. (na drugi notr. strani napisano z modrim svinčnikom: Privat - Zehent) - Abecedni seznam privatnih imejiteljev desetine (in nekaterih urb. obveznosti) z enako razporeditvijo vsebine, kakor je opisana pod 2.

Folijant, vezan v usnje, hrbet poškodovan, foliran s svinčnikom, 105 listov, vsi dobro ohranjeni.

5. Pet sešitkov s papirnatim ovojem, vsi dobro ohranjeni: Praesidial Einzeichnungen - Protocoll der KK. Grundentlastungs - Landes Commission für Krain. - Vom ersten Jänner bis inclusive letzten Dezember (vsak sešitek ima nato svojo letnico: 1850, 1852, 1853, 1854). - Inhibitni sezname spisov zdv. prezidija. -

Nepaginirani, imajo sledeče število listov:
sešitek za leto 1850. listov 6, inh. števil 80
(prvi vpis 14. januarja 1850.)

sešitek za leto 1851. listov 4, inh. števil 57

" " " 1852. " 4 " " 83

" " " 1853. " 6 " " 72

" " " 1854. " 4 " " 39

6. Na 27 polah (54 listov) se nahaja (brez ovitka, ne-
sešit, brez paginacije, sicer dobro ohranjen):

Index zu den Praesidial - Acten der k. k. Krainischen
Grundentlastungs - Landes Commission. 1849 bis

Abecedni seznam vpisov predsedstva zdov. deželne ko-
misije. -

7. Gestions - Protokoll der Liquidationsabtheilung der
k. k. Grundentlastungslandeskommission des Kronlandes Krain.-

Časovno zapovrstni seznam došlih oz. odpravljenih spisov
likvidacijskega oddelka zdov. dež. komisije. - Prvi vpis
17. nov. 1849., zadnji 9. jan. 1852. - Strani z vpisi od
1. jan. 1852. dalje so s svinčnikom prečrtane. -

Folijant s platnenim hrbtom, platnice iz lepenke, nepa-
ginirano, 140 listov, od teh 7 zadnjih praznih. - Vse dobro
ohranjeno.

8. Index der k. k. Grundentlastungs - Landes Commission
de 1849 - (1854). -

Seznam spisov zdov. deželne komisije po abecednem redu
predlagateljev oz. prejemnikov aktov. -

2 folijanta, usnjeni hrbet, dokaj poškodovane platnice
iz lepenke, prvi obsega črke od A do M, drugi črke od N do Z.
Nepaginirana, prvi 240 listov, drugi 220 listov, vsi dobro
ohranjeni. -

9. Geschäften - Protokoll der k. k. Grundentlastungs-
landeskommission. 1850.

Časovno zapovrstni seznam došlih oz. odpravljenih spi-
sov zdov. deželne komisije za leto 1850. Vsebuje poleg tega
z inhibitnim datumom 1. jan. 1850. tudi vse spise iz l. 1849.
(prvi spis od 28. okt. 1849.). - Inhibitnih števil vseh
6.150.

Folijant, usnjen hrbet, platnice iz lepenke, štetje po
polah (263), od teh 525 listov oz. 1.050 strani popisanih.
Vse dobro ohranjeno.

10. Geschäften - Protokoll der Grundentlastungslandes-
kommission de anno 1851. -

Časovno zapovrstni seznam došlih oz. odpravljenih spisov
zdov. dež. komisije v letu 1851. - Vseh inhib. števil 5.922.-

Folijant, usnjen hrbet, platnice iz lepenke deloma poškodovane, štetje po polah (346), od teh 692 listov oz. 1.383 strani popisanih, vse dobro ohranjene. - Najobsežnejši folijant z odv. arhiva.

11. Geschäften - Protokoll der Grundentlastungslandeskommision de anno 1852. -

Časovno zapovrstni seznam došlih, oz. odpravljenih spisov z odv. dež. komisije v letu 1852. Inhibit številka 7.350.

Folijant z razmeroma dobro ohranjenim usnjenim hrbtom in platnicami iz lepenke. - Štetje po polah (322), od teh popisanih 644 listov oz. 1.287 strani, vse dobro ohranjeno. -

NB. Protokolov z odv. deželne komisije za l. 1853. (in ev. 1854) ni med arhivalnimi spisi.

12. Index der Grundentlastungs - Fonds Direktion für die Jahre 1851 bis 1857.

Abecedni seznam spisov direkcije z odv. fonda od 1851. do 1857. -

Folijant, zelo poškodovan usnjen hrbet, platnice iz lepenke, listi izpadajo, nepaginirano.

13. Exhibiten - Protokoll der k. k. Grundentlastungs-Fonds Direktion 1853.

Časovno zapovrstni seznam došlih oz. odpravljenih spisov direkcije z odv. fonda za l. 1853. -

Folijant, usnjen hrbet, platnice iz lepenke, štetje po polah (258), vsega 515 listov, zadnji listi manjkajo, zadnji ohranjen vpis pod številko 4401 z dne 11. nov. 1853. -

Protokolov iste oblasti za l. 1851., 1852. ni v z odv. arhivu. - Pač pa se nahajajo v z odv. arhivu še protokoli iste oblasti za leta 1854., 1856., 1858. in 1859.

Poleg opisanih knjig pa se nahajajo pri z odv. arhivu na podstrešju še sledeče knjige:

Protokoli komisije za odpravo in regulacijo zemljiških servitutov za leta 1855. - 1856., 1858., 1859. in 1860. -

Nato pa še nad 60 knjig (protokolov, indeksov) raznih centralnih oz. lokalnih komisij za dobo od 1860. do 1910.

B. A k t i .

Akti se nahajajo v fasciklih, od katerih imajo nekateri prav voluminozni obseg. -

Registracijo so sprva izvedli očividno po časovnem redu, vendar so tekom časa spise znatno premetali in zamenjali. Zato je iskanje poedinih aktov na podlagi ekshibitnih protokolov skoro nemogoče.

Samostojno klasifikacijo ima samo prezidijalni arhiv z odv. ^{dež.} komisije, od katerega so pa ohranjeni le 3 fasciklji za leta 1850., 1851. in 1853. -

Ostali spisi deželne komisije z odv., direkcije z odv. fonda, distriktnih komisij in komisije za regulacijo in odpravo zemljiških servitutov pa so med seboj popolnoma pomešane. -

Spisi se nahajajo v ca 1.050 fascikljih, ki jih je bilo mogoče glede na pretežno večino aktov oblasti, ki jih je prejela oz. odpravila, sledeče razvrstiti (seveda le približno):

Zodv. dež. komisije	ca	100	fascikljev
distriktne	"	200	"
Organizacijske	"	50	"
Ostale	"	700	"
Skupaj	ca	1.050	"

Vrh tega se nahaja v z odv. arhivu še 26 obsežnih svežnjev razsodb z odv. organov ("Urkunden"), ki vsebujejo zaključni akt o odvezi ali odkupu kake obveznosti ali servituta. - Razsodbe ("Urkunden") so pisane na tiskane formularje. -

Vse knjige, akti in razsodbe ("Urkunden") so pisane oz. tiskane v nemščini, večinoma v gotici.

Popis gradiva v maj. arhivu v G.
arhivu mestne oblasti G.
arhivu nestr. ministrstva na Dunju

VIRI IN VAŽNEJŠA LITERATURA.

Arhiv deželne komisije za zemljiško odvezo pri kr. banski upravi v Ljubljani.

Prezidialni arhiv pri državnem muzeju v Ljubljani, fasc. ex 1849 - 1853 (oz. 1854). -

Reichsgesetzblatt ex 1848 - 1849.

Ukaz ministrstva notranjih opravil, kako se ima oprostenje zemljišč v Kranjski kronovini izpeljati. Dunaj 1849. Verordnung des Ministeriums des Innern, betreffend die Durchführung der Grundentlastung im Kronlande Krain. - Wien, den 12. September 1849.

Darstellung der Grundentlastungs-Vorschriften für die Kronländer Krain und Steiermark alphabetisch geordnet. Tisk in založba Ign. A. pl. Kleinmayr, Ljubljana 1849.

Instruktion für die zur Durchführung der Grundentlastung im Kronlande Krain aufgestellten Districts-Commissionen. - Tisk Ign. Al. pl. Kleinmayr, Ljubljana 1850. -

Die Grundentlastung in Oesterreich.

Erster Teil betreffend die Kronländer Oesterreich ob und unter der Enns, Salzburg, Steiermark, Kärnten, Krain, Küstenland, Tirol, Böhmen, Mähren, Schlesien, Galizien, Bukowina und das Grossherzogthum Krakau. - Nach amtlichen Quellen dargestellt. - Wien 1857. - Aus der K. K. Hof und Staatsdruckerei.

Deželni zakonik in vladni list za Kranjsko kronovino (Landes-Gesetz-und Regierungsblatt für das Kronland Krain) ex 1849 - 1854. -

"Novice" de 1849 - 1857.

"Ljubljanski časnik" - Ljubljana 1850 - 1851.

"Laibacher Zeitung" - Ljubljana - 1849 - 1854.

- 0 -

Apih Josip Slovenci in leto 1848. - Ljubljana 1888.

Isti Naš cesar; v Celovcu 1898.

Dr. Kos Milko Zgodovina Slovencev; Ljubljana 1933.

Dr. Mal Josip Zgodovina slovenskega naroda, zvezek 14, Mohorjeva družba, Celje, l. 1936.

Dr. Dolenc Metod Pravna zgodovina slov. ozemlja. Ljubljana 1935. Akademsko založba.

Dr. Janko Polec O odpravi nevoljništva na Kranjskem. Zbornik znanstvenih razprav. - IX. letnik. V Ljubljani 1932 - 1933. Str. 188 - 207.

Isti Prevedba zakupnih kmetij v kupne na Kranjskem ob koncu 18. stol. Zbornik znanstvenih razprav. 1937.

Isti Kraljestvo Ilirija; Ljubljana 1925.

Isti Svobodniki na Kranjskem. Glasnik muzejskega društva, XVII. l. Ljubljana 1936.

- Dr. Fran Zwitter . . . Prebivalstvo na Slovenskem od XVIII. stol. do današnjih dni. Ljubljana 1936. Razprave znanstvenega društva 14, historični odsek.
- Isti Socialni in gospodarski problemi ilirskih provinc. Glasnik muzejskega društva 1932.

- 0 -

- Grünberg Karl, Geschichte Oesterreichs vom Ausgange des Oktoberaufstandes 1848. - Leipzig 1894(?)
- Isti Die Bauernbefreiung und die Auflösung der gutherrlich-bäuerlichen Verhältnisse in Böhmen, Mähren und Schlesien. - Leipzig 1894.
- Isti Die Grundentlastung. - V I. zvezku zbirke Geschichte der österreichischen Land- und Fortswirtschaft und ihrer Industrien. Wien 1899. -
- Czoernig, Karl Frhrr. von, Oesterreichs Neugestaltung 1848 - 1858, Stuttgart u. Augsburg 1858.
- Mündl Norbert, Die österreichische Grundentlastungsschuld, Wien 1865.
- Jellinek Georg, Bauernbefreiung in Oesterreich-Ungarn, v 1. izd. zbirke "Handwörterbuch der Staatswissenschaften", 2. zv. str. 198 - 204.
- Marchet, članek "Grundentlastung", 1. zv. str. 963 ss. (*Osterr. Staatswörterbuch*),
- G. F. Knapp, Die Bauernbefreiung in Oesterreich und Preussen. - V zbirki: Schmollers Jahrbuch, XVIII. letnik, str. 69 - 91. -
- Mell Anton, Die Anfänge der Bauernbefreiung in Steiermark unter Maria Theresia und Josef II. Graz 1901.

Nekaj literature je citirane med tekstom.

U V O D .

Pojm zemljiške odveze ima v pravnem jeziku svoj širši in svoj ožji pomen⁺.

Po tem pojmovanju pomeni zemljiška odveza v š i r š e m pomenu besede vse zakonite akcije, ki so imele namen, odpraviti gosposkine vrhovne pravice nad zemljišči ter odpraviti ali urediti iz podložniškega razmerja izvirajoča ali vsaj v gotovi meri od njega odvisna bremena in servitute zemljišč. - Te zakonite akcije so se vršile v raznih dobah po različnih organih in se vrše po "komisiji za agrarne operacije" do danes.

Zemljiška odveza v o ž j e m smislu besede pa pomeni izvedbo odprave neposredno podložniškega razmerja kot takega proti ali brez odškodnine. V tem, ožjem, pomenu besede uporabljamo izraz zemljiška odveza v pričujoči razpravi.

Zemljiška odveza je tedaj zaključni akt stoletnega stremjenja za osvoboditev podložnega kmeta, za spremembo deljene zemljiške lastnine v nedeljeno ter za odpravo s podložniškim razmerjem neposredno združenih bremen.

Za točni prikaz tega v agrarnem razvoju pomembnega dogodka pa moramo uvodoma govoriti vsaj pregledno o bistvu podložništva ki ga je ta akt odpravil, o njegovih funkcijah glede subjekta in objekta ter o razvoju zakonodaje pred 1848, ki je pripravljala odpravo podložništva.

+

† Ernst Mayrhofers Handbuch für den politischen Verwaltungsdienst Herausgegeben von Graf Anton Face. Wien 1900. VI. Band, str. 2, 3.

PODLOŽNIŠTVO.

(Podložnik in podložna zemljišča).

1. Pojm podložnika se je izoblikoval v drugi polovici 15. stoletja, ko so spremenjene posestne razmere zabrisale razlike med stopnjami srednjeveškega poljedelskega prebivalstva (nevoljniki, polsvobodni in svobodni kmetje)⁺ - Vendar so označevali še do 18. stoletja pripadnike podložnega stanu z raznovrstnimi izrazi,⁺⁺ dokler ni v 18. in 19. stoletju postal izraz podložnik splošna in uradna oznaka za vse pripadnike podložniškega stanu.

Bistvena značilnost podložnika je bilo podložniško razmerje do zemljiškega gospoda, ki mu je prepuščal za primerne dajatve kmetska zemljišča v hasnovanje. Podložnik je bil zavezan nasproti zemljiški gosposki do pokorščine in zvestobe (zlasti glede dolžnih odrajtvil), ni se smel brez privoljenja zemljiške gosposke niti seliti niti ženiti ter je mogel le v omejenem obsegu pričati oz. tožiti ter se zadolžiti.⁺⁺⁺

V razvoju stoletij do Jožefa II. so se nekatere omenjenih podložniških dolžnosti znatno modificirale, nekatere-zlasti glede ženitve - pa čisto odpadle.⁺⁺⁺⁺

Zemljiška gosposka je pa imela na drugi strani dolžnost, brigati se za podložnika v vsakem oziru, priskočiti mu na pomoč v slučaju elementarnih nezgod, bolezni i. sl.

Poleg tega je vršila zemljiška gosposka skoro vse javne funkcije prvega reda. Tako je opravljala sodno oblast prve stopnje (patrimonijalno sodstvo), pobirala davke za državo in vršila vse administrativne javnouppravne posle (prenos zemljišč, izvršitev oporok i. sl.)

Zemljiški gosposki so pa pritikale tudi izvestne pertinence kakor lov, ribolov in po nekod tudi mlini.

2. Podložna zemljišča so dajale zemljiške gosposke kot kupna ali zakupna v hasnovanje podložnikom v večjem ali manjšem obsegu, kakršen je bil pač sistem gospodarstva, ki je prevladoval. -

a. Sistem gosposkinega gospodarstva je bil ali pridvorno gospodarstvo ali zemljiško gospodarstvo.⁺⁺⁺⁺⁺

⁺ Mell, Die Anfänge der Bauernbefreiung in Steiermark, Graz 1901, str. 13 a. - Kos, Zgodovina Slovencev, Ljubljana 1933, str.180.

⁺⁺Mell, o. c. 14.

⁺⁺⁺Mell, o. c. 18

⁺⁺⁺⁺Polec, O odpravi nevoljnštva na Kranjskem, ZZR 1932, str.194, navaja m. dr. izjavo stanovskega odbora za Kranjsko z dne 30. maja 1782., ki pravi, da na Kranjskem niti moški niti ženske niso bile nikdar("niemalen") ovirani, da se poroče. "To ... ugotovitev bi bilo treba še preiskati na njeno resničnost..." (Polec, o. c.)

⁺⁺⁺⁺⁺Grünberg, Die Grundentlastung, L u F W str.3. Caro, Neue Beiträge zur deutschen Wirtschafts -u. Verfassungsgeschichte (1911) str. 1 - 20. Bull, Vergleichende Studien über die Kulturverhältnisse des Bauerntums. Oslo 1930. str. 12.

Pridvorno gospodarstvo (Gutsherrschaft) je sistem gospodarstva, po katerem obdeluje zemljiški gospod čim več zemlje s svojimi hlapci in tlačani sam ter proizvaja tako pridelke na veliko za trg. Gospod je torej potreboval prvenstveno podložnikove delovne dajatve, tlako, vendar zato ni nič popuščal pri ostalih urbarijalnih dajatvah. -

Pridvorno gospodarstvo je bilo običajna oblika gospodarstva v frankovski dobi⁺, od 15. stol. dalje pa je tvorilo osnovo agrarnemu kapitalizmu.

Pred 1848. je bil ta gospodarski sistem značilnost vsega gospodarskega življenja na Kranjskem⁺⁺, po primerjavi v zemljiško-odveznem katastru pa - prepuščajoč podrobnosti posebnemu raziskavanju - še posebej za Dolenjsko in dele Notranjske.

Zemljiško gospodarstvo (Grundherrschaft) nasprotno pa ni zahtevalo od podložnikov prvenstveno tlake, ampak naturalnih in denarnih dajatev, pa še teh redoma v manjšem obsegu kakor pridvorno gospodarstvo.

Zemljiški gospod je v tem primeru večino svoje zemlje razdelil proti urbarijalnim odrajtvilom med tlačane, sam je pa obdeloval le toliko zemlje, da je pridelal vse potrebno za svoje lastno življenje in za eksistenco svoje družine in služinčad. - Če je pridelal več, je sicer spravil ta odvišek na trg, vendar samo kot odvišek, ne pa - kakor pridvorno gospodarstvo - kot profesionalno proizvodnjo v kapitalistične namene.

Ta gospodarski sistem je bil vsekakor za podložnike ugodnejši od pridvornega gospodarstva in zato v dobah in/deželah, kjer je prevladoval, lahko zasledujemo znaten dvig splošnega življenjskega standarda podložnikov.

b. Podložnik je prejel lahko zemljišče ali kot zakupno ali kot kupno (= dedno zakupno) zemljišče.

Zakupna zemljišča (Leibgeding, Freistift; na Kranjskem predvsem izrazi Mietrecht, Mietgründe) so zemljiški gospodje podeljevali kmetom redoma za dobo ene generacije, torej do smrti prejemnika, včasih tudi njegove žene⁺⁺⁺; dednost sicer ni bila izključena, vendar so lahko zemljiški gospodje z zemljo svobodno razpolagali ter naseljevali na njej njim ljube osebe (Freistift); ker so torej razpolagali zemljiški gospodje s takim zemljiščem in njegovim prejemnikom svobodno, so nazivali prejemnike (svobodine⁺⁺⁺).

Ti so plačali po zakupnem pravu ob prejemu zemljišča primščino (Empfänggeld, Empfach, laudemium), ki je znašala v 18. stol. na Kranjskem redoma 10 - 15% od cenilne vrednosti zemljišča.⁺⁺⁺⁺

⁺ Kos, o. c. 179.

⁺⁺Grünberg, o. c. 3

⁺⁺⁺Polec, Prevedba zakupnih kmetij v kupne..., str.2(136)-
Kos, o. c. 179.

⁺⁺⁺⁺Kos, o. c. str. 180.

⁺⁺⁺⁺Polec, o. c. str. 3 (137). - Glej tudi zadaj str. ~~NN~~²⁰. s.

Kupna ali dedno zakupna zemljišča (saja, emfitevza; ewiges Baurecht, Erbaigen; na Kranjskem se je rabil skoro izključno izraz Kaufrechte) so bila ona, ki so jih prejemniki dobili v dedno hasnovanje, torej časovno neomejeno⁺. Na Slovenskem se je ta oblika začela uveljavljati v 13. stol. s prihodom nemških kolonistov. - Dedni zakup je bil ali po grajskem pravu (Burgrecht), ki je dajal prejemniku največ svobode glede hasnovanja in prodaje ter mu nalagal le drobne davščine za letna odrajtvila in je bil v svojem bistvu zadnja stopnja pred popolno lastnino, ali pa po kupnem pravu (Kaufrecht), ki je bil vsebinsko včasih skoro istoveten z grajskim pravom. Bistvo kupnih zemljišč tako po grajskem kakor po kupnem pravu je bila dednost, prodaja zemljišč pa je bila vezana na pristanek zemljiške gosposke. - Vendar razlike med kupnimi zemljišči ~~po~~ grajskem in kupnem pravu pri zodv. postopku sploh ni več mogoče zaslediti, ker se pojm "grajsko pravo" sploh nikjer ne omenja.

Že v 14. stoletju so na Kranjskem zakupne in kupne kmetije glavne vrste kmetske posesti; med podložniki, pa najsi so prejeli zemljo v tej ali oni obliki, ni mogoče opaziti nikake socialne razlike.⁺⁺

Dedna zakupna zemljišča so podeljevali enako svobodnim kakor nesvobodnim kmetom.

V 16. stol. se je pojavila od strani deželnega kneza Kranjske tendence, da bi prevedel na državnih posestvih sistematično vsa zakupna zemljišča v kupna in si tako s pobiranjem posebne prevedbene takse zagotovil novi vir dohodkov.

Ker pa socialno ni bilo razlike med podložniki kupnih ali zakupnih zemljišč, zlasti pa ker so zemljiške gosposke zavoljo splošnih populacijskih prilik skoro redno dovoljevale tudi na zakupnih zemljiščih dedno nasledstvo, ta namera ni našla posebnega odziva pri kmetih, ki so se ji celo direktno upirali.⁺⁺⁺

Praktično so se tedaj razlike med zakupnimi in kupnimi zemljišči čisto zabrisale že v 16. in 17. stol. To zabrisanje je pa bilo po mnenju virov iz zemljiškoodv. arhiva iz 1857. mogoče le zato, ker so v tem času vendarle prevedli večino zakupnih zemljišč v kupna zemljišča⁺⁺⁺⁺, kar zlasti velja za večino krajev Gorenjske in Notranjske, dočim je na Dolenjskem ostalo večinoma vse pri starem, zakupnem načinu, "ker se podložniki zavoljo turških napadov in odročnosti od velikega prometa niso mogli povzpeti do prevedbe". Tako je bilo na Dolenjskem še za časa rektifikacije večina zemljišč zakupnih.⁺⁺⁺⁺

⁺Polec, o. c. str. 7 (141) - Kos o. c. str. 180.

⁺⁺Polec, o. c. 8, (142).

⁺⁺⁺Polec, o. c. 10 (144) in ss.

⁺⁺⁺⁺Arhiv zodv. 1434 de 1857 fol. 3/1

⁺⁺⁺⁺Arhiv zod., o. c. fol. 3/3.

Ponovno so reševale v 18. stoletju jožefinske reforme to vprašanje in sicer v tem smislu. da bi se morala prevesti vsa zakupna zemljišča v kupna in sicer ob smrti trenutnega hasnovalca. Novemu prevzemniku se zakupno zemljišče ne bi smelo več prepustiti kot zakupno, ampak kot kupno (patent z dne 3. julija 1788). - Samo v slučaju, da se ne bi našlo kupca, ki bi ga hotel pod tem pogojem prevzeti, bi se smelo tako zemljišče dati začasno v najem.

Vendar so tudi te reforme ostale brez pravega učinka. Saj je bilo še za časa zemljiške odveze v l. 1850. po poročilih zastopnika zavezancev Mihaela Ambroža mnogo zakupnih zemljišč na Kranjskem⁺.

c. Glede na posestne pravice in način obdavčenja so se delila zemljišča v svobodna dominikalna in rustikalna ter v podložna dominikalna in rustikalna zemljišča⁺⁺.

Svobodna ali deželna dominikalna zemljišča so bila ona, ki so jih zemljiške gosposke l. 1749. za časa terezijanske rektifikacije še sama hasnovala.

Svobodna rustikalna zemljišča so bila ona, ki so jih kmetje hasnovali že za časa prvega razpisa deželno knežjih davkov 1542. in ki so jih kasneje odkupili od zemljiške gosposke. Njihovi posestniki so se imenovali svobodniki.⁺⁺⁺ Ta zemljišča so bila obdavčena samo z deželno knežjimi davki, ki so jih plačevali po določenih patenta o deželni deski (Landtafel) iz 1747. direktno davčnim oblastem ali katastru.

Podložna so bila na splošno ona zemljišča, ki so bila vpisana v zemljiško knjigo pri katerikoli zemljiški gosposki in od katere je pobiral zemljiški gospod dajatve.

Podložna dominikalna zemljišča so bila ona, ki so jih l. 1542. hasnovali še neposredno zemljiški gospodje, katera so pa kasneje prepustili v dedno (kupni dominikalisti) ali v dosmrtno (zakupni dominikalisti) hasnovanje podložnikom.

Tako svobodni dominikalisti kakor kupni in zakupni dominikalisti niso plačevali nikake rustikalne kontribucije, ampak so bili dolžni samo odrajtovati zemljiški gosposki dominikalne dajatve.

Podložna rustikalna zemljišča pa so bila ona, ki so bila l. 1542. v hasnovanju podložnikov, brez ozira na to, ali so bila tedaj kupna ali zakupna.⁺⁺⁺⁺

⁺Polec, o. c. 67 (201).

⁺⁺Mell, o. c. 15 ss.

⁺⁺⁺ Polec, Svobodniki na Kranjskem. str. 36 ss. 58. Število svobodnikov je znašalo na Kranjskem l. 1784. samo 399.0.c-129s.

⁺⁺⁺⁺ Dolenc, Pravna zgodovina slov. ozemlja, str. 225. navaja sicer kot mejno letnico 1750., vendar pridržimo mnenje Mella (o. c. 17).

Za ta zemljišča, ki so bila na Kranjskem za časa zemljiške odveze v veliki večini (gl. str. 79 . .), so plačevali njihovi imetniki posebne davke, tzv. rustikalne kontribucije. -⁺

Na teh zemljiščih je mogel živeti podložnik ali kot kupni ali kot zakupni rustikalist.⁺⁺

Kupni rustikalist (der eingekaufte Rustikalist) je bil dedni lastnik posestva, ki ga ni ^{mogel} brez privoljenja zemljiške gosposke niti prodati, niti zamenjati, niti zastaviti, pa tudi zemljiška gosposka ga ni mogla z njega izseliti (abstiften).

Zakupni rustikalist (der uneingekaufte Rustikalist) je pa dobil zemljišče samo za dobo ene generacije; po smrti imejitelja je prešlo zemljišče nazaj na zemljiško gospodarstvo, ki pa je redoma molče pristala na prenos zemljišča na dediča⁺⁺⁺.

⁺L. 1542. so na državnem zboru v Pragi določili, da morajo plačevati deželni stanovi od svojih zemljišč stoti del, podložniki pa šestdeseti del od cenilne vrednosti zemljišč in živine kot letni deželnoknežji davek (dominikalna - rustikalna kontribucija) - Že l. 1578. pa so vsa zemljišča glede davka izenačili in jim naložili vsem 60. del njihove cenilne vrednosti kot davek. Z rektifikacijo (gl. str. XVI.) so to vprašanje ponovno preuredili, vendar so izrazi ostali isti do zemljiške odveze. (Mell o. c. 51 ss.)

⁺⁺Mell, o. c. 17.

⁺⁺⁺Mell, o. c. 18.

PODLOŽNIŠKE DAJATVE PRED 1848.⁺

Z razširjanjem nemške kolonizacije v 13. stol. so nastali sistematični zapiski o kmetovih dolžnostih in pravicah nasproti zemljiškemu gospodu. Ti zapiski so torej urejali podložniško razmerje in jih imenujemo urbarje. Dajatve, ki so bile zabeležene v njih in so bile tedaj utemeljene na podložniškem razmerju, se imenujejo urbarijalne dajatve⁺⁺.

Privatnopravnega izvora, torej ne iz podložniškega razmerja izvirajoče, so tzv. odkupna odrajtvila in desetina, ki so po imenu, vsebini, načinu in velikosti lahko včasih enaka urbarijalnim dajatvam.

A. Urbarijalne obveznosti so bile, ^{ali} tzv. zemljiške obveznosti (Grundzinse), ali pa primščine raznih imen (Veränderungsgebühren; Ehrungen; laudemium, mortuarium),⁺⁺⁺ Razlika je bila v tem, da so bile prve obveznosti stalne (letne i. sl.), druge pa samo priložnostne.

Zemljiške dajatve (Grundzinse) so bile lahko v denarju, v naravi ali v delovnih dajatvah.⁺⁺⁺⁺

1. Zemljiške dajatve v denarju so bile zlasti razni davki (urbarijalni, dominikalni, gorski davki, Canon i. sl. - gl. ^{mil} str. 35 s.), ki jih je moral plačati podložnik zemljiški gosposki v gotovini za prepustitev zemljišča v hasnovanje ali kot priznavalnino vrhnjega zemljiškega lastništva. - Semkaj je šteti tudi odkupnino in razne "novce" za drobne davščine in sl., ki so jih spremenili (reluirali) iz naturalnih dajatev v denarne. -

2. Zemljiške dajatve v naravi so obsegale vse vrste zemljiških pridelkov pa tudi drugih predmetov (pepel, raki etc.), predvsem davčno žito, drobne davščine, gornino in birno (vrečno) desetino.

Glede davčnega žita (Zinsgetreide) je veljalo mnogo različnih predpisov, ki so jih razni dvorski dekreti skušali zlasti glede količine in mere izenačiti (Dvorski dekret z dne 30. junija 1783, 24. julija 1783., 17. julija in 25. sept. 1788.) ter uvesti enotno postopanje, vendar se to vse do zemljiške odveze ni posrečilo; zlasti velja to za vprašanje, ali naj bodo mere zvrhane ali samo polne do roba ("štrihane"). - Navedeni dekreti so ponovno sicer odpravili zvrhano mero, toda brez večjega učinka. -

⁺Uporabljamo na splošno izraz "dajatve" kot sinonim za "obveznosti" za nem. "Schuldigkeit". - Za nem. "Leistung" pridržimo Miklošičev prevod "odrajtвило", za nem. "Gaben, Abgaben" pa njegov izraz "davščine". - (Prim. prevod nar. z dne 12. sept. 1849. §§ 17. 18, 19, 20, 21 i. dr.)

⁺⁺ Kos, o. c. 182.

⁺⁺⁺Mell, o. c. 21. ss.

⁺⁺⁺⁺Arhiv zodv., 1434 de 1857 fol. 13, 14, 15. -

Drobne davščine⁺ ("male pravde" - Kleinrechte) so v svojem bistvu one dajatve, ki niso produkt polja, ampak hiše ali hleva; Poleg tega se je pa ravno na Kranjskem prištevalo med drobne davščine še mnogo drugih dajatev, kakor razne kvalitete lesa, gobe, poper, sol, polži, kune i. dr. - Tako spadajo v to kategorijo na kratko vse one dajatve, ki jih ni mogoče uvrstiti v katero drugo skupino obveznosti. -⁺⁺ Neredko se je dogajalo, da so se pojavljale iste dajatve pri nekaterih zemljiških gosposkah kot drobne davščine, pri drugih pa zopet kot davčna dajatev.

Glede drobnih davščin je veljala v korist zavezancev omejitvev, da so jih mogli odrajtati v poljubnem letnem času in da jih zemljiške gosposke nikoli niso smele odkloniti (dvorni dekret z dne 22. marca 1784).

Gornino so odrajtovali posestniki vinogradov zemljiški gosposki večinoma v vinskem moštu, včasih pa tudi v denarju. Pri vinogradih, ki so jih spremenili v polja, pa so spremenili gornino v druge naturalije.

Birna (ali vrečna) desetina (Sackzehent)⁺⁺⁺ je bila nespremenljiva dajatev v naravi ter izvira brez dvoma od desetine kot take; vendar so jo vedno šteli med urbarijalne obveznosti (Eksek. red z dne 1. dec. 1784). - Neredko so odrajtovali birno desetino zemljiški gosposki, večkrat pa tudi drugim dominijem, cerkvam i. sl. - Pobirali so jo večinoma samo od prosa, ajde in prediva v stalni količini. - Birna desetina ni sicer utemeljena la nikakega podložniškega razmerja, vendar so imele zemljiške gosposke v varstvo svojih pravic odprto isto pravno postopanje, kakor za ostale urbarijalne obveznosti.

Zemljiška gosposka pa ni smela nalagati podložnikom sledečih bremen: a.) Odvzem jezikov, če ni bilo posebej dogovorjeno in v običaju (dvorni dekret z dne 22. nov. 1793). b.) podložniki so smeli svobodno prodajati svoje pridelke i. dr. ne da bi morali za-to plačati zemljiški gosposki kakršnekoli prispevke (dvorni dekret z dne 20. nov. 1782, z dne 6. februarja 1786, z dne 14. marca 1789 i. dr. - c.) Enako ni smela zahtevati zemljiška gosposka nikakih urbarijalnih dajatev za vršitev obrtnih pravic, ki niso bile sklenjene kot dominikalne pogodbe; seveda je pa dobivala vse urbarijalne dajatve od rustikalnih realitet, na katerih se je obrt vršila in s katerimi je bilo zemljišče obremenjeno (dv. dekret z dne 26. nov. 1789).⁺⁺⁺⁺

⁺Izraz "drobne davščine" posnemamo po Miklošičevem prevodu v nar. z dne 12. sept. 1849. § 22.

⁺⁺Arhiv z odv. o. c. fol. 14 1/2.

⁺⁺⁺Izraz prihaja bržkone od vreče, s katero so desetino pobirali.

⁺⁺⁺⁺Arhiv za zemlj. odv. 1434 de 1857. fol. 14. 15.

3. Delovne dajatve (tlaka, Robot - Frohndienste, Scharwerk) so tvorile poleg naturalnih odrajtvil gotovo najmočnejšo osnovo fevdalnega gospodarstva. - Delovne dajatve so zrasle iz potrebe zemljiškega gospodarstva, kateremu so služile tako za številne potrebe gospodarstva, kakor tudi za osebne namene; osnovno načelo pri tem je bilo delitev dela.⁺

Tlaka se je delila v imensko (odrejeno, določeno) in v brezimno, (neodrejeno, nedoločeno).

Imenska tlaka (gemessene, genannte Robot) je nalagala tlačanu dolžnost, da je moral ali opraviti določeno delo samostojno ali da je moral za popravo določenega opravka postaviti na mesto določeno število delavcev ali pa je bilo določeno število delovnih dni za določen popravek.

Brezimna tlaka (ungemessene, ungenannte Robot), pa je bila tedaj, če je bilo število delovnih dni samo glede števila dni na teden oz. leto določeno brez podrobnejše oznake, za kakšne popravke bo pri tem tlačan pritegnjen. Do rektifikacije l. 1747. pa včasih niti po številu dni na leto ni bila fiksirana.

Nadalje se je tlaka delila na osebno ("ročno") - "nožno" tlako (Hand - oder Furorobot) in na vpredno tlako (Zug- oder Fuhrrobot).⁺⁺

K osebni tlaki spadajo popravki na polju, po vinogradih, gozdovih, delo pri gradbi poslopij, ograj, mostov in cest; popravki v hiši kakor v kuhinji, hlevih, pri pseh, pri preji; pomoč pri lovu in ribištvu; dela pri čolnih; pota.

Vpredno tlako so zlasti uporabljali za delo na poljih, za vožnje žita in sena, za vožnje desetine, soli, vina, lesa i. sl.

V frančkovski dobi je bila povprečna delovna obveznost tlačana tri dni na teden; zemljiški gospodar ga je uporabil za delo, kakor je pač narekovala potreba gospodarstva. - Šele v kasnejši dobi se je začela specifikacija in delitev tlake po raznih vidikih in okolnostih. -

Za Kranjsko so ti vidiki in okolnosti, zlasti pa maksimalna tlaka določeni s patentom z dne 16. avg. 1782.⁺⁺⁺

Po teh določilih je lahko posestnik cele kmetije (zemljak, Ganzhübler), ki je ~~tedaj~~ ^{dotlej} opravljal i osebno i vpredno tlako ne oziraje se na število dni, odslej vršil samo še 2 dni v tednu, t. j. torej 104 dneve v letu vpredno tlako z običajno vprego in enako število dni po eni osebi osebno tlako. - Oni posestnik cele kmetije pa, ki je dotlej vršil samo osebno tlako, jo je vršil tudi odslej in sicer po eni osebi 4 dni v tednu ali 208 dni na leto.

+Mell, o. c. 28 n.

++Mell, o. c. 30

+++Arhiv z od. o. c. 15/2 ss.

Posestnik 3 četrtine kmetije (3/4 Hübler) je mogel vršiti le 3 delovne dni v tednu tlake ali 156 dni na leto. - V slučaju, da je vršil prej to tlako deloma kot osebno, deloma kot vprežno, je veljalo načelo, da je opravljal 1 dan v tednu vprežno, 2 dneva pa osebno tlako.

Posestniki pol kmetije (Halbhübler), ki so dotlej opravljali tlake po dva, tri in več dni na teden, so bili odslej dolžni vršiti tlako samo dva dneva v tednu, od katerih je bil lahko eden vprežne eden osebne tlake. -

Posestniki ene četrtine, ene osmine ali ene šestnajstine kmetije so bili odslej dolžni vršiti tlake samo 76 oz. 52. oz. 26 dni na leto.

Za kočarje (Häusler) je bilo najvišje število dni tlake 26, za osobenjke (Inleute) pa 12 dni na leto.

Če katero posestvo po velikosti ni točno odgovarjalo kateri v patentu naštetih kategoriji, ampak je merilo n. pr. 5/6, 1/3, 1/6 i. sl. kmetije, je bil njen posestnik dolžan opravljati tlako samo v izmeri naslednje nižje, v patentu izrecno navedene kategorije (dv. dekr. z dne 16. nov. 1782).

V zgoraj navedene maksimalne tlačanske obveznosti so bile vštete tudi vse tzv. izredne vrste tlake (razen urbarijalno določene tlake pri preji) ter ni smela zemljiška gosposka zahtevati opravilo vprežne in osebne tlake za isti dan (dv. dekret z dne 14. avg. 1783).

V slučaju, da je podložnik imel pred izidom cit. ~~patenta~~ nižje tlačanske obveznosti, kakor jih predvideva patent, so ostale v veljavi te nižje obveznosti; zlasti je veljalo to za slučaj, da podložnik dotlej ni opravljal vprežne tlake; v smislu določil dvor. dekr. z dne 1. marca 1783. mu je tudi odslej niso mogli ^{na} ~~vložit~~iti; enako tudi niso smele zemljiške gosposke spremeniti imenske, določene tlake v brezimno tlako.

Če so dobivali tlačani pri tlaki od zemljiške gosposke posebne protiusluge ("Ergötzlichkeiten"), so ostali ti običaji odslej enako v veljavi.

Tlake ni bilo mogoče niti prodati niti odstopiti niti je prenesti na kako drugo zemljišče (dv. dekr. z dne 26. avg. 1784).

Tlačanov na splošno niso silili h spremembi tlake v denarne dajatve (reluiciji). Samo one tlačane, ki so prebivali od kraja vršitve tlake dve ali več ur in ki torej brez znatne zamude časa niso mogli opravljati tlake, so mogle zemljiške gosposke prisiliti, da so z odobritvijo pristojnih ^{oblasti} uradov plačevali primerno odškodnino toliko časa, da so se razmere spremenile in omogočile vršitev tlake.

Odkup od tlake (abolicija tlake) je bil vedno možen in sicer po svobodnem sporazumu med upravičenci in zavezanci; vendar so morali take slučaje javiti politični oblasti v odobritev (guber.

naredbe z dne 17. nov. 1836, števil. 22.254). - Samo na državnih, duhovnih, mestnih in zakladnih imenjih bi bilo treba - po določilih dvornega dekreta z dne 10. febr. 1783 - izvesti popolno abolicijo. -

V svojem bistvu pa abolicija ni bila drugo, kakor sprememba delovnih dajatev v redne letne denarne ali naturalne dajatve, torej v svojem bistvu trajna relucija, ki se je na navedenih imenjih po veliki večini res tudi izvršila.⁺

Na zasebnih imenjih o kakem pritisku ni bilo govora. - Sicer so patenti o regulaciji urbarijalnih dajatev in davkov z dne 10. febr. in 19. sept. 1789. ukazali trajno relucijo vseh urbarijalnih dajatev, vendar se ti predpisi niso nikoli izvršili, ampak so bila njihova določila s patentom z dne 20. maja 1790. izrecno preklicana.

Primščine (laudemiji) so bile dajatve, ki so jih odrajtovali prevzemniki kake hasnovalne pravice in to bodisi od živih ali po umrlih hasnovalcih zemljiški gosposki in so spadale med urbarijalne dajatve⁺⁺. - Znašale so povprečno 10% od cenilne vrednosti hasnovalnega objekta (patent z dne 8. okt. 1787., dv. dekr. z dne 8. dec. 1787., in z dne 27. junija 1794. i. dr.)

Več od 10% so smele pobirati zemljiške gosposke samo v slučaju, če niso dobile pri spremembi zakupnih zemljišč v kupne posebnega kupnega novčiča (Kaufschilling), ampak so si dokazano izgovorile zato višjo primščino od 10%. - Utemeljeno je bilo to postopanje že v določilih rez. z dne 8. marca 1770. in 3. julija 1788., izrecno pa je to dovoljeval dv. dekret odlok z dne 30. aprila 1832.

Laudemiji so bili na Kranjskem ali stalni (fiksni) ali spremenljivi. - Stalni laudemiji so se običajno plačevali pri prenosih posesti od očeta na sina in sicer v določeni vsoti denarja ali v določeni množini naturalij. -

Za množino in kakovost laudemijev so bili odločilni poleg rektifikacij⁺⁺⁺ še odloki političnih ali sodnih oblasti (katerih kompetenco so uredili še tik pred zemljiško odvezo z dvor. dekr. z dne 1. jan. 1836. števil. 155 in z dne 10. nov. 1847., števil. 37.876.) in pogodbe o prevedbi zakupnih zemljišč v kupna.

Laudemijev niso plačevali mlini na čolnih (dv. dekr. z dne 3. marca 1808) in ona zemljišča, ki jim laudemiji niso bili rektificirani⁺⁺⁺ (patent z dne 18. sept. 1756). - Tudi deleži na skupnih pašnikih so bili pri prvem prenosu oproščeni primščine (patent z dne 24. marca 1770).

⁺Arhiv z odv. o. c. fol. 17.

⁺⁺Mell, o. c. 26 ss.

⁺⁺⁺Glej str. ~~XVI~~ 24

Laudemijev ni bilo mogoče spremeniti v letne dajatve (dv. dekr. z dne 8. okt. 1787. in z dne 3. julija 1788. § 7.)

Primščino ob smrti imejitelja podložnega objekta je plačal dedič in se imenuje običajno mortuar (mrtvaščina).

Podložniki so morali vršiti vse urbarijalne obveznosti točno in v redu. - Zemljiški gosposki je jamčil užitek vseh njenih pravic zakon. - Prvič so uredili postopek za slučaj nevršitve kake obveznosti s pravilnikom o izvršbi (Eksekutionsordnung) z dne 1. dec. 1784. - Po teh določilih je smela zemljiška gosposka uporabiti v slučaju zastankov na urbarijalnih dajatvah proti zamudniku najprej tzv. vojaško izvršbo, nato rubež, cenitev in dražbo premičnin. - Samo v skrajnem slučaju in pri več kakor triletnem zastanku so smele zamudnika tudi izseliti (abstiften) iz zemljišča. - Ta pregon z zemljišča se je pa smel (po določ. kazn. zak. iz 1781) tudi izvršiti, če je pustil podložnik zemljišča tudi tri leta pusta in neobdelana ali če je pustošil gozdove tako, da niti sam niti kak novi prevzemnik ne bi mogel z njimi več izhajati.⁺

Zemljiške gosposke pa niso smele pobirati za urbarijalne zaostanke obresti (dv. dekr. z dne 10. avg. 1782. in 8. aprila 1790.) ter niso smele na nje izdajati zadolžnic (dv. dekr. z dne 8. aprila 1790., 6. julija 1792 I. G. S. N 31. Gubern. Curr. z dne 9. marca 1821.).

B. Dajatve, ki niso izvirale iz podložniškega razmerja.

V to ^{vsto} ~~svrhu~~ obveznosti je šteti desetino in tzv. odkupne dajatve.

1. Desetina je bila sprva dajatev vernikov cerkvi in se je nato redoma prenesla od te na ~~kako~~ (?) svetno gosposko.⁺⁺

Za Kranjsko je nam ohranjen prvi pravilnik za desetino od cesarja Ferdinanda I. z dne 5. junija 1551., glasom katerega so morali vsi podložniki pri vršitvi žita počakati z odvozom 24 ur, da je mogel v tem času desetinski upravičenec vzeti si desetino. Če zavezanec ni počakal 24 ur, so mu smeli zapleniti polovico žita. - Če upravičenec v tem času ni odpeljal desetine, so smeli podložniki žito odpeljati, vendar so morali pustiti desetino na licu vršitve žita. -

Nadaljni odloki o desetini so bili odlok nadvojvode Karla z dne 27. marca 1573. in odlok cesarja Ferdinanda III. z dne 5. junija 1651.

⁺Arhiv z odv. 1434 de 1857, fol. 18 ss.

⁺⁺Mell, o. c. 21.

Jožef II. je s patentom z dne 12. dec. 1786. in z dvornim dekr. z dne 13. okt. 1788. odpravil vse prejšnje predpise in običaje glede poljske desetine ter izdal nove norme, ki so ostale - z izjemo dobe francoske okupacije - v veljavi do 1848. - Prisilna relucija desetine, ki je bila odrejena s patentom z dne 10. febr. in 19. sept. 1789, je bila razveljavljena z dekr. z dne 20. maja 1790.⁺

Za časa francoske nadvlade so veljali/^{tudi} za desetino isti predpisi kakor za urbarijalne dajatve. Tudi od desetine so odbili kot ekvivalent za direktne davke 20%; ta odbitek so pridržale tudi avstrijske oblasti, ko so se vrnile v deželo.

Po normah izpred 1848. so veljale desetinske pravice kot običajne privatne pravice, ki si jih je mogel vsakdo pridobiti. - Sovpadanje z dominikalnimi pravicami je bila njihova slučajna, ne bistvena lastnost. -

Desetina je obstojala redoma iz desetega dela desetinskih podvrženega predmeta ali sadeža. - Včasih je v posebnih okoliščinah in pod posebnimi pogoji ali vsled dolgoletnega običaja znašala tudi manjši del.

Desetina se deli v zemljiško in krvno desetino.

Zemljiška desetina (Feldzehent) je ona, ki bremeni na zemljišču in njegovih pridelkih, ter se zopet deli v poljsko desetino (Garben- Klaubzehent) in v gorsko desetino (Weinmostzehent).

Krvna desetina ali mladežna desetina (Blut- oder Jugendzehent) se je odrajtovala od domačih živali in domačih izdelkov.

2. Odkupne dajatve (ablösbare Abgaben) so bile one, ki niso utemeljevale nikakega podložniškega razmerja in ki uradoma niso bile odpravljene.⁺⁺ Semkaj spadajo:

a. Dajatve, ki izvirajo iz emfitevtskih ali drugih privatnopravnih pogodb ali cerkvenih volil.

Na Kranjskem je bilo takih obveznosti prav malo; kolikor jih je pa bilo, so imele večinoma obliko davščine, ki so se odrajtovale cerkvam. - Te obveznosti so nastale navadno s tem, da je občina ali srenja prepustila občinska ali srenjska zemljišča poedinim občanom v last pod pogojem, da so prevzemniki zato odrajtovali letno določeno dajatev krajevni cerkvi za kritje tekočih potreb.

b. Naturalne dajatve, ki niso bile določene po desetinskem pravu, ampak določene na stalno letno količino in ki so jih pobirale cerkve, šole, župnije i. sl. - Take obveznosti je moral vršiti vsak zemljiški posestnik; imenovali so jih biro (Kollektur).

⁺Arhiv z odv. o. c. fol. 25 ss.

⁺⁺Arhiv z odv. o. c. fol. 29.

Te bire so bile na Kranjskem zelo razširjene. Pri zemljiški odvezi jih glasom min. odloka z dne 2. febr. 1850. števil. 2358 niso uradoma odpravili, ampak le na izrecno zahtevo večine zavezancev, ki so morali zaprositi s posebno vlogo za odkupni postopek deželno komisijo za zemljiško odvezo v roku najkasneje do 1. avgusta 1851.

Po poročilih te komisije se je pa primeroma le malo zavezancev poslužilo te pravice.⁺

⁺Arhiv z odv. o. c. fol. 29/3.

RAZVOJ ZAKONODAJE ZA VARSTVO PODLOŽNIKOV.

Poskusi ureditve podložniške zaščite segajo v 15. stol., ko je prodrlo pravno načelo, "da stoje glede prave nadoblasti vsi prebivalci dežele v enakem odnosu do deželnega kneza". S tem je bila ustvarjena možnost direktne apelacije na deželnega kneza,⁺ ki se je polagoma uveljavljala.

Vendar se ni vse do terezijanskih in jožefinskih reform državna oblast nikoli spuščala v podrobno ureditev podložniških odnošajev, ampak je skušala tu in tam vplivati samo usmerjevalno; odredjala je predvsem postopek s podložniki in kako naj ti plačujejo svoja odrajtvila. V jedro vprašanja, koliko naj plačujejo, se pa ni spuščala. - Tako so tlačanski patenti iz 1680, 1713, 1717 in 1738 samo odredjali razne zunanje okoliščine glede načina tlake, količine se pa niso dotikali.⁺⁺

To vprašanje so šele reševale terezijanske reforme. Z zakonskimi odredbami so tedaj uredili vprašanje podložniških dajatev zemljiški gosposki in odmerili od teh državne davke.

Za Kranjsko je urejeval to vprašanje patent z dne 12. avg. 1747., ki so ga dopolnjevali in pojasnjevali patenti z dne 23. aprila, 20. avgusta, 6. in 13. septembra, 26. in 29. oktobra ter 28. novembra 1748., dalje z dne 17. marca in 28. septembra 1749., enako patenti z dne 5. febr., 23. julija, 25. avgusta in 2. decembra 1751., končno patenti z dne 12. julija in 18. septembra 1756.⁺⁺⁺

Po predpisih navedenih patentov so morale zemljiške gosposke prijaviti ne samo one dajatve, ki so jih odrajtovali podložniki njim, nego tudi ono, kar so morali podložniki plačevati preko gosposke državni blagajni. Prijaviti so morale vse, kar so imele nepremičnin, podložnikov in pravic ter koliko so morali podložniki odrajtovati v denarju, naturalijah in tlaki. Navedene zakonske odredbe so poleg tega še razdelile zemljišča v rustikalna in dominikalna, kar je imelo svoj vpliv na način obdavčenja (gl. str. 145.), ter proglasile vse zamolčane dajatve kot ugasle. Odslej tedaj podložnikov nihče več ni mogel siliti, da bi odrajtovali več, kakor je bilo tedaj določeno (rektificirano).⁺⁺⁺⁺

Med številnimi zakonskimi reformami Marije Terezije in Jožefa II., ki smo jih navedli v prejšnjem poglavju, je omeniti še patent o nevoljništvu z dne 2. avg. 1782, ki odpravlja nevoljništvo na Kranjskem, v kolikor je v tem času vobče še obstojalo.⁺⁺⁺⁺⁺

⁺Mell, o. c. 38 s.

⁺⁺Grünberg, o. c. str. 6.

⁺⁺⁺Arhiv z odv. o. c. fol. 5/2, 3.

⁺⁺⁺⁺Mell, p. c. 50 ss. - Grünberg o. c. 10 ss. - Isti, Die Bauernbefreiung in Böhmen etc..... str.

⁺⁺⁺⁺⁺Polec: O odpravi nevoljništva na Kranjskem.

Po smrti Jožefa II. so njegove reforme deloma ostale, deloma so jih pa prekrojili. -

Doba francoske okupacije Kranjske je prinesla nekaj bistvenih dopolnitev v razvoju osvoboditve tlačanov. - Podložništvo do odpravili, odpravili nedeljivost zemljišč ter uvrstili urbarijalne dajatve in desetine med privatnopravne obveznosti.⁺ Osebnostno tlako, zlasti tlako osobenjkom, ki je smela znašati po patentu z dne 16. avg. 1782, največ 12 dni na leto, so odpravili, vse ostale vrste tlake pa so proglasili kot odkupne (organ. dekr. z dne 15. aprila 811, art. 252).

Z uvedbo ~~francoskega~~ civilnega in kazenskega prava in zavoljo sprememb v državni administraciji so zemljiške gosposke izgubile sodno oblast ter so prišle tako glede sodstva s podložnikom na isto stopnjo. Za uveljavljanje svojih zemljiških pravic so se mogle posluževati le civilnega postopka.

V zvezi s splošno reorganizacijo deželnega prava so francoske oblasti uvedle tudi direktne zemljiške davke, ki so jih morali plačevati prejšnji podložni posestniki brez ozira na morebitne obveznosti, ki so visele na zemljišču. Odpravili so 20% dominikalni davek, ki so ga plačevale zemljiške gosposke za rektificirane prejemke ter odpisali od vseh urbarijalnih in desetinskih obveznosti eno petino, tako da so smele odslej upravičene zemljiške gosposke zahtevati samo štiri petine omenjenih obveznosti (Arreté z dne 16. julija 1810.)⁺⁺

Po odhodu Francozov iz Kranjske so avstrijske oblasti zopet vpostavile podložniško razmerje med zemljiško gosposko in njenimi podložniki in sicer v bistvu na onih osnovah, ki so veljale od Jožefa II. do Francozov (Currenda generalnega gubernija z dne 26. julija 1814 šte. 9811).

Ker je pa doživela deželna ustava za časa Francozov temeljite spremembe, ni bil več mogoč povratek na stari red brez večjih težkoč zlasti glede sodstva in davčne uprave; zato je pa doživelo tudi podložniško razmerje v primeri s predfrancosko dobo sledečo znatno spremembo.

1. Ker Avstrijci niso obnovili patrimonialnega sodstva, nego so vršile sodno funkcijo posebej za to izbrana večja okrajna sodna gospodstva ("àx delegatione principis" Naredba gener. gubernija z dne 23. junija 1814. šte. 8174,) je odpadlo vsako osebno podložniško razmerje, kakor ga je določal cesarski odlok z dne

⁺Prim. Arhiv z odv. o. c. fol. 21/2 - Zwitter, Polec, Kraljestvo Ilirija, str. 23, 73, 285.

⁺⁺Prim. tudi: Zwitter: Socialni in gospodarski problemi ilirskih provinc, str. 59 s.

28. sept. 1795. - Odslej torej ni bilo več osebnih podložnikov v prejšnjem smislu besede, nego samo podložna zemljišča, torej le stvarno (realno) podložniško razmerje.⁺

2. Predpisa o nedeljivosti kmetских zemljišč, ki je bil za časa Francozov odpravljen, tudi avstrijska vlada ni obnovila; vendar je vlada zaščitila pravice zemljiške gosposke kot vrhovnega zemljiškega lastnika s tem, da je priznala delitev kmetских zemljišč le po predhodnem pristanku zemljiške gosposke (Currenda z dne 17. jan. 1815, šte. 495, naredba z dne 19. aprila 1822, šte. 4491). - Enako je tudi odpadla prepoved kopičenja kmetских zemljišč (dv. dekr. z dne 9. sept. 1844. šte. 22.604).

Pravice podložnih posestnikov se v ostalem tako na zakupnih kakor na kupnih zemljiščih v času po francoski okupaciji niso spreminjale.

3. Vse denarne dajatve, naturalne in delovne obveznosti, ki so bremenile podložna zemljišča, so l. 1814. obnovili v istem obsegu, kakor so bile v veljavi pred 1809. s sledečimi omejitvami:

a. Eno petino vseh urbarijalnih dajatev so morali odslej odbiti kot ekvivalent za neposredno plačani zemljiški davek vsem podložnim posestnikom in tudi drugim urbarijalnim zavezancem. Ostale $\frac{4}{5}$ so morali zavezanci odrajtovati zemljiški gosposki, ki je bila pa zato oproščena vsakega nadaljnega davka (Curr. z dne 26. julija 1814. šte. 9811, gubern. naredba z dne 18. nov. 1824 šte. 16.121, lit. C).

b. Dajatve za patrimonialno sodstvo, pa najsi so se pojavile v kakršnikoli obliki ali obsegu, se niso smele več pobirati (Organiz. nar. z dne 23. junija 1814., gubern. Curr. z dne 18. nov. 1824. šte. 16.120). - Isto velja za mortuar.

c. Tlaka osobenjков je bila ravno tako odpravljena, ker osebnega podložniškega razmerja več ni bilo (Curr. z dne 26. julija 1814., šte. 9811).

Na novo so uredili pobiranje podložnih obveznosti. - Če jim podložnik ni pravočasno zadostil, so imele zemljiške gosposke kot prvo stopnjo postopka za svoje pravice tzv. vojaško eksekucijo; če je ostala 14 dni brez uspeha, so smeli pristopiti preko kompetentnega okrajnega sodišča k rubeži, cenitvi in prodaji premičnin in končno k progonu z zemljišča (Dv. dekr. z dne 16. jan. 1830., šte. 1339, Currende gener. gub. z dne 16. avg. 1814 šte. 11.689 4. maja 1822., šte. 4858, 18. nov. 1824 šte. 16.121 i. dr.

⁺Arhiv. z odv. o. c. fol. 22/3

Odkup podložniških dajatev (abolicija, reluicija) je bil prepuščen tudi po francoski dobi svobodnemu sporazumu med zemljiško gosposko in zavezancem.

Patent z dne 14. decembra 1846. je dovolil sicer za pospešitev reluicije nekaj olajšav zlasti glede skrajšanja postopka pri reluiciji i. sl., vendar je ostal ta patent, kakor tudi patenti z dne 27. marca 1848. števil. 8.671 in z dne 3. maja 1848. števil. 13.122 neuporabljeni v praksi, ker je bila z zakonom z dne 7. sept. 1848. ukazana popolna zemljiška odveza.

Pripomniti je še, da je bilo do 1. 1848 na Kranjskem primeroma mnogo slučajev reluicije naturalnih dajatev in tlake, abolicije tlake znatno manj, abolicije vseh naturalnih dajatev pa le izjemoma.⁺

++

Splošni razvoj podložniškega razmerja se je tedaj od Jožefa II. in francoske dobe dalje vedno bolj približeval svoji zaključni stopnji, t. j. popolni zemljiški odvezi, ki jo je terjalo vedno znova in znova - včasih tudi nasilno-kmetsko ljudstvo.

V revolucijskem letu 1848. se je ta zahteva kmetskega prebivalstva tudi uresničila, ko je državni zbor na Dunaju dne 7. sept. 1848. sprejel osnovni zakon o zemljiški odvezi.

Ta zakon, kakor tudi kasnejša zakonska določila so tvorile smernice za delo pri zemljiški odvezi v celi bivši Avstriji, s tem pa tudi na bivšem Kranjskem.

⁺Arhiv z odv. o. c. fol. 24/4.

Delež Kranjske pri agrarnem gibanju. 1848.

Pri prebiranju dokaj številnih virov in literature o dogodkih leta 1848., ugotavlja lahko tudi povprečni čitatelj zlasti dve gonilni sili, ki sta povzročili takorekoč vse preobrate tega revolucionarnega leta. Ti sili sta bili prebujena narodna zavest in agrarno vprašanje ali bolj določno povedano - zemljiška odveza.

Narodna zavest je bila več ali manj zadeva inteligence, skoraj bi lahko rekli meščanstva, dočim je služila kmetu večinoma le kot pripomoček za uspešno borbo za njegove materialne zahteve. Zato je tudi razumljivo, da je ta zavest doživljala marsikje, pa tudi med Slovenci in zlasti še na bivšem Kranjskem, dosti reakcij in neuspehov med kmeti - zlasti še v času Bachovega režima; narodna zavest pa še ni bila postala splošna lastnina kmetskega prebivalstva.

Kmet je slejkoprej zrl edino v zemljiški odvezi celokupni smisel dogodkov l. 1848. Kakor smo videli v prejšnjih poglavjih, se je to vprašanje vleklo že skoro eno stoletje; francoska okupacija je stvorila ravno na Kranjskem takorekoč praecedens, da se da ta zadeva hitro in končno veljavno urediti po željah kmetov. Metternich je kot zastopnik legitimistične aristokracije pač skušal ohraniti zemljiške in druge privilegije zemljiške gosposke, vendar je h koncu že spoznaval nujnost rešitve tega problema. Ker ga je reševal prepočasi in premalo radikalno, se je zgodilo, da je padel in da je kmet postal revolucionaren. -

Po svoji narodi je kmet gotovo najbolj konservativen element človeške družbe; kadar pa postane njegov položaj v družbi eksistenčno nevzdržen, postane skrajno radikalen in revolucionaren. - Tako je bilo tudi 1848. leta. Nosilec revolucije je bil sicer na videz inteligent, meščan, vendar je dajal vidni impulz, določal je smer in potek dunajski in s tem vsej avstrijski revoluciji - kmet. Kmečka vprašanja, prvenstveno zemljiška odveza, so tvorila jedro vseh pokretov tega leta, kmečki problem je bil zato tudi edini problem, ki ga je to leto pozitivno in skoro docela ustrezno željam kmetov rešilo. - Vsi drugi problemi so bili pač postavljeni, včasih tudi načeti, pa so nato po zopetni uvedbi absolutizma vsaj začasno izginili; sem je šteti vsa narodnostna gibanja, vprašanja liberalnih zahtev meščanstva in inteligence, politična vprašanja i. dr. - Zato se pa tudi leta 1848. le prerado zre iz idealiziranih, kasnejših vidikov in se mu pripisuje kot vodilne vzroke in gibanja, ki so imela docela sekundarni značaj.

Kmet je tedaj s svojimi zahtevami glavna značilnost revolucije l. 1848. v Avstriji. - To je pa tudi razumljivo, saj je bila tedaj Avstrija po svoji ogromni večini agrarna država.

Kar smo povedali za Avstrijo, velja v prav posebni meri za bivšo Kranjsko, ki je bila tedaj sestavni del Avstrije.

Vsemu javnemu življenju Kranjske v l. 1848. so dajale od marčnih dni dalje pravec kmečke zahteve, ki so jih ostali stanovi morali poslušati. - Tudi na bivšem Kranjskem se je očitovale kmečko vprašanje često v revolucionarni obliki.

Neposrednih revolucionarnih podvigov je bilo sicer na bivšem Kranjskem malo; največji je bil vsekakor napad Ižancev 21. marca na turjaški grad Sonek (Ig), ki so ga delno opustošili⁺. To je tako preplašilo graščake, da so zahtevali in dobili na svoje gradove vojaške posadke, ki so pa radi italijanskih vojsk morale kmalu zapustiti graščine. Tedaj se pa graščaki često niso več upali zahtevati vršitve podložniških obveznosti in tako so nehale te dajatve večinoma same po sebi.⁺⁺ Razumljivo je, da so bili graščaki s tem položajem silno nezadovoljni in zlasti manjši gospodarstvo hudo prizadeti.⁺⁺⁺

Vsa dežela je bila tako polna nezadovoljstva. Tega stanja nista zboljšala patenta z dne 27. marca (6. aprila) 1848, ki je določal, da nehajo s l. jan. 1849. vse podložniške dajatve in patent z dne 3. maja (25. maja) 1848., ki je določal odkupnino za prenehanje podložniških obveznosti. Pomen teh patentov je pa za zdv. vendarle v tem, da so fiksno določili, da je treba l. 1848. še plačati podložniške obveznosti, 1849. pa ne več. Zato so zaostanke iz 1848. pri zdv. posebej obravnavali.

Kmetje so pa pričakovali slejkoprej, da jim ne bo treba plačati za zemljiško odvezo neposredno nikake odškodnine, ampak da bo to plačilo, v kolikor bi se pokazalo potreba, nosila dežela ali država, kakor se je to dogajalo v Galiciji, na Madžarskem in Hrvaškem.

Tako so tedaj i upravičenci i zavezanci zrlí z napetim pričakovanjem na ustanove, ki so bile poklicane rešiti to vprašanje. Te ustanove so bile deželni in državni zbor.

Kranjski deželni stanovi so bili postavljeni z marčnimi dogodki pred čisto spremenjene razmere, pred nove probleme narodnosti in zemljiške odveze, ki jih v svojem starem sestavu niso mogli vsestransko temeljito niti razmotrivati, še manj pa rešiti. Manjkalo je neposrednih zastopnikov revolucionarnega kmečkega življa. To pomanjkljivost so skušali vsaj za silo odpraviti že na zboru deželnih stanov, ki se je vršil 6. aprila 1848.⁺⁺⁺⁺ s tem, da so povabili na zasedanje tudi tri kmečke zastopnike kot izvedence ("umni možje"); to so bili Janez Burger za Dolenjsko,

⁺Prim. Apih, Slovenci in 1848. l. - str. 58 sl.

⁺⁺Ibid., str. 61.

⁺⁺⁺Prim. R. Charmatz, Oesterreichs innere Geschichte 1848. - 1895., 3. izdaja I. str. 25.

⁺⁺⁺⁺Prim. "Novice" z dne 12. aprila 1848., str. 58. Apih, Slovenci in 1848. leto, str. 79 sl.

Jože Kotnik za Notranjsko in Ignacij Mužan za Gorenjsko. -

Ta zasilna rešitev pa seveda ni mogla vzbuditi pri kmečkem prebivalstvu zaupanja v ustanovo samo in njene sklepe; saj je bil celotni sestav zbora še "po stari navadi"; zbor je štel 6 zastopnikov na duhovniški klopi, 22 zastopnikov na gosposki klopi in 5 zastopnikov na viteški klopi; meščani so imeli 9 zastopnikov. Začasnih gostov je bilo 6 (med njimi tudi dr. J. Bleiweis). Kmetski zastopniki so bili 3.

Zbor je tedaj štel 33 zastopnikov privilegiranih slojev, 15 zastopnikov meščanstva in 3 kmetske zastopnike. - Razmerje je nekoliko spremenilo v korist kmetov dejstvo, da so nekateri zastopniki meščanstva, zlasti dr. Bleiweis, jedrnato in dokaj dosledno zagovarjali poleg narodnih zahtev tudi kmečke zahteve. Pa še svojim zastopnikom so kmetje kasneje očitali, da so kot veleposestniki bolj zastopali koristi graščakov kakor pa podložnikov⁺.

Zbor se je ukvarjal s številnimi predlogi in je sprejel več resolucij glede deželne uprave in šodstva, glede uvedbe in rabe slovenščine v šolah in uradih itd. - Glede zemljiških razmer se je postavil na stališče, da naj podložnik svoje obveznosti odkupi in je sklenil poslati cesarju peticijo, da naj se določi tarifa za popolni odkup "tlake, desetine in sleherne druge gruntne gosposkine dacije", ker bo to "v prid grajšakov in desetinjakov, pa tudi v prid podložnih kmetov in desetincev", da se "ne bo ne gruntne gosposki, pa tudi ne kmetu godila krivica". - Vendar naj bi bil prepuščen odkup svobodni odločitvi kmeta.

Do izida tarife pa "imajo tlaka, desetine in vse gosposkine dacije" ostati pri starem.

Tudi so izbrali stanovi posebno deputacijo, ki je štela poleg 4 oficijelnih članov še 9 prostovoljnih udeležencev in je štela tako 13 članov. Ta deputacija je ponesla peticijo na Dunaj, kjer se je udeležila od 10. do 17. aprila zasedanja delegatov vseh kronovin.⁺⁺

Značilno pri vseh razpravah je bilo stališče deželnih stanov, da se naj podložniške obveznosti odkupijo; odkupnino naj plačajo podložniki sami. -

Kmetje pa so stali - kakor smo že zgoraj omenili - baš na nasprotnem stališču: Podložniške obveznosti naj se ukinejo brez odškodnine, če bi se pa že moralo kaj plačati, naj bi prevzela plačilo morebitne odškodnine dežela ali pa država. - V tem pogledu so se strinjale tudi manjše mestne občine, kjer je bila povezanost s kmečkim življenjem močnejša, kakor v večjih, z zahtevami kmetov. Tako je n. pr. mesto Kranj nasloвило na de-

⁺Prim. Apih, Slovenci in 1848. l., str. 157 sl.

⁺⁺Apih, Slovenci in 1848. l. - str. 155 sl.

želne stanove obširno peticijo, kjer je m. dr. tudi predlagalo, naj država odškoduje gosposke za podložniške dajatve.⁺

Vidimo torej, da se je že takoj ob začetku revolucije postavilo na Kranjskem tisto vprašanje, ki je tvorilo tekom leta jedro nešteti vročih razprav, kakor po Kranjskem tako tudi po ostalih kronovinah, kasneje pa - kakor bomo videli - tudi državnega zbora na Dunaju. Nihče ni od začetka marčnih dni dalje vedno nasprotoval zemljiški odvezi, tako upravičenci kakor zavezanci so se strinjali v mišljenju, da se podložništvo mora odpraviti, edino glede načina ukinitve podložništva so bila mnenja hudo protivna; nasproti sta si stala, kakor smo že zgoraj omenili - dva nazora: prvega so zastopali večinoma upravičenci; ta je zahteval, da se podložništvo odpravi z odkupnino, ki jo naj plačajo zavezanci; drugi pa, ki so ga ognjevitno in često z grožnjami zagovarjali večinoma zavezanci, je odklanjal vsako plačilo odškodnine: če pa bi že prišlo do kakih plačil, naj nosita bremena država ali dežela.

To temeljno različno gledanje na način rešitve vprašanja zemljiške odveze se je pojavljalo v deželnem zboru Kranjske vedno znova.

Deželni odbor se je trudil, da bi dosegel vidne uspehe in tako zadovoljil kmete. Zato je sklenil 10. maja, da dopolni svojo peticijo z dne 6. aprila z dodatkom, da "bi stara postava zastran tlake, desetine in vseh drugih gruntnih gosposkinih dacij veljala le do konca tega leta, koj ob novem letu pa naj bi nehala in namesto nje naj bi se začelo odkupovanje po novi tarifi".⁺⁺

Stališče pomnoženega zbora deželnih stanov se je tedaj spremenilo v toliko, da se naj z novim letom začne prisilni odkup podložniških obveznosti po novi tarifi, torej odkup ne bi bil več prostovoljen, kakor je bilo sprva sklenjeno 6. aprila.

Tudi glede odkupne tarife so se posveti začeli in so imeli deželni stanovi namen pritegniti k delu izkušene posestnike in kmete.

Stari stanovi so se krčevito oklepali svojih pravic in še "nikdar ni bilo njihovo delovanje tako živahno kakor vprav pred smrtjo".⁺⁺⁺

Na Dunajskem zborovanju so bili sklenili delegati stanovskih zbornic vseh kronovin, da naj vsaka kronovina skliče zastopnike vseh interesnih skupin na poseben provizorični deželni zbor, ki naj bi sklepal o deželni ustavi, o občinskem redu in o zemljiški odvezi.

Kranjski stanovi so ustrezno temu naročilu sestavili pravilnik za tak provizorični deželni zbor na Kranjskem. Po tem

⁺Apih, Slovenci in 1848. 1. - str. 82.

⁺⁺"Novice" z dne 17. maja 1848., str. 84.

⁺⁺⁺Apih, Slovenci in 1848., str. 157.

pravilniku bi štel ta zbor 50 zastopnikov ("namestnikov") in sicer 18 zastopnikov kmečkega stanu (6 za ljubljansko, 8 za novomeško in 4 za postojnsko kresijo), 14 zastopnikov mest, trgov, rudarstva in inteligence (6 zast. Ljubljane, 3 zast. rudarstva, po 1 zast. iz Kranja, Novega mesta, Kamnika, Tržiča in 1 zastopnik liceja z gimn.), 18 zastopnikov privilegiranih stanov (10 svetnih, 2 duhovna dotedanjih dež. stanov, 6 zast. stanov, ki do tedaj še niso bili v vrsti dež. stanov).⁺

Volitve so bile po kurijah in posredne. Vršile so se na splošno v redu; samo po nekod so kmetje odklanjali sodelovanje pri volitvah, češ, da nočejo, da bi deželni zbor obravnaval vprašanje zemljiške odveze, ampak da bolj zaupajo Dunaju.⁺⁺

Provizorični deželni zbor se je zbral v Ljubljani dne 19. junija 1848. in se še istega dne razbil ravno na zahtevah kmetov in ob njihovi nepopustljivosti. Kmečki zastopniki so vztrajali na svojem stališču, da ne marajo pristati na nikako odškodnino, dočim so se zastopniki stanov sklicevali na cesarski patent z dne 3. maja, ki predpisuje odškodnino.⁺⁺⁺

Končno so izbrali poseben odsek, ki naj vprašanje prouči in stavi predlog plenumu, ki naj bi se zopet sestal 26. junija. V odseku so kmetje vztrajali na svojem stališču in izjavili, da ne marajo več sodelovati pri deželnem zboru. - Svoje predloge da bodo stavili direktno državnemu zboru na Dunaju in se podvrgli njegovim ukrepom.

Deželo so odslej zastopali zopet stari stanovi. Deželni zbor in stanovi, ki so hoteli imeti vsaj videz inicijative glede kmečkih zadev v svojih rokah, so postali v pogledu zemljiške odveze odslej brez pomena.

Vsa inicijativa za končno ureditev zemljiške odveze se je koncentrirala odslej na Dunaju v državnem zboru, ki je bil nova inštitucija, plod revolucije.

Ustava z dne 25. aprila 1848. je predvidevala za Avstrijo (brez Ogrske, Hrvaške in italijanskih dežel) dvodomno narodno predstavništvo in indirektne volitve. Majniški nemiri na Dunaju so dosegli ukinitev te ustave ter razpis volitev v enodomno narodno predstavništvo, v državni zbor.⁺⁺⁺ Zbornica naj bi štela 383 poslancev, volili naj bi vsi nad 24 let stari moški preko volilnih mož na vsakih 50.000 prebivalcev po 1 poslanca. Kranjska je imela voliti 10 poslancev.

⁺"Novice" z dne 2. maja 1848. - Priloga. Prim. tudi Apih, Slovenci in l. 1848. str. 157, 159 sl.

⁺⁺O. c. str. 158.

⁺⁺⁺Prez. arhiv ex 1848. - fasc. 7/2 - 405.

⁺⁺⁺⁺Prim. Springer, Geschichte Oesterreichs seit 1809. II. str. 391 sl.

Volilne pripravne so bile povsod, pa tudi na Kranjskem dokaj živahne. V Ljubljani so celo osnovali poseben volilni odbor. Širili so se razni letaki, pa tudi časopisje, zlasti "Novice", so posegale usmerjevalno v volilni boj. Značilen je bil v tem pogledu članek: "Kakšne poslance bomo volili"⁺, ki ga je napisal takratni smledniški okrajni komisar Mihael Ambrož. V tem članku zahteva od bodočih poslancev:

1. Znanje nemščine v govoru in pisavi. 2. Podrobno poznavanje "nele tlake in desetine, od gosposkinih davkov, predpisov, desetega denarja itd., temveč od vseh reči, ktere vladarstvo ljudstva tičejo". 3. Dober nastop ("dobro glasovito besedo"), ker bodo morali nastopati pred zborom 400 mož. 4. Morajo biti "pošteni, častivredni in častiželjni možje".

Kandidatov je bilo po navedbi v "Novicah" 27. Od določenih 10 poslancev je volila Ljubljana 1 poslanca, ljubljanska kresija 3 poslance, novomeška kresija 4 poslance in postojnska 2 poslanca.

Dne 15. in 16. junija so izvolili po soseskah volilci svoje volilnike ~~X~~ ali volilne može, dne 20. junija so se pa sešli ti volilniki v določenih uradih in izvolili poslance.

Radi napetega razmerja med graščaki in kmeti se graščaki in njihovi uradniki niso udeležili volilnega gibanja; istotako se je tudi duhovščina držala ob strani.⁺⁺ Tako je tedaj vodilo volilni boj mestno uradništvo in pa kmetje, ki so imeli zaupanje le do sebe samega. Znak vsega volilnega boja je bil klic po popolni odvezi podložniških obveznosti. Vsi drugi problemi skoroda kmeta niso zanimali.

Zato je razumljivo, da je bilo izvoljenih primeroma dosti kmetov, ki kajpada niso pomenjali v dunajskem zboru ničesar. Volitve same so potekle v redu in ni znan nikak pomembnejši incident ob tej priliki. Nekateri okraji so morali iz različnih razlogov ponovno voliti. Končni seznam kranjskih poslancev za dunajski državni zbor po vseh, tudi dokončanih naknadnih volitvah je bil tedaj naslednji:

Dr. Matevž Kavčič, odvetnik (Ljubljana);
 dr. Karel Ulepič, fiskalni pristav (Postojna);
 Matevž Dolžan ("Dollschein"), poštar in posestnik (Logatec)
 Mihael Ambrož, okrajni komisar (Radovljica);
 Anton pl. Laufenstein, okrajni glavar (Višnja gora);
 Matevž Grašič, kmet in krčmar iz Mirne peči (Novo mesto);
 Jurij Gajer, trgovec in posestnik iz Krškega (Mirna);
 I. Sever, kmet iz Vižmarij (Loka);
 Valentin Štercin, kmet iz Žej pri Mekinah (Kamnik);
 dr. Moritz pl. Fluck (Kočevje).

⁺"Novice" z dne 24. maja 1848., str. 86.

⁺⁺Apih, Slovenci in l. 1848. str. 150.

Glede narodnostnega prepričanja so šteli prvih 9 poslancev med slovenske narodnjake, Fluck pa je bil kočevski Nemec.

Kavčič, Ulepič, Dolžan, Ambrož in Laufenstein so bili sami "možje slovenske inteligence", Grašič, Gajer, Sever in Štercin pa so bili kmetje. Razmerje je torej bilo 5 : 4.⁺

Dunajski državni zbor bi moral šteti, kakor omenjeno, 383 poslancev. Vendar tega števila nikoli ni dosegel. Število ovelojenih poslanskih mandatov se je gibalo okoli 370 in je doseglo višek na 45. seji drž. zbora dne 22. sept. ter na 49. seji dne 3. oktobra, ko je bilo prijavljenih 377 poslancev (od teh je bilo 33 oz. 30 poslancev na dopustu). Tozadevno evidenco je vodil in dnevno poročal o stanju zbornici izvoljeni zbornični tajnik dr. Ulepič.⁺⁺

Po številu prebivalstva bi morali vsi Slovenci skupno imeti 21 narodno zavednih poslancev, dobili so jih pa le 16 (oz. 17). Slovenci so dokaj slabo odrezali na Koroškem, pa tudi na Primorskem in Štajerskem so se v narodnostnem oziru kazali neuspeli.

Po socialni strukturi je prevladoval ^{~ dunajskem državnem zboru} intelektualni element, torej meščanstvo; vendar je bilo sorazmerno mnogo pravih kmetov (92 od 377); večinoma so pa bili kmetje v državnem zboru takorekoč gluhonemi statisti, ker večina ni obvladala nemščine, pa tudi ni imela pojma o državnem vodstvu, zakonodaji i. sl.; v tem pogledu so vsekakor tvorili najbolj groteskno pojavo kmečki zastopniki iz Galicije, 36 po številu, ki so bili slepo orodje raznih zaupnikov.⁺⁺⁺

Kranjski kmečki poslanci, na katere so kmetje stavili največ nad, češ, samo kmet kmete razume in mu zato lahko pomaga, so enako vsem drugim kmečkim poslancem vztrajno molčali; tako so temeljito varali pričakovanja svojih volilcev.

Pa tudi ostali kranjski poslanci z eno, dvema izjemoma se niso kdo ve kako odlikovali po svojem nastopu v državnem zboru. Prerešetajmo na kratko njihovo delo v državnem zboru do oktobrske revolucije!

Državni zbor je bil dne 22. julija 1848. slovesno odprt s prestolno besedo, ki jo je prečital v imenu odsotnega cesarja Ferdinanda nadvojvoda Ivan. Predhodno so se pa zbirali že poslanci na pripravljajalnih sejah, ki so se vršile dne 10. julija (prva), 12., 15., 17., 18., 19. in 20. julija.

⁺Prim. Apih, Slovenci in 1848. I. str. 151 sl.
Isti, Die Slovenen m. den. constit. Reichstag 1848/9, str. 6/7.
"Novice" z dne 27. junija 1848.
"Laibacher Ztg", 1848., str. 454 in 455.

⁺⁺Prim. Verhandlungen des österr. Reichstags II. str. 527. (V primerjavo slede nekatere številke prijavljenih poslancev po ustreznih zapisnikih drž. zbora.) 178

⁺⁺⁺Prim. Apih, Slovenci in 1848. I. str. 151 sl.
Springer, Geschichte Oesterreichs, II. str. 403 sl.

Na teh sejah so razpravljali o delovanju državnega zbora ter o njegovem poslovníku. Od kranjskih poslancev se je prvi oglasil k besedi Ambrož, ki je dne 12. julija predlagal, naj bo uradni jezik državnega zbora nemščina.⁺ S tem je samo zagovarjal stališče, ki ga je bil že prej doma zavzel in oznanil v "Novicah" (gl. zgoraj). Imel je pač praktično stran tega stališča predvsem pred očmi; gotovo bi bil izvoljeni dunajski zbor dosti pridobil na enotnosti in ekspeditivnosti, če bi bili že pri razpisu volitev stavili kot pogoj pasivne volilne pravice znanje nemščine, ki se je kljub številnim vročekrvnim nasprotovanjem izkazala že od početka kot najpripravnejši občevalni jezik v zboru in je ostal - tacitu consensu vseh - občevalni jezik v zboru.

Na 8. seji pred slovesno otvoritvijo je državni zbor izvolil svojo upravo; m. dr. je bil izvoljen za tajnika tudi dr. Karel Ulepič s 155 glasovi (od 289 pri kvorumu 73).⁺⁺ Ambrož je pa prevzel s tremi drugimi poslanci posle reditelja. Kot nosilca teh funkcij sta ^{Ulepič in Ambrož} večkrat plenumu poročala in stavela izvestne predloge.

Od ostalih kranjskih poslancev je bil dne 1. avgusta izvoljen dr. Kavčič z Ambrožem v ustavni odbor, ki se je konstituiral naslednjega dne; Kavčič je postal podpredsednik tega odbora in je opravljal to funkcijo do 2. septembra, ko je bil izvoljen na njegovo mesto Čeh Palacky.⁺⁺⁺ V Kromeřižu Kavčič sprva ni sodeloval in je prišel na njegovo mesto/^Vustavni odbor Fluck, poleg Ambroža, kasneje pa se je vrnil na svoje mesto, ki ga je ^{nato} vršil do konca.^{+++D} drugih pomembnejših funkcij kranjski poslanci v državnem zboru niso vršili.

Od slovesne otvoritve dne 22. julija pa do oktobrskih nemirov se je vršilo 51 sej državnega zbora.

Celokupno agrarno prebivalstvo avstrijskih kronovin je napeto sledilo vsem ukrepom državnega zbora in pričakovalo odločnih potez za rešitev perečega vprašanja zemljiške odveze. Čeravno bi moral biti zbor konstituanten ter se prvenstveno, če že ne edino baviti z novo ustavo, je vendar ustrezalo pričakovanju in želji zlasti kmečkega ljudstva, da je državni zbor vprašanje ustave in z njo zvezana politična vprašanja umaknil iz ospredja in ga dodelil posebnemu ustavnemu odboru (Verfassungsausschuss), na prvo mesto pa je postavil problem zemljiške odveze.

⁺Verhandlungen I. str. 7.

⁺⁺Verhandlungen I. str. 88.

⁺⁺⁺Verhandlungen I. str. 88

⁺⁺⁺⁺Fischel, Protokolle des Verfassungsausschusses str. 1, 66, 71.

Prim. Verhandlungen I. str. 274 in 320.

Prim. tudi; Springer, Protokolle des Verfassungsausschusses str. 12 i. dr.

Že na 3. seji državnega zbora dne 26. julija je stavil 26 letni slušatelj prava Hans Kudlich kratek predlog, da naj zbor sklene: "Podložništvo z vsemi iz nje izvirajočimi pravicami in dolžnostmi je odpravljeno, to pa s pridržkom, je-li plačati zato odškodnino ali ne".⁺ Odslej je stalo vprašanje zemljiške odveze tudi formalno v ospredju zanimanja vse javnosti, pa je tvorilo tudi jedro večine razprav državnega zbora do končne rešitve, ko je bil na 39. seji dne 7. septembra po zaključnem branju uveljavljen zakon o zemljiški odvezi (gl. prilogo I).

Ves omenjeni čas so z napeto nestrpnostjo zrl vsi prebivalci na državni zbor, na njegove razprave in sklepe. Razprave pa so bile dolgotrajne in burne. Kudlich je 8. in 11. avgusta ponovno spremenil in dopolnil besedilo predloga, ki je sedaj že dobil obliko načrta zakona, pri svoji dosti fulminantni utemeljitvi pa se je skliceval zlasti na težke razmere glede desetine na Štajerskem, Koroškem in Kranjskem.⁺⁺

K njegovemu predlogu so se javili za besedo skoro vsi poslanci, ki so bili nemščine vešči in številni so stavili tudi amendemente, katerih število je naraslo do zaključka sprejemanja predlogov dne 17. avgusta na 73.

Kudlich je dobil 26. avgusta kot predlagatelj zaključno besedo, vendar je prišlo šele 31. avgusta lahko do prvega glasovanja (gl.); glasovanja so se nato vlekla do 6. septembra, ko je bil zakon definitivno sprejet.

Jedro večinoma vseh, dostikrat zelo strastnih govorov, je tvorilo vprašanje, kako naj se odpravi podložništvo in ali naj upravičenci zato dobe kako odškodnino ali ne. Zakon, kakršen je bil končno sprejet, nam kaže, da je prišlo v pogledu odškodnine do nekakih kompromisnih formul, za katere imajo nesporne zasluge tudi kranjski poslanci, predvsem dr. Kavčič.

Kranjski poslanci so se razprav državnega zbora glede zemljiške odveze udeleževali - v kolikor so bili že izvoljeni - polnoštevilno. V razpravo so pa posegli samo Kavčič, Ulepič in Ambrož.

Vsekakor najpomembnejši je bil Kavčičev predlog o zemljiški odvezi dne 9. avgusta, ki je bil postavljen v 3 točkah: 1. Podložniško razmerje z vsemi iz nje izvirajočimi pravicami in dolžnostmi je odpravljeno, vendar ostane osmina (oktava) še 3 leta; enako so takoj odpravljene desetinske pravice. 2. Upravičenci naj dobe iz fonda, ki naj se ustvari na podlagi posebnega zakona, primerno odškodnino. 3. Namesto patrimonialnih sodišč naj se takoj ustanove deželnoknežja sodišča.

⁺Verhandlungen I. str. 159.

Prim. tudi: Apih, Slovenci in 1848. I. str. 181. - Springer, Geschichte Österreichs II. str. 413.

⁺⁺Verhandlungen I. str. 423 sl. in 503 sl.

V temeljitem govoru⁺ je Kavčič uveljavljal svoj predlog in se pri tem postavil glede odškodnine na stališče, da naj za zasebnopravne dolžnosti plača kmet odškodnino, za obveznosti pa, ki izvirajo iz javnih razlogov⁶ (tlaka, desetina), pa naj plača odškodnino država. Vsekakor je zahteval, da se za odvezane dolžnosti plača odškodnina, ker bi se sicer kršile stare pravice, pa tudi hranilnice in s tem neštete sirote bi izgubile vse svoje imetje, ker so posodile denar prezadolženim graščakom.

Kavčič je 24. avgusta ponovno nastopal za svoj predlog, ki ga je vehementno zastopal, pri tem pa tudi zahteval zedinjenje vseh Slovencev v enem upravnem telesu. Enako je še govoril 30. in 31. avgusta, ko je bil izglasovan z ogromno večino njegov končni predlog: Za nekatere odpravljene obveznosti se bo odškodnina plačala, za nekatere pa ne.⁺⁺

Ta sklep tvori 4. točko zakona o zemljiški odvezi; z njim je bilo postavljeno temeljno načelo glede odškodnine, ki ga je Kavčič v svojih že omenjenih govorih vseskozi zagovarjal. Tako tedaj vidimo, da je Kavčič s svojim prepričanjem, s svojim strokovnim znanjem in s svojo zgovornostjo neposredno odločilno vplival na vsebino in obliko zakona o zemljiški odvezi.

Ulepič in Ambrož sta s svojimi manjšimi predlogi v razpravi propadla.

Značilno je bilo vedenje kranjskih poslancev pri glasovanjih za zemljiško odvezni zakon. Glasovalo se je imenoma in javno ter točko za točko, ob koncu pa še enkrat za celotni osnutek.

Dne 31. avgusta so glasovali imenoma za tri predloge.⁺⁺⁺

Najprej so glasovali imenoma glede odškodnine za obveznosti. Za priznanje odškodnine, kakor jih je predvidevala 4. in 5. točka zakona, je od kranjskih poslancev glasoval samo Ulepič, proti so pa glasovali Ambrož, Dolžan, Gajer, Grašič in Štercin. Vzdržal se je glasovanja Kavčič. (Ostalih kranjskih poslancev še ni bilo v zboru, ker so se še vršile naknadne volitve).

Vendar je predlog zmagal s 174 glasovi proti 144.

Drugi predlog, o katerem se je istega dne imensko glasovalo, je bil predlog za kreacijo deželnih zemljiškoodveznih fondov po kronovinah; z njim je bil poudarjen federativni princip ureditve države. Za predlog ni glasoval noben kranjski poslanec, proti pa Ambrož, Dolžan, Gajer, Grašič,

⁺Verhandlungen I. str. 442 - 444. - Glej prilogo!
Apih, Slovenci in 1848. l. str. 181.

⁺⁺Verhandlungen II. str. 160. Prim. tudi: Apih, Slovenci in 1848. l. str. 191.

⁺⁺⁺Verhandlungen II. str. 163 - 175.

Kavčič, Štercin, Ulepič, - torej vsi tedaj že verificirani kranjski poslanci. Predlog pa je prodril z 224 glasovi proti 125 glasovom. Ta primer, da so vsi navzoči kranjski poslanci glasovali za isti predlog, je ostal osamljen.

Tretji predlog je stavil v zvezi z raznimi drugimi točkami Kudlich.

Ta predlog, - da naj plača država odškodnino - je bil stvarno s sprejetjem drugega predloga že rešen oz. bi moral odpasti. Levica, ki so jo tvorili predvsem centralistično usmerjeni radikalni Nemci, pa je znala izigrati že utrujeni zbor, da je še o tem predlogu glasoval.

Kranjski poslanci so dosledno svojemu glasovanju pri drugem predlogu soglasno vsi glasovali za predlog, ki je bil sprejet s 178 glasovi proti 120 glasovi.

Ker so levičarji zagnali zmagoslavni hrup, so se desničarji, ki so jih vodili Čehi in so jim pripadali večinoma Slovani in federalistično pa tudi konservativno usmerjene skupine, takoj zavedli pogoške in pri zaključnem glasovanju zavrnili cel Kudlichov predlog (sicer le z majhno večino 152 : 148),

1. in 2. septembra so v raznih vprašanjih ponovno glasovali imensko; vedno pa najdemo kranjske poslance neenotne; kmečki poslanci so se radi držali nemške levice, dočim so ostali kranjski poslanci presojali vedno položaj več ali manj vsak za se.⁺

Čeprav je bil zakon izglasovan že 6. septembra, nosi vendarle datum 7. septembra, ko je dobil sankcijo cesarja in je bil tudi objavljen.

Čim je bil zakon o zemljiški odvezi sprejet, je takoj vplahnilo revolucionarno gibanje kmetov; minilo je pa tudi njegovo intenzivno zanimanje za državni zbor.

Na 40. seji dne 11. septembra je državni zbor izbral posebno komisijo, ki naj bi se bavila z vprašanjem odškodnine. Od kranjskih poslancev sta bila delegirana v to komisijo Laufenstein, ki še ni bil navzoč, in Ambrož.

Ta komisija je imela verjetno svoje redne seje in je gotovo v veliki meri sodelovala pri delih za zemljiškoodvezni patent, ki je bil izdan 4. marca 1849. - Delo te komisije pa še ni bilo objavljeno ter je to vprašanje torej - po vsem videzu sodeč - še neraziskano.

⁺Verhandlungen II. str. 627 sl. - str. 214., 217., 276 sl. itd.

Pa tudi pri državnem zboru je intenzivnost dela ponehala; seje, ki so se prej vršile skoro dnevno, so bile odslej na vsak drugi, tretji dan, mnogo poslancev je odhajalo na krajše in daljše dopuste, čutilo se je, da je glavno delo izvršeno.

Precej viharja je še povzročila madžarska delegacija, ki je želela biti sprejeta direktno od zбора; hotela je pridobiti dunajski zbor za svojo politiko. Pri glasovanju dne 19. sept. so se kranjski poslanci zopet razdelili; za sprejem delegatov so glasovali kmečki poslanci Dolžan, Gajer, Štercin, proti pa Fluck, Kavčič, Ulepič.⁺

Madžarska delegacija je bila po sijajnem nastopu Čehov, zlasti Riegerja, ki je ognjevitno branil Hrvate in Srbe, odklonjena (186 : 109 glasov).

H koncu meseca je pričel državni zbor z obravnavanjem proračuna, pa je tudi reševal razne vloge, prošnje, peticije, pritožbe itd. - M. dr. je omeniti tudi vlogo Ulepiča dne 22. sept. glede ustanovitve univerze v Ljubljani.

Oktohrska rezolucija je razpršila mnogo čalnov državnega zбора; tudi večina slovenskih poslancev se je vrnila domov, kamor jih je zvalo javno mnenje.⁺⁺ Koncem oktobra so bili na Dunaju še samo ti-le kranjski poslanci: Ambrož, Dolžan, Štercin in Sever.

Pri nadaljevanju zasedanj državnega zбора v Kromečiču dne 22. novembra so bili navzoči naslednji kranjski poslanci: Ambrož, Gajer, Sever in Štercin. Štercin je kmalu odstopil, mesto njega so v Kamniku izvolili za poslanca dr. Mih. Lavriča; istotako je prišel na mesto odstoplega Dolžana dr. Ovijač.⁺⁺⁺

Drugi poslanci so ostali ter so se januarja in februarja 1849. dosti živahno udeleževali pri ustavni debati. Zlasti sta se uveljavljala Ulepič in Kavčič.⁺⁺⁺⁺

6. marca se je vršila zadnja seja tega zбора, nato je pa vojaštvo zasedlo zbornico in dne 7. marca je bil priobčen poslanec cesarski manifest z dne 4. marca, ki razpušča državni zbor. Vsekakor zelo značilno je za splošno stališče vlade, da je z istim datumom objavila tudi zemljiškoodvezni patent (dne 4. marca 1849.), ki je že določal razne detajle zemljiške odveze.

Poslanci so se s protesti razšli; nekatere je pa vlada poklicala v razne centralne odbore, ki so imeli razne naloge. Od kranjskih poslancev je bil poklican dr. Ulepič v tak odbor, ki se je bavil z načrti glede izvedbe določil zakona o zemljiški odvezi i. sl.⁺⁺⁺⁺⁺

+Verhandlungen II. str. 523/4.

++ Apih, Slovenci in 1848. I. str. 202 sl.

+++ Isti, str. 238.

++++ Isti, str. 246 sl.

+++++ Apih, Slovenci in 1848. I. str. 288.

Tako je razumljivo, da je Ulepič, ki je v Kromeriju navadno solidno branil stališče vlade, postal sodelavec in zapnik ministra Bacha, ki mu je poverjal kasneje visoka in odgovorna mesta, kakor bomo še slišali (pism. min. izročila št. 38, 47).

Vsekakor je pa verjetno, da je njegovo sodelovanje in mnenje pri pripravah za uredbo z dne 12. septembra 1849.,⁺ kakor tudi pri ostalih vprašanjih zemljiške odveze za Kranjsko pomenilo mnogo, morda je bilo celo odločilno.

Njegovo imenovanje za ministrskega komisarja deželne komisije za zemljiško odvezo na Kranjskem je tako naglo sledilo⁺⁺ publikaciji imenovane uredbe, da je pač upravičena domneva, da je bil Ulepič designiran za to mesto že mnogo prej, morda še za delovanja državnega zbora v Kromeriju.

Naj si bo kakor koli: Vlada je pravilno razumela položaj; kmeta je bilo treba vsestransko zadovoljiti in zato zakon o zemljiški odvezi izvršiti. S tem je pa kmečko ljudstvo in kmečko vprašanje odločila od strogo političnih in - kar je bilo tedaj zelo pereče - od narodnostnih ter kulturnih vprašanj, ki so ostala zato vsaj začasno rešena le v reakcionarnem smislu.

In na hitri ter dosledni rešitvi kmečkega vprašanja, t. j. zemljiške odveze, je temeljila moč in vsaj delna uspešnost Bachovega režima. Nerazumevanje ostalih problemov, za katere je poznal ta režim le rešitev predpisa, diktata, ga je slednjič zrušilo.

Morda kaže omeniti še ljubljansko časopisje pri delu za zodv. - Ker je bil problem zodv. silno aktualen, so mu posvečali vsi listi dokaj pozornosti ter prinašali predvsem infor-
macijske članke, ki jih na drugih mestih tudi citiramo. - Pri tem se časopisi niso direktno zavzemali za nobeno strujo, pač pa večinoma tolmačili kmetove želje in zmerno in kompromisno stališče vlade. To linijo so ohranili časopisi tudi še po l. 1848., torej v letih 1849. do 1853., ko so organi za zodv. že izvrševali in dovršili zodv. - Tudi te članke navajamo na drugih mestih.

⁺Gl. prilogo III.

⁺⁺Glej kasnejša izvajanja, str. 38.

SMERNICE ZA DELO ORGANOV ZA ZEMLJIŠKO ODVEZO NA BIVŠEM
KRANJSKEM.

Splošne in osnovne smernice za delo organov za zemljiško odvezo je dajal zakon z dne 7. septembra 1848. (Priloga I.)

Dopolnilo in specifikacija od tega zakona je tvoril patent z dne 4. marca 1849. (Priloga II. Originalni slovenski tekst tega patenta se nahaja v "Novicah" z dne 28. marca 1849).

Način aplikacije teh zakonov so nato regulirale naredbe notr. ministrstva na Dunaju, ki jih je izdalo za vsako avstrijsko kronovino posebej⁺.

Za Kranjsko je bila izdana taka naredba dne 12. sept. 1849. (Priloga III.)

Po teh določilih je bil namen zemljiške odveze, da razveže podložniško razmerje tako v osebnem, kakor tudi v stvarnem oziru.

V osebnem oziru torej zemljiška odveza odpravila podložništvo kot tako in to brez ozira na bremena in obveznosti, ki so izvirale iz morebitnega zemljiškega posestva; enako je tudi odpravila sodno in upravno funkcijo gosposke, v kolikor in kjer je še sploh obstojala.

V stvarnem oziru je ukinila vrhovno lastništvo gosposke nad zemlje, pa če tudi je izvirala iz kakršnih koli podložniških pogodb, razveljavila večine podložnega zemljišča se držača bremena, dajatve in sl^užnosti - v kolikor so izvirale iz podložniškega razmerja - enako vse iz zemljiškokosposkega vrhovnega lastništva, iz desetinskega, zaščitnega ali selskega poglavarstva izviraajoče naravne, delovne ali denarne pristojbine, vključivši vse vrste primščine.

Predpisi zemljiške odveze pa se niso nanašali na časovno omejene zemljiške pogodbe, na gozdne in pašne pravice ter na servitute, pa čeravno so izvirali iz podložniškega razmerja (§ 8 naredbe z dne 12. sept. 1849).

⁺Naredbe oziroma patenti o zemljiški odvezi za bivše avstrijske kronovine so bile izdane:

- 27. junija 1849 za Češko in Moravsko,
- 11. julija 1849. za Šlezijo,
- 17. avgusta 1849 za Tirolsko,
- 12. septembra 1849 za Štajersko, Koroško in Kranjsko,
- 17. sept. 1849 za Primorsko,
- 4. oktobra 1849 za Zgornjo Avstrijo in Salzburg,
- 4. oktobra 1850 za Galicijo (brez Krakowa),
- 13. oktobra 1850 za Spodnjo Avstrijo,
- 12. in 15. marca / 1851 za Krakovo,
- 23. oktobra 1853 za Bukovino,
- 11. jan. 1878 je odstranil patent potom odškodnine contadinaggi v Dalmaciji.

Iz navedenih zakonskih določil je dalje razvidno, da so se nekatere gosposkine pravice ukinile brez odškodnine, za druge je bilo treba plačati primerno odškodnino (billige Entschädigung), tretje so pa morali zavezanci odkupiti (ablösen).

B r e z o d š k o d n i n e so ukinile navedene zakonske naredbe sledeče pravice (cit. po nar. z dne 12. sept. 1849., §§ 5 - 9):

a. Vsa odrajtvila in davščine gостаčev.

b. Vodne davke in tlako za ribištvo razen one, ki se je opravljala na pridvorskkih zemljiščih.

c. Vsako povišanje davkov, ki je nastalo zavoljo razdelitve podložnih zemljišč.

d. Vse pravice zemljiških gosposk glede predkupovanja, vstopa ali preddobitve, vrnivnega pripada in kupa brez ozira na to, pod katerim imenom so se izvajale.

e. Vsa odrajtvila, izvirajoča iz obstoja nekdanjih deželnih sodnih gosposk v denarju, blagu in delu, kakor tlaka, oves ali jeziki za deželno sodno gosposko, pisarniški oves itd.

f. Vsi davki in odrajtvila, ki so jih prejemale zemljiške gosposke pred 1. 1848. za opravljanje sodnih in političnih opravil, kakor tlaka za sodnijska poslopja, denar za gosposkino varstvo, za ogenj, za čuvaja itd.

g. Gosposki preselitveni denar in mrtvaščine raznih imen.

h. Lovske tlake in druga odrajtvila v lovske namene, kakor pasji oves, reja lovskih psov itd. - Pravica do lova na tujem zemljišču je bila v smišlu patenta o lovu z dne 7. marca 1849. odpravljena; vendar je smel dosedanji lastnik te pravice zahtevati odškodnino le v slučaju, če je mogel dokazati, da se je ta pravica opirala na posebno pogodbo, sklenjeno z lastnikom obremenjenega zemljišča.

Na drugi strani je pa seveda odpadla tudi za gosposko obveza za vse protiusluge, ki so izvirale iz podložniškega razmerja kakor n. pr. obveznost, da podpira podložnike v slučaju potrebe, da jim priskoči na pomoč v slučaju epidemij, da skrbi za zdravljenje splošnih bolezni ali na steklini obolelih oseb. Enako je odpadla za gosposko obveza, da dovoli podložnikom - v kolikor ni bilo Rakega zasebnega servituta - na**biranje** drv, ruvanje panjev in pripravljjanje stelje ter pašo po svojih gosposkih kakor tudi pašo po prahi in strniščih svojih polj i. sl.

P r i m e r n a o d š k o d n i n a je pritikala gosposki za ukinitvev sledečih pravic: Vse dajatve in pristojbine, s katerimi je bilo obremenjeno zemljišče in do katerih je imela zemljiška gosposka kot taka ali kot vrhov^m lastnik zemljišča pravico in ki jih naštevata § 3 in § 6 zakona z dne 7. sept. 1848. To so bile tzv. urbarijalne dajatve in pristojbine najrazličnejših izvorov in imen (Priloga V.).

Pravice, ki so jih moralí zavezanci o d k u p i t i, so se morale, razen eventuálne tlake⁺, redno opravljati do izvršenega odkupa (§ 10 b cit. nar.). Semkaj je prištevala naredba v § 11 vse stalne naturalne dajatve cerkvam, šolam, župnijam ali soseskam oz. občinam, v kolikor jih je moral vršiti zavezanec kot zemljiščni posestnik in ki niso imele značaja desetine ter končno vse dajatve iz emfitevtskih ali drugih pogođb o delitvi lastnine, ki pa so morale imeti zasebnopravni značaj in niso smele utemeljevati po veljavnih zakonih nikakega podložniškega razmerja. Tovrstne dajatve so se v zemljiškoodveznem postopku odpravile redoma le na zahtevo zavezancev, ne pa uradoma.

O odškodnini za ona zakupna zemljišča, ki še niso bila spremenjena v kupna in za katere zavezanec še ni plačal kupnine, ki so bila pa vendarle v hasnovanju podložnika in so tedaj prešla v smislu zakona v svobodno lastnino zavezanca, je odločala po predhodni odobritvi ministrstva za notranje zadeve deželna komisija (§ 12 cit. nar.). Ta odškodnina se je imenovala kupna odškodnina. Stvarno so tedaj tekom zodv. postopka spremenili vsa zakupna zemljišča v kupna, za to določili kupno odškodnino in jih nato kot kupna zemljišča odvezali.

⁺Tlaka in tlačanski novc sta bila odpravljena že davno prej na Kranjskem, kar ugotavlja Curr. ilir. gener. gubernija z dne 29. julija 1814., števil. 9811 lit. b. cit. v § 3 cit. nar.)

O D Š K O D N I N A .

Vsebina in cenitev.

Glede odškodnine so veljali sledeči predpisi: Odškodnino so dobili upravičenci samo za one upravičene zahtevke, ki so jih pravno pritikali in to samo v onem obsegu, v kolikor niso nasprotovali zakonodaji ali pa pogodbam ter jih je upravičenec stvarno in neosporavano hasnoval pred letom 1848. Odškodnina pa je znašala redoma samo dve tretjini čiste vrednosti obveznosti. Tretja tretjina čiste vrednosti se je odpisala kot pavšalni prispevek državi za davke itd. Te tretine ni torej nihče plačal.

Čista vrednost obveznosti se je izračunavala od raznih dajatev različno. Pravilo je bilo, da se je odračunala od določenih ukinjenih obveznosti vrednost protidajatev upravičenca; pri tem bi lahko nastal slučaj, da sta bili protidajatvi enaki ali pa da je vrednost obveznosti upravičenca presegala vrednost obveznosti zavezanca. V tem slučaju je odpadla upravičenost kakega odškodninskega zahtevka upravičenca. - (§54. nar.)

Običajna tretina se ni odpisovala pri obveznostih, ki so jih morali zavezanci odkupiti po § 11 naredbe in pri primščinah.

Dajatve, ki so se morale ukiniti proti odškodnini ali z odkupom, so se delile v a/ dajatve v naravi (in natura), b/ dajatve v delu (robota, tlaka in vprega), c/ v denarne dajatve. -

a/ Dajatve v naravi so se vrednotile in ocenjevale vedno kot take, čeprav so jih spremenili in so prešle tu in tam v denarne ali delovne dajatve.

Nespremenljive, stalne dajatve (v naravi) poljedelskih pridelkov, to se pravi one dajatve, ki so bile po vrsti, značaju (Beschaffenheit), ustvarjenosti, meri ali teži točno določene ter so se morale ob določenih terminih odrajtovati, so redoma preračunali v denarno veljavo po cenah zemljiškega katastra. Pri tem so uporabljali ono lestvico, ki je veljala za tisto davčno občino, kamor je spadalo zavezano zemljišče. Če take lestvice ni bilo, potem so se ravnali pri preračunavanju po oni sosedni občini, ki je imela isto katastralno ceno žita (Katastral - Kornpreis). - Onim dajatvam pa, ki so jih morali zavezanci vršiti v časovno nedoločenih razdobjih ali pa v času, daljšem od enega leta, so ocenili letno vrednost s tem, da so delili skupni znesek dajatev nekega povprečja let s številom teh let. (gl. str. 74.)

Za tzv. drobne davščine (Kleinrechte) in druge naturalne dajatve, ki niso imele v katastru za zemljiški davek nikakih določenih cen, je izdala deželna komisija dne 22. jan. 1850. posebno cenilno tarifo ter jo priobčila kot prilogo 4 "navodilu" ("Instruktion") za okrajne komisije (gl. pril. VI.)

Pri tem je še zlasti omeniti, da ni smelo vplivati na ocenjevanje naturalnih dajatev nikako dedno zakupniško razmerje desetine, čeravno je bilo treba ceniti dajatve dvakrat: do desetinjaka in s iste dajatve prenesene nato na dednega zakupnika desetine.

Pri cenitvi desetine poljskih pridelkov je služila kot podlaga ona gospodarska zaporednost (turnus) in tisti naturalni donos, ki so ga ugotovili in uporabljali kot osnovo stalnega zemljiškodavčnega katastra. Postopek pri tem je bil sledeč: Katastralni naturalni donos desetini podvrženih sadežev enega leta so preračunali z ~~1/3~~ ozirom na razmere pridelovanja v katastralnih cenah v denarju, tako dobljene postavke za 10 ali 30 let so sešteli ter dobljeno vsoto delili z odgovarjajočim številom let (10, 30); tako so dobili povprečni donos za eno leto desetini podvrženih sadežev za ~~en~~ oral določenega kakovostnega razreda. Slamo in desetinsko tlako pri tem niso vpošteli, enako tudi ne temu ustrežajočih protidajatev.

Pri desetinah za predmete, ki niso poljedelski predmeti, kamor spada tudi krvna desetina (davek od živali), se je določil naturalni letni donos s tem, da so ugotovili iz desetinskih registrov, zapiskov, po izpovedih prič ali na kak drugačen prikladen način povprečje dajatev šestih let, počenši s hasnovanjem leta 1845. nazaj ter ga preračunali v denarno vrednost, kakor je bila predpisana pri ostalih naturalnih dajatah.

Če desetina ni znašala desetega, ampak večji ali manjši del donosnosti desetini podvrženega zemljišča, potem so morali zaračunati faktično dajatev.

Pri desetini vinskega mošta so poračunali katastralni naturalni donos po katastralni ceni, ki je veljala v dotični občini ter so odbili od tega rektificirano gorsko pravico.

b/ Delovne dajatve - tlako, vprego (robot) so ocenjevali z $1/3$ katastralne vrednosti običajne dneve ali vprege enega delovnega dneva v oni občini, kjer se je nahajalo zavezano zemljišče. Pri teh dajatah je treba razlikovati tzv. odrejene (gemessene) delovne dajatve, ki so se nanašale na opravilo odrejenega posla in katere so vršili zavezanci skupno ali po vrstnem redu kot kolektivno tlako ter tzv. neodrejene (unge-messene) delovne dajatve, pri katerih je bilo določeno samo tedensko ali letno število delovnih dni tlake. K poslednjim so prišteli tudi one odrejene delovne dajatve, za katere se je mogle pri postopku odveze dognati, da so nastale iz neodrejenih delovnih dajatev. -

Odrejene delovne dajatve so preračunali v svobodne in dni-narske ali volovske dvovprežne delovne dneve, ocenjujoč slednje

po katastralnih cenah, veljavnih za ustrezno občino, nakar se je postopalo kakor pri neodrejenih delovnih dajatvah. Če so bile prizadete kolektivne dajatve, so jih sorazmerno razdelili na člane soseske, upoštevaje pri tem način delitve tlake od 1845. deset let nazaj. Seveda so prej odbili vse dajatve, ki so odpadle na gostače in kočarje.

Vrednost neodrejenih dajatev pa so ocenili v določenem razmerju do svobodnega dela, vendar se tlaka v nobenem slučaju ni smela oceniti višje od $\frac{1}{3}$ vrednosti svobodnega dela. Pri oceni vrednosti vprežne tlake, so vzeli za podlago vzdrževalne stroške za dvovprego, kar so izrazili v mernih žita. Konjsko dvovprego so na splošno ocenili za en delovni dan z $\frac{9}{13}$, volovsko dvovprego pa z $\frac{9}{20}$ mernika žita. (Vendar se je ta cenitev mogla glede na katastralne cene posamezne občine spreminjati). - Množino žita so nato pomnožili s katastralno ceno žita ter tako dobili denarno protivrednost svobodnega dvovprežnega dneva, od katere je predstavljal $\frac{1}{3}$ odškodninski zahtevek upravičenca za prisilni delovni dan. Glede razmerja med raznovprežnimi delovnimi dnevi je bilo odrejeno, da velja kot enota dvovprežni delovni dan; zato je bil enovprežni delovni dan proti dvovprežnemu kakor $\frac{2}{3}$: 1, dvovprežni proti trivprežnemu kakor 1 : $1\frac{2}{5}$, dvovprežni proti štirivprežnemu kakor 1 : $1\frac{2}{3}$, dvovprežni proti šestvprežnemu kakor 1 : $2\frac{2}{3}$, tlaka voznika, sla itd. pa se je zaračunavala enako v razmerju 1 : $\frac{1}{3}$.

c. Denarne dajatve so se delile v nespremenljive in spremenljive.

Nespremenljive denarne dajatve - kakor desetinski in robotni novci itd. - so se poračunale v svojem stalnem iznosu. Če niso bile redne, potem so jih poračunali na isti način, kakor slične naravne dajatve. Če so se bile tekom časa spremenile katere denarne dajatve v drugačne dajatve, so jih tudi kot take obravnavali. - Omeniti je še treba, da nespremenljivih dajatev nasproti cerkvam, šolam, župnijam ali drugim občnim namenom tudi po uveljavljenju postopka zemljiške odveze niso ukinili uradno, ampak le če so to zahtevali zavezniki. Te dajatve niso - kakor že omenjeno - izvirale iz podložniškega razmerja.

Odškodnino za vse spremenljive (priložnostne) dajatve, ki so izvirale iz podložniškega razmerja, pa najsi so se vršile pod katerimikoli nazivi, je prevzel državni zaklad; izvzete so bile seveda one dajatve, ki so izvirale iz zakupne (emfitevtske) ali kakšne druge privatne pogodbe. Vrednost spremenljivih daja-

tev so ocenili na podlagi 30 letnega povprečja ter odbili od tega ona bremena, ki so nastala upravičencu iz tega naslova (davki i. sl.)

Končno je omeniti še dajatve, ki so nastale iz odkupa tlake (Robotabolition) Relutionsvertrag). - Če je nastala odkupna pogodba pred l. 1848. tako, da je bila izvršljiva do 7. septembra 1848., potem so se tovrstne dajatve označile kot odpravljene, postopek kot zaključen in se sploh niso obravnavale, razen če si je zavezanec v pogodbi zagotovil možnost odstopa za slučaj, če bi zakonitim potom prišlo do odbritve nižje odškodnine, nego je bila dogovorjena. - V tem slučaju se je odbil in vrnil vplačani previšek od zakonite odkupnine, ki se je redoma določila in plačala. Seveda so morali okrožni uradi (kresije) potrditi take pogodbe, sicer se je postopalo, kakor da niso bile sklenjene. Če je bila pogodba brez pridržkov sklenjena in potrjena, pa le delno izpolnjena, potem se morebitni previšek ni povrnil, pač pa se je ostanek ocenil in plačal po splošnih predpisih o zemljiški odvezi. - Reluirane dajatve, to so pogodbeno ali od pamtiveka v drugo vrsto dajatev spremenjene prvotne dajatve, so ocenili po dogovorjeni ceni relucije, če so jo mogli dognati in če je bila nižja od zakonitih zemljiško odveznih cen, določenih v patentu z dne 4. marca 1849., če je pa niso mogli ugotoviti, potem so postopali po običajnih predpisih za zemljiško odvezo. Začasna relucija tlake ni imela vpliva na postopek zemljiške odveze, ampak so tlako ocenili po splošnih predpisih za zemljiško odvezo brez ozira na dogovorjeno ceno relucije.

Cenitev onih dajatev, ki so se po zakonu morale odkupiti, se je izvršila v splošnem tudi po občnih načelih predpisov o zemlj. odvezi, vendar so pri tem vpoštevali še razmere v posameznem kraju ter tržne cene onih sadežev, ki so to ceno imeli; povprečno ceno, ki so jo pri tem dosegli, so dobili - kakor že omenjeno - upravičenci v celoti, brez odbitka sicer običajne tretine; pač pa so odbili javne dajatve (davke itd.) in vrednost obveznih protidajatev gosposke, ki so jih ocenili po načelih emfitevtskih dajatev.

Pristojbine za prenos (primščina, laudemium) so ocenili po zadnjem prenosu, izvršenem pred l. 1848. ali pa po veljavni pogodbi. - Pri tem so vzeli kot načelo, da se izvrši prenos kakega zemljišča povprečno na vsakih 25 let enkrat, da sta od treh takih prenosov zavezana povprečno dva primščini ter da se izvrši prenos zemljišča od treh slučajev povprečno v dveh slučajih na neposredne potomce v ravni vrsti ali pa na sorodnike sploh, eden pa na nesorodnike.

Glede zaostankov za hasnovalno leto 1848. t. j. od 1. nov. 1847. do 31. oktobra 1848. je veljala odredba, da odpadejo brez odškodnine vsi zaostanki onih pravic in dajatev, ki jih je zakon o zemljiški odvezi ukinitel brez odškodnine. - Ostali zaostanki pa so se morali - po odbitku 1/6 celotnega iznosa - plačati. - Plačilo se je izvršilo skupno s plačilom rednih davkov, bodisi v dvanajstih mesečnih obrokih ali pa v celoti takoj. V drugem slučaju je bil dovoljen zavezancu 10% popust.

Za starejše zaostanke so bile izdane slične posebne naredbe.

Ugotovitev odškodninske rente in odškodninskega kapitala se je izvršila po sledečih principih: Vse dajatve, ki so bile odpravljene proti "primerni odškodnini", so ocenili - kakor omenjeno - z njihovo desetinsko čisto vrednostjo. Ena tretina je ostala za 20% davek in dr. drž. dajatve državi; od ostale dvetretinske vrednosti je moral nositi polovico, (torej od celotne vrednosti 1/3) zavezanec, polovico pa dežela. - Pri dajatvah, ki so se morale "odkupiti", pa je načeloma moral plačati zavezanec ves odškodninski znesek; izjemo so tvorili samo oni primeri, kadar je celotni znesek zemljiško odveznih bremen posameznega leta znašal nad 40% od čistega katastralnega donosa; za ta slučaj je morala na zahtevo zavezanca prevzeti plačilo previška dežela iz svojih sredstev.

Za upravičenca je tvorilo torej merilo pritikajoče mu letne odškodninske rente dvetretinski znesek čistega letnega donosa vseh odpravljenih pravic. - To letno odškodninsko rento so pomnožili z 20 in jo tako kapitalizirali; s tem so ugotovili celotni odškodninski kapital, ki ga je imel dobiti upravičenec. Odškodninski kapital so nato vknjižili v korist blagajne za zemljiško odvezo na odvezano zemljišče; ta vknjižba je imela prvenstvo pred vsemi drugimi hipotekami, enako kakor deželno knežji davki.

Likvidacijo odškodninskih zahtevkov je prevzela sprva državna blagajna za zemljiško odvezo v Ljubljani, ki se je l. 1851. pretvorila v deželni kreditni zavod, nazvan direkcija fonda za zemljiško odvezo.

Te institucije edino so veljale nasproti zavezancem, kronovini in državi (glede laudemijev) kot upniki, nasproti upravičencem pa kot dolžniki.

Vsak upravičenec je dobil od blagajne za zemljiško odvezo plačilni list, ki se je glasil na njegovo ime in na ime odvezanega zemljišča; v ta plačilni list so vpisovali izplačila odškodninske rente, ki se je izplačevala počežši s l. nov. 1848. v polletnih obrokih retrocipandno.

Čim je bil ustanovljen fond za zemljiško odvezo, je pa izdal imenske obligacije zemljiške odveze za vsakega upravičenca. - Te obligacije so se obrestovale po 5%, so bile prenosne ter so se amortizirale z žrebanjem po posebnem načrtu. Za nje je jamčila država ter so uživali prednosti rednih državnih papirjev. - V gotovini so izplačevali takoj samo ostanke, ki so bili manjši od dovoljenega najnižjega nominala obligacij, ki je znašal 50 glđ. konv. novca.

V blagajno oz. fond so se stekale sledeče dotacije:

a./ Pripadajoči del odškodninske rente zavezancev, ki so jih plačevali po običajnih davčnih obrokih na davkariji; isto je veljalo za odškodninski kapital, ki so ga smeli, če je znašal nad 10 gold. konv. novca, razdeliti na 20 letnih obrokov; kapital z obrestmi je moral biti v tem času plačan. Način plačila kapitala je bil dvojen: ali so se obresti računale tekoče, letni obroki pa so bili enaki, ali pa so izvedli način anuitet; kdor se ni v teku enega leta odločil za amortizacijski način odplačila, je moral ostati pri prvem načinu. Vendar je vsak zavezanec lahko še v teku 15 nadaljnih let spremenil način plačila.

b./ Ostalo tretino - ali bolje polovico - odškodninskih zahtevkov je morala prispevati kronovina, ali je smela za kritje teh bremen razpisati posebne pribitke na davke; vendar je morala odplačati celotno terjatev iz tega naslova najkasneje v 40 letih, to je v 40 anuitetah.

Kasneje so izvedli konverzacijo teh zemljiškoodveznih dolgov v redne deželne dolgove (gl. str. 84).

c./ Tudi državni zaklad je prispeval v fond za z. odv. gotove zneske, ki so izvirali iz že navedenih laudemijalnih dajatev.

d./ V fond so se končno stekala tudi vsavplačila zaostankov. -

Fond je nudil zavezancem na zahtevo predujme za dobo, dokler zemljiškoodvezni postopek ni bil zaključen.

Zavezanec je moral redoma plačati rento in kapital. - Plačilu rente se je pa mogel zavezanec odtegniti popolnoma, če je pred končanim zemljiškoodveznim postopkom izvršil plačilo na račun odškodninskega kapitala, istotako tudi, če je vplačal po dovršenem zemljiškoodveznem postopku celotni kapital, deloma pa, če je vplačal po dovršenem zemljiškoodveznem postopku na račun kapitala znesek, ki ni smel biti manjši od 20 gold. konv. novca ali pa kateri mnogokratnik števila 20; - Znesek, ki ni bil deljiv z 20, se je zaračunal samo kot plačilo rente.

Vsi tovrstni plačilni nalogi in opravki so se vršili za vsako četrletje naprej. -

ORGANIZACIJA.

organov za zemljiško odvezo na bivšem Kranjskem.

a.) S p l o š n o .

Dne 12. sept. 1849. je izdalo ministrstvo za notranje zadeve na Dunaju v soglasju z ministrstvom pravde in ministrom financ "naredbo o izvedbi zemljiške odveze v kronovini Kranjsk"

Ta naredba obsega 141 paragrafov ter se deli v dva oddelka. Prvi oddelek (§ 1 - 67) podrobno določa uporabo zakonskih predpisov, ki jih vsebuje zakon z dne 7. sept. 1848. in patent z dne 4. marca 1849. Drugi oddelek (§§ 68 - 141) pa odreja organe in postopek za izvedbo zemljiške odveze ter za ta postopek potrebne formularje.

Ministrstvo za notranje zadeve si je pridržalo v § 68 naredbe vrhovno vodstvo zemljiške odveze. - Pri reorganizaciji notranjega ministrstva, ki se je izvršila v septembru 1849., so ustanovili pri drugi sekciji 7. departement, ki se je baval izključno z zemljiško odvezo.⁺

V istem § 68 določa naredba dalje, da izvede zemljiško odvezo v vojvodini Kranjski deželna komisija z okrajnimi (distriktnimi) komisijami. Na čelu deželne komisije stoji kot predsednik po § 69 cit. naredbe ministerijalni komisar. Deželna komisija pa naj razdeli (§ 77) po krajevnih potrebah kronovino v okraje (distrikte) za zemljiško odvezo. Za vsak okraj naj postavi posebno okrajno (distriktno) komisijo za zemljiško odvezo.

⁺Prez. arh. - 2107/P - 1849.

b./ Ministerijalni komisar.

V smislu naredbe ministrstva za notr. zadeve z dne 14. sept. 1849. je bil postavljen za predsednika deželne komisije dotedanji fiskalni adjunkt Dr. Karel Ulepič (Ullepitsch); od 12. maja 1850. je bil tudi generalni prokurator v Celovcu, od koder je vodil dež. komisijo za zemljiško odvezo v Ljubljani.

V funkciji predsednika dež. komisije za zemljiško odvezo je ostal do konca njenega poslovanja; ko so ustanovili direkcijo z. odv. fonda v Ljubljani, je bil predsednik od njene ustanovitve 1. nov. 1851. (min. naredba z dne 30. sept. 1851.) pa do predaje poslov novemu predsedniku, Gustavu grofu Chorinskemu (min. naredba z dne 12. marca 1855.) dne 24. aprila 1855. Dr. Ulepič je postal med tem ministerijalni svetnik, dobil je viteški Franz Jožefov red avg. 1850., postal plemič ter predsednik zemljiško odvezne komisije v Zagrebu.

Delokrog ministerijalnega komisarja je bil v glavnem v § 71. in § 72 cit. naredbe; po teh določilih je bil ministerijalni komisar neposredni vođa vseh poslov, odredjal je notranje delo in urejal celokupno pisarniško ~~delovanje~~ poslovanje. Nadzorovati je moral izvedbo sklepov deželne komisije za zemljiško odvezo in ukreniti vse potrebno, da se se izvedle določbe o zemljiški odvezi hitro in točno. V njegovo kompetenco je spadalo tudi nameščanje in odpuščanje manipulativnih uradnikov ter nadzorstvo okrajnih komisij. Enako je bil neposredni naredbodajalec svojih pomočnikov - inšpektorjev.

V podrobnosti je bil opisan njegov delokrog v inštrukciji, katero je notr. ministrstvo izdalo 24. sept. 1849. in ki se nahaja v originalni kopiji, namenjeni ilirskemu deželnemu poglavarju, grofu pl. Weisersheimbu v prezidialnem arhivu pri deželnem muzeju v Ljubljani pod št. 2185/P ex 1849.

Omenjena inštrukcija vsebuje sledeča poglavja:

1.) Delavnost ministerijalnega komisarja pri neposrednem nastopu svoje funkcije. - Predvsem je bila dolžnost ministerijalnega komisarja, da seznanj vsa v poštev prihajajoča oblastva ter uradništvo z naredbo z dne 12. sept. 1849. Prevod naredbe je izvršil po nalogu notr. ministrstva Miklošič. - Iz nekaterih lističev v arhivu za zemljiško odvezo se more s precejšno verjetnostjo sklepati, da je bil Ulepič avtor priročnika za odv. uradništvo: "Darstellung der Grundentlastungsvorschriften". Tako je torej izvršil svojo seznanjevalno nalogo do uradništva.

Naloga ministerialnega komisarja je bila dalje, da je skrbel za primerno razglasitev naredbe, da je oskrbel potrebne prostore za pisarne z vsemi potrebščinami, da se je sporazumel z deželnim poglavarjem glede članov deželne komisije, pri čemer je moral paziti zlasti na može, ki so obvladali oba deželna jezika in ki so uživali skupaj zaupanje vseh delov kronovine, da je predlagal svojega namestnika, potrebne inšpektorje ter imenoval pomožno pisarniško osobje.

Ker je bila trenutno zemljiška odveza najvažnejša deželna zadeva, zato je naročal minister obenem deželnemu poglavarju, da stavi komisiji na razpolago deželni arhiv in računski oddelek s knjigovodstvom ter davčne zapiske in osobje deželnega katastra v tistem obsegu, kakor je zahtevala izvedba zemljiške odveze, ne da bi pri tem trpelo njihovo redno poslovanje.

2.) Razmerje ministerialnega komisarja do ostalih oblast: Ministerialni komisar je bil neposredni namestnik ministrstva in je bil podrejen kot najvišji organ neposredno ministrstvu, ki jih je določil patent z dne 4. marca 1849. kot izvršilce zemljiške odveze. - Vsa ostala deželna oblastva so estala s komisijo za zemljiško odvezo in njihovi starešini s komisarjem v enakopravnem službenem razmerju ter so morali uradovanje komisije vsestransko podpirati.

Potrebno osobje je smel ministerialni komisar po predhodnem obvestilu odgovarjajočemu starešini za začasno uporabo brez nadaljnega in poljubno izbirati iz staleža uradništva. Po možnosti se je moral nasloniti pri organizaciji okrajnih komisij in pri preiskavah na novo organizirana sodna in politična oblastva.⁺

Korespondenca, izvirajoča iz poslovanja za zemljiško odvezo, je bila v smislu odloka ministrstva za trgovino, obrt in zgradbe z dne 10. avg. 1849. poštnine prosta.

3.) Razmerje ministerialnega komisarja do deželne komisije Ministerialni komisar je bil vodja deželne komisije, ki je bila upravna oblast, ter izvršilni organ njenih sklepov. - Kot takemu in neposrednemu namestniku ministrstva mu je pritikalo pravo suspensivnega veta proti vsem sklepom deželne komisije, kateri po njegovem mnenju niso odgovarjali zakonu ali pa bi utegnili biti kakorkoli škodljivi deželnim interesom; vendar je moral za vse tovrstne ukrepe dobiti naknadno odobritev ministrstva.

Zlasti je moral skrbeti, da so ostale pri obravnavanju prijav, kakor tudi pri dovoljevanju predujmov in odškodninskih rent, pravice tretjih oseb nedotaknjene.

⁺Glej tozadevne uredbe Dež. zak. in vladni list za Kranjsko kronovino z dne 29. dec. 1849. str. 16. -

Preudarnosti komisarjevi je prepustil minister, kako je uredil poslovanje in pisarno, pridelil akte, pritegnil k sodelovanju čim bolj vse člane deželne komisije, vendar je smel rekurze strank dati reševati le članom komisije, ki jih je imenovalo ministrstvo ali pa inšpektorjem; slednji pa so imeli v komisiji - če niso bili redni člani ali namestniki članov deželne komisije - samo posvetovalni glas.

Posebno pozornost je moral posvetiti ministerialni komisar polnoštevilni udeležbi sej ter je moral za vsako ceno preprečiti poskuse, da bi se z dogovornim izostajanjem onemogočilo poslovanje komisije.

Vse člane in namestnike deželne komisije kakor tudi okrajnih komisij je moral zapriseči; tudi je moral nabaviti za ministerialnega komisarja, za deželno komisijo in za okrajne komisije odgovarjajoče štampiljke.

Odloke deželne komisije je podpisoval ministerialni komisar in po en inšpektor.

Vse pravne odločbe o pravicah so morali reševati kolegialno na sejah, vendar je odločal na splošno ministerialni komisar, katere zadeve so reševali kurentno in katere kolegialno.

Dalje je zahtevalo ministrstvo, da se prvenstveno sklepa v deželni komisiji o nekaterih stavljenih vprašanjih tako administrativnega kakor tudi stvarnega značaja.

4.) Položaj ministerialnega komisarja do okrajnih komisij.
Glede okrajnih komisij je moral ministerialni komisar stremeti po neprestanem in točnem nadzorstvu njihovega dela ter jim dajati potrebna navodila glede prič, izvedencev i. sl. - Prideliti jim je moral potrebno število knjigovodskih in katastralnih uradnikov ter gledati, da se operati čim hitreje zaključijo; po potrebi je moral izvesti formalno revizijo dela komisij in jih tudi osebno inšpicirati.

5.) Razmerje ministerialnega komisarja do blagajne za zemljiško odvezo in njenih pomožnih blagajn.

Ministrstvo je zahtevalo za ureditev tega razmerja, kakor tudi za organizacijo in delovanje blagajne od ministerialnega komisarja čim prejšnjih konkretnih predlogov.

6.) Splošna navodila.

Ministrstvo je končno zahtevalo, da mu predloži ministerialni komisar predlog o organizaciji in delu odškodninskega katastra, in vse formularje, ki jih bo rabil pri svojem poslovanju. Tudi naj bi se potrudil, da bo osebno ali pa po svojih podrejenih ali pa zasebno po časopisih in brošurah pobijal zmotna tolmačenja in mnenja o postavi z dne 4. marca 1849. ter prepričeval vse stranke o dobrotah, ki so jih deležni na podlagi omenjenega zakona oni in država.*

Kako je ministerialni komisar preko članov komisije ta navodila točno izpolnjeval, pričajo številni članki in beležke po takratnem zlasti slovenskem časopisju. -prim. N

Prim. Novice kmetijskih, rokodelskih in narodskih reči, 1850 stran
5. 18, 23, 32, 59, 69, 101, 105, 157, 219 itd. -
Ljubljanski časnik, 1850. šte. 6, 20, 27 i. dr.

- 0 -

Iz zgornjih navodil je razvidno, da je dobil ministerialni komisar izredna pooblastila, ki so ga stavljala formalno celo izven kompetence guvernerja (od 1. januarja 1850: cesarskega namestnika) neposredno pod kompetenco notranjega ministrstva.

Ministrstvo je pač hotelo s tem doseči enotnost postopka v celi državi, ekspeditivnost pri poslovanju, neposredno vodstvo zadeve ter odločilni vpliv pri zemljiški odvezi, ki jo je označilo kot trenutno najvažnejše državno zadevo.

Da so ga pri tem vodila tudi stremjenja za utrditev političnega centralizma in zopet uvidenega absolutizma, je razumljivo; pravilno je namreč ocenjevalo vzroke in povod kmetske revolucije iz l. 1848., ki se je v bistvu izčrpala v zahtevi po dokončni ureditvi agrarnega vprašanja. Tej zahtevi je ministrstvo torej ustreglo in nesporno doseglo pomiritev kmetskega elementa. Nerazumevanje ostalih problemov in stremljenj je bila tragična krivda Bachovega rež-ima za kasnejši polom absolutizma in monarhije.

c.) Deželna komisija za zemljiško odvezo.

Od 14. sept. pa do 16. nov. 1849. so trajala organizacijska dela za sestavo deželne komisije.

Naredba z dne 12. sept. 1849. je določala v svojem § 69 ustroj deželne komisije za zemljiško odvezo, v § 70 pa način volitve voljenih članov deželne komisije.

Deželna komisija je imela poleg predsednika - (to je bil ministerialni komisar) - še podpredsednika, ki je bil obenem v komisiji zastopnik političnih uradnikov. Podpredsedniško mesto je imel za časa delovanja komisije gubernijalni svetnik Dominik Brandstetter, ki je ostal na tem mestu do 30. nov. 1851., nakar je prevzel njegovo mesto sekretar dr. A. Schöppl.⁺

Člani komisije so bili imenovani in voljeni. Imenovani člani so bili: po eden sodnijski uradnik, zastopnik erarja, uradnik bivše komorne prokurature, uradnik državnega knjigovodstva ter po trije voljeni zastopniki upravičencev in zavezancev. - Ti člani komisije niso imeli redoma nikakih referatov ter so se udeleževali samo sej deželne komisije. -

Uradništvo deželne komisije za zemljiško odvezo se je delilo v tajnika, inšpektorje, aktuarje ter manipulativno osebje.

O konceptnih uradnikih, ki jih je nastavila deželna komisija, govore § 75, 76 cit. naredbe. Konceptni uradniki - "inšpektorji" - so postali za trajanja njihove zaposlitve pri komisiji stalni deželnoknežji uradniki.

Oni uradniki pa, ki jih je pritegnila komisija za svoje pole, niso smeli zato biti oškodovani pri napredovanju ali pa nastavitvi pri novi politični in sodni razdelitvi, ampak so imeli povestnem in uspešnem udejstvovanju v svoji funkciji pri zemljiški odvezi prvenstveno pravo za napredovanje oziroma za novo nastavitvev.

V svojih dosedanjih službenih mestih pa jih je bilo treba v toliko suplirati, v kolikor bi bilo utegnile biti izvrševanje obeh funkcij nezdružljivo.

Tajništvo je vodil ves čas delovanja deželne komisije dr. Anton Schöppl, ki je postal avgusta 1850. tudi redni član komisije v svojstvu predstavnika komorne prokurature od 1. novembra 1851. pa je bil tudi referent in redni član direktorije zemljiškoodveznega fonda; od 1853. je vršil začasno tajniške posle pri hrvatskoslavonski zemljiškoodvezni deželni komisiji.

Tajnik in inšpektorji so bili od 1. maja oz. 1. julija 1850. zaposleni hkrati kot substituti državnega tožilstva,, vendar so tajnika po 1. nov. 1851. razrešili tega posla, tako,

⁺ Arhiv zodv. GEFDP/11 de 1855.

da se je posvetil v celoti samo zemljiškoodveznim zadevam.

Število osebja je bilo poleg tajnika sledeče: dva inšpektorja, od teh drugi šele od 1. julija 1850., eden aktuar; manipulativnega osebja pa en vodja pisarne, 1 do 3 manipulantni ter po potrebi 4 do 8 dnevničarjev.

Tako sestavljena deželna komisija za zemljiško odvezo je pričela z rednim poslovanjem, t. j. s prvo plenarno sejo dne 17. novembra 1849. ter je zaključila svoje delovanje dne 31. decembra 1853. Njeno delovanje je torej trajalo 4 leta, 1 mesec in 14 dni. Prostor deželne komisije za zemljiško odvezo so se nahajali v poslopju deželnih stanov (lontovž)⁺.

V tem času je imela komisija sama 124 plenarnih sej, 77 sej pa direkcija fonda za zemljiško odvezo, skupaj tedaj 201 sejo. - Poleg teh sej je imela komisija še številna odborovna posvetovanja, kjer so pretresali vsa zakonodajna in organizatorna vprašanja, ki so jih kasneje privedli plenarni seji.

Za časa delovanja ~~že~~ deželne komisije za zemljiško odvezo je bilo rešenih sledeče število vlog:

leta	pri dežel. komisiji	pri direkciji fonda za zemlj. odvezo	Skupaj:
1849	405	-	405
1850	6150	-	6150
1851	5922	306	6228
1852	7350	2700	10050
1853	5917	5021	10938
Skupaj	25744	8027	33771

Ministrstvo za notranje zadeve je imenovalo na predlog ministerialnega komisarja dne 22. oktobra 1849. sledeče uradnike za člane deželne komisije za zemljiško odvezo⁺⁺:

1. C. kr. ilir. gubernijalni svetnik Dominik Brandstetter, namestnik: ilir. okrožni komisar Tomaž Glančnik.

2. C. kr. dež. svetnik v Ljubljani Jožef pl. Scheuchenstuel, namestnik: C. kr. dež. svetnik Janez pl. Schivitzkoffen.

3. Dalm. c. kr. fiskalni adjunkt dr. Jožef Regnard, namestnik: pomožni referent kranjske komorne prokurature dr. Heinrich Haan.

4. računski svetnik c. kr. ilir. provinc. drž. knjigovodstva Johann Vitzani.

namestnik: c. kr. računski svetnik Leopold Ledenic.

⁺Prim. Laibacher-Ztg. z dne 20. nov. 1849. števil. 139.

⁺⁺Prez. arhiv 2439/p ex 1849.

Zadnji trije so bili takoj premeščeni h komisiji za zemljiško odvezo, prvi pa le po potrebi.

Istega dne je ministrstvo za notranje zadeve postavilo za začasnega namestnika predsednika deželne komisije za zemljiško odvezo gubernijalnega svetnika Dominika Brandstetterja.⁺ Vendar je bil Brandstetter že v začetku novembra ++ za stalno preveden h komisiji za zemljiško odvezo/^{ter} odslej vršil do avgusta 1850 trajno namestništvo predsednika.

Med tem so bili pa tudi voljeni člani že ugotovljeni.

Po določilih § 70 cit. nar. so volili upravičenci 3 zastopnike in 3 namestnike takole: določenega dne so se zbrale vse bivše zemljiške gosposke in hasnovalci desetine posameznega okrožja pri svojem okrožnem uradu ter izvolili ustno in javno z absolutno večino glasov svojega zastopnika in namestnika za deželno komisijo. - Pri enakosti glasov je odločal žreb.

Zavezanci so pa volili svoje zastopnike in njihove namestnike takole: Določenega dne so se zbrali župani in občinski odborniki pri svojem okrajnem glavarstvu ter izbrali z absolutno večino glasov dva volilna moža okraja. Vsi volivni m^ožeje okrožja pa so se zbrali na okrožnem uradu po njem določenega dne in izvolili z absolutno večino glasov člana in namestnika za deželno komisijo.

Že 2. okt. 1849. je določil ministerialni komisar za volivni dan zastopnikov 15. oktober.⁺⁺⁺

Iz raznih spisov je razvideti, da se volitve niso vršile povsod v redu in da so jih morali ponekod ponovno izvršiti. Spisov o izidu volitev v arhivih ni bilo več najti.

Pač pa nam poročajo "Novice" ⁺⁺⁺⁺ sestavo deželne komisije za zemljiško odvezo, ki je bila tedaj taka-le:

Predsednik ("glavar"): dr. Karel Ulepič.

Imenovani člani:

1. Dominik Brandstetter, podpredsednik.

Namestnik: Tomaž Glančnig.

2. Jožef pl. Scheuchenstuel,

Namestnik: Janez pl. Schivitzhoffen.

3. Dr. Jožef Regnard.

Namestnik: dr. Henrik Haan.

4. Johann Vitzani.

Namestnik: Leopold Ledenig.

⁺Prez. arh. 2438/P ex 1849.

⁺⁺atto 2643/P in 3070/P ex 1849.

⁺⁺⁺atto 2245/P ex 1849.

⁺⁺⁺⁺Novice kmetijskih, rokodelskih in narodskih reči z dne 21. nov. 1849. števil. 47 - Prim. tudi Laibacher Ztg. iz 1. 1849. št. 121, 126, 128, 129, 133, 136, 138, 139, 153.

Voljeni zastopniki upravičencev:

1. Karel (Dragotin) grof. Hohenwart (za ljublj. okrožje)
2. Dr. Karel Wurzbach (za postojnsko okrožje)
3. Dr. Anton Pfefferer (za novomeško okrožje)

Namestniki:

1. Dr. Andrej Garzarolli pl. Thurnlack.
2. Dr. Jožef Kleindienst.
3. Dragotin Vasič.

Voljeni zastopniki zavezancev:

1. Mihael Ambrož (za ljubljansko okrožje)
2. Miklavž Lukanič (za postojnsko okrožje)
3. Emanuel Matavšek (za novomeško okrožje)

Namestniki: Pri prvih volitvah niso sprejeli izvolitve.

Konceptna uradnika:

1. Inšpektor dr. Ernest Lehmann, pomožni fiskalni adjunkt
2. Sekretar dr. Anton Schöppl.

Pri naknadnih volitvah za namestnike zastopnikov zavezancev, ki so se vršile za ljubljansko okrožje 14. novembra, za postojnsko 30. novembra, za novomeško 12. decembra so bili izvoljeni:

1. Dr. Janez Ahačič.
2. Jožef Kotnik.
3. Lovrenc Košir.

Naloge deželne komisije za zemljiško odvezo so bile odredjene v §§ 73, 77, 80, 81 cit. nar. ter v poglavju 5 zgoraj cit. inštrukcije.

Po teh odredbah je morala zemljiška komisija ukreniti vse, kar bi se izkazalo kot potrebno za organizacijo in izvedbo zemljiške odveze in v kolikor tozadevni ukrepi ne bi bili s cit. naredbo oziroma inštrukcijo prideljeni kompetenci ministerialnega komisarja.

Predvsem je imenovala deželna komisija člane okrajnih (distriktnih) komisij, oziraje se pri tem na sposobnost, izkušnost, neoporečnost in poznavanje deželnega jezika. Po potrebi je lahko razpisala tudi javni natečaj za popolnitev potrebnih mest. Nameščanje se je izvršilo za dobo trajanja zemljiško-odveznega posla; če pa kateri od komisije nameščeni ne bi odgovarjal stavljenim zahtevam, ga je lahko komisija odpustila.

Deželna komisija je razdelila kronovino v okraje za zemljiško odvezo, vpoštevajoč pri tem raznovrstnost prilik zemljiških obveznosti; za vsak okraj je morala imenovati posebno okrajno komisijo. Okraji zemljiške odveze so se ravnali po že obstoječi razdelitvi dežele na sodne okraje.

Okraje za zemljiško odvezo je bilo treba razmejiti ne glede na položaj zavezanih zemljišč, ampak glede na sedež upravičenih zemljiških gosposk. Tako so morali torej prideliti poedinemu okraju vse one dominije, ki so imeli svoj sedež v območju dotičnega okraja.

Deželna komisija je razpravljala kolegijalno ter sklepalala z absolutno večino glasov. Sklepčna je bila, če je bilo poleg predsednika oziroma njegovega namestnika navzočih 8 članov, toda tako, da so bili zastopani i upravičenci i zaveznaci.

Poseben oddelek pri deželni komisiji je tvorila likvidacija (računski oddelek). Na čelu tega oddelka je stal računski svetnik Janez Vitzani, ki je bil obenem redni član, deželne komisije kot zastopnik državnega knjigovodstva, od 1. marca 1851. dalje pa je bil tudi referent direkcije zemljiškoodveznega fonda. Njemu je bil trajno prideljen računski oficijal (za pol leta celo še drugi) ter po potrebi 1 do 19 dnevničarjev.

Načelnik in njegov računski oficijal sta bila ves čas delovanja likvidacijskega oddelka zaposlena izključno v tem oddelku.

Likvidacijski oddelek je deloval od 12. nov. 1849. do 1. maja 1854. to je torej 4 leta, 5 mesecev in 18 dni.

V tem času je preizkusila okoli 1,928.000 računskih postavk[†].

* Arhiv zedv. 1434, de 1857 pril.

ORGANIZACIJA ZEMLJIŠKOODVEZNEGA FONDA.

Že v ustanovitvenem dekretu za deželno komisijo je stalo določilo, da se morajo staviti ministrstvu takoj konkretni predlogi za ustanovitev zemljiškoodveznega fonda.

Formalno je bil tudi res že marca 1850. ustanovljen kot provizorij poseben odsek pri dež. komisiji, ki se je nazival "zemljiškoodvezni fond". Smernice za organizacijo v zemljiškoodveznem fondu je predpisal patent z dne 11. aprila 1851.⁺ Tehnično navodilo o izvedbi tega patenta je vsebovala naredba notranjega ministrstva in ministrstva financ z dne 4. sept. 1851.⁺⁺, ki je določala tudi tabelarično način odplačila anuitet za zavezance in to pri 5, 10, 15 in 20 letni amortizaciji. -

Svoje definitivno ureditev pa je dobil ta fond šele z razpisom notr. ministrstva z dne 30. sept. 1851. (štev. 21.793)⁺⁺⁺, ki je določil osnovne smernice za organizacijo in delo posebnega denarnega zavoda, ki se je imenoval "c. kr. direkcija zemljiškoodveznega fonda" ("KK. Grundentlastungs-Fonds-Direktion").

Zavod je bil podrejen neposredno notr. ministrstvu ter je pričel s poslovanjem dne 1. nov. 1851.

Dne 26. okt. 1851. so razglasili ustanovitev direkcije zođv. fonda ter obenem objavili vodstvo.

Predsednik je bil dr. Karel Ulepič (do 24. aprila 1855., nato je postal predsednik Gustav grof Chorinsky, c. kr. namestnik na Kranjskem);

namestnik predsednika je bil gubernialni in finančni svetnik Dominik Brandstetter;

Člani: Dr. Anton Schöppl (vršil tajniške posle direkcije do 24. aprila 1855. nato jih je prevzel gubernialni tajnik J. Rot.),

Jožef Bosizio, računski svetnik ;

grof Karel pl. Hohenwarth kot zastopnik upravičencev;

okrajni sodnik Emanuel Matavšek (Mataushek) kot zastopnik zavezancev (z dekr./^{min}notr. zadev z dne 15. okt. 1851.).

Direkcija zemljiškoodveznega fonda je nato poslovala kot samostojna višja deželna oblast do 1. julija 1860. ko so jo priključili c. kr. namestništvu. - Vse funkcije, pa tudi naslov so ostali kakor prej. -⁺⁺⁺⁺

Dne 1. sept. 1861. pa je tedanji c. kr. namestnik za Kranjsko, bivši ministerijalni komisar za zođv. dr. Karel Ulepič, ukinil direkcijo zođv. fonda za Kranjsko. - Posle in osebje imenovane direkcije je prevzel deloma deželno odbor (Landesausschuss), deloma pa deželna vlada.⁺⁺⁺⁺

^{+Gl.} Dež. zakonik in vladni list, Kos XXIII. z dne 30. maja 1851. (str. 299)

⁺⁺ O. c. Kos L z dne 3. okt. 1851.

⁺⁺⁺ Cit. odl. so povzeti po arhivu notr. min. na Dunaju, kjer se nahajajo pod imenovanu štev. imen. leta.

⁺⁺⁺⁺ Dež. zak. in vl. list, Kos VIII. z dne 10. sept. 1860 str. 36

⁺⁺⁺⁺ Ukazi cs. kralj. gosposk 1861. z dne 14. sept. str. 6.

d.) O k r a j n e (d i s t r i k t n e) k o m i s i j e .

Okrajne komisije je morala osnovati deželna komisija po krajevnih potrebah. Ustroj in delokrog okrajnih komisij je v glavnem predviden v cit. naredbi § 68, 77, 78, 79, 80, 81, 82 in v IV. poglavju "inštrukcije ministerialnega komisarja". -

V podrobnosti pa je določen na podlagi zgornjih odredb njihov ustroj, naloga, notranje in zunanje delo v "Inštrukciji za okrajne komisije, ki so postavljene za izvedbo zemljiške odveze v kronovini Kranjski": to navodilo je izdelala deželna komisija za zemljiško odvezo v Ljubljani ter jo nato v nemščini natisnila z datumom 1. marca 1850.⁺

Inštrukcija za okrajne komisije obsega 65 paragrafov v dveh oddelkih, od katerih določa prvi (§§ 3 - 13) poslovanje in uradni položaj, drugi (§§ 14 - 65) pa postopek okrajnih komisij v zadevah zemljiške odveze.

Ob koncu knjige se nahaja 17 prilog, od katerih je zlasti važna za splošno orientacijo dela zemljiške odveze na Kranjskem 1. priloga, ki naštev po vrstnem redu okrajne komisije s prideljenimi jim dominiji.⁺⁺ Ostale priloge so vzorci raznih poslovnih formularjev ter obrazci priseg za razne funkcionarje in prilike, od katerih je pet obrazcev natisnjenih tudi v slovenščini.

Kronovino Kranjsko je razdelila deželna komisija v deset okrajev za zemljiško odvezo, ki so imela imena po stalnih sedežih okrajnih komisij (§ 3); v zgoraj omenjeni prilogi 2. so razporejene komisije alfabetično po svojih nemških nazivih; njihov razpored je zato sledeč: 1. Postojna, 2. Kočevje, 3. Kranj, 4. Ljubljana, 5. Novo mesto, 6. Radovljica, 7. Trebnje, 8. Črnomelj, 9. Kamnik, 10. Vipava. - Pripomniti je, da so naslonili okrajne komisije na že obstoječo organizacijo sodnih okrajev.

Kompetenca okrajnih komisij je bila odrejena s § 4 takole: V delokrog določene okrajne komisije spadajo:

- a.) vsi dominiji, ki imajo svoj sedež v njenem območju,
- b.) vse v njenem območju ležeče upravičene cerkve, župnije, ustanove in korporacije ali druge upravičene osebe in
- c.) vsi zgoraj navedeni upravičenci, če tudi leže njihove zavezanosti realitete v območju kake druge okrajne komisije na Kranjskem. - Izven mej Kranjske se kompetenca okrajnih komisij v nobenem slučaju ni raztezala.

⁺Instruction für die zur Durchführung der Grundentlastung im Kronlande Krain aufgestellten Districts - Commissionen. - Knjiga se nahaja v centralni biblioteki kr. hanske uprave v Ljubljani števil. 1417.

⁺⁺ Primerjaj stran 662

Okrajne komisije so sestavljali (§ 5) trije uradniki, ki so imeli na sejah glasovalno pravico in nosili naziv "komisar". Njihova sestava je bila sledeča: Vodja komisije, ki se je navadno nazival "Vodilni komisar", je moral biti upravni uradnik; poleg je bil nato kot drugi član komisije pravni izvedenec, ki je bil v slučaju potrebe namestnik vodilnega komisarja in kot tretji član ekonom, ki je moral biti izveden v podložniških zadevah in upravljanju računov. -

Poleg komisarjev je pridelila deželna komisija še vsaki okrajni komisiji potrebno število ostalega pisarniškega osebja.

Po določitih § 12. cit. ~~in~~ inštrukcije za okrajne komisije ~~plača/la~~ je pripadala vodji okrajne komisije plača 1400 fl. konv. novca na leto, pravnemu izvedencu 1200 fl. na leto, ekonomu 1000 fl. na leto, ostalo pomožno osebje je smelo dobiti pa kvečjemu 50 fl. konv. n. kot mesečni pavšal.⁺

Poslovanje okrajnih komisij se je vršilo redoma na sejah, kjer so sklepali člani z absolutno večino glasov; pri enakosti glasov je odločal predsednik, ki je imel tudi pravico suspenzivnega veta za vse sklepe okrajne komisije. Da se je doseglo čim hitrejša in ekspanzivnejša poslovanje, je moral referent izdelati predhodno operat in staviti motiviran precizen predlog na seji, nakar se je o njem sklepalo in sklep protokoliralo.

Uradni prostori okrajne komisije sprva niso bili stalni, češ da mora komisija uradovati po možnosti na licu mesta, t. j. na sedežu upravičencev. Zato bi se morale komisije predhodno sporazumeti z okrajnim glavarstvom, županom, oz. z upravičenci, ki bi bili dolžni staviti potrebne prostore brezplačno na razpolago. (§ 8). Vendar se ta predlog v praksi ni obnesel in že marca 1850. je deželna komisija odredila, da mora vsaka okrajna komisija imeti stalni sedež in stalne prostore.

Stališče okrajnih komisij (§ 9 - 11) nasproti deželni komisiji je bilo v znamenju neposredne podrejenosti; nasproti ostalim oblastvom pa so bile okrajne komisije enakopravne ter so jim morali na zahtevo vsi uradi staviti ves potreben material na razpolago. Do zasebnikov so bile okrajne komisije redna oblastva, katerim so se morali brez odloga pokoravati na vsak poziv in vprašanje.

⁺Sodeč po indeksu cen agrarnih produktov tiste dobe je treba pomnožiti zgornje število s ca 100, da se dobi današnjemu indeksu cen agrarnih produktov odgovarjajoča protivrednost v dinarjih (leta 1938).

Doba delovanja in osobje distriktnih komisij.⁺

Kakor je že omenjeno, je bilo distriktnih komisij 10. V naslednjem jih navajamo po vrstnem redu, kakor so jih ustanavljali. -

1. Novo mesto. Distriktna komisija je delovala od 25. marca 1850. do 31. julija 1853. torej 3 leta, 4 mesece in 6 dni. -

Osobje so tvorili: Vodja komisije, ki je bil hkrati okrajni glavar, pravni konzulent, ki je bil obenem okrajni sodnik ter eden, od julija 1851. pa dva ekonoma. - Pomožno osobje so tvorili aktuar, kalkulant ter dva do pet dnevničarjev.

2. Postojna. Distriktna komisija je delovala od 25. marca 1850. do 30. sept. 1853., torej 3 leta, 6 mesecev in 5 dni. -

Na čelu je stal vodja komisije, ki je bil zaposlen samo v zemljiškoodveznih zadevah; dalje so bili še člani komisije pravni konzulent, ki je vršil poleg tega še službo okrajnega sodnika, ter ekonom.

Pomožno osobje so bili aktuar ter eden do dva dnevničarja.

3. Kranj. Distriktna komisija je delovala od 1. aprila 1850 do 31. oktobra 1853., torej 3 leta in 7 mesecev.

Vodja in pravni konzulent sta bila poleg tega še zaposlena v justični službi. Sestavljena je bila torej komisija iz vodje, pravnega konzulenta ter ekonoma.

Pomožno osobje: aktuar ter eden do dva dnevničarja.

4. Ljubljana. Delovanje te distriktne komisije je trajalo od 24. aprila 1850. do 31. oktobra 1853., torej 3 leta, 6 mesecev in 7 dni. -

Sestava osobja je bila redna: Vodja, pravni konzulent ter ekonom. Vsi člani te okrajne komisije so vršili ves čas izključno samo posle svoje komisije. -

Pomožno osobje: Aktuar ter eden do dva dnevničarja.

5. Radovljica. Distriktna komisija je delovala v celoti od 1. maja 1850. do 31. julija 1852., torej 2 leti in tri mesece. Do 31. januarja 1853. pa je še ostal na svojem mestu vodja komisije, da je dokončal še nedovršene posle.

Sestava komisije je bila običajna: Vodja, pravni konzulent in ekonom. - Vodja je bil poleg tega zaposlen še v politični, pravni konzulent pa v sodni službi. -

Pomožno osobje: Aktuar ter tu in tam dnevničar.

6. Trebnje. Delovanje distriktne komisije je trajalo od 10. maja 1850. do 31. oktobra 1853., torej 3 leta, 5 mesecev in 21 dni.

⁺Arh. z. odv. 1434 de 1857, pril.

Člani komisije: Vodja, pravni konzulent in eden, od julija 1851. pa dva ekonom. Vsi so bili zaposleni izključno v zemljiškoodveznih zadevah.

Pomožno osebje: Aktuar ter dva do sedem dnevničarjev.

Vodja te komisije je ostal na svojem mestu s potrebnim pomožnim osebjem tudi še po razpustu distriktne komisije vse do konca oktobra 1854., da je oskrbel likvidacijo vseh še nedovršenih poslov za celo Dolenjsko.

7. Kamnik. Distriktna komisija je delovala od 14. maja 1850. do 30. junija 1852., torej 2 leti, 1 mesec in 16 dni.

Sestava komisije je bila redna: Vodja, ki je bil hkrati tudi v službi kot okrajni sodnik, pravni konzulent, ki je začasno hkrati enako vršil sodniško službo, ter ekonom.

Pomožno osebje: Aktuar, manipulant ter tu in tam eden dnevničar.

Vodja te komisije in manipulant sta ostala v svojih funkcijah tudi še po razpustu komisije vse do 31. maja 1853., dokler niso bili dovršeni vsi zemljiškoodvezni posli zlasti glede kupne pravice.

8. Vipava. Delovanje distriktne komisije je trajalo od 1. junija 1850. do 31. oktobra 1852., torej 2 leti in 5 mesecev.

Osojbe komisije so tvorili vodja, pravni konzulent in ekonom. - Prva dva sta bila hkrati zaposlena še v sodniških službah.

Pomožno osebje: Aktuar in diurnist.

9. Kočevje. Distriktna komisija je poslovala od 15. junija 1850. do 30. junija 1853., torej 3 leta in 15 dni. -

Osojbe je bilo redno: Vodja komisije, ki je bil obenem deželni sodni svetnik in predsednik sodniškega sveta, pravni konzulent, ki je bil od julija 1852. obenem substitut državnega tožilstva ter ekonom. -

Pomožno osebje: Aktuar in eden do štiri dnevničarji.

10. Črnomelj. Delovanje te distriktne komisije je trajalo od 25. junija do 31. avgusta 1853., torej 3 leta, 2 meseca in 6 dni.

Osojbe so tvorili: Vodja komisije, ki je bil obenem okrajni glavar, pravni konzulent, ki je bil obenem substitut državnega tožilstva ter ekonom.

Pomožno osebje: Aktuar in eden do dva dnevničarja.

POSTOPEK PRI DELU.

Kakor smo že omenili, so bili izvršilni organi predpisov za zemljiško odvezo ministerialni komisar, deželna komisija za zemljiško odvezo in okrajne (distriktne) komisije za zemljiško odvezo.

Delokrog imenovanih organov je bil točno odrejen, njihovo delo pa ravno tako točno normirano. Tako nam je sedaj govoriti še o njihovem postopku.⁺

Pripominjamo, da se je postopek vsakega teh organov nanašal v 3 smeri: nasproti zavezancem, nasproti upravičencem in nasproti ostalim organom za zemljiško odvezo.

Vendar je bil postopek ministerialnega komisarja in deželne komisije večji del glede na stranke le normativnega, posrednega značaja ter je bil v tem oziru omejen na določeno običajno pisarniško uradovanje; samo okrajne komisije so redoma neposredno občevala s strankami. Temu splošnemu načelu ustrezno se je urejal tudi postopek organov za zemljiško odvezo.

⁺Postopek je normiran v §§ 89 - 141 nar. z dne 12. sept. 1849. in v inštrukciji za distriktne komisije.

1. POSTOPEK DEŽELNE KOMISIJE IN MINISTERIALNEGA
KOMISARJA.

a./ Nasproti upravičencem. - Deželna komisija si je morala predvsem izdelati alfabetični imenik vseh zemljišč, ki so bila vpisana v deželnih gruntnih bukvah v "deželni deski" /Landtafel/ in ki so upravičevala njihove lastnike do raznih zemljiških prejemkov. - Nato je pozvala vse upravičence, da so ji v določenem času predložili utemeljene in predpisano razporejene zahtevke; komisija jim je zato stavila na razpologo potrebne formularje in tarifne predpise.

Razpored dokazanih zahtevkov je moral biti sledeč:

1. Desetine, ki je bila odpravljena proti primerni odškodnini;
2. ostali zahtevki, ki so bili odpravljeni proti primerni oškodnini;
3. laudemialni zahtevki;
4. zahtevki, ki so se morali odkupiti;
5. zaostanki za hasnovelno leto 1848.

Dolžnost dokaza za upravičenost zahtevkov je imel redoma oni, ki je bil vpisan v deželni deski ali v kateri drugi javni knjigi kot lastnik onega predmeta ali pravice, s čigar posestjo je bil zvezan predmetni zahtevek. - Vendar si je upravičenec lahko imenoval tudi zastopnika, ki je pa moral imeti izrecno pooblastilo, glaseče se na zadeve zemljiške odveze.

b./ Nasproti zavezencem. Deželna komisija kot druga, prizivna inštanca redoma ni imela neposrednega opravka z zavezanci, imela je samo ob pričetku delovanja dolžnost razglasiti zemljiškoodvezne predpise tudi zavezencem. - V slučaju priziva pa je morala bodisi neposredno ali pa posredno preko distriktnih komisij razpravljati o predmetu prizive ter kar najhitreje izdati odlok; če se odlok ni ujemal s prvotnim, je bil možen še v teku 14 dni po prejemu odloka priziv na ministrstvo za notranje zadeve, ki je nato odločalo v zadnji inštanci. - Priziv pa ni imel odločilne moči glede plačila priznanih dajstev; pač pa so v slučaju ugoditve prizive priznali morebitni vplačani previšek.

c./ Nasproti ostalim organom zemljiške odveze.

1. Okrajnim komisijam je poslala deželna komisija po redu došlih spisov vse one prijave, ki so pripadale ustrezni okrajni komisiji. Nato je reševala še event. sporna vprašanja in dajala distriktnim komisijam potrebne direktive.

2. Glede blagajne /kasneje direkcije fonda/ za zemljiško odvezo se je urejal postopek deželne komisije v dveh ozirih: Deželna komisija je nastopala kot zastopnica blagajne /fonda/ nasproti upravičencem kot dolžnik, nasproti zavezancem pa kot upnik. Kot taka je zato urejala odškodninske in odkupne prispevke, rente, zaostanke za l. 1848. ter predujme upravičencev.

Čim je prejela deželna komisija od okrajne komisije kak zaključeni operat o z. odvezi, ki se je predlagal vedno v dveh izvodih, je po predhodnih pregledih in morebitnih popravkih poslala obe izvoda pristojnemu sodišču, da je izvršilo v zemljiški knjigi izbris odpravljenih bremen, na njihovo mesto pa vpis odškodninskega kapitala v korist blagajne /fonda/ za z. odv. Eden izvod operata je ostal kot priloga zemljiški knjigi, drug izvod pa je sodišče vrnilo deželni komisiji.

Istočasno je izdala deželna komisija preko blagajne /fonda/ pristojnim davčnim uredom nalog za prevzem rent in morebitnih zaostankov odrejenih časovnih razdobjih.

Čim se je pričelo vplačevanje rent in kapitala v korist upravičenca, je odredila deželna komisija, da se vplačila stavijo upravičencem preko pristojnega sodišča na razpolago; na zahtevo upravičenca pa mu je mogla deželna komisija staviti pripadajoči denar neposredno pri blagajni /fondu/ za z. odv. na razpolago.

Blagajna /fond/ za z.odv. je morala kriti predujme prvenstveno iz dotoka zaostankov za l. 1848. , nato šele tekoče rente pričenši s l. novembrom 1848. - Nakaznih predujmov event. upniki niso mogli niti prepovedati niti rubiti.

O zemljiški odvezi je vodil ministerialni komisar poseben deželni zemljiškoodvezni kataster, ki ga je odobril notranji minister.

2. POSTOPEK OKRAJNE KOMISIJE.

Okrajne komisije so bile v neposrednih odnošajih samo z naredjeno deželno komisijo ter kot njeni izvršni organi z upravičenci in zavezanci; z ostalimi oblastmi, zlasti s sodišči, katestri ter davčnimi in drugimi uradi prve inštanca pa so smele občevati neposredno ter so jim morale te kar najhitreje rešiti vsa stavljena vprašanja.

Ker smo o razmerju in postopku deželne komisije do okrajnih komisij že govorili in ker je bilo v ostalem občevanje uradov med seboj urejeno kar najenostevneje, zato nam je govoriti samo še o načinu in razvoju poslov okrajnih komisij z upravičenci in zavezanci, kar tvori jedro in smisel vsega zemljiškoodveznega aparata.

Čim je okrajna komisija prejela od deželne komisije prijavo in material kekega upravičenca, je pristopila predvsem k točnemu pregledu in kontroli istega. K temu opravku je pritegnila po potrebi upravičenca, ki se temu ni smel odtegniti in ki je moral na zahtevo dati potrebna pojasnila ter oskrbeti potrebna specialna dokazila. K temu poslu je upravičenec lahko poslal samo svojega zastopnika, ki je pa moral imeti posebno pooblastilo, glaseče se na izrecno za zemljiško odvezo. - Če upravičenca, oz. njegovega zastopnika k razpravi ni bilo, potem se je postopalo uradno, po predpisih zakona, proti takim uradnim ugotovitvam nezastopana stranka ni imela pravice priziva ali ugovora. - Smiselno je veljala ta ^aredba tudi za zavezanca.

Ko je torej okrajna komisija s sodelovanjem upravičenca na podlagi zakonov, listin in drugih pripomočkov ugotovila upravičenost zahtevkov oz. prejemkov upravičenca, je morala za določen dan povabiti upravičenca in zavezance ter slednjim, vsakemu posebej, naznaniti zahtevek upravičenca, letno rento odškodninskega kapitala ter dokazane morebitne zaostanke.

Če je zavezanec priznal pravilnost svojih obveznosti, je moral to potrditi in podpisati pred dvema pričama na izdelano prijavo. S tem je bila zadeva redoma zaključena, okrajna komisija je morale nato takoj izdelati razsodbo, proti kateri ni bil možen nikkak priziv.

Razsodba je vsebovala sledeče: točke: a/ predmete odveze, b./ odškodninsko rento, ki jo je moral plačati zavezanec, c./ rentni kapital, d./ ~~izjava~~ izjavo zavezancev glede načina vplačila kapitala oz. zaostankov, e./ bremena, ki so bila odpravljena brez odškodnine.

Ta razsodba se je nato izdelala v treh izvodih, od katerih je prejel zavezanec enega, dva pa je poslala okrajna komisija deželni komisiji v nadaljni postopek.

Pri spornih slučajih pa je imel postopek okrajne komisije razumljivo večji obseg.

Če je okrajna komisija sama že pri prvem štadiju kontrole ugotovila neupravičenost kaknega zahtevka, ga je morala kratkomalo irtati. Upravičenec je seveda proti temu postopku lahko ugovarjal, nakar je morala okrajna komisija vpisati njegove razloge proti irtanju ter predložiti operat v kočno rešitev deželni komisiji, ki je odločala končno-veljavno. Enako je morala postopati, če je bila samo v dvo-mih o upravičenosti zahtevka.

Pri sklicani obravnavi je mogel i upravičenec i zaveza-nec ugovarjati predlogu. Naloga komisije je bila najprej, da je skušala doseči poravnavo med obema strankama, če sta se stranki poravnali tako, da sta spor definitivno zaključili, je okrajna komisija to poravnavo protokolirala ter je bila sporna zadeva s tem končno-veljavno zaključena.

Kadar pa do poravnave ni moglo priti, potem je morala okrajna komisija postopati po pravilniku o tistem predmetu, o katerem je nastal spor. Sporno pa je bilo lahko: I. a/ Stvar-na posest kake dajatve do 1845; b/ stvarno hasnovanje kake dajatve oz. protidajatve, c/ privatnopravna pravica za to hasnovanje. II. ocena dajatev.

Ugovore so morali staviti najkasneje tekom obravnave; po dostavitvi razsodbe ni bil dopusten več niti ugovor niti priziv na višje inštanco.

Kadar se je osporavala pravica hasnovanja, je morala okrajna komisija ugotoviti predvsem stvarni stan in na podlagi le tega določiti odškodnino, izdelati priznanje za odškod-nino ter jo dostaviti stranki, ki je osporavala pravico, s pozivom, da vtoži na rednem sodišču v teku 6 tednov ospo-rovani predmet. V tem času je morala pozvana stranka obvestiti o vloženi tožbi okrajno komisijo, ker je v nasprotnem slučaju pravica do tožbe ugasnila ter je postal izrek okrajne komisije za odškodnino pravomočen.

Če pa tem potom ni bilo mogoče dognati stvarnega posest-nega stanja, je napotila okrajna komisija še upravičenca na pravno pot, ki jo je moral istotske nastopiti v teku 6 tednov. Ako je ni nastopil, se je smatralo, da se je upra-vičenec odpovedal osporavanim pravicam.

Tovrstne pravde je moralo sodišče kar najhitreje obravnavati ter razsoditi. Stranka, ki je pravdo dobila, je morala predati najkasneje 8 dni po pravomočnosti razsodbe overovljen prepis okrajni komisiji, če je pa ta bila že ukinjena, potem pa deželni komisiji.

Glede ocene je bil ugovor⁴ dopuščen samo v toliko, kolikor se ta ni opirala na podatke katastra, na rektificirane cene, na izrek deželne komisije ali izvedencev. Tudi v tem slučaju je morala okrajna komisija poskusiti doseči poravnavo; če pa to ni bilo mogoče, je morala pristopiti k organizaciji razsodišča.

Okrajna komisija je v takih primerih pozvala obe sporni stranki, da imenujeta v kratko določenem času vsaka svojega razsodnika. Nato je obvestila okr. komisija oba razsodnika pismeno o spornem predmetu ter ju pozvala za določen dan in uro pred se, da podata svojo razsodbo.

Istočasno pa sta prejela tudi naročilo, da imenujeta predsednika razsodišča; predsednika so poklicali pred komisijo samo v slučaju, če se razsodnika nista mogla zediniti na eno/tno stališče pri razsodbi. - V tem primeru je nato končnoveljavno odločil predsednik razsodišča med obema m⁴ mnenjima. -

Če katera stranka razsodnika ni imenovala ali pa se razsodnika nista mogla zediniti glede osebe predsednika, potem je izvršila imenovanje okrajna komisija. -

Mesto razsodnika je bilo obvezno in se mu ni bilo mogoče odpovedati.

Isti postopek je veljal za primer, kadar so potrebovali mnenja izvedencev⁴ ali drugih prič, le da so jih morali prej še zapriseči, če je to zahtevala katera stranka ali pa je to smatrala komisija sama kot potrebno.

Proti izrekom razsodnikov in izvedencev ni bil mogoč nikak priziv.

Priziv je bil mogoč v ostalem proti vsem odločbam vseh organov za zemljiško odvezo razen v onih primerih, o katerih je bilo že govora in katere zakon oz. naredba izrecno navaja. -

Pri razsodbi okrajne komisije si je mogla vsaka stranka pridržati pravico priziva. Priziv se je moral vložiti najkasneje v 14 dneh od dneva vročitve odločbe pri okrajni komisiji, če pa ta ni več poslovala, pa pri deželni komisiji. Okrajna komisija je morala odposlati priziv najkasneje v 3 dneh s svojimi opombami deželni komisiji v nadaljni postopek.

⁴ "Pametniki" ali "stari možje" uporablja Miklošič v svojem prevodu cit. nar. §§ 115 za nem. "Geheimmänner". - V isto zvezi uporablja za izvedenca izraz "zvedeni zastopni mo⁴".

Ko je okrajna komisija zaključila obravnavo o določeni-
nih dejetvah, je morala napraviti še seznam onih zemljišč,
ki so bila obremenjena z dajatvami, ki jih je zakon odpravil
brez odškodnine. - Istočasno je mora/a izdelati za upravi-
čenca glavne izkaze /Hauptausweise/, v katerih je navedla
pripadajočo mu odškodnino vštévši tudi na deželo pripadajoči
delež. Dva izvoda teh glavnih izkazov je morala priložiti
aktu za deželno komisijo. - Proti glavnim izkazom ni bil
mogoč priziv.

Čim je okrajna komisija zaključila operat, je dostavila
celotni akt z dvema izvodoma razsodb in z glavnim izkazom
za upravičenca deželni komisiji.

Pri tem svojem poslu je morala okrajna komisija voditi
sumarične protokole, v katere je beležila glavne momente
razvoja predmeta in katere so morali podpisati vsi člani
komisije. O svojih poslih je morala okrajna komisija vsakega
prvega v mesecu redno poročati deželni komisiji.

REZULTAT DELA.

a./ Splošno.

Komisije za zemljiško odvezo je čakalo ogromno delo, ki so ga opravile v primeroma kratkem času, topogledno je funkcioniral uradniški aparat hitro in odločno.

Gotovo je treba pripisati ta nagli napredek zemljiškoodveznega posla predvsem sposobnosti nameščencev, izrednim pooblastilom in visokim prejemkom, ki so jih imeli, splošni pripravljenosti in pričakovanju ljudstva, katerega si je želel absolutist Bach pridobiti z ustreznostjo njegovih davnih zahtev po popolni osvoboditvi zemlje in uvedbi nedeljenega lastništva.

Dne 9. februarja 1857. je pozvalo notranje ministrstvo na Dunaju z obširno ~~sklepnice~~ okrožnico predsedstvo direktorije zemljiškoodveznega fonda za bivšo Kranjsko, da zbere po danih navedilih čimprej potrebne statistične podatke o izvršenem delu zemljiške odveze. -

Nekaj teh statističnih podatkov je ministrstvo izdalo še istega leta v knjigi "Die Grundentlastung in Oesterreich".

Tajnik fonda dr. Schöppl je sestavil v času od februarja do 5. maja 1857. obširni elaborat o izvršenem delu v deželnih in distriktnih komisijah za zemljiško odvezo. V omenjeni publikaciji so natisnili predvsem zaključne statistične podatke, presežni del elaborata pa je ostal neobjavljen.⁺

Elaborat dr. Schöppla ima teoretični oz. zgodovinski del ter statistični del. Prvi zgodovinsko - teoretični del se bavi s postankom podložniškega razmerja in njegovih dajstev.

Za nas pomemben je pa v tej zvezi predvsem drugi del, kjer se statistično prikazuje podložniško razmerje pred 1848., nato pa - večinoma sumarično - delo na odpravi podložniškega razmerja in končno efekt tega dela. -

V naslednjem podajamo naše izsledke, ki se naslanjajo v mnogočem na pripravljani spis dr. Schöppla za poročilo ministrstvu. Pripravljani spis je izdelal dr. Schöppl s sodelovanjem celokupnega takratnega davčnega in zemljiškoodveznega aparata v večmesečnem delu. Vendar je elaborat dr. Schöppla ohranjen nepopolno. Manjkajoče podatke in za predležečo razpravo potrebne ugotovitve smo skušali dopolniti iz ostalega obsežnega arhivalnega gradiva.

+ Arh. za zemlj. odv. 1434 de 1857.

Referenta Schöppla pa, ki je seveda delal točno po direktivah z Dunaja, niso mogla in tudi niso zanimala niti kulturna, niti narodnogospodarska in socialna vprašanja, ki so bila tesno povezana z zodv.-

Zato so statistike in podatki dokaj šablonski, včasih celo brezsmiselni ter celo hučo zgrešeni, kakor bomo v enem primeru zlasti še videli (gl. str. 76 sl.).

Problematske se zato odpre pri tem raziskavanju na vse strani vse polno. Mi smo skušali rešiti samo glavne probleme zodv. in s tem neposredno združena vprašanja, ki se nanašajo primeroma na celo deželo ali vsaj večji del dežele in to prilično enakomerno. V kolikor tovrstnih problemov nismo mogli zadovoljivo rešiti, smo nato opozorili v tekstu posebej.

Odprta pa so ostala posebna vprašanja vseh v~~est~~ za poedine predele dežele in za poedina imenja, ki bi se pa dala s specialnim študijem raznih lokalnih virov, pa tudi z viri iz zodv. arhiva primerno izpopolniti ali celo rešiti. Taka poedina vprašanja bi bila n. pr. za poedino imenje: upravičenci, njihovi rodovi, njihove politične, gospodarske in kulturne funkcije itd., zavezanci, njihova imena, naselja njihovo mišljenje, življenje, izrazoslovje, njihovi pridelki, izdelki, oblike gospodarstva in velikost zemljišč, njihovo absolutno število, njihov odnos do graščin itd.

Na podlagi takih podrobnih raziskavanj in dognanj za vsako imenje posebej bi bilo mogoče točno reproducirati strukturo slovenskega življa na Kranjskem v prvi polovici 19. stoletja, to najprej za poedine predele dežele, nato pa šele v zanesljivi in sodobnim zahtevam ustrezni luči celokupno stanje našega kmeta pred 100 leti, ko je bil živ člen v verigi evropskega masovnega gibanja, masovne revolucije, ki je dosegla končno svoj cilj - zemljiško odvezo. Ta slika bi bila popolna šele po taki osvetlitvi, in ko bi bila opremljena s tako pridobljenimi tabelami, grafikoni in zlasti zemljevidi.

Po takem temeljitem delu bodo verjetno marsikatere naših dognanj izpopolnjene, marsikatera trditev in marsikak naš zaključek se bo izkazal kot zgrešen. Vendar naj bo že kakorkoli; kot prvo tovrstno delo s tako široko vsebino in skoro brez vseh preddel mu bo - upamo - ostalo eno: da ~~ne~~ je pokazalo z vso jasnostjo na izredno važnost, ogromen obseg in dalekosežnost celokupnega problema ~~z~~ z-odv.

In s to mislijo in rezervo naj sprejme tudi čitatelj blagohotno zlasti naša naslednja dosedanja dognanja, ki so plod več kakor šestletnega trdega arhivalnega dela.

b. O vrstah imenj.

V zemljiškoodveznem postopku se je pri nas kakor v vseh avstrijskih kronovinah uporabljala nemščina kot uradni jezik, le kot pomožni jezik za neukega seljaka je služila slovenščina. Zato so vsi spisi, s tem pa tudi vsa terminologija, nemški. Nemški strokovni izrazi so se toliko uporabljali, da se najde iz tistih časov primeroma le redko za kak pravni ali drug strokovni izraz pojmovna ustrežna slovenska beseda; ljudstvo si je - v kolikor je bilo potrebno - po večini pomagalo z nemškimi spačenkami za potrebni pojmi (tako je n. pr. za kupne pravice iz nemške besede Kaufrechte napravilo, govorilo in celo pisalo o "kovfertnih pravicah", za rok, dobo, je napravilo iz nem. Frist spačenka "brišt", za nem. Vogtei je uporabljalo "fogtija", za nem. Steuer je govorilo in pisalo "štibra", za nem. Pachtzins je pisalo "zakupni činž" ali "štantnina" i. sl.)⁺ Isto velja na splošno za razne vrste imenj.

Izraz imenje ima pri nas še dokaj nedoločno vsebino. Dolenc⁺⁺ uporablja izraz imenje za nem. "Gut", naslanja se pri tem na ročinj iz 16. stol. ter na istozvočnost besede v srbohrvaščini.- Polec⁺⁺⁺ pa uveljavlja to besedo za 18. stol. za nem. "Gült", opiraje se pri tem na Kelemino; po njegovem je imenje kot slov. izraz za "Gült" označba za v svrhu obdavčenja napovedane dohodke, ki so jih iz zemljišč in posebno od podložnikov uživali plemiči, duhovščina in drugi svobodni koristniki; označba "Gült" se je pa kmalu prenesla tudi na zemljišča, iz katerih so dohodki izviral. "Gült" - imenje je po tem tolmačenju tedaj zelo širok pojmi.

Kelemina⁺⁺⁺⁺ navaja v svojih dragocenih filoloških prispevkih o pravnih starinah slovenskih te pomene besede imenje: 1. lastina-Eigen, 2. imenje - Gülte, pa tudi Gut (pravdno imenje - Zinsgut); 3. imetek - Habe.

Iz vsega navedenega sledi, da ima izraz imenje zelo široko vsebino. Dolenc sicer želi uvesti imenje samo za izraz "Gut"; toda v tem slučaju bi se sedaj širok pomen besede "imenje" moral skriti na čisto odrejen obseg pojma "Gut", ki pomenja - vsaj v 19. stoletju - zaokroženo gospodarsko obliko veleposestva z gradom, gospodarskimi poslopji in ustrezno količino zemljišč; pri tem se pa vriva še vprašanje, ali je mogoče pojmi "Gut", kakor ga omenja Dolenc za 16. stol., vsebinsko istovetiti s pojmom "Gut" v 19. stol., vprašanje, ki bi ga bilo treba šele raziskati.

⁺ Zgornji primeri so tembolj značilni, ker jih posnamemo iz Miklošičevega prevoda min. naredbe z dne 12. sept. 1849.

⁺⁺ Dolenc, Pravna zgodovina slov. oz. str. 140.

⁺⁺⁺ Polec, Svobodniki na Kranjskem, str. 17.

⁺⁺⁺⁺ Glasnik M. D., XIV. 1933, str. 62.

Polčevo uveljavljanje besede imenje samo za nem. izraz "Gült" je v toliko ustrezno, ker ima tudi "Gült" zelo širok obseg. Iz njegovih lastnih, temeljitih izvajanj o svobodnikih pa spoznamo dokaj točno obseg pojma "Gült" v 18. stol. ⁺ To so včasih prav neznatne pravice (n. pr. vrt, travnik, kajža, skedenj i. sl.), včasih pa večji hasnovalni objekti, kakor pristave, lube, desetine i. sl. Vsekakor se je v tem času beseda "Gült" že uporabljala v istem pomenu, kakor smo jo ugotovili na podlagi z-odv. katastra za 19. stol., ko pomenja davku podvrženo uživanje dohodkov iz podložniške zaveze, to sicer v različnih oblikah, vendar navadno v tako nizkih iznosih, da ne predstavlja čisto niti eksistenčnega minima v najbolj skromnih razmerah; vrh tega "Gülte" navadno niso bile gospodarsko samostojni objekti in zato niso imele, kakor je bilo redoma pri "Gut" pravilo, svojega gospodarskega središča na lastnem svetu v gradu in njegovih poslopih. Ker pomenja tedaj "Gült" sicer mnogovrstne iz zemljiške zaveze izvirajoče dohodke, vendar to le v nizkih zneskih, ki so bili za hasnovalca neredko čisto sekundarnega značaja, ne kaže široko vsebino pojma imenje uporabljati kot terminus za "Gült".

Izraz imenje pridržimo raje v njegovem širokem, splošnem pomenu, kakor ga navaja Kelemina (gl. zgoraj), ker vključuje v tem slučaju vse pojave in vrste vrhovne zemljiške lastnine, s tem združene dohodke in pravice, pa tudi zavezana zemljišča, iz katerih izvirajo te pravice in dohodki. Torej vključuje v tem slučaju izraz imenje tudi pojmi "Gut" in "Gült", za katere je pa treba uveljaviti lastne izraze. Tozadevno nam lahko pomagajo izrazi, ki so jih Slovenci uveljavili v književnosti 1849. leta in so bili zato bržkone takrat med ljudstvom živi (gl. spodaj).

Imenja so po našem terminus za Dominien in označujejo na splošno vse vrste vrhovne zemljiške lastnine ter s tem združene pravice z dohodki in obveznostmi.

Imenja so se tekom časa kategorizirala zlasti glede velikosti in donosnosti; tako je imela vsaka kategorija imenj v 19. stoletju v nemščini svoj izraz in dokaj točno vsebino. - Slovenščina - razen kasneje navedenih dveh slučajev - najbrž te točno odrejene kategorizacije ni poznala, pač zato ne, ker je bil kmet vedno v sličnem podložniškem razmerju navzgor, pa najsi je bilo imenje kateresibodi kategorije; on je videl navzgor samo "gosposko".

Za časa zemljiškoodveznega postopka na bivšem Kranjskem je mogoče ugotoviti v zemljiškoodveznem katastru sledeče označbe kategorij, kamor so prištevali poedina imenja: ⁺⁺

⁺ Polec, Svobodniki na Kr., str. 129 sl.-

⁺⁺ V juridično karakterizacijo poedinih pojmov se ne spuščamo; navajamo samo terminologijo, kakor se je še uporabljala za časa z-odv.

Erbschaft

1./ Največje in najdonosnejše imenje je bila Turjaška grofovina (Grafschaft Auersperg), ki je nosila kot edina v celi Kranjski tak naslov. V bistvu in po zapiskih imenovanega katastra pa je ta grofovina le združitev večjega števila gospostev oz. graščin.

2./ Po ^{pomenu} ~~velikosti~~ je sledila nato kategorija gospostev - Herrschaft; n. pr. Radovljica, Brdo pri Kranju, Brdo pri Lukovici, Podpeč, Žužemberk, Slatnik, Trebnje, Črnomelj, Otočec, Pleterje, Ortnek, Radeče, Ribnica itd.

V isto kategorijo so spadala še državno gospostvo (Staatsherrschaft) v Stični, palatinat in škofijsko gospostvo (Pfalz, Bistumsherrschaft) v Ljubljani, slednje imenje enako v Goričanah, Gornjem Gradu i. dr.

3./ Po obsegu manjše imenje je spadalo v naslednjo kategorijo, ki jo imenuje Miklošič v prevodu naredbe z dne 12. sept. 1849. "grajščina" za nem. Gut. Graščin je bilo po številu zelo mnogo. Izraz graščina za nem. Gut je vsekakor povzet po živem ljudskem govoru in ga zato kaže v tem pomenu obdržati. Mi se ga držimo.

4./ Naslednja kategorija je imela številna manjša imenja, ki jih Miklošič imenuje v cit. prevodu naredbe "grajščinice" za nem. Gult, Gilt. Graščinica je prvotno kot deminutiv od graščine pomenila graščino, torej podložno zemljišče, v manjšem obsegu. V prenesenem smislu pa se ta beseda lahko rabi tudi za pravice in dohodke, ki so izvirali iz posestev takega manjšega podložnega zemljišča. V tem smislu tedaj kaže besedo graščinica pridržati za nem. "Gult", ker jo je v takem pomenu uporabil v prevodu cit. naredbe tudi Miklošič, ki je bil v zadevah podložništva gotovo dobro podkovan, saj je kot poslanec drž. zbora 1848/49. sam v debatah o Kudlichovem predlogu aktivno sodeloval. Mi torej uporabljamo besedo graščinica v omenjenem smislu.- Dohodki nekaterih teh graščinic so služili posebnim namenom; take graščinice so bile n. pr. mestna graščinica v Krškem (Stadtgult Gurkfeld), bolnišnična graščinica istotam (Spitalsgult), samostanska graščinica v Jurkloštru i. sl.

Graščinice so mogli še deliti; tako so se pojavile v zdv. katastru polovične in celo četrtinske graščinice (halbe, viertel Gult).

5./ Kot najmanjša enota imenja se pojavlja v cit. katastru dvorec (Hof), katerih je bilo primeroma prav malo; taki dvorci so bili n. pr. v Mengšu (lastnik Mihael Stare), v Bukovcu i. dr.

Semkaj bi bilo po velikosti tudi šteti dedni fogtijski dvorec v Mekinah (Erbvogtei in Minkendorff), ki se pojavlja po svojem izrazu osamljen v cit. katastru.

KOLIČINE IN VRSTE PRIJAVLJENIH DAJATEV[†]

(Prim. priloga VI).

Pred letom 1848. so bile na Kranjskem za podložnike obvezne vse vrste dajatev, kakor jih je pač podložniška zaveza kot taka utemeljevala ali jih je pa kakor n. pr. pri desetini priljučila svojemu ustroju.

Tako srečujemo torej desetino, poleg nje pa še urbarijalne obveznosti in sicer osebno in vprežno tlako ter dajatve v denarju in naravi.

V naslednjih poglavjih bomo pregledali po gornjem vrstnem redu vse omenjene vrste dajatev in sicer skupne količine za celo kronovino, nato pa nekatere specificirane postavke za 94 najpomembnejših dominijev. Slika, ki bo pri tem nastala, bo vseskozi jasno pokazala stanje podložništva na Kranjskem l. 1848.

Prava desetina.

(Prim. tudi str. 22, 32 in 80.)

Prava desetina se je pobirala od desetini podvrženega predmeta, sadeža ali živine redoma kot njegov deseti del, včasih pa tudi manj.

Količine predmetov i. dr. prave desetine bi bilo mogoče ugotoviti samo na podlagi razsodb za vsakega zavezanca posebej, kar bi bilo prav zemudno delo. V zapiskih so samo sumarični podatki že ocenjene desetine; letna vrednost desetini je bila ugotovljena na 286.977 glđ 51 kr. - Od tega zneska so odbili predpisano tretino in je znašala po tem odbitku letna zemljiškoodvezna renta od prave desetine 191.318 glđ 34 kr. - Ta vsota je služila nato kot podlaga za določitev zodv. kapitala od prave desetine.

V tej zvezi omenimo sledeča pojasnila o pravi desetini.

Vrhovni lastniki mnogih večjih imenj so dali pred 1848. vse ali pa le delno svoje desetine v zakup (Pacht)^{enemu} ali pa tudi večjemu številu zakupnikov. Taka zakupna razmerja so bila ali časovno omejena ali pa neomejena, dedna (Erbpacht). Upravičenec se je imenoval - po Miklošiču (naredba § 23) - desetnjak ali desetinski gospodar (Zehentberechtigter), zakupnik se je nazival desetinski zakupnik (Zehentpächter) oz. desetinski dedni zakupnik (Zehent-Erbpächter), desetinski zavezanci pa so bili desetinci (Zehentholden).

Pri zemljiškoodveznem postopku so v takih slučajih izračunali pravo letno vrednost desetine enostavno tako, da so k stvarno plačani zakupnini prišteli še 50%. Tako dobljeni znesek je pred-

[†]Arh. zodv. 1434 de 1857, tab. I. in pril.

Prim. tudi: Die Grundentlastung in Oest., tab. I.

Grünberg, Die Grundentl., tab. I. str. 70, 71.

Mal, Zgodovina slov. naroda str. 876.

stavljal pravo letno vrednost desetine. - Omenjenih 50% pa so prišteli zato, ker sta desetinjaki in zakupnik že pri sklepanju zakupa odštela od zakupne vrednosti 20% (eno petino) za davke itd., ki jih je moral nositi neposredno zakupnik ter vpoštevala enako stroške pobiranja desetine, ki so znašali povprečno $1/6$ od zakupne vrednosti. Poleg tega je pa moral imeti desetinski zakupnik še svoj zaslužek oz. dobiček pri tem poslu. Tako so omenjenih 50% upravičeno prišteli k stvarni zakupnini.

Imenja, kjer so imeli desetino v zakupu desetinski zakupniki, so se nahajala raztresena skoro po vseh krajih bivše Kranjske. Zato so ta imenja služila v svojem okolišu kot merilo za približno ocenitev desetinske vrednosti pri onih imenjih, kjer desetinske zakupnine ni bilo.

V teh primerih so izračunali razmerje in ga izrazili v odstotkih; to razmerje so matematično izrazili tako, da so postavili kot členu razmerja stvarno plačano zakupnino s 50% pribitkom proti ugotovljeni zemljiškoodvezni desetinski renti. Na podlagi tega razmerja so potem določili matematično z enačbami desetinsko vrednost pri vseh sosednjih desetinsko-upravičenih imenjih.

Vsekakor vidimo, da so predstavljala desetinska zakupništva važen element v narodnogospodarskem ustroju pred 1848.

Tudi je treba opozoriti na mnenje referenta dr. Schöppla, ki pravi, da je bila prava letna vrednost desetin pred 1848. verjetno mnogo večja, nego pa je bila prijavljena; desetinjaki so namreč dajali dostikrat desetino v zakup globoko izpod prave vrednosti, to pa zato, ker ni bilo konkurentov, ker je bil združen zakup vendarle s precejšnjimi stroški in rizikom in končno ker je bilo dosti težavno pobrati vso desetino.

Tlaka.

(Gl. str. 18 sl., 32 sl. in ^{81. sl.}...)

Tlaka je spadala med urbarijalne obveznosti ter se je delila v osebno (nožna sli ročna) in v vprežno tlako. -

Odrejene in neodrejene tlake na leto je bilo prijavljeno v celi kronovini skupaj:

Nožne ali ročne tlake je bilo	906.449	tlaskih dni
konjske enovprežne " " "	24.243	" "
" dvovprežne " " "	35.386	" "
volovske enovprežne " " "	170.260	" "
" dvovprežne " " "	136.170	" "
" štirivprežne " " "	115	" "

Glede na razdelitev osebne (t. j. ročne oz. nožne) tlake po celi kronovini naj služi spodnji pregled, ki nam kaže razvrstitev imenj po padajoči stopnji obremenitve; pregled smo sestavili na podlagi zamudnega arhivalnega dela, vendar izčrpano

samo za imenja do letne obremenitve najmanj ca 2500 dni osebne tlake, prepuščajoč tozadevno izčrpno obdelavo, tako glede manjših osebnih kakor tudi vprežnih in drugih dajatev posebnemu raziskavanju. - Zednjih 6 imenj v tabeli smo privzeli radi primerjave z ostalimi tabelami na str. *72 d. i 81 d.*

V spodnjem pregledu je navedenih z ustreznimi podatki 94 upravičenih imenj, kar pomeni od skupnega števila 1.168 upravičencev (gl. zadaj str. 56) niti celih 8%.

Teh 94 upravičencev pa je imelo pravico do skupno 753.330 tlaških dni (osebne tlake), kar znači od 906.449 tlaških dni, kolikor jih je bilo prijavljenih za celo kronovino, kar celih 83.21 % ali dokaj nad štiri petine vseh tlaških dni v kronovini.

Razmerje se tedaj jasno pokaže, če povemo, da je ena ne cela dvanajestina vseh upravičencev uživala dobre štiri petine vseh osebnih delovnih dajatev v kronovini.

Od navedenih 94 imenj s 753.330 tl. dnévi je imelo svoj sedež in s tem verjetno v neposredni bližini tudi svoje zavezanice:

<u>V Ljubljani</u> 2 imenji (Škofija, Nem. vit. red)	s skupaj	11.358 tl. dni
na <u>Notranjskem</u> 7 imenja (Postojna, Predjama gosp. in grašč., Hasberk, Podpeč, Polhov Gradec, Vipava,	s skupaj	21.263 tl. dni
na <u>Gorenjskem</u> 13 imenj (Brdo, Vodice, Podgorica, Jable, Belnik, Smlednik, Zalog, Tuštajn, Radovljica, Črnelo, Krumperg, Križ s Kamnikom, Preddvor)	s skupaj	66.451 tl. dni
na <u>Dolenjskem</u> 72 imenj (ostala po seznamu)	s skupaj	<u>654.358 tl. dni</u>

Ljubljana, Notranjska in Gorenjska skupaj so imele od 94 obravnavanih imenj 22 imenj s 99.072 tl. dnevi, dočim Dolenjska sama pa 72 imenj s 654.358 tl. dnevi.

Vidimo, da je bila že pri navedbi samo največjih imenj Dolenjska s tlako najbolj obremenjena, saj je že na samo 72 dolenjskih imenjnih bremenilo ca 72.2 % (skoro tri četrtine) od celotne vsote osebne tlake v celokupni kronovini Kranjski.

Za Dolenjsko daleč zaostaja Gorenjska, ki je imela pri zgornji statistiki le 7.3 % od celokupnega števila tl. dni, Notranjska 2.3% in Ljubljana 1.24%. Vse tri skupaj dosega pa le 10.84% (torej dobro 1/10).

Kar velja za osebno tlako, velja, v kolikor je bilo gradivo sestavljalcu na razpolago, analogno tudi za ostale delovne,

pa tudi za večino dajatev v naravi, kar je pa razvidno iz tozadevnih tabel (gl. str. 71.2.).

Ugotovimo lahko tedaj dvoje:

1. Večina vseh dohodkov, izvirajočih iz zemljiške zaveze, se je stekala v roke izredno malega števila zemljiške gosposke (7% od vseh zemljiških upravičencev v deželi ali pa ca 0.18% od celokupnega deželnega prebivalstva; gl. str. 76.3.).

2. Od deželnih pokrajin pa je bila Dolenjska daleko in vsestransko najbolj obremenjena.

Toda absolutno število tlaških dni na poedinem imenju še ni pravo merilo obremenitve tlačanov; treba je vsekakor primerjati absolutno število tlaških dni poedinega imenja s skupnim številom tamkajšnjih tlačanov in gornikov (ter morebitnih fogtijskih zavez.); šele iz takega razmerja ustvarjena razpredelnica bi pokazala točno sliko, kje je bil tlačan najbolj obremenjen; razpored poedinih imenj, kakor ga v spodnjem navajamo, bi bil res da tako nekoliko zamenjan, vendar bi ostala v jedru slika ista: Dolenjski kmet je bil s tlako najbolj obremenjen.

Sicer je treba pri tem še enkrat poudariti, da so bili prijavljeni in pri zodv. postopku raz^{vr}uščeni zavezanci po sedežu upravičenca, ne pa po svojem lastnem bivališču. - Tako se je utegnile primeriti, da so imeli n. pr. nekateri gorenjski upravičenci nekaj gornikov na Dolenjskem i. sl. - Vendar tudi ta rezerva ne bi mogla bistveno spremeniti splošne slike glede obremenitve zavezancev: S tlako je bil brez dvoma dolenjski kmet na splošno najbolj obremenjen, enako pa tudi z ostalimi dajatvami.

PREGLED IMENJ Z NAJVEČJO TLAKO.

Kratice: gosp. = gospostvo (Herrschaft),
gščen. = graščina (Gut),
gca. = graščinica (Gült).

Imenje	Naziv	Osebne tlake		Število podložnikov:		
		Letno tlaških dni	Zemljiški zavezanci	Dese-tinci	Gorniki	Fogt. zav.
gosp.	Verski zaklad Kostanjevica	41.687	1.045	284	2.164	-
gosp.	(Šrajberski) Turn pri Leskovcu (Krško)	35.106	662	243	1.476	-
gosp.	Klenovž pri Šmarjeti	26.821	429	-	1.160	-
gosp.	Pobrežje pri Semiču	26.173	637	-	123	-
"	Mokronog	24.658	581	-	1.011	-
"	Žužemberk	19.820	1.487	550	1.603	-
"	Rakovnik pri Mokronogu	18.460	275	318	832	-
"	Pleterje	17.223	620	744	1.694	-
"	Gradac (Bela Kr.)	16.668	412	-	-	-

Vrsta	Naziv	Letno tlaških dni	Zemljiški zavezanci	Dese- tinci	Gorniki	Fogt. zav.
gosp.	Beli Kamen pri Stari Loki (Kočevje)	16.542	293	589	7	-
"	Brdo (Kranj)	16.489	475	-	-	-
"	Mokrice pri Čatežu ob Savi	15.684	351	-	1.428	-
"	Krško	15.376	596	-	1.164	-
"	Ruperčvrh	15.342	493	216	853	-
"	Otočec	15.068	228	58	312	-
gščen.	Čretež pri Mokro- nogu	14.687	263	400	854	-
-	Koleg. kapitelj Novo mesto	14.297	389	1.210	160	-
gščen.	Smuk in Turn (Semič)	11.685	244	-	-	-
gosp.	Ribnica	11.050	1.543	-	-	-
"	Raka in gca. Studenica	10.545	211	-	533	-
"	Teriška pri Boštanju	9.948	155	35	383	-
"	Mirna	9.946	372	179	658	-
"	Ponoviče	9.703	268	115	63	-
-	Komenda Nem. vit. reda Metlika	9.511	379	-	41	-
gščen.	Soteska	9.361	279	60	582	-
gosp.	Črnomelj	9.105	247	-	5	-
"	Trebnje	8.316	169	257	160	16
gščen.	Zbure pri Šmarjeti	8.255	168	31	93	-
Zdrušene						
gščne.	Grm, Zaboršt, Graben	8.023	367	-	25	-
Palatinat in škof.						
gosp.	Ljubljana	7.890	485	79	-	-
gosp.	Ortnek	7.740	1.145	190	211	-
"	Zobelsberg (Račna)	7.780	315	135	-	-
gščen.	Zg. Radeljca pri Bučki	7.608	170	-	745	-
gosp.	Boštanj	7.598	227	60	673	-
"	Hmeljnik	7.590	311	125	410	-
gščen.	Bajnof	7.170	335	-	94	-
"	Impolje pri Bučki	6.978	94	34	470	-
grofovina Turjak		6.793	1.221	102	-	-
gščen.	Predjama	6.713	250	343	600	-
"	Rožek pri Dol. topl.	6.709	118	2	134	-
gosp.	Hasberk, Stari grad pri Planini	6.540	2.298	-	118	-
gščen.	Krumperg	6.086	249	-	-	-
gosp.	Metlika	5.446	535	-	391	-
	Komenda Nem. vit. reda Črnomelj	6.300	315	8	-	-
gščen.	Rozin in Repnje (Vodice)	6.176	153	-	-	-

Vrsta	Naziv	Letno tlaških dni	Zemljiški zavezanec	Dese- tinci	Gorniki	Fogt. zav.
gosp.	Krupa v Beli Kra- jini	6.157	229	-	30	-
"	Ubožn. fond, Pristava (Mirna)	5.792	102	65	737	-
gšcn.	Poganci pri Nov. mestu	5.706	132	70	235	-
gosp.	Metlika	5.446	535	-	518	-
gšcn.	Velika vas pri Leskov- cu (Krško)	5.393	130	-	179	-
gca.	Podgorica pri Št. Ja- kobu ob Savi	5.359	165	-	47	-
gšcn.	Mala Loka pri Trebnjem	5.225	68	-	92	-
gosp.	Svibnjo pri Št. Jurju pod Kumom	5.161	94	-	94	-
"	Slatnik pri Nov. mestu	5.102	151	15	293	-
gšcn.	Jable pri Mengšu	4.939	535	38	43	-
gca.	Anguštincev, Radeče	4.894	54	30	109	-
gšcn.	Vinica pri Sodražici	4.788	141	-	-	-
"	Struga pri Brusnicah	4.516	125	141	177	-
"	Selo pri Šmartnem (Litija)	4.498	57	-	35	-
"	Belnik pri Moravčah	4.494	247	-	-	-
gosp.	Smlednik	4.181	827	245	-	-
gšcn.	Golo pri Gomili pri Št. Jerneju	4.139	49	97	116	-
"	Grmače pri Šmartnem (Litija)	3.992	100	57	4	4
"	Zalog pri Moravčah	3.951	141	-	-	-
"	Kandiža pri Novem mestu	3.943	89	-	20	-
"	Tuštajn pri Moravčah	3.938	120	9	-	-
"	Bogenšperk pri Litiji	3.900	88	-	179	-
"	Presek pri Cerovem logu (Št. Jernej)	3.694	124	-	645	-
gosp.	Radovljica in Wallen- burg	3.690	1.577	-	-	-
gšcn.	Škerljevo	3.677	97	239	178	-
"	Volavče pri Nov. mestu	3.488	59	-	35	-
"	Črni potok pri Litiji	3.472	70	73	93	-
-	Komenda Nem. vit. re- da Ljubljana	3.468	2.486	-	3	50
gšcn.	Gomila pri Boštajnu	3.467	68	-	133	-
"	Višnje in Selo z gco. Kozice (Krka pri Žužb.)	3.404	124	-	167	-
"	Črnelo pri Dobu	3.381	152	-	-	-
gca.	Vinica pri Črnomlju	3.317	130	-	-	-
gšcn.	Tolsti vrh	3.246	58	173	239	-
gosp.	Kočevje	3.219	3.033	410	216	-
"	Podpeč	3.063	275	482	1.076	-

Vrsta	Naziv	Letno tlaških dni	Zemljiški zavezanci	Dese- tinci	Gorniki	Fogt. zav.
gšcn.	Preddvor	3.015	422	-	-	-
"	Kočja vas pri Ložu	2.948	187	-	-	-
"	Grušel (Št. Vid pri Stični)	2.862	45	4	-	-
"	Poganeč pri Litiji	2.835	45	-	-	-
gosp.	Sonek (Ig)	2.820	618	144	81	-
gšcn.	Turen pri Črnomlju	2.798	93	-	43	-
gosp.	Radeče	2.781	115	-	73	-
"	Polhov gradec	2.499	410	127	-	-
"	Vipava	1.296	1.576	-	1.163	-
"	Kostel (Kuželj)	918	450	-	-	-
"	Križ in Kamnik	752	1.083	-	-	-
"	Postojna	545	1.296	241	-	-
"	Predjama	495	238	386	-	-
"	Stična	-	{ 1.291+ 599	406	753	25
		753.330	42.719	9.819	29.036	95

Obveznosti v denarju in v naravi.

(Prim. str. 16 sl. 32 sl., 81. sl.)

1. Stalne denarne obveznosti so znašale v celi kronovini skupno 190.510 glđ. - Semkaj seveda niso všteti zneski morebiti reluiranih obveznosti v naravi, ki so jih prijavili in tudi ocenili kot take.

Denarne obveznosti so bile prilično enakomerno razdeljene po vseh imenjih, kar je razvidno že iz spodnje tabele o 94 najznačilnejših imenjih.

* 1.291 je bilo zemljiških zavezancev (Grundholden), 599 pa dednih zakupnikov (Erbpächter).

Razne primščine (Besitzveränderungsgebühren) so ocenili na skupno letno vrednost 60.172 glđ 33 kr. - Za odmero te odškodnine so morali izračunavati 30 letno povprečje laudemijalnih dajatev. Če pa takega tridesetletnega povprečja niso mogli direktno ugotoviti, so izračunali laudemijalni donos na podlagi določil §§ 12. min. odredbe z dne 12. sept. 1849. po ugotovljenem razmerju o zmanjšani vrednosti realitet.

Deželna komisija za zemljiško odvezo v Ljubljani je v začetku svojega poslovanja izvedla posebno anketo o tem vprašanju ter določila na podlagi tozadevnih ugotovitev spodnjo tabelo o zmanjšani posestni vrednosti.

V zemljiškoodveznem okraju je bila vrednost realitet v označeni dobi za sledeče odstotke nižja od njihovih vrednosti v l. 1848.:

	1847-1843	1842-1838	1837-33	1832-28	1827-1823	1822-1819
1. Postojna	2%	7%	11%	14%	18%	21%
2. Kočevje	4%	8%	12%	16%	19%	22%
3. Kranj	5%	11%	16%	22%	25%	33%
4. Ljubljana	5%	8%	15%	23%	25%	27%
5. Novo mesto	24%	25%	31%	32%	32%	32%
6. Radovljica	1%	2%	4%	5%	6%	7%
7. Kamnik	10%	16%	21%	24%	28%	30%
8. Trebnje	11%	22%	29%	39%	44%	48%
9. Črnomelj	22%	27%	34%	41%	47%	52%
10. Vipava	6%	5%	5%	6%	6%	10%

Te odstotke so v smislu navodil odbili od povprečnega letnega donosa laudemijev, v kolikor so ga mogli ugotoviti, ter tako izračunali laudemijalni donos vsakega leta, za katero ni bilo moči ugotoviti letno povprečje laudemijev.

Vidi se, kako eksaktno, točno in vsestransko zadovoljivo so skušali tedanji oblastniki rešiti vsa, čisto prav komplicirana vprašanja pri zodv.

2. Obveznosti v naravi so tvorile s tlako skupaj najmočnejšo oporo fevdalnega gospodarstva. Zodv. zapiski delijo obveznosti v naravi v davščine v naravi in v drobne davščine (prim. tudi str. 16 sl.).

V naslednjem splošnem pregledu navajamo vse prijavljene in likvidirane količine tako davščin v naravi, kakor tudi drobnih davščin.

Opozarjamo na veliko število predmetov, ki so jih zavezanci morali odrajtovati; že skupni pogled nudi izredno poučno sliko o gospodarstvu Kranjske pred 1848. - Predvsem je vidno, da so odrajtovali od žita daleko največ ovsa, sledi proso, pšenica, ajda, rž, ječmen. - Koruze je le brezpomembna

količina (16 mernikov), krompirja pa sploh ni: Oba sadeža sta prišla šele po odkritjih v Evropo, pa jih zato prvotni urbarialni zapiski niso poznali in navejali, kmetje so se pa seveda branili priznati kake nove obveznosti.

Poleg žita raznih vrst so še mnogo plačevali v vinu ali moštu ter v raznih vrstah lesa. Preseneča visoka številka dajatev iz kokošjereje ter prediva; slednja številka pač jasno kaže, da je tako po kmetih kakor po gradovih cvetela hišna tekstilna obrt.

Dežela Kranjska je - po navedenih dajatvah sodeč - pridelovala tedaj pred 1848. najvež žita vseh vrst ter lanu, gojila je mnogo vinske trte ter se bavila zlasti s kokošjerejo in lesno industrijo; seveda vse te navedbe je treba sprejeti z rezervo, da so po odkritjih nastopile tudi po Kranjskem važne spremembe, ki jih pa fevdalni ustroj gospodarstva ni mogel več priljučiti. -

Sledi splošni sumarični pregled vseh davščin v naravi; zneski pomenijo skupne letne vsote:

Pšenica	spodnjeavstr. mernikov	10.567
oves	"	32.284
proso	"	13.800
ajda	"	3.140
ječmen	"	1.096
rž	"	2.135
prosena kaša	"	90
leča	"	1
fižol	"	19
mešanica	"	1.306
zdrob	"	8
koruza	"	16
kostanji	"	48
vino ali mošt spodnj. avstrijskih veder		14.652
jagnjeta	komadov	622
ovce	"	191
odojki	"	124
koštruni	"	175
teleta	"	3
ovce šentjurjevke (tj.ovce z jagnj.)		446
kozličji	"	130
kopunā	"	4.217
kokoši	"	13580
piščeta	"	24.050
kuna zlatica	"	10
kuna belica	"	8
gosi	"	1
raki	"	200

ribe	funtov	1.139
jajca	komadov	164.193
latvice kislega mleka	"	264
sir	"	613
mast	"	2.318
čebelni roji	"	3
zelnate glave	"	1.860
pogače	"	677
hlebi kruha	"	3
petaki	"	19
sol spodnj.avstrijskih mernikov		41
vosek	funtov	5
popper	"	1
olje	"	92
grozdi	"	97
repno seme spodnj.avstr. mernikov		2
predivo	funtov	30.509
seno	stotov	519
slama	"	184
praprot	voz	74
premog spodnj.avstr. mernikov		8
pepel	"	18
trda drva za kurjavo spod. avstr. klaftre		2.579
mehka " " " " "		58
koli za vinograde	kosov	57.904
obročnjaki	"	1.555
platišča	"	66.125
letve	"	121.700
obročki za žage (Sagringel)	"	6
deske	"	94
tretaki	"	455
žamanje	"	291
trami	"	9
oporniki	"	9
kolci	"	5.674
koli za plotove	"	5.457
šibe za pletenje	"	37
krajeveci	"	180
šibe za vezanje, butar	"	80
bekovke za trsje, butar	-	20
treske za baklje, "	-	15
šibje	voz	44
debla za stavbni les	kosov	34
četrtaki	"	3.400
volna	funtov	6

platno	palica	2
mavrahi	škatelj	68
hren spodnjavstr.	mernikov	1
suhe hruške	"	1
orehi	merica	1

Te sumarične številke prikažemo v svrhu boljše ilustracije celotne gospodarske strukture dežele v naslednji tabeli večinoma porazdeljene med že cit. 94 najizrazitejših imenj; imenja smo razvrstili po padajoči množini prijavljene obveznosti v pšenici; seveda bi bili vzeli lahko tudi kako drugo žito ali pa denarne obveznosti, vendar se splošna slika ne more spremeniti. -

Tabula je priložena originalu.

Pregled najvažnejših protiobvez-
nosti upravičencev.[†]

Po § 6 cit. naredbe z dne 12. sept. 1849. so prenehale brez odškodnine tudi vse protiobveznosti prejšnjih zemljiških ("gruntnih") gospodk glede podpiranja svojih bivših podložnikov v primerih ljudskih bolezni, nasladne ("nesramne", t. j. spolne bolezni), stekline itd., kakor vseh iz osebnega podložništva izvirajoče dolžnosti nekdanjih gospodk.

Na bivšem Kranjskem je bilo fiksiranih protiobveznosti bore malo. Pri zemljiškoočveznem postopku so ugotovili samo sledeče sumarične protiobveznosti (vse v ocenjeni letni vrednosti):

Letni obvezni prispevek za davke, ki so jih plačevali upravičenci mesto zavezancev	948 gld 53 kr.
Letni obvezni prispevek za razveseljevanje tlačanov	6.911 " 17 "
Letni obvezni prispevek za razne gradnje in popravila	1.280 " - "
Letni obvezni prispevek za vodstvo zemljiške knjige po odtegljajih tozadevnih prejemkov, v kolikor so prihajali pri laudemijih v poštev	<u>1.127 " 37 1/4</u>
	<u>Skupaj 10.267 gld 4 1/4 kr.</u>

Stroški za sodno oblast se na bivšem Kranjskem pri zemljiškoočveznem postopku niso jemali v poštev, ker v tej kronovini ni l. 1848. bilo več patrimonialnega sodstva, ki je bilo odpravljeno za časa francoske okupacije.

Enako se niso vzeli v protiračun tudi nikaki slačjeji servitutnih pravic.

[†] Arh. z. zemlj. odvezo 1434 de 1857, Tab. II.
Prim. tudi: Die Grundentlastung in Oesterr., tab. II.

70

+

ABSOLUTNA ŠTEVILA UPRAVIČENCEV IN ZAVEZANCEV.

Absolutno število vseh upravičencev je bilo na bivšem Kranjskem ugotovljenih pri zodv. postopku 1.168. In sicer so jih po zapiskih katastra razdelili v tri skupine: svetni dominiji, duhovni dominiji in zasebniki.

Število svetnih dominijev je znašalo po zapiskih pripravljalnega ~~spisa~~ spisa na ministrstvo 349, duhovnih dominijev je bilo po istih zapiskih 520, poedincev 299. -

V zodv. katastru/med svetnimi dominiji sabeleženih in obravnavanih tudi večje število dominijev, ki so jih še l.1848. uživali duhovni upravičenci (n.pr. škofijski palatinat v Ljubljani, gospostva nem. vit. reda v Ljubljani, Črnomlju, Metliki, kapitelj Novo mesto i. dr.) ali pa so jih svoj čas kot duhovna posestva sekularizirali (n. pr. verski zaklad Kostanjevica, kameralno gospostvo Stična i. sl.). Vsekakor na ta pojav izrecno opozarjamo; domnevamo, da sloni razdelitev dominijev, kakor jih navaja zodv. kataster, na deželnem statutu oz. statutu deželnih stanov, vendar se v tej zvezi ne spuščamo v tozadevne ~~juridična~~ raziskavanja, ampak pridržimo zgornjo delitev.

Absolutno število zavezancev pa označujejo tedanji oficijelni viri s 104.069.

Če lahko navedeno absolutno število upravičencev iz dokaj popolnih ohranjenih zapiskov v zodv. arhivu, zlasti pa v zodv. katastru označimo kot točno in zanesljivo, je vendar treba kritično premotriti navedeno absolutno število zavezancev, to tembolj, ker ga sicer oficijelni viri navajajo, toda v pripravljalnih spisih sami navajajo razne pomisleke in dvome v vsaj približno točnost tega števila.

Že takratnemu poročevalcu dr. Schöpplu se je zdela ta številka previsoka, zlasti zato, ker se je nahajalo v tem številu všteti mnogo zemljiščnih posestnikov iz Vojne Krajine (Militärgrenze), ki so imeli na Kranjskem vinograde; poleg tega je imelo dokaj posestnikov svoja zemljišča v dveh ali celo več davčnih (in s tem zemljiškoodveznih) okrajih in so torej všteti dvakrat ali celo večkrat. Popolna izločitev takih slučajev da se je pokazala kot nemogoča.

Vendar domneva referent, da se je ta preveč številčno dokaj zmanjšal ali celo izravnal vsled tega, ker v statistiki ni upošteval onih zavezancev, ki so imeli samo obveznosti glede stariča ter glede zaščitnih ali odkupnih dajatev. - Dalje navaja dr. Schöppl, da so onemogočale določitev absolutnega števila zavezancev še naslednje "nepremostljive ovire":

⁺ Arh. z. zodv. 1434 do 1857, tab. III. in IV.

Prim. tudi: Die Grundentl. in Oe. tab. III. in IV.

Grünberg, Die Grundentl. Lu FW tab. II. in III. str. 72-74.

1. Razne kategorije dajatev so obravnavali in likvidirali pri zdv. postopku posebej.

2. Desetina je bila razdeljena večinoma na več upravičencev.

3. Nekateri zavezanci so bili zavezani različnim upravičencem. Zato meni dr. Schöppl, da sme ostati pri ugotovljenem absolutnem številu 104.069 zavezancev. - V tabelah pa navaja nato samo še relativna števila, ki jih bomo uporabljali v kasnejših izvajanjih tudi mi.

Zaenkrat se pa ustavimo pri uradni absolutnem številu zavezancev 104.069. - Kako je referent do tega števila prišel, iz virov ni več razvidno; število pa bi se moralo vsekakor dati na nek način rekonstruirati vsaj približno, vendar - po načinih, ki sledé in ki so najbolj prikladni - se ne more. Zato je treba vsekakor osporiti to uradno število in postaviti novo, ki ga je možno rekonstruirati in kontrolirati iz različnih in vendar dosti zanesljivih vidikov. -

Predvsem ugotavljamo, da je zagrešil sestavljalac statistike o zavezancih, ki je pa seveda delal samo po direktivah iz ministrstva, pri sestavljanju tabele o absolutnem številu zavezancev, temeljno napako, ko je skušal ugotoviti in navesti absolutno število zavezancev kot oseb brez ozira in brez povezanosti z zavezanimi zemljišči. - Saj je osebno podložništvo prenehalo že davno pred letom 1848. in so existirale po francoski revoluciji pri nas samo še podložna zemljišča (prim. naša izvajanja str.25 in 26).

Zato se mora sestavljalac absolutnega števila zavezancev predvsem opreti na število zavezanih zemljišč, na število, ki je bilo točno znano in ponovno dognano; s tem bi prišel še do teoretično možnega najvišjega absolutnega števila hasnovalcev zavezanih zemljišč; te hasnovalce zavezanih zemljišč res lahko nato imenujemo zavezance, vendar z rezervo, da se v ta pojem vključuje samo vsebina hasnovalca zavezanih zemljišč, ne pa osebnega podložništva. V tem povsem določenem pomenu besede tedaj smemo uporabljati in uporabljamo tudi mi besedo zavezanec, pojem, ki je tedaj tesno in bistveno vezan na podložna zemljišča.

Ker je pa lahko poedini zavezanec imel v posesti dve ali tudi več podložnih zemljišč, zato je razumljivo, da je bilo tedaj absolutno število zavezancev nižje od števila zavezanih zemljišč. -

Po tej poti lahko najhitreje in najtočneje pridemo do zanesljivih zaključkov; kako je dr. Schöppl postopal pri svojem sestavljanju, ni mogoče dognati, gotovo pa je, da se te poti ni poslužil.

Zato izdelajmo mi po tej poti statistiko in si oglejmo rezultate!

Realitete, t. j., podložna zemljišča, so bila točno znana, popisana in tudi za oficijelno edicijo pod posebnim poglavjem izdelana.⁺ Po tej tabeli, ki jo prinašamo v celoti ~~na prilogi~~ ^{str. 86 zl.}, je bilo odvezanih naslednje število podložnih zemljišč:

Celih (ali večjih) kmetij	8.367
V velikosti 3/4 do 1/6 kmetij	40.740
Manjših od 1/8 kmetij ter lastin	<u>69.606</u>

Skupaj je bilo tedaj odvezanih 118.713 podložnih realitet.

S tem je pa stvarno že tudi povedano absolutno število zavezanih zemljišč in s tem - teoretično možnih zavezancev, ki so hasnovali te realitete.

Pri ugotovitvi dejanskega absolutnega števila zavezancev pa kaj preprosto postopamo dalje:

V zadnji postavki 69.606 je namreč všteti 37.173 nevinogradniških, sicer pa ne поблиže označenih posestev ter lastin in 32.433 vinogradniških lastin (od teh zopet 26.243 rustikalnih in 6.190 dominikalnih lastin). Ti podatki so iz zodv. arhiva jasno razvidni.

Ker je bistvo vsake lastine v tem, da je tvorila nekako postansko posest za podložnika, ki je imel že drugje glavno zavezano zemljišče, zato lahko vinogradniške lastine v celoti odštejemo od skupnega števila realitet, pa dobimo število, ki bo približno enako absolutnemu številu zavezancev; torej

118.713 podložnih realitet,
- 32.433 vinograd. lastin
86.280 nevinogr. realitet.

Točnost gornjih števil dokazuje še druga statistika v zodv. arhivu:⁺⁺

Pri urbarijalnih bremenih je bilo prijavljenih pri zodv. postopku 150.007 zavezancev, od katerih pa je bilo v smislu zakonskih predpisov 3.133 " odpravljenih brez odškodnine.

Ostalih 146.874 zavezancev je ostalo za odškodninsko ugotovitev.

Od tega števila je bilo

86.009 zemljiških zavezancev in
271 fogtijskih zavezancev
skupaj tedaj 86.280 zavezancev ter

32.433 gorskih zavezancev in
28.161 zavezancev stariča, ki jih ime-

⁺Arh. zodv. o. c. tab. IX. s pril.

⁺⁺O. c. pril. IV.

nujejo viri tudi desetince (Sackzehentholden).

Slednja postavka odpade sama po sebi, saj še prave desetinske dolžnosti niso ustanovljale nikake podložniške zaveze, tem manj pa desetinske dolžnosti glede stariča.

Tako je tudi po tej statistiki razvidno, da je bilo absolutno število zavezancev v najboljšem primeru 86.280.

Pa še tudi to število je previsoko za absolutno število zavezancev, ker so vštete med "ostale" realitete pri številu 37.173 gotovo še večje količine drugih lastin, ki bi jih bilo treba odšteti, da se dobi nato zares točno absolutno število zavezancev. - Ker pa tozadevnih podatkov v arhivu ni, zato ni mogoče dognati zares točnega absolutnega števila zavezancev, vsekakor je pa znatno nižje od oficijelno navedene številke, manjše pa tudi od 86.280, kar je pa že itak za skoro 18% nižje od oficijelnega števila.-

Vzemimo v pošteve še dejstvo, da je ista oseba lahko imela in je vsaj pri lastinah tudi res imela - več sicer samostojno prijavljenih zemljišč v hasnovanju, potem smemo pač kot dokaj verjetno sprejeti domnevo, da absolutno število zavezancev ni presegalo števila 80.000.

To število bi pa tudi mnogo bolj ustrezalo splošnim populacijskim prilikam ok. 1850. na Kranjskem. - Saj je štela tedaj Kranjska komaj okoli 500.000 prebivalcev⁺ in bi tedaj štele pri 80.000 zavezancev kmetske rodbine - po odbitku mest - povprečno 5 - 6 članov, kar je vsekakor nizko računano in kaže, da je še številka 80.000 zavezancev raje previsoka, kakor pa prenizka. - Vendar radi pomanjkanja točnejših podatkov stavimo kot aproksimativno to število in ga vzdržujemo do morebitnih novih dognanj.

Nasproti si tedaj stojijo uprsvičenci in savezanci v razmerju 1.168 : 80.000 ali kakor približno 1 : 50.

⁺Grünberg, o. c. str. 80, tab. VII. - za Kranjsko navaja 505.886 prebivalcev, dočim Zwitter, Prebivalstvo na Slovenskem od XVIII. stol. do dan. dni na str. 92. navaja celo samo 463.956 prebivalcev. Uradna statistika v Deželnem vladnem listu iz leta 1854. str. 247 navaja za Kranjsko sledeče podatke: Površina 173-2 kv. milj, prebivalcev 478.299, 2 okrožni sodišči (Ljubljana - Novo mesto), 30 okr. gosposk, 501 občina.

I Z V E D B A Z E M L J I Š K E O D V E Z E .

Predpisi o zemljiški odvezi so določali, da morajo prenehati nekatere obveznosti brez odškodnine, za nekatere je prevzela plačilo odškodnine država, za nekatere zopet je bilo treba plačati primerno odškodnino, za ostale pa odkupnino ali pa kupno odškodnino (prim. naša izvajanja str. 28/dalje).

V naslednjih razdelkih bomo navedli tozadevne podatke; številke, ki jih bomo navedli (razen seveda kapitela in rente), bodo iz razlogov, ki smo jih že v prejšnjem poglavju omenili, relativne.

Razdelki pa bodo: Desetina. - Urbarijalne dajatve (razen laudemijev). - Laudemiji. - Odkupnina in kupna odškodnina.

Desetina.

(Prim. naša izvajanja na str. 21 sl. in str. 64d.)

Pravo desetino bi morali strogo ločiti od stariča, vendar je iz arhivalnih zapiskov videti, da se to v času zemljiške odveze ni več strogo razlikovalo, da se je včasih razlika dočela zabrisala, zlasti v primerih, če desetinec ni stal nasproti desetinjaku v podložniškem razmerju. Zato navajajo viri pomešano pravo desetino in starič; ker pa tudi nam ni mogoče najti pripomočkov za tozadevno razlikovanje, se držimo istih števil, vendar z izrecno gornjo opombo in rezervo.

Desetino je prejemale skupaj 647 upravičencev in sicer od 161.844 zavezancev. Od teh zavezancev je bilo 28.161 zavezancev samo za desetino, ne pa še za kako drugo podložniško obveznost.

Značilno je, da so uživali desetino v največji meri dominiji in sicer je prejemale 239 dominijev desetino od 104.428 desetincev.

Ostali koristniki so se tako-le razvrstili:

114 župnij je prejemale desetino od	45.110 desetincev
1 šola " " " "	139 "
123 cerkva " " " "	2.157 "
4 občine so prejemale	289 "
161 poedincev je prejemale	3.126 "
5 korporacij i. sl. " " "	6.595 "

Desetino so ocenili ter po predpisih določili končni zemljiškoodvezni kapital na skupni znesek 3,827.671 glđ 20 kr.- Ta znesek je bil prisojen poedinim vrstam koristnikov takole:

dominiji so imeli dobiti	2,521.666 glđ 20 kr
župnije " " "	970.804 " 10 "
šole " " "	3.671 " 50 "
cerkve " " "	48.445 " 10 "
občine " " "	4.946 " 50 "
poedinci " " "	121.438 " 20 "
korporacije " " "	156.698 " 40 "

Iz navedenih podatkov je dobro razvidno, da so imeli največ dohodkov iz desetine dominiji (približno 65% ali skoro 2/3), pa so zato prejeli tudi ustrezno največji del odškodnine.

Značilno je dalje, da res še imajo župnije velik del ostale desetine, vendar znaša vrednost te desetine po zodv. ocenitvi le komaj eno dobro tretino v primeri z desetino dominijev. Vidi se tedaj jasno, da je desetina, ki je bila cerkvenega postanka, sicer ostala še v dokajšnji meri last župnij in cerkva, vendar je bila prešla že po ogromni večini v last svetnih dominijev.

Ostale postavke desetine so v primeri s tema dvema prav neznatne in skoro brez pomena.

Urbarijalne dajatve (razen laudemijev). *in dominijev*

(Prim. naša izvajanja na str. 16 in sl., glede tlake₁ pa str. 65 sl.)

Urbarijalne dajatve so pač tvorile jedro podložništva; zato je razumljivo, da so bile zelo mnogovrstne in da so jih tudi z največjo pozornostjo upravičenci prijavljali ter skušali doseči za nje kar najboljšo odškodnino.

Do urbarijalnih dajatev (izvzemši laudemije) je imelo pravico skupaj 915 upravičencev; tem 915 upravičencem pa je bilo dolžnih vršiti urbarijalne obveznosti 146.874 zavezancev.

Sprva je bilo sicer prijavljenih 150.007 zavezancev, toda pri zodv. postopku so črtali v smislu zakonskih predpisov brez odškodnine 3.133 zavezancev. -

Razmerje ter delitev upravičencev in zavezancev pa je bila sledeča:

322 dominijev	je imelo pravico do urbarijalnih dajatev od 115.766 zavezancev
126 župnij	" " " " " " " " 19.753 zavezancev
425 cerkva	" " " " " " " " 4.334 "
10 občin	" " " " " " " " 4.125 "
28 poedincev	" " " " " " " " 543 "
4 korporacij	" " " " " " " " 2.353 "

Te urbarijalne dajatve so bile nato po predpisanih odbitkih končno ocenjene s skupnim zneskom 5,079.660 glđ 25 kr. Ta zemljiškoobvezni kapital pa so razdelili poedinim vrstam koristnikov takole:

322 dominijev	je dobilo	4,699.701 glđ - kr.
126 župnij	" "	249.112 " 35 "
425 cerkva	" "	58.269 " 10 "
10 občin	" "	10.761 " 20 "
28 poedincev	" "	2.597 " 40 "
4 korporacije	so dobile	59.218 " 20 "

Šol v tej vrsti dajatev sploh ni; zopet se nudi slična slika, kakor pri desetini: dominiji nadkriljujejo daleko vse ostale koristnike urbarijalnih pravic; od skupnega tozadevnega

zodv. kapitala jim je pripadlo nič manj kakor ca 94% od celega zneska.

Pač zelo jasna beseda o vsej podložniški zavezi, o njenem izvoru in njenem pravem domu.

Laudemiji.

(Prim. naša izvajanja str. 20 in sl.)

Laudemiji so v bistvu sicer spadali med urbarijalne obveznosti, vendar so jih v zodv. postopku posebej obravnavali, ker je nosila odškodnino za nje v celoti država, ki je prevzela vse posle, izvirajoče iz svoječasnih gospodarskih laudemijalnih dolžnosti, s tem pa tudi vse tozadevne dohodke (prenosne takse i. sl.).

Primščino je morale plačevati skupaj 92.760 zavezancev⁺ 626 upravičencem. Podrobna delitev:

310 dominijev je prejemale laudemije od 82.004 zavezancev.

80 župnij	"	"	"	3.996	"
226 cerkva	"	"	"	2.502	"
6 občin	"	"	"	2.605	"
4 korporacije	"	"	"	853	"

Iz naslova laudemijev so ocenili zemljiškoodvezni kapital na skupni znesek 940.280 glđ 25 kr. - Od tega zneska so prejeli:

310 dominijev	826.424 glđ 45 kr.
80 župnij	46.942 " 25 "
226 cerkva	20.934 " 10 "
6 občin	31.961 " 20 "
4 korporacije	13.945 " 45 "

V tem poglavju niso nastopali tedaj niti Šole niti poedinci kot koristniki; značilno je relativno visoko število upravičenih cerkva za primeroma nizek znesek.

Splošna slika je pa slična, kakor pri desetini in pri ostalih urbarijalnih dajatvah: Dominiji participirajo na skupnem tozadevnem zodv. kapitalu s skoro 90%.

Odkupnina in kupna odškodnina.

(Prim. naša izvajanja na str. 30).

1. Dajatve, ki niso utemeljevale nikake podložniške zaveze, uradoma niso odpravili, pač pa so jih vzeli v pretres, čim je to zavezanec zahteval. To so bile tedaj odkupne dajatve. Število tozadevnih prijav pa je bilo primeroma zelo nizko, enako tudi število tovrstnih obravnav.

⁺ Po zapiskih arhiva, o. c. pril. IV. je bilo sicer prijavljenih 97.277 laudemijalnih zavezancev, vendar so od teh zodv. organi črtali v smislu zak. 4.517 zavezancev brez odškodnine in tako pripustili samo 92.760 zavezancev v likvidacijo.

Po teh podatkih je bilo tovrstnim 80 upravičencem zavezanih 1.872 oseb⁺, In sicer je bilo:

9 dominijem zaveznih	161 oseb,	ki so plačale	2.893 glđ	35 kr.	kapitala
10 župnijam	" 1.021 "	" " " "	14.166 "	25 "	" "
6 šolam	" 404 "	" " " "	3.513 "	35 "	" "
45 cerkvam	" 248 "	" " " "	3.277 "	55 "	" "
1 občini	" 18 "	" " " "	169 "	- "	" "
9 poedincem	" 20 "	" " " "	321 "	10 "	" "

Skupni tozadevni zodv. kapital je znašal 24.341 glđ. 40 kr.

V tej skupini ni korporacij, prevladujejo župnije, šole in cerkve, kar je razumljivo, ker so odkupovali zavezanci od teh dajatve pri biri (kolekturi) i. sl. -

Izredno nizko število tozadevnih operatev pa kaže na drugi strani, da se zavezanci niso v veliki meri poslužili svojih pravic glede odkupa in tako je razumljivo, da je velika večina dajatev cerkvam ostala še dalje in se je ohranila marsikje do danes.

2. Kupno odškodnino je moral plačati hasnovalec zakupnega podložnega zemljišča in sicer zato, da se je to zemljišče najprej prevedlo na kupno zemljišče in se kot tako nato šele odvezalo. Kupno odškodnino so morali plačati zavezanci sami v celoti.

Kupno odškodnino je moralo plačati skupaj 3.750 zavezancev⁺⁺ 192 upravičencem in sicer v skupnem znesku 103.166 glđ 35 kr. - Poedine postavke se glase:

111 dominijev	je dobilo od	3.415 zavezancev	kapitala	89.049 glđ	15 kr.
22 župnij	" " "	84 "	" "	2.657 "	5 "
58 cerkva	" " "	229 "	" "	9.816 "	20 "
1 korporacija	je dobila"	22 "	" "	1.644 "	55 "

Šol, občin in poedincev v tej skupini ni, ker so, v kolikor so si pridobile kake podložniške pravice, pač dobile samo kupna zemljišča v eksploatacijo, dočim so utegnili biti zakupna zemljišča v majhnem številu samo še na dokaj redkih dominijih i. sl.

V zemljiškoodveznem katastru so za poedino imenje navedeni samo sumarični zneski kupne odškodnine. V pripravljalnem spisu za ministrstvo pa je navedeno zopet samo sumarično število zavezancev kupne odškodnine po imenjih, oba zapiska tedaj imata razvrščene svoje podatke samo glede na sedež imenja, ne pa bivališče zavezanca. - Vendar utegne tudi v tem primeru biti naša domneva na mestu, da so bili redoma ti zavezanci vendarle v bližjem okolišu sedeža imenja in le v izjemnih slučajih v kakem drugem delu dežele. - Zato si pač iz ohranjenih podatkov lahko s precejšnjo točnostjo ustvarimo splošno sliko o razporejenosti zakupnih zemljišč po bivši Kranjski.

⁺Arhiv navaja, da je bilo poleg teh prijavljenih še 21 zavezancev, katere je pa zodv. komisija po predpisih zakona črtala.

⁺⁺V to skupino so prijavili še nadaljnjih 1.220 zavezancev, vendar so ugotovili pri zodv. postopku, da je bilo njihovo razmerje emfitevtsko in jih zato izločili. -

Pri pregledu kupne odškodnine in njenih zavezancev na str. 65 sl. priobčenih pomembnejših imenj, ki so imela svoje sedeže po celi kronovini, vidimo, da 42 imenj sploh ni dobilo nikake kupne odškodnine in da so bila torej prevedena na teh imenjih že vsa zakupna zemljišča v kupna.

Pri ostalih 52 imenjih pa je plačalo skupaj 1.452 zavezancev skupni znesek 51.165 glđ 50 kr. - Torej že po tem pregledu je plačalo ca 40% vseh zavezancev v deželi skoro celih 50% vse kupne odškodnine. -

Naslednji razpored omenjenih 52 imenj je sestavljen po padajočem številu zavezancev poedinega imenja. Prvo število so zavezanci, drugo število pa ugotovljeni zdv. kapital kupne odškodnine (v goldinarjih in krajcarjih).

Turjak 162 - 851,40. Jable p. Mengšu 128 - 1.255,05.
 Nem. vit. red, Ljubljana 111 - 4.538,40. Vinica p/ Sodražici 80 - 4.453,50. Kostel 69 - 417,55. Križ in Kamnik 65 - 1.441,30.
 Podbrežje p/ Semiču 61 - 2386,30. Šrajberski Turn 61 - 3.874,45.
 Ribnica 56 - 177,45. Radovljica 53 - 944,50. Predjama gosp. 46 - 921,10. Krupa 45 - 2.294,50. Slatnik gosp. 39 - 960,35.
 Gradac 37 - 2.540,-. Krško 34 - 1.868,25. Nem. vit. red, Črnomelj 29 - 1.896,-. Ortnek 26 - 153,50. Ig 26 - 117,20. Rožek 24 - 649,30. Svibnjo 24 - 1.031,30. Turen p/ Semiču 24 - 1.036,55.
 Metlika 23 - 996,20. Kapitelj, Novo mesto 22 - 1.644,55. Nem. vit. red Metlika 21 - 585,-. Mokrice 19 - 448,-. Črni potok 17 - 1.532,30. Rakovnik 16 - 2.493,25. Vinica p/ Črnomlju 15 - 314,50. Kočja vas p/ Ložu 14 - 1.549,20. Smuk 14 - 882,15.
 Zg. Radeljca 12 - 414,45. Žužemberk 12 - 503,-. Selo p/ Litiji 10 - 1.135,50. Raka 9 - 758,30. Kočevje 9 - 135,30. Velika vas p/ Krškem 9 - 270,35. Črnomelj, gosp. 7 - 462,55. Bogenšperk 7 - 483,10. Škofija, Ljubljana 5 - 423,45. Zbure 5 - 389,35.
 Preddvor, Kranj 4 - 21,-. Mirna 3 - 183,-. Struga 3 - 256,25. Otočec 3 - 449,15. Mokronog 2 - 303,15. Poganik 2 - 212,50. Pogance 2 - 170,50. Teriška 2 - 44,15. Trebnje 2 - 120,20. Pristava (Mirna) 1 - 182,10. Predjama, grašč. 1 - 43,30. Podpeč 1 - 949,35.

Vidno je torej, da ni bilo nikakega posebnega okraja v deželi, kjer bi bila zakupna zemljišča ostala družena v večjem številu skupaj; nasprotno, bila so razkropljena po številnih imenjih cele kronovine ter so tvorila pač le izjemo.

V tej zvezi bi kazalo dati pravo tolmačenje Ambroževim besedam, ki govori "o velikem številu zakupnih zemljišč" zlasti na Dolenjskem.⁺ - Če bi tudi vsa zgoraj navedena zakupna zemljišča ležala na Dolenjskem - toda že iz teh nekaj konkretnih primerov vidimo, da niso, bi vendarle to število ne bilo veliko, zlasti

⁺Prim. tudi Polec, Prevedba zakupnih zemljišč v kupne, str. 67 (201) in naša izvajanja na str. 14!

še zato ne, ker je verjetno pri tem vključenih večje število vinogradniških lastin.

Domnevamo, da so bile z jožefinskimi reformami tudi na bivšem Kranjskem postopoma prevedena domala vsa pomembnejša zakupna zemljišča v kupna, ker si lahko samo tako tolmačimo gornje nizke številke tako glede upravičencev, kakor glede zavezancev in glede zdv. kapitala.

Če govori tedaj Ambrož in po njem Polec o "velikem" številu zakupnih zemljišč za časa zdv. zlasti na Dolenjskem, moramo to trditev pač razumeti relativno, ker so se nahajala v drugih delih dežele taka zemljišča v manjših količinah kakor na Dolenjskem.

Obseg in vrste odvezanih
zemljišč.⁺

Za časa poslovanja zemljiškoodveznih organov je obsegala Kranjska 1,732000 oralov, od tega je bilo neproduktivnih 78116 oralov; produktivnih je bilo tedaj 1,653883 oralov.

Po približni ocenitvi je odpadlo od produktivne površine na rustikalne zemljišča	1,157.718 oralov	
na dominikalna zemljišča	496.165	"
Pri slednjih je bilo	1.240	" emfitevtskih zemljišč,
ostalih	494.925	" zemljišč pa je pripadalo dominikalistom oz. so ga upravljala gospostva sama.

Pri delitvi zemljišč na rustikalna in dominikalna pripominja dr. Schöppl v svojem poročilu, da je ta delitev le približna. Jožefinska meritev je ugotovila, da je bilo od takratne produktivne površine Kranjske 35% dominikalne lastnine, ostalo pa je bila rustikalna. Od tedaj pa so po mnenju omenjenega referenta znatni del dominikalnih zemljišč rustikalizirali. Zato je domneval, da so obsegala dominikalna zemljišča tik pred 1848. le še 30% produktivne površine.

Novo katastrske meritve po l. 1848. pa niso nudile nikake trdne opore za razlikovanje med dominikalnimi in rustikalnimi zemljišči; pri ureditvi novega katastra na tovrstno razlikovanje zemljišč ni bilo treba več paziti, ker so bila vsa zemljišča enako obdavčena. - V meritvenih protokolih so bila sicer dominikalna zemljišča označena s črtami, toda to le pri nekaterih občinah in še tam nedosledno; te črte so delali geometri na podlagi indikatorja, ki so ga dobili pri prevzemu meritvenega dela; razumljivo je, da je bil ta indikator že sam po sebi v tem oziru netočen. - Po izjavi izvedenca bi se moral baviti s tem vprašanjem vsaj 1 1/2 do 2 leti v katastrskih zadevah izveden inspektor, da bi dognal dejanski položaj in točno razmerje med številom dominikalnih in rustikalnih zemljišč; vendar bi še tako dobljeni rezultat bil dokaj dvomljive vrednosti.

Končno še pripominja, da so bila na Kranjskem tudi dominikalna zemljišča neredko obremenjena z desetinskimi pravicami v korist drugih dominijev ali župnijskih ustanov (Pfarrpfründen).

Glede realitet pa navaja sledeče podatke:

Skupno število odvezanih podložnih zemljišč (realitet) je bilo 118.713. Od tega je bilo rustikalnih 106.761, dominikalnih pa 11.952. Pri dominikalnih zopet kupnih 375, ostalih pa 11.577.

⁺Arh. z. odv. 1434 de 1857 tab. IX. s prilogo.

Pri tem je treba pripomniti, da so všteta med dominikalne realitete tudi številna rustikalizirana zemljišča, ki so bila sicer zemljiškoknjižno prepisana na kmetije ter postala njihov sestavni del.

Glede velikosti so bila odvezana zemljišča razporejena takole:

Celih (ali večjih od cele) kmetij (Huben) je bilo 8.367. Med te je všteti večje število kmetijskih kompleksov velikosti $1 \frac{1}{4}$, $1 \frac{1}{2}$, $1 \frac{5}{6}$, 2, $2 \frac{1}{2}$ kmetij. Največji kmetijski kompleks v deželi je meril 3 kmetije, vendar je bil ta slučaj osamljen.

Kmetije, ki so bile manjše od cele, so se razporedile takole:

Velikost $\frac{3}{4}$ do izvzete cele kmetije	skup.štev.	1.236
" $\frac{1}{2}$ "	" $\frac{3}{4}$ "	15.671
" $\frac{3}{8}$ "	" $\frac{1}{2}$ "	987
" $\frac{1}{3}$ "	" $\frac{3}{8}$ "	7.752
" $\frac{1}{4}$ "	" $\frac{1}{3}$ "	9.905
" $\frac{1}{6}$ "	" $\frac{1}{4}$ "	2.378
" $\frac{1}{8}$ "	" $\frac{1}{6}$ "	2.811
" izpod $\frac{1}{8}$ ter lastin je bilo	" "	69.606

Od zadnjih je bilo:

vinogradniških ali gorskih lastin:

rustikalnih	26.243
dominikalnih	6.190

ostalih realitet

37.173

Med lastinami, ki so navedene med zemljišči v velikosti izpod $\frac{1}{8}$ kmetije, je všteti tudi nekoliko zemljišč znatnega obsega, kar je razvidno iz njihove visoke obremenitve in zlasti še iz visokih davčnih dajatev.

Iz navedenega pregleda sledi, da so prevladovala srednja posestva v velikosti $\frac{1}{2}$ - $\frac{3}{4}$ kmetije, sledila so manjša, vendar je bilo tudi celih kmetij lepo število. Socialna struktura kranjskega kmeta pred 1848. letom je s tem vsekakor dokaj jasno opredeljena, saj je okoli 25.000 realitet omogočalo tudi po modernih pojmi primerno gospodarjenje in zadovoljivo življenje njihovih hasnovalcev. Jedro prebivalstva je tedaj bilo lahko zadovoljno s svojo eksistenco in - ali se ne kaže v tem dejstvu nova perspektiva na psihologijo slovenskega naroda, ki bi jo bilo pa treba seveda šele razskati. -

V originalu je vložena na tem mestu tabela večjega obsega o razdelitvi odvezanih zemljišč in o zodv. kapitalu.

PREGLED CELOKUPNEGA DELA ZEMLJIŠKE ODVEZE.

1. Za desetino, urbarijalne dajatve in laudemije so ugotovili primerno odškodnino, za ostala odvezana bremena pa odkupnino oz. kupno odškodnino.

Skupni zneski z odv. kapitala primerne odškodnine so znašali:

1. Prava desetina	3,827.671	gld	20	kr.
2. urbarijalne dajatve .	5,079.660	"	25	"
3. laudemiji	940.280	"	25	"

Primerna odškodnina skupaj 9,847.539 gld 50 kr.

Skupni zneski z odv. kapitala ostalih odvezanih bremen so znašali:

4. odkupnina	24.341	gld	40	kr.
5. kupna odškodnina	103.166	"	35	"

Obe obveznosti skupaj 127.508 " 15 "

Ves z odv. kapital je torej znašal 9,975.048 gld 5 kr.

Videti je tedaj jasno, da so tvorile težišče zemljiške odveze samo prave podložniške dajatve in so tako tudi pri zaključnem efektu participirale na z odv. kapitalu skoro s 99%, dočim odkupnina in kupna odškodnina praktično s svojim 1.3% niti v poštev ne prihajati.

2. Desetina, urbarijalne dajatve, laudemiji, odkupnina in kupna odškodnina so tvorili tedaj sestavne dele vseh operatorov zemljiške odveze.

Vseh likvidacijskih operatorov je bilo 2936, čeravno bi moral zadoščati za vsakega absolutnega upravičenca samo eden likvidacijski operat in bi jih moralo biti tedaj samo 1168. Da jih je bilo toliko več, postane razumljivo, če pomislimo, da so morali upravičenci prijavljati svoje zahteve v petih kategorijah in da je bila desetina pogosto deljena na več upravičencev.

Od 2936 likvidacijskih operatorov je prišlo

na urbarijalne pravice	1090	operatorov
" desetino	934	"
" laudemije	633	"
" odkupne pravice	80	"
" odkupno odškodnino	199	"

Med zadnjimi jih je bilo 7, za katere ni bilo treba plačati odškodnine, ker je z odv. postopek dognal, da so bile kot zakupne prijavljene realitete v resnici kupne.

Vseh prijavljenih in likvidiranih bremen pa je bilo 407.100, za katere je znašal ugotovljeni zemljiškoodvezni kapital, kakor omenjeno, 9,975.048 gld 5 kr. - Od tega zneska so prejeli:

Za 305.774 odvezanih bremen	<u>dominiji</u>	8,139.733	gld 55	kr.
" 69.964	" "	<u>župnije</u>	1,283.682	" 40 "
" 543	" "	<u>šole</u>	7.185	" 15 "
" 9.470	" "	<u>cerkve</u>	140.742	" 45 "
" 7.037	" "	<u>občine</u>	47.838	" 30 "
" 3.689	" "	<u>poedinci</u>	124.357	" 10 "
" 9.823	" "	<u>korporacije</u>	231.507	" 40 "

Tako vidimo, da so prejeli dominiji od celokupnega zneska celih 81% ali dobre štiri petine, župnije skoro 13%, šole komaj 0.07%, cerkve približno 1.43%, občine približno 0.5%, poedinci ca 1.5%, korporacije ca 2.5%.

Vsekakor je več kakor jasno, da so dominiji kot nosilci nekdanjega fevdalnega reda daleč nadkriljevali v svojih odškodninskih prejemkih ostale upravičence, sledile so župnije, ki so imele mnogo desetinskih, pa tudi urbarijalnih pravic. - Smiselno bi bilo šteti k župnijam še cerkve. Tako se pokaže, da so prejele svetne in duhovne gosposke skupaj nad 95% vsega zdv. kapitala, da so torej praktično gledano - bile izključni uživalci fevdalnih pravic, kakor v času viška fevdalstva, tako ob končni likvidaciji tega sistema. -

3. Omeniti moramo še ugotovljeni zemljiškoodvezni kapital v primeri z zemljiškoodvezno rento.

Skupni zemljiškoodvezni kapital je znašal torej 9,975.084 gld 5 kr. Skupna zemljiškoodvezna renta pa je bila ugotovljena na 498.744 gld 43 2/4 kr., torej približno 1/20 zemljiškoodveznega kapitala.

Postavke iz primerne odškodnine (urbarijalne dajatve, desetina) je nosila polovico dežela, polovico zavezanci, laudemijalno odškodnino je nosila v celoti država, odkup in kupno odškodnino pa so nosili v celotni izkazani višini zavezanci.

Zaostanke za hasnovalno leto 1848., ki so bili ugotovljeni na 460.498 gld 58 2/4 kr., so plačali isto tako zavezanci sami; isto je veljalo za starejše zaostanke, ki jih je bilo prijavljenih in mirno pravnanih 372.

4. Predujmi na zdv. rento.⁺ Po predpisih zemljiškoodvezne naredbe z dne 12. septembra 1849. so mogli dobiti upravičenci od deželne blagajne oz. od zemljiškoodveznega fonda predujme na zemljiškoodvezno rento, zemljiškoodvezni kapital ter oblige-cije.

Na bivšem Kranjskem se pravice do predujmov na kapital oz. obligacije ni poslužil noben upravičenec. Pač pa so se poslužili pravice predujmov na rento, to pa prva leta zemljiškoodveznega postopka v večjem številu, h koncu pa vedno bolj redko.

Tako je dobilo:

⁺ Arh. zdv. 1434 de 1857 tab. X.

l. 1850.	236	uprav.	predujma	na	rento	skupaj	172.062	gld	35	kr.
l. 1851.	96	"	"	"	"	"	98.217	"	-	"
l. 1852.	22	"	"	"	"	"	17.820	"	-	"
l. 1853.	1	"	"	"	"	"	240	"	-	"

Skupaj 288.339 gld 35 kr.

Iz tega je videti jasno, da je mnogo upravičencev trla v letih 1848. in dalje težka gospodarska kriza, ki je pa ponehala, čim so prejemale upravičenci ugotovljeno rento. - Zanimivo bi bilo vedeti, katera gospostva so bila najtežje prizadeta; arhiv utegne nuditi še tozadevne podatke, ki jih pa mi še nismo mogli ugotoviti.

5. Stroški zemljiškoodveznega postopanja.⁺ (Deželna komisija, likvidacijski oddelek, distriktne komisije).

Za vse organe zemljiškoodveznega postopanja so potrošili sledeče vsote:

Leta 1849. in 1850.	16.861	gld	45	3/4	kr.
"	1851.	64.743	"	15	1/4
"	1852.	55.053	"	38	1/4
"	1853.	49.879	"	15	1/4
"	1854.	9.397	"	8	2/4
"	1855.	228	"	39	-
Skupaj	196.163	gld	42	-	kr.

Ako se postavijo ti stroški v razmerje do ugotovljenega likvidiranega zemljiškoodveznega kapitala v znesku 9,975.048 gld 5 kraje., potem se izkaže, da pride na 1 gld zemljiškoodveznega kapitala 1 3/17 krajcarja stroškov za zemljiškoodvezni potopek. Razmerje je tedaj 1 : 51 ali v odstotkih 1.97%.

V relaciji z ugotovljenim zolv. kapitalom res da stroški ne vzbujajo videza pretiranosti, vendar je absolutno število stroškov za primeroma kratko dobo dela izredno visoko. Bach, ki se je opiral predvsem na uradništvo, ga je pač izredno dobro plaševal, na kar smo v ostalem že opozorili ob drugi priliki, ko smo tudi navedli nekaj primerov honoriranja rednih uradnikov in dnevničarjev. -

Delo pa je bilo vsekakor ogromno, ki so ga ti organi dovršili, po svojem pomenu dalekosežno in po svoji vsebini pač edinstveno; zato je pa tudi pravilno, da so imeli uradniki, ki so ga dovršili, zanj svoje primerne prejemke, pa četudi le krajšo dobo.

⁺ Arh. z. odv. 1434 de 1857 tab. XIII.
Prim. tudi: Die Grundentl. in Oc. tab. X.
Grünberg, Die Grundentlastung, LuFW. tab. VII. str. 80.

Iz povedanega sledi, da je bilo delo zemljiškoodveznih organov z ugotovitvijo zemljiškoodveznega rente in kapitala v glavnem opravljeno; prestalo je le še prevzemanje plačil zavezancev, kar so opravljale davčne oblasti, ter izplačevanje zneskov upravičencem, kar je vršila "direkcija zemljiškoodveznega fonda". - Imenovan zavod, čigar delo po 1853. nas tu ne zanima - se je lotil dela z vso iniciativo; tako je izdal za upravičence posebne prenosne obligacije, s čimer je pospešil izplačilo upravičencev.

Dobra tri leta po ukinitvi zemljiškoodvezne komisije se nam kaže sledeča slika v stanju zemljiškoodvezne zadeve:

Od celokupnega števila upravičencev 1.168. je bilo dne 5. maja 1857. že popolnoma odpravljenih:

brez sodnije	113
potom sodnije	<u>771</u>
deloma	16

 skupaj 787 upravičencev.

V celoti je bilo še urediti 268 upravičencev.

Od 787 upravičencev, ki jih je sodnija odpravila, je bilo 659 upravičencev osebno že v celoti izplačanih, ostalih 128 pa v celoti ali deloma upnikom upravičenega zemljišča.

Med 268 še popolnoma neodpravljenimi upravičenci se bila nekatera pomembnejša fideikomisjska zemljišča ter zlasti duhovni dominiji in poedinca, toda le prav malo svetnih dominijev s svobodno razpoložljivim kapitalom.

Od celokupnega likvidiranega zemljiškoodveznega kapitala so krili do 5. maja 1857:

z obligacijami	7.965.570 glđ - krajo.
z gotovino	22.965 " 34 3/4 "

 skupaj 7.988.535 glđ 34 3/4 kr.

Za izplačilo z odv. dolga je izdala kronovina posebne zadolžnice. Te zadolžnice so se morale izplačevati potom žrebanja v smislu patenta z dne 11. aprila 1851. dve leti po dovršeni zemljiški odvezi ter se je morale žrebanje končati najkasneje v 40. letih.

Dne 31. julija 1855. je izdalo notranje ministrstvo v zvezi z ministrstvom financ in ministrstvom prava naredbu o žrebanju in izplačilu zemljiškoodveznih zadolžnic. - + Žrebanje se je moralo pričeti 30. aprila 1856. ter se je moralo nato opravljati vsakega po-1 leta, in sicer 30. aprila in 31. oktobra. Vrgiti se je moralo javno pod vođstvom direkcije zemljiškoodveznega fonda po običajnem načinu.

Ne da bi se spuščali v podrobnosti glede načina odplačila in o vzrokih ter posledicah nastalih težav pri odplačevanju tega zemljiškoodveznega dolga, kar presega znatno okvir pričujoče razprave, navajamo samo na kratko, da je morala pri odplačilu deželnega deleža zemljiškoodveznega dolga ponovno intervenirati država /odgovor med države in drž. zastopstvom Kranjske dne 29. aprila 1876, RGB 72; Zakoni z dne 8. maja 1876, RGB 72, in z dne 17. junija 1888. RGB 121 in da je na podlagi intervencij konvertirala dežela svoj zemljiškoodvezni dolg s tem, da je najela za popolno poravnavo svojega zemljiškoodveznega dolga posojilo v znesku 4 milijonov goldinarjev. +

Priviligirani sloji so mogli biti vsekakor s to ugodno in naglo rešitvijo zemljiške odveze zadovoljni.

Kmeti pa, ki je s svojim hotenjem in voljo po popolni, nedeljeni lasti zemlje povzročil likvidacije ostankov fevdalnega gospodarskega reda, se je znašel v novem položaju, bil je izključni lastnik zemlje, ki jo je obdeloval. Ves pojav zemljiške odveze je sprejel kot nekaj /zemljiškoodveznim organom. Saj pri tako velikem aparatu in delu ni bilo razen nekaj poskusov upora, ++ nekaj demagoških pisem +++ in govoric ++++ namernega absentiranja od zemljiškoodveznih razprav, +++++ nikakega nasprotovanja ali omalovaževanja ali oviranja zemljiškoodveznega dela.

+ Prim. Mayrhofer, Handbuch für den polit. Verwaltungsdienst, zvezek VI. str. 20.

++ Prez. arh. 225/P, 231/P, 232/P 1850 poročajo, da so se kmetje 27. VI. 1850. nekako upirali sprejeti dostavljene odloke distriktne komisije na imenju Ruperčvrh in Kamen /Novomesto/, tumultov ni bilo.

Morda največji upor kmetov je bil na Bogenšperku pri Višnji gori dne 5. dec. 1850. Zadeva je razburila celo notr. ministra. Poročila so v Prez. arh. 928/P, 947, 963, 973, 1000, 1015, celotno poročilo pod 1021/P, 1850.

Prez. arh. 738 iz 1851 govori o uporah proti distriktni komisiji v Radovljici in merah proti uporah.

Prez. arh. 764 poroča o uporah v Horjulu /6. junija 1851/ & isti zadevi govore še 910, 930, 1000, 1110, 1277 /Pex 1851/.

Prez. arh. 186 ex 1852 govori o dogodkih v Podpeči pri Brdu /15. jan. 1852./.

Prez. arh. 231/P z dne 20. jan. 1852 govori o uporah v Kamniku.

+++ Januarja 1850. je poročal n.pr. Ulepič namestniku o nekem dopisu z Dunaja, ki kroži v Kranju in Smledniku in ki razširja vesti, da ne bo treba plačati nikakih zemljiškoodveznih odškodnin /Prez. arh. 158/P 1850/. - Slično je krožilo neko grozilno pismo v Zalogu /Prez. arh. 622/P 1850/.

Prez. arh. 978 vsebuje dne 17. julija 1851 poročilo o pismu dijaka Vincenca Gerjola z Dunaja glede "Kavfertnih" pravic. O isti zadevi še 1153 in 1213 ex 1851.

~~Prez. arh. 978 vsebuje dne 17. julija 1851. poročilo~~

Prez. arh. 319 z dne 26. jan. 1852 o denunciaciji proti župniku Suhadolniku pri sv. Duhu glede govorjenja proti zemljiški odvezi. - V isti zadevi še 357/P ex 1852.

++++ Prez. arh. 597/P 1850 dne 20. sept. 1850, poroča okr. glavarstvo v Kamniku o nekem Ivsnu Baragi, ki govori kmetom, da jim ni treba plačati odškodnine. - Prez. arh. 672/P: Poročilo distriktne komisije v Višnji gori o nevolji ljudi proti komisiji. Odgovor: V Šmarju se ustanovi žandarmerijska postaja!

Prez. arh. 710/P 1851: Poročilo dne 28. maja 1851. govori o pomembnem duhovniku Juriju Humerju v Čermošnjicah, ki dela nerazpoloženje proti zemljiškoodveznemu postopku. O istem predmetu go-

vore še akti: 936 in 825.

Prez.arh. 1633/P 1851. Poročilo dne 13. okt. o Mihaelu Barletu iz Šmartna pod Šmerno goro, ki baje hujske proti zemljiški odvezi.

++++ Prim. Ljubljanski časnik 1850, štev. 20. in 27.
Novice 1850 str. 93, 105 i.dr.

Da je pa imela zemljiška odveza v kmetem, s tem pa tudi v celokupnem narodnem gospodarstvu dalekosežne posledice, ki so bile naredko negativne, nas tu ne more še zanimati. Vsekakor pa je pomenila izvedba zemljiške odveze nov način odnosa med kmetom in državnim kolektivom v pravcu neposrednosti, pomenila je spremembo v pravnem položaju kmeta, ki ga je dvignila od položaja varovanka na stopnjo polne ravnopravnosti, s tem pa tudi spremenila način in obliko dajatev, ki so jih doslej kmetje plačevali neposredno in samo državi kot davke. - Koristnik dajatev je bil izmenjan, a dajatve so v bistvu ostale.

To dejstvo je kmete hudo razočaralo. V tem razočaranju in v nevajenosti kmetov za samostojno gospodarjenje pa je iskati vzroke kmetске nezadovoljnosti s svojim novim položajem, kar jih je zato hitro pripravilo do katastrofalno obsežnega bega z dežele v industrijske centre in čez morje.

Vendar je ta zemljiška odveza dosegla svoj glavni namen: Rešila je kmeta varuštva zemljiške gosposke s tem, da je odpravila tlako in dvolastništvo zemlje z vsemi privilegijami oz. dajstvi, ki so iz tega razmerja izvirale.

Ni se pa lotila kompleksa odprave številnih servitutnih pravic, ki so bile prav komplicirane in za marsikaterega koristnika važnega, včasih celo eksistenčnega pomena /razne gozdne, pašne, vodne pravice i.sl./ Za ureditev teh vprašanj je ministristvo ustanovilo posebne deželne komisije, ki so v svojem okviru nadaljevale delo ukinjenih zemljiškoodveznih komisij. Te komisije so poslovale po določilih patenta z dne 5. julija 1853 in naredbe ministristva notranjih zadev in pravde z dne 31. oktobra 1857. Na bivšem Kranjskem je poslovala "C. kr. deželna komisija za odkup in uravnavo zemljiških dolžnosti" /K.K.Grundlasten-Ablösungs- und Regulirungs- Landes - Kommission/, ki je začela svoje poslovanje leta 1855. Imenovanega leta dne 15. septembra je izdala razglas o načinu svojega delovanja.

Ustroj in delovanje te komisije pa presega okvir pričujoče razprave.

P r i l o g a I :

Z a k o n o o d p r a v i t l a č a n s t v a

z dne 7. septembra 1848.

Mi Ferdinand Pervi, ustavni Cesar Avstrijski itd. itd.

Smo po naklepu Svojih ministrov soglasno z ustavnim državnim zborom sklenili in ukažemo kakor sledi:

P e r v i č . Podložitvo in zaveza med gruntnimi gospoškami in podložnimi ste z vsimi postavami, ki to zavezo zadevajo, nehale.

D r u g i č . Grunt ali zemljiše je vsih dolžnost odvezan; vsi razločki med gosposkimi in kmečkimi zemljiši imajo nehati.

T r e t j i č . Vse dolžnosti, dela in davki vsake baže, ktere iz podložitva izvirajo in podložno zemljiše zadevajo, odsihmal nehajo; ravno tako tudi nehajo vse odrajtvila v blagu (Natural), v delu in denarjih, kteri izvirajo iz gosposkine gruntne oblasti, iz desetinskiga, varovavniga (Schutz), fogtijskiga, gorniškiga in soseskiniga gospodstva in ktere sp se dozdej mogle odpravljati ali od kmetiškiga poseštva ali od oseb; tudi je jenjalo plačilo za premenenje (prepisi) med živimi in po smerti.

Č e t e r t i č . Za nektere teh davkov, ki so po tem nehali, se bo odškodovanje dalo, za nektere pa ne.

P e t i č . Odškodovanje se ne bo dalo za pravice in davke, ki iz osebniga podložitva, iz gosposkinih in sodniških opravil in iz soseskiniga gospodstva izvirajo; zavoljo tega pa tudi iz tega izvirajoče dolžnosti nehajo.

Š e s t i č . Za dela, za davke v blagu in v denarjih, ktere je posestnik grunta svojimu grajšinskimu, desetinskimu ali fogtijskimu gospodu mogel odrajtovati, je berž ko berž primerno odškodovanje odmeriti.

S e d m i č . Pravice v gozdih in na pašah kakor sužne pravice (Servituts-Rechte) med gosposkami in med njih dozdanjimi podložnimi imajo z odškodovanjem nehati - soseskinih gospodstev pravice (Dorfobrigkeit) pa cvetlice iskati (Blumensuch) in pasti (Weiderechte), kakor paša na prahi in sternišu imajo brez odškodovanja jenjati.

O s m i č . Komisija iz poslancev vsih dežela ima postavno osnovo izdelati in državnimu zboru podložiti, ktera mora zapopasti pravila:

a. kako se ima odškodovanje nasprotnih prejemšin in davšin zgoditi, ktere so v zakupnih (emfitevskih) pogodbah (kontraktih) ugotovljene ali pa v tacih, ki so zastran delitve lastnin storjene;

b. kako imajo gruntne dolžnosti nehati, ktere v t r e t j i m razdelku morebiti niso imenovane;

c. kako se imajo v s e d m i m razdelku imenovane pravice odpraviti ali pa poravnati;

P r i l o g a II:

P A T E N T Z D N E 4. M A R C A 1849.

Wir, Franz Joseph der Erste, von Gottes Gnaden Kaiser von Osterreich; König von Ungarn und Böhmen u. s. w. Haben in der Erwägung, dass die möglichst baldige und völlige Durchführung der in dem Gesetze v. 7. September 1848 ausgesprochenen Aufhebung des Unterthansverbandes und der dadurch gewährten Gleichstellung und Entlastung alles Grund und Bodens, sowie die Ermittlung und Flüssigmachung der durch dieses Gesetz den bisherigen Bezugsberechtigten im Grundsätze gesicherten billigen Entschädigung dringend einige den Grundsätzen dieses Gesetzes entsprechende administrative Verfügungen und namentlich die Zusammensetzung eigener Kommissionen in jedem Lande zu dessen Vollführung und zu dem Ende erheischen, um die Verpflichteten, der bisher herrschenden Ungewissheit über Art und Mass der zu leistenden billigen Entschädigung zu entheben und ihnen die durch das obgedachte Gesetz gesicherten Vortheile sofort im vollsten Umfange zuzuwenden, endlich auch den Berechtigten die nach diesem Gesetze gebührende Entschädigung baldigst flüssig zu machen, über Einrathen Unseres Ministerrathes beschlossen und verordnen, wie folgt:

§ 1. Die Robot und Robotgelder der Inleute und der auf unterthänigen Gründen gestifteten Häusler sind in Gemässheit des § 5. des Gesetzes v. 7. September 1848 ohne Entschädigung aufgehoben.

§ 2. Die in jedem Lande aufzustellenden Landescommissionen werden mit Beachtung der eigenthümlichen Verhältnisse der einzelnen Länder erheben und bestimmen, welche der unter verschiedenen Benennungen bestandenen Leistungen unter der im § 5. des Gesetzes v. 7. September 1848 ausgesprochenen Bestimmung begriffen seien, und daher ohne Entschädigung aufzuhören haben, und welche Schuldigkeiten und Leistungen dagegen unter die Anordnung des § 6 des gedachten Gesetzes fallen, folglich nur gegen Leistung einer Entschädigung aufgehoben sind. Dieselben Commissionen werden andererseits ermitteln, welche Lasten zufolge § 5 des gedachten Gesetzes mit der Aufhebung der ihnen gegenüber stehenden Rechte, zu entfallen haben.

§ 3. Unter den Bestimmungen der §§ 3 und 6 des Gesetzes v. 7. September 1848 ist jeder auf dem Grundbesitze bleibend haftende Zehent begriffen, wenn selber auch nicht aus dem Unterthänigkeitsverhältnisse oder dem grundherrlichen Obereigenthume entspringt.

§ 4. Die Holzungs- und Weiderechte, dann die Servitutsrechte zwischen den Obrigkeiten und ihren bisherigen Unterthanen, welche Rechte mit Ausnahme des im § 7. des Gesetzes v. 7. September 1848 unentgeltlich aufgelassenen dorfborgkeitlichen Blumensuch- und Weiderechtes, dann der Brach- und Stoppel-

weide entgeltlich aufzuheben sind, bleiben bis zur Durchführung der entgeltlichen Aufhebung in Wirksamkeit. Die näheren Bestimmungen über die Aufhebung und das Entgelt werden für jedes einzelne Land nach dessen eigenthümlichen Verhältnissen festgesetzt werden.

§ 5. Die Leistungen aus emphyteutischen und anderen Verträgen über die Theilung des Eigenthums, welche zufolge des § 8 des Patentges v. 7. September 1848 entgeltlich aufzuheben sind, sollen, bis die Ablösung erfolgt ist, erfüllt werden, mit der alleinigen Ausnahme, dass die Naturalarbeitsleistungen schon derzeit in Geld zu reuiren sind. Die Durchführung dieser Ablösung bildet einen Gegenstand der Wirksamkeit der Landescommissionen.

§ 6. Naturalleistungen, welche nicht infolge des Zehentrechtes als ein aliquoter Theil von den Grunderträgen an Früchten, sondern als unveränderliche Giebigkeit an Kirchen, Schulen und Pfarren oder zu anderen Gemeindegzwecken entrichtet werden, sind durch das Gesetz v. 7. September 1848 nicht aufgehoben, sind jedoch gleichfalls abzulösen.

§ 7. Auf zeitliche Grundpacht- und Grundbestandverträge findet das Gesetz v. 7. September 1848 keine Anwendung.

§ 8. Bei Ermittlung der Entschädigung für die nach §§ 3. und 6 des Gesetzes v. 7. September 1848 entgeltlich aufgehobenen Leistungen ist nach folgenden Grundsätzen vorzugehen. Gegenstand der den Berechtigten zu leistenden Vergütung ist der Wert der Schuldigkeit nach dem rechtlich gebührenden Ausmasse.

§ 9. Die Leistungen in Bodenfrüchten werden nach den für die Ausführung des stabilen Grundsteuercatasters festgesetzten Preisen zu Gelde berechnet. Für die Gebietstheile, für welche die Catastralpreise bisher noch nicht festgesetzt wurden, sind die Preise der Bodenfrüchte im kürzesten Wege, nach den für die Durchführung des stabilen Catasters vorgezeichneten Grundlagen zu ermitteln.

§ 10. Die Preise anderer Naturalleistungen von landwirtschaftlichen Erzeugnissen werden nach den Catastralpreisen und wo sie nicht bestehen, nach einem demselben entsprechenden Wertanschlage berechnet.

§ 11. Die Preise der Arbeitsleistungen (Robot) werden nach dem Verhältnisse ausgemittelt, in welchem der Wert der Zwangsverrichtung zu jenem der freien Arbeit steht. Hiebei ist jedoch als Grundsatz festzuhalten, dass in keinem Falle der Wert der Zwangsarbeit höher als mit dem Drittheil des Wertes der freien Arbeit berechnet werden dürfe. Wo zwischen den

Parteien schon dormalen ein geringerer Relutions- oder Abolitionspreis besteht, als nach der ebenbezeichneten Wertbemessung entfiere, hat der geringere Ablösungspreis als Grundlage für das Ausmass der Entschädigung zu dienen. Der Wert der sogenannten gemessenen Robot, das ist jener für bestimmte Arbeiten, ist durch Schätzung festzustellen.

§ 12. Unveränderliche Geldgiebigkeiten, als Robot- und Zehentgelder, oder für Leistungen jeder anderen Art, sind noch dem bestehenden fixen Ausmasse zu veranschlagen.

§ 13. Die bisher in Wiener Währung, Einlösungs- und Anticipationsscheinen geleisteten Geldzinse werden nach dem Course von 250 für 100 auf Metallmünze zurückgeführt.

§ 14. Die Entschädigung für Veränderungsgebühren, die sich nicht auf emphyteutische Verträge zwischen dem Ober- und Nutzungseigenthümer, sondern auf die Landesverfassung, das Gesetz- oder das Unterthansverhältnis gründen, wird nach Abzug der Steuer, welche von dem Bezuge dieser Gebühren zu entrichten war, der Auslagen der Grundbuchsführung und desjenigen Theiles der Ausgaben für die Gerichtspflege und die politische Verwaltung, der durch die Einnahmen der Herrschaft und Taxen und Jurisdictionengebühren nicht gedeckt wurde, endlich nach Abzug aller anderen Gegenleistungen auf Grundlage eines dreissigjährigen Durchschnittes aus dem Staatsschatze vorläufig mittelst einer Rente geleistet. Die Art und Weise, wie die auf emphyteutischen Verträgen gegründeten Veränderungsgebühren abzulösen sind, bleibt besonderen Bestimmungen vorbehalten.

§ 15. Von dem Wertanschlage aller durch das Gesetz v. 7. September 1848 aufgehobenen oder zur Aufhebung bestimmten Leistungen ausser den Veränderungsgebühren, wird der Wert der Gegenleistungen, die von dem Berechtigten an den Verpflichteten bei der Erfüllung der Schuldigkeit zu entrichten waren, in Abzug gebracht. Die Ermittlung des Wertes der Gegenleistungen hat auf derselben Grundlage, wie jene des Wertes der Leistungen zu erfolgen, und es findet in keinem Falle, selbst wenn der erstere den letzteren übersteigen sollte, für den Überschuss eine Vergütung statt.

§ 16. Von dem auf solche Weise ermittelten Werte der aufgehobenen Leistungen ist ein Drittheil für die Steuer, die der Berechtigte von diesem Bezügen zu leisten hatte, die Zuschläge zu dieser Steuer, die Kosten der Einhebung und die sich ergebenden Ausfälle als eine Pauschalausgleichung in Abzug zu bringen.

§ 17. Der nach Abzug der obgedachten Pauschalausgleichung mit zwei Drittheilen verbleibende Betrag bildet das Mass der den Berechtigten gebührenden Entschädigung.

§ 18. Von diesen zwei Drittheilen des Wertanschlages hat für Schuldigkeiten, welche durch die §§ 3 und 6 des Gesetzes v. 7. September 1848 gegen Entgelt aufgehoben sind, insoferne sich selbe nicht auf emphyteutische oder andere Verträge über die Theilung des Eigenthumes oder auf eine geistliche Stiftung gründen, der Verpflichtete das eine Drittheil zu entrichten, das andere Drittheil ist als eine Last des betreffenden Landes aus Landesmitteln aufzubringen. In den Ländern, in denen keine geeigneten Landesmittel zur Verwendung für diesen Zweck vorhanden sind, oder die vorhandenen nicht zureichen, schießt der Staatsschatz den fehlenden Betrag für Rechnung des betreffenden Landes und unter Vorbehalt der Ausgleichung, welche lediglich zwischen den Staaten und dem Lande stattzufinden hat, einstweilen vor.

§ 19. Die Entschädigung auch dem im § 17 festgesetzten Ausmasse ist für die Schuldigkeiten, die sich auf emphyteutische, oder andere Verträge über die Theilung des Eigenthumes oder auf eine geistliche Stiftung gründen, von dem Verpflichteten allein zu entrichten. Eine Ausnahme von diesem Grundsatz findet statt, wenn der als Entschädigung nach dem § 17. entfallende Jahresbetrag allein, oder sofern er mit der zufolge des § 18. für Schuldigkeiten von denselben Grundstücken gebührenden Entschädigung zusammentrifft, vereint mit der letzteren 40 Prozent des Reinertrages der belasteten Grundstücke überschreitet. In einem solchen Falle ist der Betrag, um welchen die den Verpflichteten treffende Entschädigung das bemerkte Ausmass von 40 Prozent übersteigt, mit der Beschränkung aus den Landesmitteln zu bestreiten, und soweit es an demselben fehlt, aus dem Staatsschatze vorzustrecken, dass der Verpflichtete keinen minderen Betrag als die Hälfte des nach dem § 17. bestimmten Masses, das ist nicht weniger, als ein Drittheil des zufolge § 15. ausgemittelten Wertanschlages, zu entrichten hat. Der Reinertrag ist in den Ländern, in denen die Ertragschätzung für den Grundsteuerkataster vollführt ist, nach den Ergebnissen desselben, in anderen Ländern aber nach den Ertragsanschlägen des Grundsteuerprovisoriums, von denen der Culturaufwand abzuziehen ist, auszumitteln.

§ 20. Die zufolge der Bestimmungen dieses Patentgesetzes den Verpflichteten obliegenden Zahlungen sind an die Staatsscasen, die hiezu werden bezeichnet werden, in vierteljährigen Raten zu leisten; der Berechtigte hat den ihm gebührenden Betrag der Entschädigung in halbjährigen decursiven Raten bei den Staatsscasen zu beheben.

§ 21. Die Einbringung der Zahlungen von den Verpflichteten wird auf demselben Wege und durch dieselben Massregeln be-

wirkt, welche für die Einbringung der Grundsteuer vorgeschrieben sind. Auch geniessen die Forderungen auf diese Zahlungen das Vorrecht der landesfürstlichen Steuer in Concur- und Executionsfällen.

§ 22. Ueberhaupt ist als Grundsatz festzuhalten, dass die zur Last der Verpflichteten ermittelte, jährliche Entschädigungsrente im zwanzigfachen Anschlage zum Capitale erhoben, als ein auf dem entlasteten Gute mit der gesetzlichen Priorität vor allen anderen Hypothekenlasten bestehende, die Vorrechte der landesfürstlichen Steuer geniessende Last anzusehen und zu behandeln ist. Besondere Bestimmungen werden die Durchführung dieses Grundsatzes vermitteln. Alle zu diesem Ende etwa erforderlichen Amtshandlungen in öffentlichen Büchern haben kostenfrei stattzufinden.

§ 23. In jedem Lande ist die Vorsorge zu treffen, dass die Verpflichteten, welche es vorziehen, statt der als Entschädigung ausgemittelten jährlichen Rente, das Capital der Entschädigung sogleich oder in einer Anzahl gleicher Jahresraten mit dem Zwanzigfachen des zur Zahlung ermittelten Betrages der Jahresrate zu entrichten, in die Lage gesetzt werden, sich auf die möglichst einfache, schnelle und billige Weise ihrer Entschädigungspflicht vollständig zu entledigen.

§ 24. Ist das Gut, zu welchem die aufgehobenen Bezüge als ein Ertragszweig gehörten, mit Schuldforderungen oder anderen Haftungen belastet, so soll bei der Erfolglassung der Entschädigung dem bürgerlichen Rechte gemäss die gehörige Vorsehung der Wahrung der Rechte dritter Personen getroffen werden. Ueberhaupt ist die Anstalt zu treffen, dass die dem ehemaligen Bezugsberechtigten aus der Aufhebung der Bezüge erwachsenen Entschädigungsansprüche bei den betreffenden Körpern in den öffentlichen Büchern, und zwar kostenfrei ersichtlich gemacht werden.

§ 25. Zur Erleichterung der Berechtigten wird bestimmt, dass denselben auch noch vor der vollständig erfolgten Ermittlung der ihnen gebührenden Entschädigung ein Drittheil jener Rente als Vorschuss flüssig gemacht werden soll, welche für ihren bisherigen rechtmässigen Bezug nach den Grundsätzen des gegenwärtigen Patentes über den Wertanschlag der aufgehobenen Schuldigkeiten entfällt. Diese Vorschüsse haben für Rechnung und auf Abschlag der zu ermittelnden definitiven Entschädigung zu gelten, und sind bei Abgang zureichender Landesmittel aus dem Staatsschatze für Rechnung der zur Zahlung verpflichteten und unter Vorbehalt der Abrechnung bei

der definitiven Entschädigung mit Beachtung der durch die Tabularverhältnisse gebotenen Rechtsvorsichten zu leisten.

§ 26. Um die Ausgleichung zwischen den Berechtigten und Verpflichteten zu erleichtern und die Berechnung der Entschädigung auf einen gleichen Ausgangspunkt zurückzuführen, haben die Verpflichteten die für das landesübliche Nutzjahr 1848 rückständigen Leistungen aus den durch die §§ 3. und 6 des Gesetzes v. 7. September 1848 entgeltlich aufgehobenen Bezugsrechten nach Abzug von einem Pauschaleinlass eines Sechstels der Jahresleistung nachträglich zu entrichten. Bei der ziffernmässigen Ausmittlung derselben ist nach den in diesem Patente §§ 8 - 13, dann 15 für die Ausmittlung der Entschädigung aufgestellten Grundsätzen vorzugehen. Die dergestalt bezifferten Rückstände sind von dem Verpflichteten mit der Steuer an die Staatscassen zu entrichten und von letzteren an die Berechtigten zu erfolgen. Dagegen findet auch eine Vergütung der durch den Berechtigten von den aufgehobenen Bezügen für das Steuerjahr 1848 entrichteten Steuer durch den Verpflichteten nicht weiter statt, so wie die Entschädigungsrente erst von dem Ablaufe des landesüblichen Nutzjahres 1848 an zu laufen haben wird.

§ 27. Das Mortuar und das Laudemium für die f vor dem 7. September 1848 vorgekommenen Veränderungsfälle ist von Seite des Verpflichteten zu Handen des Berechtigten nur in den Fällen zu entrichten, wenn bezüglich des Mortuars der Todesfall vor dem 7. September 1848 eingetreten ist, und bezüglich des Laudemiums die Besitzanschreibung vor diesem Zeitpunkte angesucht wurde; vorbehaltlich der in diesem Patente für die emphyteutischen Verträge vorgesehenen besonderen Bestimmungen.

§ 28. Die Rückstände aus der § 1 dieses Patenten, bezogenen Inleut- und Häuslerrobot, so wie aus den durch den § 5 des Gesetzes v. 7. September 1848 ohne Entschädigung aufgehobenen Rechten, soweit dieselben das Nutzjahr 1848 betreffen, mit Ausnahme der Gerichtstaxen und Grundbuchgebühren, haben ohne Entschädigung wegzufallen.

§ 29. In jedem Lande und in jedem Kreise werden eigene Commissionen, bei denen sowohl die Interessen der Berechtigten als der Verpflichteten gehörig vertreten sein sollen, zur Vollführung der gegenwärtigen Bestimmungen aufgestellt.

§ 30. Reclamationen gegen die Wertanschläge der aufgehobenen Giebigkeiten werden ohne weiteren Rechtszug durch Schiedsgericht entschieden. Zu diesen Schiedsgerichten hat

jeder Theil einen Schiedsmann und beide Schiedsmänner den Obmann zu wählen.

§ 31. Besondere Verordnungen werden die Zusammensetzung der Commissionen feststellen und das Verfahren für dieselben und für die erwähnten Schiedsgerichte regeln.

§ 32. Besondere Bestimmungen werden wegen Anlegung eines Entschädigungscatasters in jedem Lande, und wegen Errichtung von Landescreditsanstalten behufs der ehebaldigsten vollständigen Entlastung der Verpflichteten und der Befriedigung der Berechtigten mit der ihnen gebührenden Capitalsentschädigung erlassen werden.

§ 33. Alle Urkunden, Schriften und Verhandlungen über die Ausmittlung und Einbringung der Entschädigung für die durch das Gesetz v. 7. September 1848 aufgehobenen Lasten, Dienstleistungen und Giebigkeiten geniessen die Stempelbefreiung.

§ 34. In Bezug auf das Königreich Galizien wird eine besondere Anordnung die Durchführung des Patentens v. 17. April 1848 und des Gesetzes v. 7. September 1848 feststellen.

§ 35. Die Frage über den Umfang der Anwendbarkeit des Gesetzes v. 7. September 1848 und über die Art der Durchführung desselben in dem Königreiche Dalmatien wird wegen der daselbst bestehenden noch näher zu erhebenden besonderen Verhältnisse einer eigenen unverzüglich zu pflegenden Verhandlung vorbehalten.

§ 36. In allen übrigen Gebietstheilen, für welche das Gesetz v. 7. September 1848 erlassen wurde, sind die Bestimmungen des gegenwärtigen Patentens sofort zur Ausführung zu bringen.

§ 37. Die Minister des Innern, der Justiz und der Finanzen sind mit der Vollziehung des gegenwärtigen Patentens und mit der Erlassung der erforderlichen Vorschriften und Weisungen beauftragt. Gegeben in unserer königlichen Hauptstadt Olmütz den 4. März 1849.

U e b e r s i c h t

des Inhaltes der Verordnung zur Durchführung der Grundentlastung
i m H e r z o g t h u m e K r a i n .

Erste Abtheilung.

Besonder Bestimmungen über die Anwendung der in dem Gesetze vom 7.
September 1848 und dem Patente vom 4. März 1849 enthaltenen Vorschriften

I. Abschnitt.

Von den ohne Entgelt aufgehobenen oder aufzuhebenden Leistungen §§ 1-

II. Abschnitt.

Von den entgeltlich aufzuhebenden Lasten überhaupt. §§.10-1

III. Abschnitt.

Von der Werthsermittlung der gegen billige Entschädigung
aufgehobenen Leistungen. §§.17-4
und zwar: A. Naturalleistungen §§.18-3
B. Arbeitsleistungen §§.31-4
C. Geldgaben, und zwar:
a. unveränderliche §§.41--
b. veränderliche §§.42-4

IV. Abschnitt.

Von den rückständigen Leistungen §§.49-5

V. Abschnitt.

Von der Ausmittlung der Entschädigungsrente und des Entschä-
digungs-Capitals. §§ 54-5

VI. Abschnitt.

Von der Flüssigmachung der Entschädigungs-und Ablösungsbeträge
und Vorschüsse §§.58-6

Zweite Abtheilung.

Von den zur Durchführung der Grundentlastung bestimmten Organen und
von dem dabei zu beobachtenden Verfahren.

I. Abschnitt.

Organe zur Durchführung der Grundentlastung. §§.68-8

II. Abschnitt.

Verfahren §§.89-1

od 0 2017 / 1965

c/ jede durch Zerstückung der unterthänigen Gründe entstandene Zinserhöhung;

V e r o r d n u n g

d/ alle grundherrlichen Vorkaufs-, Einstands-, Heimfalls-, und Kauf- des Ministeriums des Innern, betreffend die Durchführung der Grundentlastung

e/ alle aus im Kronlande Krain, richtsobrigkeit her- rührenden Geld-, Naturalien- und Arbeitsleistungen, als: Landge- richtsrobot, Landgerichte, Landgerichtsungen, Amtshafer etc;

In Folge allerhöchster Genehmigung vom 11. September 1849 hat der Minister des Innern im Einverständnisse mit den Ministern der Justiz und der Finanzen, Behufs der Durchführung der Grundentlastung im Herzogthume Krain folgende Ver- ordnung zu erlassen befunden: Feuergeld, Wachgeld u. s. w., und

g/ das obrigkeitliche Sterbrecht, Todten- pfundgeld, Sterbhaupt u. s. w.

Besondere Bestimmungen über die Anwendung der in dem Gesetze vom 7. Septem- ber 1848 und dem Patente vom 4. März 1849 enthaltenen Vorschriften,

I. A b s c h n i t t.

Von den ohne Entschädigung aufgehobenen Giebigkeiten.

§. 1. Nach dem Gesetze vom 7. September 1848 sind bereits allgemein für aufgehoben erklärt, ohne dass eine Entschädigung gefordert werden kann:

Alle Rechte und Bezüge, die aus dem persönlichen Unterthansverbande, aus dem Schutzverhältnisse, aus dem obrigkeitlichen Juridictionsrechte und aus der Dorfobrigkeit entspringen.

§. 2. Da in dem Herzogthume Krain der Bier- und Branntweinzwang nicht besteht, so findet die diessfällige Bestimmung des 11. Absatzes des Gesetzes vom 7. September 1848, daselbst keine Anwendung.

§. 3. Das Patent vom 4. März 1849 erklärt im §. 1 die Robot und Robot- gelder der Inleute und der auf unterthänigen Gründen gestifteten Häusler, mit Rücksicht auf den Absatz 5 des Gesetzes vom 7. September 1848 für unent- göttlich aufgehoben. Belangend die Robot und Robotgelder der Inleute, so sind solche in Krain laut Currende des illirischen General-Guberniums vom 29. Juli 1814, Z. 9811, lit. b, bereits längst aufgehoben.

Unter den auf unterthänigen Gründen gestifteten Häuslern aber wer- den jene Käuschler verstanden, welche sich auf einem unterthänigen oder Ge- meindegrunde mit Bewilligung der Grundeigenthümer angesiedelt haben, und kein eigenes Grundbuchs-Folium besitzen.

§. 4. Da nach den Andeutungen des Gesetzes vom 7. September 1848 und des Patentens vom 4. März 1849, §. 2, mit Beachtung der eigenthümlichen Ver- hältnisse der einzelnen Länder erhoben und bestimmt werden soll, welche der unter verschiedenen Benennungen bestandenen Leistungen ohne Entschädigung aufzuhören, zugleich aber, welche Lasten mit der Aufhebung der ihnen gegen- überstehenden Rechte zu entfallen haben, so wird für das Herzogthum Krain insbesondere Nachstehendes bestimmt:

§. 5. Ohne Entschädigung aufgehoben sind:

a/ Alle wie immer gearteten Leistungen und Giebigkeiten der Inleute;

b/ die Wasserzinse und Fischereirobot, mit Ausnahme derjenigen, welche auf eigenthümlichen Gründen der Berechtigten geleistet wird, und als

solche rectificirt, oder nachträglich durch entgeltliche Verträge stipulirt ist,;

- c/ jede durch Zerstückung der unterthänigen Gründe entstandene Zinserhöhung;
- d/ alle grundherrlichen Vorkaufs-, Einstands-, Heimfalls-, und Kaufrechte, ohne Unterschied, unter welcher Benennung sie vorkommen;
- e/ alle aus dem Bestande der vormaligen Landgerichtsobrigkeit herührenden Geld-, Naturalien- und Arbeitsleistungen, als: Landgerichtsrobot, Landgerichtshafer, Landgerichtszungen, Amtshafer etc;
- f/ alle aus der von den Grundobrigkeiten früher ausgeübten gerichtlichen oderpolitischen Verwaltung sich herschreibenden Zinse und Leistungen, als: Gerichtsrobot für die Jurisdictionengebäude, obrigkeitliches Schutzgeld, Feuergeld, Wachgeld u. s. w., und
- g/ das obrigkeitliche Abfahrtsgeld und Mortuar, Sterbrecht, Todtenpfundgeld, Sterbhaupt u. s. w.

§ 6. Dagegen entfallen aber auch ohne Entschädigung alle gesetzlichen Verpflichtungen der ehemaligen Obrigkeiten zur Unterstützung ihrer vormaligen Unterthanen, namentlich die Verpflichtung zu Beiträgen aus Anlässen von Epidemien, Heilung der an der Lustseuche oder durch Hundebisse erkrankten Personen u. s. w., wie überhaupt alle aus dem persönlichen Unterthansverbande entspringenden Verpflichtungen der vormaligen Obrigkeiten.

§.7. Durch das in Betreff der Ausübung der Jagd erlassene Patent vom 7. März 1849 ist

a/ das Jagdrecht auf fremden Grund und Boden aufgehoben und eine Entschädigung zu Gunsten der bisher Berechtigten findet nur in den Fällen Statt, wo es sich erweislich auf einen mit dem Eigenthümer des damit belasteten Grundes abgeschlossenen entgeltlichen Vertrag gründet, ferner sind:

b/ Jagdfrohnen und andere Leistungen für Jagdzwecke, z. B. Hundshaber, Fütterung der Jagdhunde u. s. w. ohne Entschädigung aufgehoben.

§.8. Die Holzungs- und Weiderechte, dann die Servituten zwischen den Obrigkeiten und ihren bisherigen Unterthanen bleiben vor der Hand in Wirksamkeit.

Ueber die Art und Weise der entgeltlichen Aufhebung oder Regulirung dieser Rechte werden jedoch in Kürze die näheren Bestimmungen nachfolgen.

§. 9. Die Landescommission hat, unmittelbar nach ihrem Zusammen treten, den Beschluss zu fassen, ob nicht etwa noch unter anderen Benennungen Giebigkeiten vorkommen, welche mit Rücksicht auf die Bestimmungen des Gesetzes vom 7. September 1848 und des Patentens vom 4. März 1849, als unentgeltlich aufgehoben zu betrachten seien, und welche ihnen gegenüberstehende Lasten zugleich zu entfallen haben, und hierüber die Genehmigung des Ministeriums einzuholen. - Wird dieses in einem einzelnen Falle zweifelhaft oder streitig, so greifen die Bestimmungen der II. Abtheilung dieser Verordnung Platz.

II. A b s c h n i t t .

Von den gegen billige Entschädigung auszuhebenden und den ablösbaren Lasten überhaupt.

§ 10. Das Patent vom 4. März 1849 unterscheidet zuvörderst im Sinne

des Gesetzes vom 7. September 1848:

- a/ Leistungen, welche bereits durch das Gesetz vom 7. September 1848, §§. 3 und 6, aufgehoben sind, und für welche eine billige Entschädigung auszumitteln ist;
- b/ Leistungen, welche gegen Ablösung aufgehoben sind, und welche mit der alleinigen Ausnahme der Natural-Arbeitsleistungen, bis die Ablösung erfolgt ist, zu erfüllen sind.

§. 11. Unter die ablösbaren Leistungen, in so ferne deren Behandlung Gegenstand dieser Verordnung ist /§. 8/, gehören die im §. 6 des Patentgesetzes vom 4. März erwähnten Naturalleistungen an Kirchen, Schulen und Pfarren, oder zu Gemeindezwecken, in so ferne sie der Belastete als Grundbesitzer zu leisten hat, dann die Leistungen aus emphiteutischen oder anderen Verträgen über die Theilung des Eigenthums.

§. 12. Unter den im §. 8 des Gesetzes vom 7. September 1848 und in den §§. 5 und 14 des Patentgesetzes vom 4. März 1849 erwähnten emphiteutischen und anderen Verträgen über die Theilung des Eigenthums sind nur solche Verträge zu verstehen, welche rein privatrechtlicher Natur sind, und nach der Landesverfassung und den politischen Gesetzen ein Unterthansverhältniss nicht begründen.

Es haben daher die Bestimmungen des §. 8 des Gesetzes vom 7. September 1848 und der §§. 5, 14 und 19 des Patentgesetzes vom 4. März 1849 auf Erbpacht und Erbzinsgüter, welche aus kaufrechtlich gemachten herrschaftlichen Miethgründen entstanden sind, so wie auf die sogenannten Dominicalisten, welche das Nutzungseigenthum eines herrschaftlichen Grundes erlangt haben, keine Anwendung, weil alle diese Verträge zu ihrer Giltigkeit die politische Genehmigung, die Abschreibung in der Landtafel und im Gilten-Kataster, und die Eintragung in das Dominien-Grundbuch voraussetzen, und somit ein Unterthansverhältniss begründen, welches sammt den daraus entspringenden Lasten, Dienstleistungen und Giebigkeiten bereits durch die §§. 1 und 3 des Gesetzes vom 7. September 1848 aufgehoben worden ist. In wie ferne für die noch nicht erfolgte Entrichtung eines Kaufschillings bei den nunmehr ebenfalls in das freie Eigenthum der Verpflichteten übergegangen Miethhuben und Miethgründen, dem Berechtigten eine Entschädigung gebührt, bleibt über Einholung der Genehmigung des Ministeriums der Landescommission zur Bestimmung vorbehalten.

Zu den gegen billige Entschädigung aufgehobenen Leistungen gehören auch die Leistungen von solchen Dominicalgründen, welche vom Gutskörper veräussert, in den öffentlichen Büchern aber noch nicht beschrieben worden sind, selbst dann, wenn bisher die politische Genehmigung zur Veräusserung noch nicht eingeholt wurde.

§. 13. In allen Fällen bildet der Werth der Schuldigkeit nach dem rechtlich gebührenden Ausmasse den Gegenstand der dem Berechtigten zu leistenden Vergütung.

Das Ausmass der Schuldigkeit ist in so ferne als gebührend anzunehmen, als es den Bestimmungen der politischen Gesetzgebung oder der Verträge nicht widerspricht, und sich der Berechtigte im rechtmässigen factischen Besitze befindet. /§. 109 dieser Verordnung/.

§. 14. In einem und dem anderen Falle ist als Grundsatz festzuhalten, dass von dem Werthanschlage der auf einer Realität haftenden Leistungen der auf derselben Grundlage zu ermittelnde Werth der in den ersten begründeten Gegenleistungen in Abzug zu bringen, dass ferner von dem, auf solche Art

ermittelten Werthe der aufgehobenen Leistungen ein Drittheil als eine Pauschalausgleichung abzuschlagen ist, und der sonach mit zwei Drittheilen verbleibende Betrag das Mass der dem Berechtigten gebührenden Entschädigung oder Ablösung bildet.

Unter dem abzuschlagenden Drittel ist auch der bisherige, die Stelle der Urbarialsteuer vertretende 20% Eilass von den herrschaftlichen Bezügen begriffen.

Eine Ausnahme von dieser Vorschrift tritt jedoch ein:

a/ bei den im §.11 bezeichneten ablösbaren Leistungen, bei welchen der Abzug eines Drittels nicht Statt finden, und

b/ bei den Laudemien nach den Bestimmungen des §.48 dieser Vorschrift

§.15. Die Weisungen dieser Verordnung bezwecken demnach:

a/ die Werthsermittlung der erwähnten Giebigkeiten,

b/ die Ermittlung und Vergütung der im Nutzjahre 1848 im Rückstande verbliebenen Leistungen,

c/ die Berechnung der Jahresquote und des Capitals, welche den Berechtigten an der Stelle jener Leistungen zufließen sollen, aus deren Bezüge sie durch das Gesetz vom 7. September 1848 und das Patent vom 4. März 1849 getreten sind.

§. 16. Auf zeitliche Grundpacht- und Grundbestand-Verträge findet das Gesetz vom 7. September 1848 keine Anwendung /§.7 des Patentgesetzes vom 4. März 1849/.

III. A b s c h n i t t .

Von der Werthsermittlung der gegen billige Entscheidung aufgehobenen Leistungen.

§. 17. Die aufgehobenen und abzulösenden Giebigkeiten zerfallen in Leistungen von:

- a/ Naturalien,
- b/ durch Arbeit, und
- c/ im Gelde.

A. N a t u r a l l e i s t u n g e n .

§. 17. Als Naturalleistungen sind alle jene Leistungen zu verwerthen, bei welchen ursprünglich die Abstattung nur in Natura gefordert werden konnte, selbst wenn sie zeitweise in eine Geld- oder Arbeitsleistung umgestaltet wurden, oder noch derzeit in eine solche umgestaltet sind.

Nur jene Leistungen, welche bleibend in eine jährlich oder zu bestimmten Zeiten wiederkehrende Geldgabe in Folge eines rechtsgiltigen Vertrages umgeändert wurden, sind als fixe Geldgaben zu betrachten und nach den für fixe Geldgaben aufgestellten Grundsätzen zu verwerthen.

Wurden Geldleistungen in Naturalleistungen umgestaltet, so sind

sie nur dann als solche zu verwerthen, wenn die Umgestaltung bleibend und durch einen rechtsgiltigen Vertrag geschah.

§. 19. Unveränderliche Naturalleistungen /Naturalabgaben/ sind jene, welche nach ihrer Gattung, Beschaffenheit, Mass oder Gewicht bestimmt, und in festgesetzten Terminen zu entrichten sind; zu denselben gehört auch der unveränderliche Körner-Sack-Zehent.

§. 20. Fixe Leistungen an landwirthschaftlichen Erzeugnissen werden nach den für die Ausführung des Grundsteuer-Katasters festgesetzten Preisen zu Geld berechnet /§§. 9 und 10 des Patenten vom 4. März 1849/, und zwar in jener Preisabstufung, welche für die Steuergemeinde festgesetzt ist, welcher der belastete Besitz angehört.

§. 21. Bei Naturalabgaben, für welche zwar Preise im Kataster bestehen, die aber nicht im Anschlage der Grundertragsschätzung bei jenen Gemeinden erscheinen, für welche die Entschädigung zu ermitteln ist, ist der Katastralpreis jener benachbarten Gemeinde, welche mit der zu entlastenden Gemeinde den gleichen Katastral-Kornpreis hat, für die Ermittlung der Entschädigung anzunehmen.

Bestehen in mehreren benachbarten Gemeinden zwar gleiche Katastral-Kornpreise, aber verschiedene Katastral-Preise für die zu veranschlagende Naturalgabe, so wird der geringste der letzteren angenommen.

§. 22. Bei Kleinrechten und anderen Naturalleistungen von landwirthschaftlichen Erzeugnissen, für welche im Grundsteuer-Kataster keine Preise festgestellt worden sind, werden die Preisbestimmungen von der Landescommission mit Rücksicht auf die dem Patente vom 4. März 1849 und dieser Verordnung zu Grunde liegenden Principien der Werthsbestimmung festgesetzt /§. 10 des Patenten vom 4. März 1849/.

§. 23. Zehent-Erbpächter ist derjenige, welchem von den Zehentberechtigten ein Zehent gegen eine unveränderliche jährliche, oder in einem andern Termine zu entrichtende Getreideschüttung, oder eine andere Leistung in Erbpacht überlassen worden ist.

In diesem Verhältnisse wird die Entschädigung sowohl des Zehentherrn gegen den Zehent-Erbpächter, als des Letzteren gegen den Zehentholden, nach den im Patente vom 4. März 1849 und in dieser Verordnung getroffenen Bestimmungen ermittelt, ohne dass das Resultat dieser zweifachen Ermittlung einen weiteren Entschädigungsanspruch zwischen dem Zehentherrn und dem Zehent-Erbpächter begründet.

Nur in jenem Falle, wo der Zehent-Erbpächter erweisen kann, dass ohne sein Verschulden die ihm von dem Zehentholden zu leistende Entschädigung geringer ausfiele, als jene, die der Zehentherr für die Getreideschüttung oder andere Leistung zu fordern hat, kommt dem Zehent-Erbpächter ein Nachlass im Masstabe der geringer ausfallenden Zehent-Entschädigung zu Guten.

Die dem Zehentherrn zu Gebote stehenden Behelfe und Beweise seines Bezugsrechtes sind auch für den Zehent-Erbpächter wirksam, und diesem auf Verlangen mitzutheilen.

§. 24. Bei Ermittlung des Entschädigungscapitales für den Getreidezehent wird der für den stabilen Grundsteuer-Kataster ermittelte Wirthschaftsturnus und Naturalertrag in jeder Steuergemeinde zu Grunde gelegt, und hierbei auf folgende Art vorgegangen:

Der Katastral-Naturalertrag der zehentbaren Früchte eines Jahres wird mit Rücksicht auf das Anbauverhältniss nach den Katastralpreisen in Geld veranschlagt, dieser Geldanschlag summirt, und die Summe durch die Anzahl der Rotationsjahre getheilt, wodurch sich der auf ein Jahr entfallende Ertrag der zehentbaren Früchte von einem Joche der betreffenden Culturclassen darstellt. Von diesem Jahresbetrage wird der quote Theil des Zehents berechnet. Das Stroh und die Zehentfrohen werden bei der Berechnung ausser aller Veranschlagung gelassen; dagegen findet aber auch für allfällige Gegenleistungen kein Abzug Statt. Ein solcher Zehent-Ablösungstarif ist für jede Steuergemeinde, und zwar mit Rücksicht auf die verschiedenen Cultursclassen zu verfassen, und den Gemeinden hinauszugeben, wodurch es jedem Plichtigen möglich ist, mit Zuhilfnahme des Grundbesitzbogens die von ihm für den Zehent zu leistende Entschädigung mit Rücksicht auf das Flächenmass und die Classe seiner zehentpflichtigen Grundstücke selbst leicht zu berechnen. Das anruhende Formulare enthält die Rubriken für die angedeutete Zehentberechnung.

§. 25. Für jeden auf dem Grundbesitze haftenden Zehent, und jede aus dem Titel des Zehenrechtes entspringende fixe Naturalgabe gebührt bloss eine billige Entschädigung, den Fall ausgenommen, wenn sich die Zehentgabe als eine Leistung aus einem emphiteutischen, oder einem andern über die Theilung des Eigenthums abgeschlossenen Vertrage, der eine nicht im Unterthansverhältniss gestandene Realität zum Gegenstande hat, darstellt; in diesem Falle hat eine Entschädigung nach den Grundsätzen der Ablösung Statt zu finden.

§. 26. Grundstücke, welche nach dem Gesetze bereits den Zehent gegeben haben, oder doch bis zum 7. September 1848 zu geben hatten, aber noch nicht im Kataster classificirt erscheinen, werden als in die letzte für die betreffende Gemeinde bestehende Classe der fraglichen Cultur gehörig behandelt.

§. 27. Bei Zehenten von Gegenständen, die kein Bodenerzeugniss sind, wohin auch der Blutzehent zu rechnen ist, wird der Naturaljahresertrag aus Zehentregistern, aus Vormerkungen, durch die Aussage von Zeugen oder in sonst geeigneter Art nach einem sechsjährigen Durchschnitte, vom Beginn des Nutzjahres 1845 an zurückgerechnet, erhoben, und wie es bei den Naturalgiebigkeiten vorgeschrieben ist, zu Geld veranschlagt.

§. 28. Im Falle der Zehent nicht den zehnten, sondern einen höheren oder kleineren Theil des Erträgnisses des zehentbaren Grundstückes ausmacht, ist die Berechnung auch im Verhältnisse dieser Leistungsquote vorzunehmen,

§. 29. Beim Weinmostzehent ist der Katastral-Naturalertrag nach dem für die Gemeinde bestehenden Katastralpreise zu berechnen, und hievon das rectificirte Bergrecht abzuziehen.

§. 30. Dort, wo die Zehentgemeinden während der zehn Jahre von 1835 inclusive bis 1845 den Zehent selbst gepachtet hatte, ist auf Verlangen bei der Paciscenten der Pachtzins, welcher sich als Durchschnitt für die in obigen Zeitraum fallenden Pachtjahre ergibt, als Grundlage der Entschädigungsermittlung zu nehmen.

Ist der Pachtschilling nicht im Gelde, sondern in einer Naturalleistung bedungen, und wurde die Durchschnittsberechnung des Pachtschillings zum Masstabe der Entschädigung gewählt, so ist der Naturalpachtschilling nach den Preisen des stabilen Grundsteuer-Katasters im Gelde zu berechnen.

In beiden Fällen bleibt die individuelle Vertheilung der zu leistenden Entschädigung nach dem Verhältnisse, nach welchem die Gemeinde bisher den jährlichen Pachtschilling unter ihre Mitglieder vertheilte, derselben überlassen.

Wird die Entschädigungsrente für den Zehent im Sinne dieses Paragraphes auf Grundlage des von der Gemeinde entrichteten Pachtschillings veranschlagt, so ist solcher im vollen Betrage ohne irgend einen Abzug in Rechnung zu bringen.

B. A r b e i t s l e i s t u n g e n .

§. 31. Die Arbeitsleistungen /Robot/ sind mit dem dritten Theile des im Katastralschätzungsanschlage der Gemeinde, in welchen die verpflichtete Realität gelegen ist, vorkommenden Preises für den gemeinen Zug-oder Handarbeitstag zu berechnen.

Die Berechnung der Gattungen der gezwungenen Zugarbeit ist nach dem entfallenden Preise des zweispännigen Zugtages nach dem Verhältnisse zu pflegen, dass sich zur Einheit desselben der einspännige Zugtag wie $\frac{2}{3}$, der dreispännige wie $1\frac{1}{2}$, der vierspännige wie $1\frac{1}{3}$, und der sechsspännige wie $2\frac{1}{3}$ verhält.

Je nachdem die Zugrobot mit Pferden oder mit Ochsen zu leisten war, ist der diessfälligen Berechnung der entsprechende Katastralpreis der betreffenden Gemeinde zu Grunde zu legen.

Besteht in einer Gemeinde für die eine oder die andere Gattung der Zugrobot kein Katastralpreis, so ist nach den Bestimmungen des §. 21 vorzugehen.

Der Wert der Handrobot ist mit $\frac{1}{3}$ des Katastralpreises des gemeinen Handtages zu veranschlagen.

§. 32. Der Werth der sogenannten gemessenen Robot d.i. jener für bestimmte Arbeiten, ist durch Schätzung festzustellen. Darunter sind jene Roboten, welche einzelne Unterthanen zusammen oder ganze Gemeinden zu benannten, reihenweise oder gemeinschaftlich unter sich zu leistenden Arbeiten, als z.B. zu gemeinschaftlicher Bearbeitung gewisser Felder und Wiesen, zur Herbeiführung des Holzes u.dgl. zu leisten verpflichtet waren, dann die weiten Fuhren und Botengänge begriffen.

Die gemessenen Verrichtungen sind in freie Hand- oder freie zweispännige Ochsenarbeitstage aufzulösen, nach den für diese Gattungen in den betreffenden Gemeinden bestehenden Katastralpreisen in Geld zu veranschlagen, und dann nach §.31 dieser Verordnung zu behandeln.

Die so ermittelten Anschlagsbeträge für gemessene von Gemeinden reihenweise oder gemeinschaftlich verrichtete Arbeiten sind nach Massgabe der in den letzten 10 Jahren, von dem Jahre 1845 an zurückgerechnet, stattgefundenen Vertheilung derselben unter die einzelnen Gemeindeglieder verhältnissmässig umzulegen. Jene Entschädigungs-Theilbeträge, welche nach dieser Umlegung auf die von der Robot ohne alle Entschädigung befreiten Inleute und Häusler entfallen, sind abzuschreiben.

§. 33. In Betreff der Darstellung des Reinertrages der Roboten kommen die allgemeinen Bestimmungen des §. 14 in Anwendung; es sind demnach von dem Werthsanschlage der Robot sowohl die Gegenleistungen, als die Pauschal-Ausgleichung von einem Drittel in Abzug zu bringen; es darf jedoch die Gegenleistung für Zug-und Handroboten nie höher als mit der Hälfte des ermittelten Werthes der Hand-und Zugrobot in Anschlag gebracht werden.

Wo bei der gemessenen Robot die Leistung im Wege der Schätzung aus-

zumitteln ist, hat die Ausmittlung der Gegenleistung auch in gleicher Art zu geschehen.

§. 34. Abolirte, d. i. mittelst eines Capitals oder auf eine andere entgeltliche Art ein für alle Mal abgelöste Roboten sind, wenn die Vertragsstipulationen bereits gänzlich erfüllt wurden, oder nach dem Inhalte der Verträge vor dem 7. September 1848 gänzlich zu erfüllen gewesen wären, kein Gegenstand der Entschädungsverhandlung; doch muss im letzteren Falle die politische Bestätigung der Verträge erfolgt seyn.

Nur dann, wenn den Verpflichteten darin der Rücktritt für den Fall der gesetzlichen Aufstellung eines geringeren Entschädigungs-Masstabes als der Abolutionspreis ist, vorbehalten wurde, ist über ihr Verlangen die Schuldigkeit nach den allgemeinen vorgeschriebenen Grundsätzen der Entschädigung zu berechnen, und ihnen der Mehrbetrag des Abolutionspreises von den nach dem Inhalte dieser Verordnung an den Berechtigten abzustattenden Leistungen in Abzug zu bringen.

§. 35. Ist für einen Robot-Abolutions-Vertrag, welcher nach seinem Inhalte bereits vor dem 7. September 1848 zu erfüllen gewesen wäre, die politische Genehmigung noch nicht erfolgt, so ist dieser Vertrag als nicht abgeschlossen und die Leistung als Naturalleistung zu betrachten. Wurde ein solcher Vertrag jedoch bereits zum Theile erfüllt, so ist nach der Vorschrift des folgenden Paragraphes vorzugehen.

§. 36. Sind Abolutions-Verträge nur zum Theile erfüllt, so ist jener durch eine Proportion zu entziffernde Theil der ursprünglichen Schuldigkeit, rücksichtlich dessen der Abolutions-Vertrag noch nicht erfüllt ist, nach den Werthsbestimmungen des Patentbes vom 4. März 1849 und dieser Verordnung zu bemessen; es wäre denn, dass der Abolutionspreis für die noch nicht als abgelöst zu betrachtenden Theile der ursprünglichen Leistung geringer wäre, als die nach den eben erwähnten Bestimmungen entfallende Werthsbemessung, in welchem Falle nach §. 11 des Patentbes vom 4. März 1849 der erstere der Entschädigungsberechnung zu Grunde zu legen ist.

Von den in theilweiser Erfüllung des Abolutions-Vertrages an den Berechtigten abgeführten Ablösungs-Theilbeträgen finde jedoch weder eine Rückersatz noch eine Einrechnung in die zu leistende Entschädigung Statt.

§. 37. Ist die ursprüngliche Natural-Arbeitsleistung vertragsmässig oder ohne Rücksicht auf einen Vertrag, jedoch seit unvordenklicher Zeit bleibend in eine zu bestimmten Zeiten wiederkehrende Leistung in Geld, Naturalien oder benannte Arbeit umgestaltet, d. i. reluit worden, so hat der in Geld bestimmte oder auf Geld zu reducirende Relutionspreis als Grundlage für das Ausmass der Entschädigung nur dann zu dienen, wenn er geringer ist, als die nach den Grundsätzen des Patentbes vom 4. März d. J. und dieser Verordnung entzifferte Werthsbemessung. Ausser diesem Falle findet bei derlei Relutionsverträgen die Zurückführung auf die ursprüngliche Schuldigkeit und deren Werthsbemessung nach den allgemeinen Entschädigungs-Grundsätzen Statt.

Wenn jedoch dieses nicht möglich wäre, so ist die Schuldigkeit als eine fixe Geld-oder Natural-Abgabe oder nach der Vorschrift des §. 32 zu behandeln.

§. 38. Zeitliche Robot-Relutionen, das heisst solche, bei deren Ablauf es dem Berechtigten wie dem Verpflichteten freisteht, zur ursprünglichen Natural-Arbeitsleistung zurückzukehren, sind durch das Gesetz vom 7. September 1848 als aufgehoben zu betrachten. Die Werthbestimmung der be-

treffenden zeitlich reluirten Robot hat daher ohne Rücksicht auf den Relutionspreis nach den hier aufgestellten allgemeinen Entschädigungs-Grundsätzen zu geschehen.

Hat ein Verpflichteter die Relution bereits über den 7. September 1848 hinausbezahlt, so wird die Tangente vom 7. September 1848 herwärts als eine Abschlagszahlung auf die von dem Verpflichteten für die aufgehobenen Naturalleistung zu entrichtende Rente betrachtet.

Rückständige Leistungen aus Robot-Abolutions- oder Relutions-Verträgen sind nach Massgabe dieser Verträge und nach den Werthsbestimmungen derselben zu berichtigen.

§. 39. Wenn in einem und demselben Vertrage Leistungen theils abolirt, theils auf immerwährende Zeiten reluirt wurden, so ist, wenn die Abolition bereits vollständig erfüllt ist, und jener Theil der ursprünglichen Schuldigkeit, welcher reluirt wurde, aus dem Vertrage selbst nicht ermittelt werden kann, der Relutionsbetrag als eine fixe Geld- oder Naturalleistung nach den Bestimmungen dieser Verordnung zu veranschlagen.

Ist die Abolition noch nicht ganz erfüllt, oder der Theil der Schuldigkeit, welcher reluirt wurde, ersichtlich, so findet der §. 36 dieser Verordnung Anwendung.

§. 40. Wurde nur ein Theil der Leistungen abolirt oder reluirt, der andere aber in natura geleistet, so unterliegt der erstere den in den vorhergehenden §§. 34 bis 39 enthaltenen Bestimmungen, der letztere aber dem allgemeinen Entschädigungsmaassstabe.

C. G e l d g a b e n, und zwar:

a/ U n v e r ä n d e r l i c h e G e l d g a b e n.

§. 41. Unveränderliche Geldgiebigkeiten, als der unsteigerliche Gelddienst, dann Robot- und Zehentgelder, oder für Leistungen jeder anderen Art u. s. w. sind nach dem bestehenden fixen Ausmasse zu veranschlagen.

Ist die unveränderliche Geldgabe nicht jährlich, sondern nach einer bestimmten Anzahl von Jahren zu entrichten, so wird der Betrag derselben durch die Anzahl der Jahre getheilt, und auf diese Art der Jahresbetrag der Leistung ermittelt.

b/ V e r ä n d e r l i c h e G e l d g a b e n.

§. 42. Für die Veränderungsgebühren, die sich auf die Landesverfassung, das Gesetz oder das Unterthansverhältniss gründen, erfolgt nach Massgabe des §. 14 des Patentgesetzes vom 4. März 1849 die Entschädigung aus dem Staatsschatze.

Die für die Ausfertigung der Schirmbriefe zu entrichtenden Gebühren sind, da sie laut Hofdecretes vom 16. Februar 1833, Zahl 2860, nicht die Eigenschaft von Urbarial-Giebigkeiten haben, und auch dem 20-percentigen Einlasse nicht unterliegen, als Kanzleigebühen zu behandeln.

§. 43. Hat ein Verpflichteter vor dem 7. September 1848 die Besitzanschreibungen an eine unterthänige Realität angesucht, so hat er das Laudemium unmittelbar an den Berechtigten zu bezahlen; ist dieses Ansuchen

jedoch erst nach dem 7. September 1848 erfolgt, so entfällt die Pflicht zur Laudemial-Entrichtung gänzlich /§. 27 des Patentges vom 4. März 1849/.

§. 44. Der Werth der Veränderungsgebühren wird nach dem Bezuge berechnet, welchen der Berechtigte während der 30, dem 7. September 1848 vorhergehenden Jahre genossen hat, oder der ihm der Berechtigung nach für diese Zeit gebührte.

Dieser Bezug ist aus den Grundbüchern, über die die Laudemialpflicht unterliegenden Realitäten zu erweisen, und es ist sowohl das bezogene als das rechtlich gebührende Laudemium einzurechnen.

Ist aus dem Grundbuche der Werth der laudemialpflichtigen Realität nicht ersichtlich, und kann derselbe auch durch Urkunden anderweitig nicht erwiesen werden, so ist er durch Schätzung mittelst Gedenkmännern nach dem Werthverhältnisse der Realität zur Zeit der eingetretenen Veränderung zu ermitteln.

§. 45. Kann ein 30-jähriger Durchschnitt des Laudemial-Ertragnisses für die im vorhergehenden Paragraphen angegebenen Jahre nicht, wohl aber ein Durchschnitt von wenigeren Jahren ausgemittelt werden, so ist in solchen Fällen der nicht nachweisbare Laudemial-Ertrag nach dem durch die Landescommission auf Grundlage der folgenden Bestimmungen festzustellenden Werthverhältnisse zu berechnen.

Die Landescommission hat nämlich zu erheben, und festzustellen, um wie viel der Werth der Realitäten in einem entsprechenden Districte seit dem Jahre 1819 von 5 zu 5 Jahren geringer gewesen ist, als im Jahre 1848.

Diese Werthsminderung ist durch Procente auszudrücken.

Diese Procente sind von dem durchschnittlichen Jahresertrage des Laudemiums, soweit dieser Durchschnitt erhoben werden kann, abzuziehen, und auf solche Art der Laudemialbetrag jedes Jahres, für welches kein Durchschnitt vorliegt, zu erheben.

§. 46. Wird erhoben, dass ein Berechtigter nach dem 4. März 1849, um die gesetzliche Erweisung des Laudemial-Ertragnisses zu vereiteln, Urkunden vertilgt, verfälscht oder unterdrückt hat, so unterliegt er, abgesehen von den Folgen der auf den Fall etwa Anwendung findenden allgemeinen Strafgesetze, einer besonderen Strafe durch Beschränkung oder gänzlichen Verlust seines Anspruches auf die Laudemial-Entschädigung, worüber die Landescommission von Fall zu Fall, vorbehaltlich des Recurses an das Ministerium, zu entscheiden hat.

§. 47. Von jeder für die Durchschnittsjahre entzifferten Laudemialgebühr ist der 20-percentige Einlass, welcher die landesfürstliche Steuer vertritt, in Abzug zu bringen.

§. 48. Betreffend die allfälligen weiteren Abzüge, so haben selbe nach Massgabe des §. 14 des Patentges vom 4. März 1849 Statt zu finden.

IV. Abschnitt.

V o n d e n r ü c k s t ä n d i g e n L e i s t u n g e n .

§. 49. Um die Ausgleichung zwischen den Berechtigten und den Ver-

pflichteten zu erleichtern und die Berechnung der Entschädigung auf einen gleichen Ausgangspunct zurückzuführen, haben die Verpflichteten die für das landesübliche Nutzzjahr 1848, d. i. in der Zeit vom 1. November 1847 bis 31. October 1848, rückständigen Leistungen aus den durch die §§. 3 und 6 des Gesetzes vom 7. September 1848 aufgehobenen Bezugsrechten nach Abzug von einem Pauschaleinlasse eines Sechstels der Jahresleistung oder der hievon noch rückständigen Gebühr nachträglich zu entrichten.

Bei der ziffermässigen Ausmittlung der Rückstände ist nach den im Patente vom 4. März 1849, §§. 8 bis 13, dann 15 und in dem auf diese sich beziehenden Theile der gegenwärtigen Verordnung für die Ausmittlung der Entschädigung aufgestellten Grundsätzen vorzugehen /§. 26 des Patenten vom 4. März 1849/.

§. 50 Die Rückstände aus den ohne Entschädigung aufgehobenen Rechten und Leistungen, so weit dieselben das Nutzzjahr 1848 betreffen, mit Ausnahme der Gerichtstaxen und Grundbuchsgebühren, haben ohne Entschädigung hinwegzufallen /§. 28 des Patenten vom 4. März 1849/.

§. 51. Die obigen Vorschriften beziehen sich nur auf Gebühren, die wirklich für das Nutzzjahr 1848 als Rückstände noch aushaften, finden daher keine Anwendung auf Rückstände aus den nach §. 6 des Patenten vom 4. März 1849 für ablösbar erklärten Giebigkeiten, noch auf solche, welche sich auf rein privatrechtliche Verhältnisse gründen /§. 12 dieser Verordnung/.

Diese hat der Verpflichtete ohne Einlass an den Berechtigten abzustatten, bis die Ablösung erfolgt ist.

§. 52. Die im §. 49 erwähnten Rückstände sind nach der Richtigstellung ganz oder in zwölf Monatsraten mit der landesfürstlichen Steuer abzuführen. Im Falle der sogleichen gänzlichen Bezahlung dieser Rückstände kommt dem Verpflichteten ein 10 percentiger Einlass des einzuzahlenden Betrages zu Guten.

§. 53. Bezüglich der Behandlung der älteren Rückstände vor dem Nutzzjahre 1848 wird eine eigene Vorschrift unverzüglich erscheinen.

V. A b s c h n i t t.

Von der Ausmittlung der Entschädigungsrente und des Entschädigungscapitals.

§. 54. Von dem Werthsanschlage aller durch das Gesetz vom 7. September 1848 gegen eine billige Entschädigung aufgehobenen oder zur Aufhebung bestimmten und für ablösbar erklärten Leistungen wird der Werth der Gegenleistungen in Abschlag gebracht.

Zeigt sich der Werthsanschlag der Leistungen und der Gegenleistungen gleich gross, so entfällt die Anforderung des Berechtigten auf irgend eine Entschädigung. Dagegen findet aber auch in dem Falle, wenn der Werth der Gegenleistungen jenen der Leistungen übersteigt, für den Ueberschuss keine Vergütung Statt /§. 15 des Patenten vom 4. März 1849/. Die Beschränkungen hinsichtlich des Abzuges der Gegenleistungen bei der Robot kommen im §. 33 dieser Verordnung vor.

§. 55. Von dem auf solche Weise ermittelten Werthsanschlage der

aufgehobenen Giebigkeiten /mit Ausnahme der Veränderungsgebühren/ ist für die Kosten der Einhebung und für den die Stelle der Urbarialsteuer vertretenden 20-percentigen Einlass, dann für die sich ergebenden Ausfälle ein Drittheil als Pauschalausgleichung in Abzug zu bringen.

Der sonach mit zwei Drittheilen verbleibende Betrag bildet den Massstab der den Berechtigten gebührenden Entschädigung.

§. 56. Die Entschädigungsrente ist durch die Verpflichteten an die zur Empfangnahme der landesfürstlichen Steuern bestimmten Cassen unter Beachtung der §§. 20 und 21 des Patentess vom 4.März 1849, und zwar vom 1. November 1848 an, einzuzahlen, und läuft von diesem Zeitpunkte an für die Berechtigten /§. 26 des Patentess vom 4.März 1849/.

§. 57. Die von dem Verpflichteten zu bezahlende jährliche Entschädigungsrente ist im zwanzigfachen Anschlage zum Capitale zu erheben, und als eine auf dem entlasteten Gute mit der gesetzlichen Priorität vor allen anderen Hypothekarlasten zu Gunsten der Grundentlastungscasse bestehende, die Vorrechte der landesfürstlichen Steuer geniessende Last anzusehen und zu behandeln /§. 22 des Patentess vom 4.März 1849/.

VI. Abschnitt.

Von der Flüssigmachung der Entschädigungs- und Ablösungsbeträge und der Vorschüsse.

§. 58. Es wird die Aufgabe des Landtages seyn, sich

- a/ mit der Aufbringung der Landesmittel für die Bestreitung des hierauf zugewiesenen Drittheils der Entschädigung,
- b/ mit der Errichtung einer Landescreditsanstalt behufs der ehemöglichen vollständigen Entlastung der Verpflichteten und der Befriedigung der Berechtigten mit der ihnen gebührenden Capitalsentschädigung zu beschäftigen.

§. 59. In so lange nicht eine eigene Creditsanstalt des Herzogthums Krain für die vollständige Entlastung der Verpflichteten und Befriedigung der Berechtigten besteht, vermittelt der Staat die Einzahlung von Seite der Verpflichteten und die Auszahlung an die Berechtigten durch eine in Laibach zu errichtende Grundentlastungscasse, welche allein als Gläubigerin der Ersteren und als Schuldnerin der Letzteren anzusehen ist.

§. 60. Die Casse erhält ihre Dotation:

- a/ durch die mittelst der Steuerämter abzuführenden Renten, welche die Verpflichteten in den landesüblichen Steuerraten an dieselben einzuzahlen haben;
- b/ durch die im gleichen Wege erfolgte ganze oder theilweise Einzahlung der Entschädigungscapitale;
- c/ durch die aus dem Steuerschatze für die Laudemien zugesicherte Entschädigung.
- d/ durch die nach §. 18 des Patentess vom 4.März 1849 vom Staate für

Rechnung des Landes vorschussweise zu leistenden Zahlungen, so wie

- e/ durch die Vorschüsse an die Berechtigten nach §. 25 des Patentges vom 4. März 1849; endlich
- f/ durch die von den Verpflichteten zur Tilgung ihrer Rückstände an die Cassen geleisteten Zahlungen.

§. 61. Der Verpflichtete kann sich von der Bezahlung der Rente ganz oder verhältnissmässig freimachen:

- a/ vor Beendigung der Entlastungsverhandlung durch Leistung von Zahlungen auf Abschlag des zu liquidirenden Entschädigungs-Capitals;
- b/ nach Beendigung der Entlastungsverhandlung durch die Einzahlung des ganzen Capitals oder durch Abschlagszahlungen, welche aber in jedem Falle wenigstens 20 fl C.M. oder ein Mehrfaches von 20 fl.C.M. betragen müssen. Jener Betrag einer Abschlagszahlung, welcher nicht durch 20 theilbar ist, wird nur als eine Rentenzahlung behandelt.

Alle diese Einzahlungen sind von dem Verpflichteten an die Steuer-casse zu entrichten, und von dieser für den betreffenden Bezugsberechtigten in Empfang zu stellen.

Die Löschung oder Minderung der Jahresrente mit Rücksicht auf die geschehenen Einzahlungen kann erst nach Verlauf eines Vierteljahres bei dem dann eintretenden nächsten Abschreibungstermine Statt finden.

§. 62. Die Grundentlastungscasse fertigt jedem Berechtigten auf seinen und auf Namen des berechtigten Objectes lautende Zahlungsbögen aus, in welchen in halbjährigen vom 1. November 1848 laufenden Decursivraten die verabfolgte Entschädigungs- und Ablösungsrente auszuschreiben ist.

Ueber die in die Grundentlastungscasse einfliessenden Rückstände werden besondere Zahlungs-Anweisungen ausgegeben.

§ 63. Die Ausfertigung der im vorigen Paragraphen erwähnten Urkunden ist sogleich zu veranlassen, sobald das einem Berechtigten gebührende Entschädigungs- oder Ablösungscapital, oder eine Rückstandsforderung auf Grundlage eines von der Landescommission bestätigten Operates, liquid gestellt ist

§. 64. Die Einbringung der Zahlungen von den Verpflichteten wird auf demselben Wege und durch dieselben Massregeln bewirkt, welche für die Einbringung der Grundsteuer, mit denen die Forderungen auf jede derlei Zahlung das gleiche Vorrecht in Concurs- und Executionsfällen geniessen, vorgeschrieben sind /§. 21 des Patentges vom 4. März 1849/.

§. 65. Den Berechtigten wird noch vor der vollständigen Ermittlung der ihnen gebührenden Entschädigung oder Ablösung ein Vorschuss nach einem durch eine besondere Ministerial-Verordnung demnächst zu bestimmenden Massstabe flüssig gemacht werden.

§. 66. Im Falle, dass die Bezüge des Berechtigten in den Rectificationsacten nicht vorkämen, hat derselbe einen Ausweis über alle bisher rechtlich genossenen und nunmehr entgeltlich aufgehobenen Bezüge zu überreichen.

Bei Bewerthung der einzelnen Bezüge ist nach den in dieser Verord-

nung enthaltenen Bestimmungen vorzugehen, und der nachgewiesene Ertrag auf glaubwürdige Art zu documentiren.

§. 67. Diese Nachweisungen werden der Landescommission vorgelegt, von welcher nach Erforderniss die Prüfung derselben eingeleitet, und die der Bestimmung des §. 25 des Patenten vom 4. März 1849 entsprechende Vorschussrente bei der Grundsteuerentlastungscasse angewiesen wird.

Z W E I T E A B T H E I L U N G.

Von den zur Durchführung der Grundentlastung bestimmten Organen und dem dabei zu beobachtenden Verfahren.

I. A b s c h n i t t.

Organe zur Durchführung der Grundentlastung.

§. 68. Die oberste Leitung des Grundentlastungsgeschäfts und die Entscheidung in letzter Instanz über die dabei vorkommenden Fragen steht dem Ministerium des Innern, der Justiz und der Finanzen zu. Die in derlei Angelegenheiten an die Ministerien gerichteten Eingaben gehen an das Ministerium des Innern.

Im Herzogthume Krain wird die Grundentlastung durch eine Landescommission und durch Districtscommissionen ausgeführt.

§. 69. Die dem Ministerium unmittelbar untergeordnete Grundentlastungs-Landescommission besteht aus einem Ministerialcommissär als Vorsitzenden, einem politischen Beamten, einem Gerichtsbeamten, einem Vertreter des Aerars, einem Beamten der Kammerprocuratur und der Provinzial-Staatsbuchhaltung und sechs Beisitzern, von denen drei die Verpflichteten, und drei die Berechtigten zu wählen, und die den Berathungen der Commission mit gleichem Stimmrechte wie die übrigen Commissionsmitglieder beizuwohnen haben.

§. 70. Die Commissionsmitglieder zur Vertretung der Berechtigten und Verpflichteten, so wie die für dieselben in gleicher Anzahl erforderlichen Stellvertreter werden auf folgende Art gewählt:

An einem von dem Ministerialcommissär zu bestimmenden Tage treten alle gewesenen Grundobrigkeiten und Zehentbesitzer eines Kreises beim Kreisamte zusammen, und wählen mündlich und öffentlich mit absoluter Stimmenmehrheit das Mitglied der Landescommission und dessen Stellvertreter.

Ergibt sich bei der ersten und zweiten Abstimmung keine absolute Stimmenmehrheit, so wird die dritte Wahl für das Commissionsglied auf jene zwei, welche in dieser Eigenschaft, und für den Stellvertreter auf jene zwei Individuen, welche in dieser Eigenschaft die meisten Stimmen hatten, beschränkt. Bei Gleichheit der Stimmen entscheidet das Los.

Die Wahl der Commissionsmitglieder zur Vertretung der Verpflichteten, so wie die ihrer Stellvertreter wird aber in folgender Art vorgenommen

Ueber Aufforderung des Ministerialcommissärs treten alle Gemeinderichter und Ausschussmänner eines Bezirkes, mit Ausschluss derjenigen, die dem Stande des Berechtigten angehören, bei ihrer politischen Obrigkeit zusammen, und wählen mit absoluter Stimmenmehrheit zwei Wahlmänner des Bezirkes.

Sämmtliche Bezirkswahlmänner eines Kreises aber versammeln sich sodann an einem vom Kreisamte zu bestimmenden Tage bei demselben, und wählen, ebenfalls mit absoluter Stimmenmehrheit, das Mitglied der Landescommission und dessen Stellvertreter. Die Wahl ist übrigens so vorzunehmen, wie jene der Commissionsmitglieder aus dem Stande der Berechtigten.

Jeder zum Commissionsmitglieder oder Stellvertreter Gewählte hat binnen 3 Tagen nach ihm bekannt gewordener Wahl die Annahme derselben dem Ministerialcommissär schriftlich bekannt zu/machen/ geben.

Sollte diese Erklärung in besagter Frist nicht abgegeben, oder die Wahl nicht angenommen werden, so ist unverzüglich eine neue Wahl vorzunehmen.

Der Vertreter des Aerars wird von dem Finanz-Ministerium bestellt.

Die Ernennung der übrigen Glieder der Landescommission, so wie der Leiter der Districtscommissionen erfolgt durch das Ministerium des Innern über Vorschlag des Ministerialcommissärs.

§. 71. Dem Ministerialcommissär steht die unmittelbare Leitung der Geschäfte, die innere Eintheilung und Regelung des gesammten Manipulationswesens zu.

Er überwacht den pünctlichen Vollzug der Beschlüsse der Landescommission, und trifft alle Verfügungen, dass die Bestimmungen über die Grundentlastung genau und schnell zur Ausführung kommen.

Ausser den in den §§. 69 und 74 benannten Personen ernennt und entlässt der Ministerialcommissär nach Massgabe der Ermächtigung des Ministeriums das erforderliche Hilfs- und Kanzlei-Personale, welches ihm zunächst untergeordnet ist, so wie auch die Art und Weise der Controle über den Vorgang und die Thätigkeit der Districtscommissionen seinem Ermessen überlassen wird.

§. 72. Dem Ministerialcommissär werden Inspectoren in der erforderlichen Anzahl beigegeben, sie werden über seinen Vorschlag vom Ministerium ernannt und entlassen. Die Inspectoren sind die unmittelbarem Hilfsarbeiter des Ministerialcommissärs und nur an seine Aufträge gebunden. Er kann sie zur Belehrung bei Verfassung der Anmeldungen und bei ihrem Einlangen zur Prüfung derselben quoad formalia verwenden, und zu den Sitzungen der Landescommission beiziehen, so wie zu den Districtscommissionen mit berathender Stimme abordnen.

Der Ministerialcommissär kann die Inspectoren auch zur Controle der Districtscommissionen verwenden, und durch sie Anstände, welche deren Wirksamkeit hemmen oder verzögern, auch an Ort und Stelle erheben und beseitigen lassen.

§. 73. Die Landescommission hat alles dasjenige zu verfügen, was zur Einleitung und Durchführung des Grundentlastungsgeschäftes nothwendig erscheint, in so weit die diessfälligen Verfügungen nicht dem Wirkungskreise des Ministerialcommissärs durch diese Verordnung und die ihm zu ertheilende Instruction insbesondere zugewiesen sind.

§. 74. Die Landescommission ernennt die Mitglieder der Districtscommissionen mit Rücksicht auf erprobte Fähigkeit, Erfahrung, Unbescholtenheit und Kenntniss der Landessprache. Zu diesem Ende kann sie auch eine öffentliche Aufforderung erlassen, in welcher sie die nachzuweisenden Eigenschaften und die mit der Dienstleistung verbundenen Bezüge bekannt gibt.

Die Anstellung ist auf die Dauer des Geschäftes beschränkt. Die Landescommission ist berechtigt, die von ihr Angestellten, welche durch ihre Verwendung oder ihr Betragen nicht entsprechen, zu entlassen.

§. 75. Die Inspectoren und die Mitglieder der Districtscommission werden in Eidespflicht genommen, und nehmen für die Dauer ihrer Anstellung die Eigenschaft wirklicher landesfürstlicher Beamten an.

§. 76. Oeffentliche Beamte, welche bei der Durchführung der Grundentlastung verwendet werden, sollen hiedurch weder in ihrer graduellen Vorrückung, noch in dem Anspruche auf eine Anstellung bei der neuen politischen und Gerichts-Administration einen Nachtheil erleiden, vielmehr haben sie bei thätiger und erspriesslicher Verwendung vorzugsweise ein Recht auf Berücksichtigung bei Beförderung oder neuen Anstellungen.

In ihrer bisherigen oder in ihrer ihnen seiner Zeit zugewiesenen neuen Anstellung werden sie bis zur Beendigung ihrer Verwendung bei der Durchführung der Grundentlastung in so weit supplirt, als beide Dienstleistungen gleichzeitig unvereinbarlich sind.

§. 77. Die Landescommission hat das Kronland, mit Rücksicht auf die Verschiedenheit der bei den Grundlasten obwaltenden Verhältnisse, in Grundentlastungsdistricte einzutheilen. und für jeden dieser Districte eine bestimmte Commission zu ernennen. Die Grundentlastungsdistricte sind nicht nach der Lage der verpflichteten Grundstücke, sondern nach jener der berechtigten Dominien abzugränzen.

Es sind demnach einem solchen Districte alle jene Gutskörper einzureihen, welche innerhalb der Gränzen dieses Districtes ihren Sitz haben.

§. 78. Die Districtscommissionen haben zu bestehen:

- a/ aus einem politischen Beamten, als Leiter derselben;
- b/ aus einem Rechtskundigen, und
- c/ aus einem im Unterthanswesen erfahrenen Oekonomen.

Denselben wird die erforderliche Anzahl von Actuaren, Rechnungs- und sonstigen Hilfsbeamten ohne Stimmrecht beigegeben.

§. 79. Die Districtscommissionen haben nach den in dem Gesetze vom 7. September 1848 und dem Patente vom 4. März 1849, dann den in der gegenwärtigen Verordnung enthaltenen Grundsätzen und Directiven, endlich nach den ihnen von der Landescommission und dem Ministerialcommissär zugekommenen Weisungen und Instructionen die entfallenden Entschädigungs- und Ablösungsbeträge zu ermitteln und festzustellen.

§. 80. Der Landescommission und dem Ministerialcommissär steht es zu, den Districtscommissionen die erforderlichen Instructionen, Belehrungen und Weisungen zu ertheilen.

In welchen Fällen die Landescommission merital entscheidet, wird im folgenden Abschnitte festgesetzt.

§. 81. Die Landescommission sowohl als die Districtscommissionen verhandeln collegialisch, und fassen ihre Beschlüsse nach absoluter Stimmenmehrheit, - bei Gleichheit der Stimmen entscheidet der Vorsitzende für eine oder die andere Meinung.

Die Landescommission ist beschlussfähig, sobald ausser dem Vorsitzenden acht ihrer Mitglieder anwesend, und sowohl die Berechtigten als auch die Verpflichteten vertreten sind.

§. 82. Die zur Durchführung der Grundentlastung beauftragten Commissionen sind berechtigt, mit den administrativen und Gerichtsbehörden unmittelbar zu correspondiren, von denselben Aufklärung, Mittheilungen von Actenstücken, und überhaupt die zu ihren Amtshandlungen nöthige Unterstützung zu verlangen.

Einem solchen Ansuchen haben die betreffenden Behörden unverzüglich zu entsprechen.

§. 83. Personen, die als Schiedsmänner, Sachverständige oder Zeugen von einer Commission berufen werden, sind verbunden, dem Rufe unverweilt Folge zu leisten, und können dazu im Weigerungs- oder Versäumungsfalle durch Geldstrafen verhalten werden, welche die Districtscommission nach billigem Ermessen zu bestimmen, und die politischen Behörden einzutreiben, und an den Ortsarmenfond abzuführen haben.

§. 84. Derlei Personen haben nur über ausdrückliches Begehren, und nur dann einen Anspruch auf Vergütung, wenn sie über eine Meile von dem Orte ihrer Vernehmung entfernt wohnen, oder einen Entgang an ihrem Erwerbe leiden, oder aus Anlass ihrer Berufung Auslagen machen müssen, und wenn sie von Amtswegen von der Commission, oder durch das Schiedsgericht vorgeladen werden, was in den Vorforderungen immer auszudrücken ist.

Die Einvernehmung der Parteien kann nöthigenfalls auch im Wege der Delegation veranlasst werden.

§. 85. Jede Gemeinde hat für die Entlastungsgeschäfte, welche die ihr angehörigen Personen betreffen, die Zustellungen und Botengänge unentgeltlich zu besorgen.

Die Zustellungen an den Gemeindevorstand erfolgen im politischen Wege.

§. 86. Alle Urkunden, Schriften und Verhandlungen über die Ausmittlung, Einbringung und Ausfolgung der Entschädigung für die Grundentlastung und die Amtshandlungen zum Behufe der Löschung der aufgehobenen Prästationen und der bürgerlichen Sicherstellung der Entlastungscapitale geniessen die Befreiung von Stempel-, Taxen-, Porto- und Meilengeld, sowie die zu Gericht erlegten Barschaften und Urkunden die Befreiung vom Zählgelde.

Diese Befreiungen beziehen sich aber keineswegs auf die von den Parteien zur Geltendmachung ihrer Ansprüche auf das Object der Entschädigung bei den politischen oder Gerichtsbehörden eingebrachten Gesuche, Recurse, Klagen oder sonstige Schriften.

§. 87. Die Bestimmungen der Bezüge für die bei Durchführung der Grundentlastung beschäftigten Personen steht dem Ministerium zu.

§. 88. Besondere ministerielle Instructionen werden festsetzen, wie die Grundentlastungscasse und die Steuerämter die durch die Grundentlastung veranlasste Durchführung von Barschaften zu besorgen und in Evidenz zu halten haben.

II. Abschnitt.

V e r f a h r e n .

§ 89. Die Grundentlastungs-Landescommission wird sich von den betreffenden Behörden alphabetisch geordnete Verzeichnisse der landtäflichen Güter, mit deren Besitz der Bezug anzumeldender Prästationen verbunden ist, und ihre Besitzer, dann der Kirchen, geistlichen Personen, der Schulen, geistlichen oder weltlichen Stiftungen und die sich in gleicher Lage befinden, verschaffen und die Behörden auffordern, sie von allen Veränderungen, die sich in der Person der Bezugsberechtigten oder ihrer Dispositionsfähigkeit ergeben, in Kenntniss zu setzen.

§. 90. Die Berechtigten sind zum Behufe der definitiven Entschädigungsermittlung von der Landescommission anzuweisen, über die auf jeden Verpflichteten entfallende Schuldigkeit nach den für die Urbarial-, Zehent-, und Laudemialbezüge beispielsweise mit folgenden drei Formularien die specielle Nachweisung mit dem in dieser Instruction festgesetzten Werthanschlage in angemessener Frist zu liefern, worüber ihnen die entsprechende Belehrung entweder schriftlich oder mündlich durch die Districtscommission und Inspectoren zu ertheilen ist.

§. 91. Diese Nachweisungen sind abgesondert zu verfassen:

- a/ für die gegen Entschädigung aufgehobenen eigentlichen Zehentbezüge nach Katastralgemeinden abgetheilt;
- b/ für die übrigen Bezüge, welche gegen billige Entschädigung aufgehoben sind;
- c/ für die Veränderungsgebühren;
- d/ für die Bezüge, welche der Ablösung unterliegen, und
- e/ für die Rückstände aus dem Nutzjahre 1848.

Die sub b und c angeführten Nachweisungen sind ämter-oder domänenweise zu ordnen.

§. 92 Die Verpflichtung der Nachweisung liegt in der Regel demjenigen ob, der in der Landtafel oder einem anderen öffentlichen Buche als Besitzer des Körpers oder des Rechtes erscheint, mit dessen Besitz der Bezug von Gaben und Leistungen verbunden ist, die als Gegenstand dieser Nachweisung bezeichnet sind.

Sollte eine und dieselbe Person mehrere derlei selbstständige und abgesonderte Körper und Rechte besitzen, so kommt die Nachweisung für jeden solchen Körper, oder jedes solche Recht abgesondert zu liefern, und wären derlei selbstständige Körper und Rechte dormalen noch nicht in ein öffentliches Buch eingetragen, oder dieselben, falls sie es auch wären, doch nicht auf Namen der gegenwärtigen Besitzer umschrieben, so hat der Ausweis auch die genaue Nachweisung des Besitztitels zu enthalten.

§. 93. Die Ausweise müssen gewissenhaft und der Wahrheit getreu nach dem Tatbestande des rechtmässigen Besitzes des herrschaftlichen Körpers oder Rechtes, mit welchem der Bezug von Urbarial- und Zehentgaben verbunden ist, verfasst werden.

Ist der rechtmässige Thatbestand zweifelhaft oder streitig, so hat der Besitzer den Bezug so anzusetzen wie er sich zu demselben berechtigt glaubt; es sind jedoch gleichzeitig die erläuternden Anmerkungen beizufügen.

§. 94. Sollte der zur Nachweisung Verpflichtete nicht unmittelbar selbst, sondern durch einen Bevollmächtigten die Nachweisung liefern wollen, so hat der Bevollmächtigte eine schriftliche Vollmacht zu erhalten, welche auf das Grundentlastungsgeschäft lautet, und in welcher der berechtigte Körper genau bezeichnet ist.

Sämmtliche Ausweise sind vom Berechtigten oder seinem Bevollmächtigten zu fertigen. Hinsichtlich des beschränkten Besitzrechtes oder der nicht vollständig dispositionsfähigen Personen wird festgesetzt:

Bei Realitäten, mit deren Besitz der Bezug der zu entschädigenden oder abzulösenden Giebigkeiten verbunden ist, deren vollständiges Eigenthum aber dem Besitzer nicht zustehet, sind die Ausweise zwar vom bleibenden Nutzniesser einzubringen, müssen jedoch noch mitgefertigt seyn:

- a/ bei Fideicommissen von Fideicommisscuratoren;
- b/ bei geistlichen Communitäten von 3 Gliedern der Communität, ausser dem Vorsteher;
- c/ bei Kirchen, Pfründen und Stiftungen von dem Patron und von den Vorstehern; für Minderjährige, Curanden und Cridatare haben die Vormünder, Curatoren, Vermögens- und Concursmasse-Verwalter, für weltliche Gemeinden deren Vorsteher und der Gemeindeausschuss /Gemeinderath/, für Staats- und Fondsherrschaften der Vorstand jener Behörde, welche im Herzogthume Krain die Oberaufsicht über deren Verwaltung hat, einzuschreiten.

§. 95. Den Berechtigten sind zu diesem Ende die Katastralpreise für die einzelnen Gemeinden, in welchen die gegen billige Entschädigung oder Ablösung aufzulassenden Naturalbezüge vorkommen, so wie die Preise, für welche im stabilen Grundsteuer-Kataster keine Preisbestimmung enthalten ist /§. 22/, ferner die im Formulare anruhenden Tarife zum Behufe der Zehentberechnung durch die Districtscommission auf kurzem Wege bekannt zu geben.

§. 96. Auf Verlangen sollen den Berechtigten numerirte und adjustirte Abdrücke der Katastralmappen und Auszüge aus den bezüglichen Katastralacten gegen mässige Vergütung erfolgt werden.

§. 97. Ueberhaupt sind alle Behörden und namentlich die Steuerbezirksobrigkeiten verpflichtet, den Berechtigten zum Behufe der, von ihnen zu liefernden Vorarbeiten alle nöthigen Daten und Behelfe in Abschrift lediglich gegen mässige Vergütung der Schreibgebühren an die Hand zu geben, und dieselben überhaupt zur Förderung des Ablösungsverfahrens bereitwilligst und kräftigst zu unterstützen.

§. 98. Der Verpflichtete ist schuldig, dem Berechtigten alle zur Entschädigungs- und Ablösungsausmittlung nöthigen Erhebungen auf dem pflichtigen Grunde zu gestatten und die erforderlichen schriftlichen Behelfe, als: Grundbesitzbögen, Schirmbriefe, Steuerbüchel etc. zur Benützung vorzuweisen.

§. 99. So wie die Anmeldungen einlaufen, sendet die Landescommission den Districtscommissionen die in ihren District einschlagenden Anmeldungen zu, welche unverzüglich in Verhandlung zu nehmen sind.

Die Districtscommissionen haben die sorgfältige Prüfung der von den Berechtigten vorbereiteten Specialnachweisungen mit Beiziehung der Betheiligten oder ihrer Bevollmächtigten vorzunehmen.

§. 100. Die betheiligten Personen sind verpflichtet, über jedesmalige Vorladung der Districtscommission selbst oder durch einen rechtsgiltig Bevollmächtigten oder gesetzlichen Vertreter zu erscheinen und die verlangten Auskünfte zu ertheilen, wie auch der Commission, die auf den Zweck der Entschädigungsausmittlung Bezug habenden Urkunden und sonstigen Behelfe vorzulegen.

§. 101. Wenn die bezugsberechtigte oder die leistungspflichtige Realität mehreren Personen zugleich gehört, so haben die Eigenthümer einen gemeinschaftlichen Bevollmächtigten zu benennen.

Vereinigen sie sich hierauf nicht, so werden sie so behandelt, als wenn sie vor der Districtscommission gar nicht erschienen wären. Erscheint nur eine Person, so wird diese ohne weiteren Ausweis für den gemeinschaftlichen Bevollmächtigten angesehen.

§. 102. Es genügt zur Rechtsgiltigkeit jeder von einem Bevollmächtigten abgegebenen Erklärung, wenn er sich nur mit einer, das berechtigte oder verpflichtete Gut bezeichnenden Vollmacht ausweist, welche auf das Grundentlastungsgeschäft lautet.

Auf Grundlage einer solchen Vollmacht kann er in derlei Angelegenheiten rechtskräftige Vergleiche eingehen, auf Rechte unentgeltlich verzichten und in die Bestellung eines Schiedsgerichtes willigen.

Der Ehemann bedarf keines Ausweises über die Bevollmächtigung von Seite seiner Gattin, ausser er wäre von ihr gerichtlich geschieden.

§. 103. Alle vom beschränkten Eigenthümer, Nutzniesser oder von Vertretern nicht eigen berechtigter Personen abgegebenen Erklärungen, eingegangenen Vergleiche und gemachten Zugeständnisse bedürfen zu ihrer Rechtsgiltigkeit keiner Genehmigung der Administrativ- oder Curatelsbehörde.

§. 104. Im Falle des nicht hinlänglich entschuldigtem Ausbleibens einer oder beider Parteien, oder wenn die Beibringung der Behelfe verweigert wird, hat die Districtscommission das Object und das Ausmass der Entschädigung oder Ablösung ohne weiters von Amtswegen, jedoch innerhalb der Grenzen der Anmeldung zu ermitteln, und der nicht erschienenen oder die Behelfe verweigernden Partei steht dagegen keine Einsprache oder Berufung zu.

§. 105. Die Districtscommission hat das Entlastungsgeschäft damit zu beginnen, dass sie sich unter Zuziehung des Berechtigten mit Rücksicht auf §. 103 dieser Verordnung die Ueberzeugung verschafft, in wieferne die Beschaffenheit und das Mass der angemeldeten Bezüge mit den Bestimmungen der Gesetze und mit den Urkunden oder sonstigen Behelfen übereinstimmt.

Zugleich wird sie jene Behelfe einholen, die nach Verschiedenheit der Giebigkeiten zur Bewerthung derselben sowie der Gegenleistungen etwa noch nöthig sind.

Nach gepflogenen Erhebungen und im Besitze der erforderlichen Behelfe haben die Districtscommissionen in die sorgfältige Prüfung der von dem Berechtigten vorbereiteten Specialnachweisungen mit Beiziehung der Beteiligten oder ihrer Bevollmächtigten einzugehen, wobei folgendes Verfahren Statt zu finden hat.

§. 106. Die Districtskommissionen haben die Berechtigten und Verpflichteten vorzurufen, und jedem einzelnen Verpflichteten den an ihn gestellten Anspruch und den für die Leistung nach Abrechnung der allenfalligen Gegenleistung entfallenden Werthsanschlag, dann die Berechnung der von ihm zu entrichtenden Jahresrente des Entschädigungscapitals und des nachgewiesenen Betrages der Rückstände bekannt zu geben.

§. 107. Wenn der Verpflichtete die Richtigkeit der Schuldigkeit anerkennt, so hat er diess durch die vor zwei Zeugen geschehene Fertigung des Anmeldungsausweises zu bekräftigen.

§. 108. Bei dieser Verhandlung hat die Districtskommission von Amtswegen oder Auf Erinnerung der Partei in Erwägung zu ziehen:

a/ ob nicht der eine oder der andere Bezug, wenn er auch falsch geleistet wurde, nach den politischen Gesetzen des Landes ganz oder zum Theile unzulässig, oder

b/ ob er, wenn auch erlaubt, nicht von der Art sei, dass er nach den Bestimmungen des Patentges vom 4. März 1849 und dieser Verordnung ohne Entgelt zu entfallen habe.

Findet die Commission, dass einer oder der andere dieser Fälle eintritt, so hat sie, wenn von Seite des Berechtigten dagegen keine Einsprache geschieht, den Ansatz in der Anmeldung mit kurzer Bemerkung des Grundes zu streichen, oder auf das liquide Mass herabzusetzen.

Wird jedoch dagegen eine Einwendung erhoben, oder findet die Commission selbst den Fall zweifelhaft, so hat sie die Gründe für und wider zu erheben, und den Act sogleich der Landescommission vorzulegen, welche hierüber ohne Zulässigkeit einer höheren Berufung entscheidet, und nur in dem Falle ad b/, wenn sie in den Bestimmungen des Patentges vom 4. März 1849 und dieser Verordnung keinen Anhaltspunct für ihre Entscheidung findet, vorerst die Weisung des Ministeriums einzuholen hat.

§. 109. Das Recht auf Entschädigung der entgeltlich aufgehobenen Grundlasten wird begründet, durch den factischen Besitz, welcher durch die Nichtleistung seit dem Beginne des Jahres 1845 bis zu dem Zeitpuncte der Ablösungsverhandlung nicht als gestört betrachtet werden soll, in soferne er übereinstimmt:

a/ mit dem Rectificazions-Acten, oder

b/ mit einem im gesetzlichen Wege seit der Rectification mit dem Verpflichteten abgeschlossenen, von der politischen Behörde bestätigten Vertrage, in soferne diese Bestätigung vorgeschrieben war, oder mit einer, wenn auch einseitig errichteten Aufsand-Urkunde, sobald in Folge derselben eine Umschreibung geschah, und die Leistung unbeanstandet war.

Hieher gehören auch alle Leistungen von solchen Dominicalgründen, welche vom Gutskörper veräussert, jedoch in den öffentlichen Bü-

chern noch nicht abgeschrieben wurden, in soferne sich der Betheiligte im Besitze dieser Bezüge befindet, wenn auch hiezu die politische Genehmigung nicht eingeholt wurde; oder

c/ mit einem rechtskräftigen Erkenntnis der Justiz- oder politischen Behörde, wodurch das Recht zum Bezuge oder der Besitz eines solchen Rechtes zuerkannt wird.

Ebenso wird in dem besonderen Verhältnisse des Zehent-Erbpächters in dem Falle, als die bisherige Herrschaft nur mit der Getreideschüttung des Zehent-Erbpächters rectificirt ist /§.23/, das Recht desselben auf Ablösung des Naturalzehents durch den unbestrittenen factischen Besitz begründet.

§. 110. Ausserdem kann während den Verhandlungen, bei denen auch der Berechtigte zu erscheinen hat, Einsprache erhoben werden:

- a/ gegen den factischen Bezug einer Leistung oder Gegenleistung,
- b/ gegen den privatrechtlichen Titel dazu,
- c/ gegen den Werthsanschlag.

Derlei Einsprüche müssen jedoch schon während der Verhandlung und können nach Zustellung des Ausspruches nicht mehr geltend gemacht werden, selbst nicht in der Form einer Berufung. In allen solchen Fällen hat die Districtscommission, ohne dass jedoch der Fortgang der Verhandlungen wesentlich aufgehalten werden darf, einen Vergleich zu versuchen.

Es sind aber nur solche Vergleiche von der Commission aufzunehmen, und ihrer weiteren Amtshandlung zu Grunde zu legen, durch welche der streitige Punkt definitiv beigelegt wird, und worunter daher beispielsweise Vergleiche auf Abhörung von Zeugen, Ablegung des Eides u.dgl. nicht gehören.

Die von der Districtscommission protokollirten Vergleiche sind, ohne dass sie einer weiteren Bestätigung bedürfen, für /end/ ungültig anzusehen.

§. 111. Kommt ein Vergleich nicht zu Stande, dann hat die Districtscommission in den Fällen, wo das Bezugsrecht /Titel/ bestritten wird, auf Grundlage des factischen Besitzstandes die Entschädigung auszumitteln, das Erkenntnis zu schöpfen, und jener Partei, welche den Bezugstitel angefochten hat, mit dem Bedeuten zuzustellen, dass sie binnen einer Fallfrist von sechs Wochen den Rechtsweg zu ergreifen, und innerhalb derselben die Einbringung der Klage bei der Districtscommission auszuweisen habe, widrigens das Recht zur Klage als erloschen und das Entschädigungserkenntnis als rechtskräftig angesehen werde.

Kann in einem solchen Falle der factische/Bestand/ Besitzstand nicht ermittelt werden, so hat die Commission den Berechtigten ebenfalls unter der Fallfrist von sechs Wochen auf den Rechtsweg zu weisen, mit der Rechtsfolge, dass die Nichteinbringung der Klage als Verzichtleistung auf den angesprochenen Bezug angesehen werde.

§. 112. Ueber die rechtzeitig eingebrachten Klagen haben die Gerichte nach der Vorschrift über das summarische Verfahren zu verhandeln, und mit möglichster Beschleunigung zu entscheiden.

Die obsiegende Partei hat eine gerichtlich beglaubigte Abschrift des Urtheiles binnen 8 Tagen, nachdem es rechtskräftig geworden ist, der Districtskommission, oder falls diese schon aufgelöst wäre, der Landescommission zu überreichen.

§. 113. Gegen den Werthsanschlag kann nur in soferne Einsprache erhoben werden, als er nicht auf die Angabe des Katasters, auf die Rectificationspreise, oder auf den Ausspruch der Landescommission oder von Sachverständigen gegründet ist. Wird ein solcher Einspruch nicht im Wege des Vergleiches gehoben, so ist über denselben sogleich ohne weiteren Rechtszug durch ein Schiedsgericht zu entscheiden. /Patent vom 4. März 1849, S. 30/.

In diesem Falle sind die Parteien zur Namhaftmachung je eines Schiedsmannes anzuweisen, die entweder sogleich oder binnen einer von der Commission zu bestimmenden kurzen Frist zu geschehen hat.

Die namhaft gemachten Schiedsmänner sind ohne Verzug vorzurufen, es ist ihnen der streitige Punct, über welchen sie zu entscheiden haben, schriftlich bekannt zu geben, und zugleich der Tag und die Stunde, wann sie ihren Ausspruch vir der Commission abzulegen haben, anzuberaumen.

Sogleich aber sind sie zur alsbaldigen Namhaftmachung eines Obmannes anzuweisen, der, wenn die Schiedsmänner zu keinem einhelligen Beschlusse gelangt wären, unverzüglich vorzurufen und über seine Entscheidung zu vernehmen ist.

Der Obmann hat innerhalb der Grenzen des Ausspruches der beiden Schiedsmänner selbstständig zu entscheiden.

Wenn eine Partei die Benennung des Schiedsmannes unterlässt, oder die Schiedsmänner über die Person des Obmannes nicht einig wären, so steht die Benennung für die Säumigen der Districtscommission zu.

Gesetzliche Ausschliessungsgründe gegen die Annahme dieses Schiedsrichteramtes gibt es nicht.

§. 115. Ganz auf gleiche Art ist vorzugehen; wenn es sich um die Erhebung eines Befundes durch Sachverständige handelt; nur hat die Districtscommission die letzteren, wenn sie nicht schon im Allgemeinen als solghe gerichtlich beeidigt sind, für die gewissenhafte Abgabe ihres Befundes in Eidespflicht zu nehmen, wogegen den Schiedsmännern bloss eine angemessene Ermahnung an ihre Pflicht zu ertheilen ist.

Gedenkmänner und Zeugen sind von der Districtscommission an ihre Pflicht, die volle Wahrheit auszusagen, zu erinnern und nur dann zu beeiden, wenn es eine Partei fordert, oder die Districtscommission selbst es für nöthig erachtet.

§. 116. Gegen die Aussprüche der Schiedsmänner oder der Sachverständigen und ihrer Obmänner findet von Seite der Parteien keine Berufung Statt; die Parteien sind jedoch berechtigt und verpflichtet, behufs einer gründlichen Beurtheilung des Gegenstandes den genannten Personen alle Behelfe an die Hand zu geben.

§. 117. Nur in dem Falle, als sich von einer Partei über die Betretung des Rechtsweges rechtzeitig ausgewiesen wurde, bleibt die definitive Ausmittlung der Entschädigung in Betreff der streitigen Post und in den Fällen, wo der factische Besitzstand nicht ermittelt werden kann, die

Fällung des Entschädigungsausspruches bis zur richterlichen Entscheidung verschoben; jedoch hat die Districtscommission Alles vorzubereiten, dass nach der richterlichen Entscheidung die Berechnung der Entschädigung unverzüglich erfolgen kann.

Der sachfällige Verpflichtete verliert den Anspruch auf die Wohlthat der ratenweisen Einzahlung der Rückstände vom Jahre 1848 und der rückständigen Entschädigungsraten, in soferne sie sich auf die bestrittene Post beziehen.

§. 118. Nachdem mit dem Verpflichteten die Berechnung gepflogen worden /§.106/, sind beide Theile darüber zu vernehmen, ob sie sich gegen den hiernach unverzüglich auszufertigenden Ausspruch die Berufung vorbehalten.

Wenn jedoch der Verpflichtete die Anmeldung des Berechtigten zum Beweise der Anerkennung mitgefertigt hat /§.107 dieser Verordnung/, findet keine Berufung gegen den auf Grundlage dieser Anerkennung ausgefertigten Entschädigungs-Ausspruch Statt.

Der Verpflichtete hat noch ausserdem zu erklären, ob er das Entlastungscapital oder die Rückstände aus dem Nutzjahre 1848 ganz oder theilweise sogleich bezahlen wolle. Hierauf ist der Ausspruch ohne Verzug in der Form der beispielsweise mitfolgenden Formulare von der Commission auszufertigen.

Dieser Ausspruch hat zu enthalten:

- a/ die Gegenstände der Entlastung,
- b/ die hierauf für die Verpflichteten entfallende Entschädigungsrente,
- c/ das Rentencapital,
- d/ diejenigen Posten, wegen welcher der Rechtsweg ergriffen wurde, und rücksichtlich welcher die Entschädigungs- oder Ablösungsmittlung einstweilen verschoben bleibt,
- e/ die Erklärung der Partei in Betreff der Einzahlung des Capitals oder der Rückstände,
- f/ die Lasten, welche ohne Entschädigung aufgehoben sind,
- g/ den Verzicht oder Vorbehalt der Berufung sammt den Fristen für die Einbringung der letzteren und den Folgen ihrer Verabsäumung.

Dieser Ausspruch ist dreifach auszufertigen, 2 Exemplare sind für die Landescommission zurückzubehalten, und 1 Exemplar ist unmittelbar von der Districtscommission selbst dem Verpflichteten gegen Bestätigung des Empfanges auf der Urschrift zuzustellen, und der Tag des Empfanges von der Commission auf der Urkunde zu bestätigen, was auch bei allen Erlässen an die Parteiene zu beobachten ist.

Sollte der Berechtigte sich die Berufung vorbehalten, so ist ein viertes Pare auszufertigen, und ihm in gleicher Art zuzustellen. Ansprüche, welche die aus dem Staatsschatze zu entschädigenden Veränderungsgebühren zum Gegenstande haben, müssen von der Districtscommission vorläufig der Landescommission zur Ratification vorgelegt werden. Wenn die Lan-

descommission den Ausspruch bestätigt, findet keine weitere Berufung Statt, ist sie aber mit dem Ausspruche der Districtscommission nicht einverstanden, so erlässt sie ihr besonderes Erkenntniss, wogegen die Berufung an das Ministerium offen steht.

§. 119. Wenn sie die Berufung an die Landescommission von einer Partei vorbehalten wurde, so kann diese in allen Punkten, in welchen eine Berufung oder ein Einspruch nicht ausdrücklich für unzulässig erklärt ist, ergriffen werden.

Die Berufungsschrift ist mit dem Ausspruche der Commission in Urschrift belegt, in der unüberschreitbaren Frist von 14 Tagen, die vom Tage der Zustellung läuft, bei der Districtscommission, und nur, wenn diese im Districte nicht mehr anwesend ist, bei der Landescommission zu überreichen.

Die Districtscommission hat die Berufung binnen 3 Tagen nach deren Ueberreichung mit ihren allfälligen Bemerkungen zur Entscheidung an die Landescommission vorzulegen.

Auf eine von der Partei nicht rechtzeitig eingereichte Berufung ist kein Bedacht zu nehmen.

§. 120. Die rechtzeitige Einbringung der Berufung oder einer Klage /§. 111 und 119 / äussert auf den Entschädigungsausspruch und auf die durch denselben zuerkannte Zahlung keine aufschiebende Wirkung.

Nur sind in diesen Fällen die von dem Verpflichteten geleisteten Zahlungen dem Berechtigten erst nach Abweisung der von Ersterem ergriffenen Berufung oder nach der zu Gunsten des Letzteren erflossenen richterlichen Entscheidung auszufolgen.

Wird aber der Berufung des Verpflichteten Statt gegeben, oder ergeht die richterliche Entscheidung zu seinen Gunsten, so sind demselben die mittlerweile geleisteten Ueberzahlungen zurückzustellen.

§. 121. Gegen die mit möglichster Beschleunigung hinauszugehende Entscheidung der Landescommission findet nur in dem Falle, als der Ausspruch der Districtscommission von ihr abgeändert wird, die weitere Berufung an das Ministerium Statt.

Diese ist innerhalb des Präclusiv-Termines von 14 Tagen nach der im Wege des Gerichtes zu bewirkenden Zustellung der Entscheidung an gerechnet, unter Anschluss der Letzteren in der Urschrift bei der Landescommission einzureichen, und von dieser unverzüglich an das Ministerium einzubegleiten, welches in letzter Instanz zu entscheiden hat.

§. 122. Sobald die Districtscommission die Verhandlungen über die einer billigen Entschädigung unterliegenden Leistungen von einem Amte oder Dominium, oder rücksichtlich des Zehentes in einer Gemeinde zum Schlusse gebracht hat, ist ein Verzeichniss über jene Realitäten, welche auch mit Lasten, die ohne Entschädigung aufgehoben sind, bebürdet waren, und daher einer Entschädigungsverhandlung gar nicht unterzogen wurden, auszufertigen.

Gleichzeitig sind für den Berechtigten mit Beziehung auf die einzelnen Entlastungsaussprüche Hauptausweise über die auf ihn entfallenden

Entschädigungsbeträge mit Beisetzung der vom Lande zu tragenden Rente von der Districtscommission auszufertigen und zuzustellen.

In diesen Ausweisen sind jene Posten ersichtlich zu machen, welche sich nach §.120 noch nicht zur Auszahlung eignen.

Zwei Parien der Hauptausweise werden für die Landescommission zu den Acten genommen.

§. 123. In gleicher Art ist auch bezüglich der ablösbaren Lasten vorzugehen, sobald es zur Verhandlung über dieselben kommt.

§. 124. Gegen diese Hauptausweise findet keine Berufung Statt, sondern es steht dem Berechtigten bloss frei, in Betreff eines etwa unterlaufenen Rechnungsverstosses Erinnerungen entweder gleich bei der Districtscommission Behufs der Verbesserung, oder unmittelbar bei der Landescommission binne 8 Tagen zum Gebrauche für die Rechnungsrevision zu machen.

§. 125. Wenn der Verpflichtete sich vor der Commission erklärt hat, das Entschädigungs- oder Ablösungs-Capital, oder aber die Rückstände aus dem Nutzjahre 1848 ganz oder theilweise zu Händen des Steueramtes einzuzahlen, so ist die Districtscommission berechtigt und verpflichtet, das betreffende Steueramt sogleich zur Empfangsvorschreibung und Einhebung anzuweisen, wobei unter Einem der Landescommission die Anzeige zu erstatten ist.

§. 126. Die Districtscommission hat über das ämter- oder dominienweise, oder beim Zehent gemeindeweise zu behandelnde Entlastungsgeschäft summarische Protokolle aufzunehmen, welche bloss die Hauptmomente desselben, als z.B. die Erhebungen über den factischen Besitzstand in streitigen Fällen, die Befunde der Sachverständigen, die Entscheidungen der Schiedsgerichte, die Vergleiche der Parteien, dann als Beilagen die bezogenen Documente zu enthalten haben, und von allen Commissionsgliedern zu fertigen sind.

§. 127. Sobald die Districtscommission das Operat beendigt hat, sendet sie die bezeichneten Protokolle mit den zwei Exemplarien der Aussprüche und mit dem für den Berechtigten ausgefertigten Hauptausweise an die Landescommission.

§. 128. Das Verfahren der Landescommission in Vertretung der Grundentlastungscasse regelt sich nach dem zweifachen Verhältnisse derselben gegenüber dem Besitzer des zu entlastenden Grundes als ihrem Schuldner, und gegenüber dem Besitzer des Bezugsrechtes als dem Gläubiger der Casse.

Die Wirksamkeit der Landescommission bezieht sich in diesen doppelten Richtungen:

- a/ auf die Entschädigungs- oder Ablösungs-Capitalsbeträge,
- b/ auf die Renten,
- c/ auf die Relutionen der Ausstände aus dem Nutzjahre 1848,
- d/ auf die Vorschüsse, welche von den Berechtigten in Anspruch genommen, und aus dem Staatsschatze für Rechnung und auf Abschlag der definitiven Entlastungsbeträge und der Rückstände geleistet werden.

§. 129. Wenn Entschädigungen oder Ablösungen in Capital oder in Re-
lutionen der Rückstände aus dem Nutzjahre 1848, welche die Verpflichteten
an die Steuercassen abzuführen erklärt haben, ganz oder zum Theil sogleich
bei der Verhandlung, und daher noch früher als das Entlastungsoperat an
die Landescommission gelangt, zur Einzahlung kommen, verordnet diese über
Anzeige der Districtscommission an die Grundentlastungscasse die Empfangs-
vorschreibung und die Ausstellung der Quittung.

Ueber Verlangen des Verpflichteten wird ihm von der Landescommis-
sion der Ausweis über die von ihr entschädigten oder abgelösten Leistun-
gen zugestellt, auf welchem von der Tabularbehörde ohne weiters die Lö-
schung der im Grundbuche ausgezeichneten Gebühren und die Ersichtlichma-
chung der Befreiung der ehemals verpflichteten Realität veranlasst werden
muss.

§. 130. Sobald eine Districtscommission ein Entlastungsoperat
eingesendet hat, veranlasst der Vorsitzende der Landescommission die ihm
allenfalls nöthig erscheinende buchhalterische Ueberprüfung, und lässt
vorkommende Rechnungsanstände im kurzen Wege beheben, worauf die Landes-
commission, wenn anders keine Anstände gegen den legalen Vorgang bei dem
Entlastungsgeschäfte sich ergeben haben, die Bestätigung den Entschädi-
gungsaussprüchen und Hauptausweisen beifügt, und ihnen dadurch die Eigen-
schaft intabulationsfähiger Urkunden beilegt.

Die Buchhaltung hat den Antrag zu stellen, der Grundentlastungs-
casse die zur Empfangnahme bestimmte Rente, so wie die zur Ausfolgung an
den Berechtigten schon derzeit flüssige Rente vorzuschreiben, und die im
§. 62 dieser Verordnung erwähnten Zahlungsbögen und Zahlungsanweisungen
vorzubereiten.

§. 131. Hierauf veranlasst die Landescommission bei dem betref-
fenden Gerichte unter Einsendung der beiden Exemplare der Entlastungs-
aussprüche die bücherliche Sicherstellung der Ansprüche der Grundentla-
stungscasse, und die gleichzeitige Löschung der ursprünglichen Lasten,
an deren Stelle das Entlastungscapital getreten ist, auf der verpflich-
teten Realität.

Das eine Exemplar der Aussprüche ist, mit der Einverleibungs-
clausel versehen, an die Landescommission zurückzusenden. Das zweite
Exemplar hat bei der Tabularbehörde zu verbleiben, und ist als ein Theil
des Instrumentenbuches zu behandeln.

§. 132. Gleichzeitig verordnet die Landescommission bei der Grund-
entlastungscasse und durch diese bei den betreffenden Steuerämtern die
Vorschreibung zum Empfange der Renten und der in den Steuerterminen ein-
zuzahlenden Rückstände.

§. 133. Wenn Verpflichtete sich nach der mit ihnen gepflogenen
Verhandlung anmelden, Capitalsbeträge auf Abschlag oder in Raten einzahlen
zu wollen, so verfährt die Landescommission über Anzeige der Steuerämter
nach Vorschrift des §. 129.

In allen Fällen einer Capitalseinzahlung bleibt es den Einzah-
lern überlassen, selbst die tabularmässige Löschung der eingezahlten Be-
träge zu erwirken.

§. 134. Wenn Capitalsbeträge für Bezüge, die mit dem Besitze einer Reali-

tät verbunden sind, zur Einzahlung gelangen; so lässt sie die Landescommission an die Realgerichtsbehörde, welcher die Realität unterliegt, erfolgen; es wäre denn, dass der Anmelder jener Bezüge sich mit einer Ermächtigung dieser Behörde, den Capitalsbetrag selbst zu erheben, ausweist, in welchem Falle ihm die in Rede stehenden Beträge bei der Grundentlastungscasse selbst flüssig gemacht werden können. Sind die Anmelder zu den Bezügen, ohne Rücksicht auf den Besitz einer gewissen Realität ermächtigt gewesen, so ist die Erhebung der Entlastungsbeträge zu Händen der betreffenden Administrationsbehörde anzuweisen.

§. 135. Renten und Rückstände, wenn sie in der Zeit, für welche sie laufen, keiner Sequestration unterlagen, sind dem Anmelder unter gleichzeitiger Hinausgabe der Zahlungsbögen und Zahlungsanweisungen /§§.62 und 63/ zahlbar anzuweisen, sonst aber sind diese Urkunden der Gerichtsbehörde, welche die Sequestration vollzogen hat, zur Zustellung zu erfolgen. Die Zahlungsanweisung geschieht dann zu Händen der von dem Gerichte namhaft gemachten Personen

Es ist aber Sache der bestellten Sequester, die Sequestrationsrechte im Wege der betreffenden Executionsbehörde zur Kenntniss der Landescommission zu bringen.

§.136 Die Landescommission hat gleichzeitig mit der Versicherung der Ansprüche der Grundentlastungscasse auf der verpflichteten Realität die bürgerliche Ersichtlichmachung jener Ansprüche bei dem betreffenden Körper zu veranlassen, welche aus der Aufhebung der zu einem Gute als Ertragszweig gehörigen Bezüge erwachsen sind, und zu diesem Ende der Tabularbehörde die zwei Partien der Hauptausweise, welche für den Berechtigten ausgefertigt wurden, mitzutheilen, wovon eines, mit der Intabulationsclausel versehen, an die Landescommission zurückzustellen, das zweite aber von der Tabularbehörde als ein Theil des Urkunden- /Instrumenten-/ Buches zu behandeln ist.

§. 137. Die Anweisung von bewilligten Vorschüssen oder der von der Landescommission bewilligten Vorschussbeträge erfolgt durch die Landescommission, wenn jener, der den Vorschuss ansucht, das Recht zum Bezuge und den factischen Besitz der Dominical- oder Zehentnutzung nachweist.

§.138. Zur Deckung dieser Vorschüsse sind vor Allem die an die Grundentlastungscasse einfließenden Rückstände aus dem Nutzjahre 1848, dann die vom 1. November 1848 an, laufende Jahresrente des Entschädigungscapitals zu verwenden.

Mit der Anweisung zur Erfolgung des Vorschusses ist zugleich bei der Grundentlastungscasse die Verschreibung desselben zum Rückempfang aus den seiner Zeit flüssig werdenden Rückständen und Renten des Vorschusschuldners zu verfügen.

§. 139. Auf die angewiesenen Vorschüsse kann von keinem Gläubiger Verbot oder Execution geführt werden, und die Rechte dritter Personen auf die Rückstände und die Entschädigungsrente stehen den Ansprüchen der Grundentlastungscasse wegen geleisteter Vorschüsse nach.

§. 140. Gegen die Verweigerung angesuchter Vorschüsse von Seite der Landescommission findet der Recurs an das Ministerium binnen 14 Tagen von Zustellung der Entscheidung Statt.

§.141. Der Landesentschädigungs-Kataster ist unter unmittelbarer Leitung des Ministerialcommissärs nach einem über seinen Vorschlag von dem Ministerium zu genehmigenden Formulare anzulegen und fortzuführen.

P r i l o g a IV.

I n s t r u c t i o n

für den zur Grund Entlastung im Herzogthum Krain bestellten
Herrn Ministerial Comissär.

I n s t r u c t i o n

für den zur Durchführung der Grund Entlastung im Herzogthum Krain bestellten Herrn Ministerial Comissär.

Es ist vor Allem die Aufgabe Euerer Hochwohlgeboren das Geschäft der Grund Entlastung mit allem Aufgebothe Ihrer Kräfte und mit jener erprobten Tüchtigkeit durchzuführen, welche die Wahl zum Ministerial-Comissäre und Präsidenten der LandesCommission auf Euer Hochwohlgeboren leiteten.

Die Durchführung dieses wichtigen und schwierigen Geschäftes werden Euer Hochwohlgeboren nach den Bestimmungen des Gesetzes vom 7. September 1848, des Patentes vom 4. März 1849, der in Folge AllerHöchster Genehmigung vom 11. September d. J. erlassenen Verordnung vom 12. September d. J. und unter genauer Befolgung dero in diesen gesetzlichen Anordnungen enthaltenen Vorschriften im Allgemeinen zu bewerkstelligen haben.

Über Ihre Thätigkeit bey dem unmittelbaren Antritte Ihres Amtes, über Ihre Stellung zu anderen Behörden, über Ihr Verhältniß zu den Ihnen unterstehenden Organen überhaupt, und zu der LandesComission, und den DistriktsCommissionen, dann der GrundEntlastungs-Casse und ihren Hülfscafsen, soll Ihnen die vorliegende Instruktion die Ansichten des Ministerium des Inneren zur Richtschnur bekannt geben, wobey übrigens eine nothwendig erscheinende Abänderung derselben, von Ihren begründeten Anträgen abhängig seyn wird.

I. Thätigkeit des MinisterialComissärs bey unmittelbarem Antritte seines Amtes.

Da die Kundmachung der zur Durchführung der GrundEntlastung erlassenen Verordnung der erste und wichtigste Schritt zu ihrer Verwirklichung ist, so haben Euer Hochwohlgeboren einstweilen die bereits dem Herrn Landeschef mitgetheilte deutsche Auflage den Behörden, den etwa bey der Durchführung der GrundEntlastung zu verwendenden Organen und den deutschen Gemeinden, letzteren wenigstens in 2 Exemplaren, mitzutheilen.

Die slovenische Übersetzung habe ich bereits in Angriff nehmen lassen und werde selbe nach der Vollendung Euerer Hochwohlgeboren zur Drucklegung in der benöthigten Anzahl von Exemplaren mittheilen; wornach auch die Kundmachung der erwähnten Verordnung in dieser Übersetzung unverzüglich einzuleiten seyn wird.

Eure Hochwohlgeboren wollen übrigens diese Übersetzung mit nebenanstehenden deutschen Texte drucken lassen.

Es wird der Sorgfalt Euerer Hochwohlgeboren anheimgegeben auf die Bekanntmachung dieser Verordnung und Verbreitung ihres richtigen Inhaltes auf alle Ihnen geeignet erscheinende Weise einzuwirken.

Weiters haben Euere Hochwohlgeboren sogleich nach Antritt Ihres Amtes die nöthigen Localitäten für die LandesCommission und ihre Nebenämter, wo möglich durch Benützung leerer oder zu räumenden ärarischer oder ständischer Gebäude zu eruiren, und sich wegen Überl^ßung derselben, wie wegen ihrer Einrichtung, wegen Beleuchtung und Beheizung derselben, dann wegen Anweisung der nöthigen Kanzleykosten mit dem Herrn Landeschef und in ersterer Beziehung auch mit dem Vorstande der Behörde von welcher allenfalls Localitäten in Anspruch genommen werden ins Einvernehmen zu setzen.

Dahin wollen Euer Hochwohlgeboren sich unverzüglich mit dem Herrn Landeschef wegen Ernennung jener Mitglieder der Landes-Commission, deren Bestättigung mir in der **Verordnung**⁺ vom 12. September d. J. vorbehalten ist, ins dienstliche Einvernehmen setzen, und mir den Vorschlag über selbe ehestens erstatten, hiebey aber Ihr Augenmerk insbesondere auf Männer richten, die wo möglich beider Landessprachen kundig seind, und in ihrer Gesammtheit das Vertrauen aller Landestheile repräsentieren. - Wegen Ernennung der Beisitzer aus der Klasse der höher Besteuerten und höher Verpflichteten nach Ma gabe der Verordnung vom 12. September d. J. haben Euer Hochwohlgeboren sich gleichfalls unverweilt mit dem Herrn LandesChef ins Einvernehmen zu setzen, und sonach auf die baldigste Constituirung der LandesCommission mit allem Nachdrucke hinzuwirken, und zu diesem Ende die zum Vollzuge des § 70 der erwähnten Verordnung erforderlichen Vorkehrungen unverzüglich einzuleiten.

Aus den Mitgliedern der LandesCommission und zwar aus der vom Ministerium zu ernennenden Kategorie haben Euere Hochwohlgeboren Ihren Stellvertreter mir vorzuschlagen welcher in den, wie ich hoffe, äußerst seltenen Fällen Ihre Abwesenheit de jure Ihre Stelle und den Vorsitz bey der LandesCommission einnimt; für diesen so wie für alle übrigen Mitglieder der Landes-Commission aus der Kategorie der von mir Ernannten, belieben mir Euere Hochwohlgeboren Ersatzmänner vorzuschlagen welche im erwiesenen Verhinderungsfalle der eigentlichen Mitglieder deren Stelle zu vertreten haben. Noch vor Konstituierung der LandesCommission werden Euere Hochwohlgeboren die Ihnen als Ihre $\frac{1}{2}$ unmittelbaren Hülfсарbeiter beygegebenen Inspektoren

⁺ Napaka prepisovalca (Verordnung).

auszuwählen, und mir vorzuschlagen haben. Da der Bedarf derselben derzeit noch nicht vorausbestimmt werden kann, so dürften anfänglich nur wenige derselben unmittelbar in Dienste treten, und erst mit der allmählichen Ausdehnung der Geschäfte eine Vermehrung und mit seiner allmählichen Beendigung sogleich eine Verminderung dieser Individuen eintreten; daher die Bezeichnung der nicht zum unmittelbaren Dienstantritte bestimmten, mir nur darum wünschenswerth erscheint, um bey Besetzung anderer Posten auf die diesen Personen vorbehaltenen Eigenschaft Rücksicht nehmen zu können.

Was die von Ihrem Ermessen abhängige Auswahl des Nebenpersonals der LandesCommission anbelangt, so setze ich mit vollen Grunde von der bewährten Einsicht Euer Hochwohlgeboren voraus, daß Sie sich die falls auf den nothwendigsten, einer einfachen und kurzen Geschäftsgebarung und Kontrolle entsprechenden Bedarf beschränken, die nöthigen Individuen wo möglich aus dem bey vielen Ämtern in Überzahl vorhandenen Kanzley- und Manipulanten-Personale entnehmen, und sich zu diesem Ende mit den Vorständen dieser Ämter ins Einvernehmen setzen werden.

Sollte es auf diese Art nicht möglich sein die benöthigten Schreib- und Manipulanten-Kräfte zu überkommen, so werden Sie wegen möglichst billiger Erlangung derselben, allenfalls durch Gestattung von Diurnisten, Verwendung von Quieszenten, und von Halb-Invaliden gegen eine billige Remuneration die geeigneten Anträge anher zu stellen haben, was sich auch auf die Fixirung der Kanzleykosten für die Landes- und Bezirks-Commissionen bezieht.

Auf Grundlage dieser unter Einem auch den Herrn Landeschef zur Darnachrichtung mitgetheilten Instruktion wird Ihnen übrigens das Archiv und Rechnungs-Dept.⁺ der Landesstelle gleichwie die Buchhaltung zur Disposition gestellt und die Ermächtigung ertheilt, die Steueracten und das Katastralpersonale der Landesstelle in jenem Umfange zu benützen, der ohne Beirrung ihrer eigentlichen Bestimmung die Durchführung der GrundEntlastung als der derzeit wichtigsten Landesangelegenheit nur immer erfordert.

Rücksichtlich der Vergütung für die Mühewaltung und für Reisekosten der bey der LandesCommission und den DistrictsCommissionen verwendeten Beamten, so wie der Beisitzer der ersteren, werden Ihnen, die diefalls von dem Ministerrathe gefaßt und Ihren eigenen Anträgen adaptirten Beschlüsse unter einem bekannt gegeben.

⁺Departement.

II. Über die Stellung des MinisterialCommissärs zu anderen Behörden.

Als oberstes Organ und unmittelbarer Stellvertreter des Ministeriums in den Ihnen zugewiesene Kronlande unterstehen Euer Hochwohlgeboren in dieser Eigenschaft unmittelbar nur den mit dem Vollzuge des Patentes vom 4. März 1849 beauftragten Ministeriums. Alle übrigen Landesbehörden stehen mit der GrundEntlastungsCommission, und ihre Vorstände mit Euer Hochwohlgeboren auf gleicher dienstlicher Linie und sind verpflichtet, Ihre Amtshandlungen mit grösster Bereitwilligkeit zu unterstützen, und bey Auswahl des Personales zur Durchführung der GrundEntlastung Euer Hochwohlgeboren auf jede Art behülflich zu seyn.

Sollten besonders wichtige Rücksichten für die Belastung eines von Euer Hochwohlgeboren zur Durchführung der GrundEntlastung erwählten Individuums auf seinen bisherigen Posten, oder für seine anderweitige Verwendung sprechen, so bin ich von Euer Hochwohlgeboren bewährten Eifer für das allerhöchste Beste und Ihrer erprobten Einsicht ohnehin überzeugt, dass Sie besondere Dienstesrücksichten zu würdigen, und wohlbe-gründeten Ansinnen entsprechend Rechnung tragen werden.

Im Allgemeinen sind aber Euer Hochwohlgeboren in dem Vorschlage und der eigenen Auswahl der von Ihnen benöthigten Individuen nur durch die Gränzen des nothwendigen Bedarfes beschränkt und nur verpflichtet den Vorstand jener Stelle, welcher Individuen durch die Verwendung bey der GrundEntlastung entzogen werden sollen, vorläufig in Kenntniss zu setzen, und ihn den Anfang und die Dauer der allfälligen Verwendung bekannt zu geben, auch derley Individuen selbst bey nur zeitweiligen Nichtverwendung sogleich zur Disposition für ihren früheren Dienst zu stellen. -

Euer Hochwohlgeboren würden in dieser Hinsicht meinen Wünscher besonders entgegen kommen, wenn Sie die Mitglieder der DistriktsCommissionen und die zur Untersuchung der letzteren in besonderen Fällen abzusendenden Organe der LandesCommission, in vorkommenden Fällen und nach Thunlichkeit für die zur Organisirung der neuen Gerichts und politischen Amtsverwaltung bestellten LandesCom~~mission~~är soviel dieses ohne Verzögerung ihres eigentlichen Geschäftes nämlich der Durchführung der GrundEntlastung thunlich ist, zur Hilfeleistung ~~ix~~ und wenigsten zeitweisen Unterstützung bey einzelnen Amtshandlungen anweisen, so zur Beschleunigung mehrerer verschiedenen Amtshandlungen mitwirken, und hiedurch in mancher Hinsicht dem Geschäfte der GrundEntlastung selbst indirekten Vorschub leisten würde.

Nachdem übrigens das k. k. Ministerium für Handel, Gewerbe etc. in Rücksicht für die Urkunden, Schriften und Verhandlungen, über die Ausmittlung Einbringung und Ausfolgung der Entschädigung für die GrundEntlastung in den bezüglichen Verordnungen zu gesicherter Befreyung von Postporto mit Decret vom 10. August d. J. Z 5550. P. an die ihm unterstehenden Postverwaltungen verordnet hat, dass die mittelst der Postanstalt zu versendende ämtliche Correspondenz der mit der Durchführung der GrundEntlastung beauftragten Organe (der Landes und Bezirks bezw. Districts-Commissionen und ihrer Leiter) sowohl unter einander, als mit anderen Behörden mit exponirten Beamten, Gemeinden, Magistraten, Verwaltungsämtern und einzelnen Berechtigten oder Verpflichteten dem Gegenstande nach bey der Auf und Abgabe portofrey behandelt werde, so wollen Euer Hochwohlgeboren dafür sorgen, dass zu diesem Ende die bezüglichen Korrespondenzen auf der Adresse mit der Angabe der aufgebenden Behörde oder Person und mit der Bezeichnung: "In Grundentlastungs Angelegenheiten" versehen werden.

III. Stellung des MinisterialComissärs entgegen der LandesCommission.

Diese Stellung findet ihre Regelung vor Allem in dem Hauptgrundsatz, dass Sie die Leitung dieser im Ganzen von den Administrativen Standpunkte zu betrachtende Behörde auf sich haben, und unmittelbar mit dem Vollzuge ihrer Beschlüsse beauftragt sind. Hieraus und aus der in jedem Falle dem Ministerium in letzterer Instanz vorbehaltenen Entscheidung und aus Ihrer Eigenschaft als unmittelbarer Stellvertreter des Ministeriums folgt, das Ihnen unbeschrenkt zustehende Recht einer suspensiv: Vetos gegen alle Beschlüsse der LandesCommission, welche Sie dem Geiste und Wortlaute der Gesetze widersprechend oder für das allgemeine oder spezielle Landesinteresse schädlich, oder wo Sie wegen Widerspruchs mit ähnlichen Entscheidungen oder wegen bedenklichen Consequenzen die höchste Entscheidung einzuholen, für nöthig erachten.

Die Ausübung dieses wichtigen Rechtes mit allem Takte und der schuldigen Rücksicht wird Ihrer Einsicht überlassen.

Ihrer besonderen Obsorge empfehle ich sowohl bey Prüfung der Anmeldungen als auch bey Flüssigmachung von Vorschüssen und der Entschädigungs Renten die Wahrung der Rechte 3tes Personen, namentlich in Fällen anhängiger Verlassenschaften und bey intabulirten PachtContracten.

Die Einrichtung des Geschäftsganges und ManipulationsDienstes, die Zutheilung der Geschäftsstücke, die möglichste Geschäfts-

verwendung aller Mitglieder der LandesCommission wird Ihrem Ermessen mit der Beschränkung überlassen, Partheyrecurse nur den von Ministerium ernannten Mitgliedern oder den Inspektoren zur Bearbeitung zuzuweisen; Letztere jedoch falls sie etwa nicht als stellvertretende Mitglieder der LandesCommission fungiren, nur ein Votum informativum einzuräumen.

Auf den [?] Besuch der Sitzungen haben Euerer Hochwohlgeboren ein vorzügliches Augenmerk zu richten und mit aller Kraft etwaigen Versuchen die Sitzung durch verabredetes Ausbleiben als Vertreter des Parthey Interesses unmöglich zu machen, entgegen zu wirken.

Die Mitglieder der LandesCommission so wie die Vertreter und die Mitglieder der DistrictsCommissionen, sind nach eines mit Rücksicht auf die ihnen zugewiesenen Geschäfte zu entwerfenden Eidesformel theils vor Euerem Hochwohlgeboren theils im Delegationswege durch die Kreishauptleute zu beedigen.

Endlich ist für den unmittelbaren Gebrauch Eueres Hochwohlgeboren, dann für die LandesCommission so wie für jede District-Commission ein ihre Benennung entsprechendes Amtssiegel anzuschaffen.

Die Erlässe der LandesCommission sind von Euerer Hochwohlgeboren und einem Inspektor zu fertigen, über die bey Beschlüssen vorkommenden Meinungsverschiedenheiten kürzere Protokolle zu führen, und bey jedem Beschlusse die Stimmführer in Evidenz zu halten.

Welche Geschäfte lediglich kurrenter, und welche kollegialisch zu behandeln, wird dem Ermessen Eueres Hochwohlgeboren mit dem Beifügen überlassen, dass alle eigentlichen Entscheidungen wodurch Rechte begründet werden, collegialisch zu berathen sind.

Endlich werden Sie binnen möglichst kurzer Zeit dem Ministerium vorschlagen, auf welche Art dasselbe im einfachsten und kürzesten Wege in steter Übersicht von der Thätigkeit der LandesCommission erhalten werde. Unmittelbar nach den Zusammenritten der LandesCommission haben Euer Hochwohlgeboren insbesondere folgende Punktr in Beratung zu nehmen:

1. Ob das Verzeichniss dero unentgeltlich aufgehobenen Leistungen nicht von Amtswegen zu ergänzen sey? Der allfällig bejahend ausfallende Beschluss ist der Genehmigung des Ministeriums zu unterbreiten.
2. Ob zur Besetzung der Dienstposten ein Concurs auszuschreiben sey.
3. Was rücksichtlich der Regulirung oder Ablösung ~~des~~ auf fremden Grunde und Boden ausgeübten Fischereyrechtes vorzukehren

sey, und ob und in Folge welcher Grundsätze der Kaufschilling für nicht eingekaufte Miethgründe und Miethuben zu entschädigen sey?

4. In wie viele Distrikte das Kronland einzutheilen sey?
5. Welche Instruction den DistrictsCommissionen zu ertheilen sey?
6. Wie die Formularien für die abzulösenden Giebigkeiten zu verfassen seyen?
7. Ob die der Verordnung beiliegende Formularien unbeschadet der Vollständigkeit des Inhaltes nicht vereinfacht werden können?
8. Ob und wie ferne Privatliquidirungen zwischen den Berechtigten und Verpflichtete(n) erleichtert werden sollen; was jedenfalls nur in Fällen, wo kein Beitrag aus ^(L)Landesmitteln in Anspruch genommen wird, und unbeschadet der Rechte 3te Personen geschehen kann.
9. Ob nicht den HypothekarGläubigern eines Berechtigten, der seine Entschädigungsansprache innerhalb der vorgeschriebenen Frist nicht angemeldet hat, das Recht der Anmeldung wenigstens innerhalb des Betrages der einverleibten Forderung einzuräumen wäre? auch dissfalls wollen Euer Hochwohlgeboren den Beschluss der LandesCommission zu meiner Kenntniss bringen.
10. Ein besonders Augenmerk Euer Hochwohlgeboren, als der Landes-Commission lenke ich auf die Liquidirung der Veränderungsgebühren, auf die hiebey vorschriftmässig zu machenden Abzugsposten, und namentlich auf die Prüfung der Titel aus welchen die Unzulässigkeit der im § 14. des Patentes vom 4. März 849 aufgeführten Abzüge behauptet wird. Eine belegte und erschöpfende Darstellung der in dieser Hinsicht obwaltenden Verhältnisse wird mir ebenso erwünscht seyn, als sie zur Dekung des Finanz: Aerars beitragen, und eine gleichförmige Behandlung ähnlicher Fälle erzielen dürfte.
11. Endlich werden Euer Hochwohlgeboren die zu diesem Ende durch mehrere von den Appellations Praesidio Ihnen zu benennende und von Ihnen selbst auszuwählende Rechtskundige zu verstärkende LandesCommission die Frage in Berathung nehmen lassen, wie einerseits die Rechte der Hypothekar Gläubiger bey CapitalsEinzahlungen der Verpflichteten auf die einfachste und schnellste Art gesichert, anderseits den für den Berechtigten sprechenden Rücksichten die möglichste Rechnung insoweit getragen werde, dass er nicht von einem für ihn unverzinslichen Capitale, Interessen an dñe Hypothekar-Gläubiger zahlen müsse, und nebstdem der Gefahr einer exekutiven Einantwortung oder Feilbiethung der Zahlungsanweisungen ausgesetzt werde.

IV. Stellung des Ministerialcomissärs entgegen den DistrictsCommissionen.

Rücksichtlich der Thätigkeit der DistrictsCommissionen wird es vor allen die Aufgabe Euerer Hochwohlgebofen seyn, sich im kurzen Wege und durch eine möglichst einfache Kontrolle in steter Kenntniss von der ununterbrochenen und nachhaltigen Thätigkeit dieser Commissionen zu erhalten, weiters denselben Anhaltspunkte für die von Ihnen zu bestimmenden Entlehnungen von Zeugen, Sachverständigen u. s. w. zu geben; mit möglichster Schnelligkeit jede Veränderung im Besitze einer berechtigten Realität zur Kenntniss der DistrictsCommission zu bringe; ihnen nach Lage des Falles die Einsendung von Theiloperaten aufzutragen, wenn der Abschluss des Operates einer Herrschaft oder eines Amtes zu viel Zeit in Anspruch nähme, oder die Einsicht in den vollendeten Theil des Operates nothwendig, oder die Prüfung und Genehmigung desselben der Parthey wünschenswerth erscheint.

Weiter haben Sie nach Massgabe der Umstände nach den DistrictsCommissionen Buchhaltungs und Katastralbeamte zuzuweisen, damit die Beendigung der Operate beschleunigt, die Arbeit erleichtert und die bey der LandesCommission erforderliche buchhalterische Richtigstellung möglichst abgekürzt und vereinfacht werde.

Hiebey lenke ich das Augenmerk Euer Hochwohlgeboren auf die der LandesCommission obliegende Pflicht Anstand gegen den legalen Vorgang der DistrictsCommissionen zu beheben, und er suche Euer Hochwohlgeboren dringendst jedem Missverstande dieser Pflicht durch etwaige vollständige Revision, und Detail Berathung jedes Operates zu begegnen, und diese Pflicht nur auf die Formprüfung des Vorganges und die Untersuchung bestimmter die Nullität des Verfahrens mit sich bringenden Beschwerden zu beschreiben. Von Ihrem Ermessen wird es auch abhängen sich persönlich von der Thätigkeit der DistrictCommission zu überzeugen, und besondere Hindernisse eines gedeihlichen Wirkens derselben durch Ihr persönliches Interveniren an Ort und Stelle zu beseitigen.

Hiebey lenk(é) ich bey der zerstreuten Vertheilung der einer Herrschaft Verpflichteten in verschiedenen Bezirken, die volle Aufmerksamkeit Euerer Hochwohlgeboren auf die möglichste Erleichterung der Erhebungen im Delegationswege: ein Umstand, worauf bey Verfassung der Instruktion für die DistriktsCommissionen, und der Anmeldeformularier Bedacht genommen werden dürfte.

V. Stellung des MinisterialCommissärs gegenüber der Grund-EntlastungsCasse und ihren HilfsCassen.

In dieser Beziehung werden Sie vor Allem die entsprechenden Anträge über die Bestellung der GrundEntlastungsCasse und ihr Verhältniss zu Ihnen, zur LandesCommission und allenfalls zu den sonstigen Gesetzlich berufenen Controllorganen, über deren Manipulation und Controlle und die Art und Vorsichten der Erfolgleistungen, über die Bestellung der Hilfs-cassen, und ihr Verhältniss zur GrundEntlastungscasse einerseits und zu den über der GrundEntlastungsCasse stehenden Organen andererseits, und zwar mit Berücksichtigung der durch die Einführung der Steuer-Amter im Bestande und Wirkungskreise der derzeitigen Kassen, sich ergebenden Änderungen mir binnen kürzester Frist zur weiteren Verhandlung mit dem Finanzministerium zu unterbreiten haben.

VI. Allgemeine Aufträge.

Euere Hochwohlgeboren werden weiter aufgefordert den Vorschlag über die Anlegung und Evidenzhaltung des Entschädigungs Katasters in Angriff zu nehmen, und seinerzeit anher vorzulegen, ferner Formularier von allen Erledigungen welche Euere Hochwohlgeboren zur schnellen Beendigung des Geschäftes und zur Ersparniss von Schreibereyen für zweckdienlich erachten, in Druck legen und vertheilen zu lassen; Endlich allen Missdeutungen, irrigen Auslegungen und Anfechtungen des Gesetzes vom 4. März 1849 auf dem geeigneten ämtlichen Wege der mündlichen Belehrung durch Ihre untergeordneten Organe, oder durch ämtliche Kundmachung oder endlich im letzteren Falle nur im Privatwege durch Zeitungen und Brochuren zu begegnen, und alle Partheyen von Wohlthaten die durch diese gesezlichen Bestimmungen ihnen und dem Staate erwachsen, zu überzeugen.

Wien am 24. September 1849.

Priloga V.

O VRSTAH IN NAZIVIH PODLOŽNIŠKIH OBVEZNOSTI
NA BIVŠEM KRANJSKEM .

O VSEBINI IN NAZIVIH PODROBNIŠKIH OBRZNOŠTI

NA BIVŠEM KRAJISKEM

red V 2017/1965

O VRSTAH PODLOŽNIŠKIH OBVEZNOSTI⁺ NA BIVŠEM
KRAJNSKEM IN NJIHOVIH NAZIVIH.

Obveznosti so podložniki opravljali pod raznovrstnimi naslovi, ki dostikrat kažejo na postanek obveznosti ali pa na podložniško razmerje oziroma protidajatev, ki jo je podložnik za to prejel. Obveznosti so bile urbarialne, t.j. take, ki jih je zakon o zemljiški odvezi odpravil brez ali proti odškodnini ter odkupne, t.j. one, ki so se mogle po svobodnem dogovoru med prizadetimi odkupiti oz. opustiti /reluirati/.

V naslednjem navajamo imenoma vse nazive obveznosti na bivšem Kranjskem, ki so spadala bodisi v prvo ali drugo skupino. Nazivi so v uradnih zapiskih - razumljivo - nemški. Prevod nazivov je pa današnji. Po nekod je prevod posnet po vsebini, drugod pa po izročilih v krajih, kjer se je pobirala dotična davščina /vse te označimo z zvezdico/. Ostali prevodi so moderne skovenke.

Nemški izrazi in opombe, ki jih navajamo poleg slovenskih, so doslovno privzeti iz Schöpplovega pripravljalnega spisa za ministrstvo. Zato smo pridržali tudi originalni pravopis.

Obveznosti - dejatve - Schuldigkeit

odrajtvalo - Leistung

davščine - Gaben, Abgaben

n.B.: Zadnja dva slovenska izreza sta Miklošičeva, ki jih uporablja v svojem prevodu naredbe z dne 12. sept. 1849. v navedenem pomenu.

1. Urbarialne obveznosti. †

a/ Denarne obveznosti.

1. Davčni denar, gosposkin davek, Zinsgeld, obrigkeitl. Zins/	
2. Služabni denar, denarna služba /Dienstgeld, Gelddienst/	
3. Vrtni davek	/Gartenzins/
4. Zemljiški ali urbarialni davek, Canon /Grundzins, Urbarszins, Canon/.	
5. Mlevski davek, vodni davek, mlevski denar /Mühlzins, Wasserzins, Mühlgeldzins/	
6. Gostaščina /osobenjščina/	/Kaischeinzins, Häuslerzins/
7. Dominikalni davek	- Dominikalzins
8. Planšarski davek	- Alpendienstgeld
9. Odvetščina	- Vogtei oder Schutzgeld oder Schutzzins
10. Dedna zakupščina	- Erbpachtzins
11. Oprostilni davek	- Gabenfreigeld
12. Desetinski denar	- Zehent-Zinsgeld
13. Črednina, pašnina	- Hühungsrechts-Geld
14. Popravkarina za urbarje	- Urbarsverbesserungsgeld
15. Pisnina	- Schreibgeld
16. Tlačanski denar /novec/	- Robotgeld
17. Odkupnina za košnje	- Wiesmahdrelutionsgeld
18. Žitni tlačanski-novec /denar/	- Getreide - Robotgeld
19. Vozarina	- Sambfahrtgeld
20. Novec za prejo	- Gespunstrobotgeld
21. Ljubljanska voznina	- Laibacherfuhrgeld
22. Vinska tovornina	- Weinfahrtgeld
23. Voznina za drva	- Holzfahrtgeld
24. Mlačvina	- Dreschgeld
25. Naturalialna odkupnina	- Naturalien - Relutionsgeld
26. Davčno-žitni denar /novec/	- Zinsgetreidegeld
27. Denar za drobne davščine	- Kleinrechtsgeld
28. Denar za ovce šentjurjevke	- St. Georgen -Schaff-geld
29. Denar železnega pluga	- Pflugeisengeld
30. Lasnina	- Haartraggeld
31. Solnina	- Selzgeld
32. Veznina, vinska veznina	- Bundgeld, Weinbundgeld
33. ?	- Taferngeld
34. Odkupnina za mest	- Schmalzrelutionsgeld
35. " " ribe	- Fischrelutionsgeld
36. Odkupnina za desetino desetinski denar	Zehentrelutionsgeld
- Zehentgeld

37. Desetinski denar za jagnjeta, mladež	- Lämmerzehentgeld
38. Kolnina	- Weinstöckengeld, Holzgeld
39. Pravica sv. Jurija	- St. Georgenrecht
40. Pravica sv. Martina	- Martini - Recht
41. Pustna pravica	- Faschingsrecht
42. Gorščina /raznih imen/	- Bergrechtsgeld, Zinsweingeld, Bergpfennig
43. Prispevek za opremo pristave	- Maierrüstungsbeitrag
44. Osrednina	- Seewiesenzinsgabe
45. Žirovnina	- Bichelgebühr
46. Mahovina	- Moosackergeld
47. Kapnina	- Dachtranfen=Gelddienst
48. ?	- Trann-und Polkoni-Geld
49. ?	- Rössl-und Istien-Geld
50. Gozdna oskrbnina	- Waldstellungsgebühr
51. Pravica sv. Petra	- St. Petersrecht
52. Vozna pravica	- Wagenfuhrrecht
53. Kupni kanon	- Kaufrechtskanon
54. Kalamaščina	- Kalamergeld
55. Vprežnina in gozdarina	- Zug- und Forstrechts-geld
56. Dnevni tlačanski denar	- Tagbaurobotgeld
57. Zaščitna žitna pravica	- Vogteiget Reiderecht
58. Nosarina za vodo.	- Wassertraggeld
59. Odpadkarina	- Skartgeld

b/. Odrajtvila v naravi.

1.	Davčno žito od pšenice	-	Zinsgetreide an Weitzen
2.	" " " rži	-	" " Korn
3.	" " " ječmena	-	" " Gerste
4.	" " " ovsa, nedolžnih otrok ovsa	"	" Hafer, unschuldigen Kinderhafer
N.B. diese Benennung rührt vom Abschüttungstage her
5.	" " " prosa	-	" " Hirse
6.	" " " zmesi	-	" " Gemischt
7.	/bela zmes ali soržica, črna zmes/	-	/Weiss gemischt oder Sorschitz Schwarz gemischt/ N.B: d.i. Hirse u. Korn oder Hirse u. Hafer, auch Mais, Hirse u. Hafer oder Hirse u. Heiden
7.	" " " ajde	-	" " Heiden
8.	" " " fižola	-	" " Bohnen
9.	" " " prosene kaše	"	" " Hirsbrein
10.	" " " od zmesi /prosa in ovsa/	"	" " Harrendweizen N.B.d.i. ein Gemische aus Hirse u. Hafer.
11.	" " " koruze ali turščice	-	" " Mais oder türkische Weitzen
12.	" " " leče	-	" " Linsen
13.	" " " sočivja /zlasti fižola/	"	" " Greislach N.B.d.i. Hülsenfrüchte überhaupt

14.	Kupno žito od pšenice ali ječmena	- Kaufrechtsgetreid an Weitzen oder Gerste
15.	Tlačansko žito od pšenice ali ječmena	- Robotgetreid an Weitzen oder Gerste
16.	Dominikalno zemljiško davčno žito od pšenice ali ječmena	- Dominikalgrundzinsgetreide an Weitzen oder Gerste
17.	Davčna dajatev od vina, mošta	- Zinsgabe an Wein oder Most
18.	Davčna dajatev od kostanjev	- Zinsgabe an Kastanien
19.	Davčna dajatev od rib in rakov	- Zinsgabe an Fischen, Krebsen, N.B. von den sgn.Fischerhuben
20.	Drobne davščine od kokoši	- Kleinrechte an Hennen
21.	" " " piščet	" " " Hendlern
22.	" " " jaje	" " " Eiern
23.	" " " kapunov	" " " Kapauern
24.	" " " ovc	" " " Schafen
25.	" " " jagnjet	" " " Lämmern
26.	" " " šentjurjevk	" " " St. Georgeschafen
fen N.B.d.i.
Schaf sammt
Lamm.
27.	" " " koštrunov	" " " Kastrunen
28.	" " " odojkov	" " " Frieschlingen
oder Schweindelern
29.	" " " gosi	" " " Gänsen
30.	" " " telet	" " " Kälbern
31.	" " " kozličev	" " " Kitzen
32.	" " " čebelnih rojev	" " " Bienenschwärmen
33.	" " " kun zlatic	" " " Edelmerdern
34.	" " " kun belic	" " " Steinmerdern
35.	" " " skute, latvic skute	" " " Schotten,
Schottenschüsseln

35.	s	Drobne davščine od sira	- Kleinrechte an Käse
36.	"	"	" kruha - " Brot
37.	"	"	" pogač - " Pogazhen
38.			N.B. d.i. eine Gebäcksgattung
38.	"	"	" masti - " Schmalz
39.	"	"	" olja - " Baumöhl
40.	"	"	" mavrahov " Meurechen
41.	"	"	" orehov " Nüssen
42.	"	"	" popra " Pfeffer
43.	"	"	" soli " Salz
44.	"	"	" zeljnatih " Krautköpfen glav
45.	"	"	" platna " Leinwand
46.	"	"	" voska " Wachs
47.	"	"	" volne " Wolle
48.	"	"	" prediva " Haarzählingen, Haareinsten oder Spinnhaar
49.	"	"	" pepela " Asche
50.	"	"	" sena " Heu
51.	"	"	" slame " Stroh
52.	"	"	" hrena " Krenn
53.	"	"	" praproti " Formach /Farrenkraut/ N.B. d.i. Einstreu
54.	"	"	" trdega in mehkega lesa " harten und weichen Holz
55.	"	"	" tramov " Trambäumen
56.	"	"	" opornikov " Rzikakan Spreitz- bäumen
57.	"	"	" petkov " Petaken N.B. d.i. eine Holzqualität/
58.	"	"	" četrtakov " Viertelholz
59.	"	"	" žamanja " Holzspalten
60.	"	"	" kolov za plotove " Zaunstöcken
61.	"	"	" tretakov " Holzdreilingen
62.	"	"	" klad, hlo dov " Sackklötzen
63.	"	"	" od vinogr.kolov " Weinpfählen

64.	Drobne davščine od obročnjakov	Kleinrechte an Reifstangen		
65.	"	" šib za pletenje	"	" Flechtruthen
66.	"	" desk	"	" Brettern
67.	"	" krajevcev	"	" Schwartlingen
68.	"	" kolcev - rahljev in platišč	"	" Kouze, Rachle und Paladizhe, N.B. d.s. Holz- qualitäten
69.	"	" tresk za baklje	"	" Lichtfackel- hölzer
70.	"	" premoga /oglja/	"	" Kohlen
71.	Birna /vrečna/ desetina od prosa /stareč/		Sackzehent an Hirse	
72.	"	" ajde-	"	" Heiden
73.	"	" prediva	"	" Spinnhaar
74.	"	" masti	"	" Schmalz
75.	"	" kokoši	"	" Hünnern
76.	"	" kozličev	"	" Kitzen
77.	"	" piščet	"	" Hendeln
78.	"	" pšenice	"	" Weitze
79.	"	" rži	"	" Korn
80.	"	" ovsa	"	" Hafer
81.	"	" ječmena	"	" Gerste
82.	Gerščina od vina in mošta	-	"	" Wein und Most
83.	Gozdnina od piščet	-		Forstrechtsgebühr oder Forstfuttergebühr an Hen- deln
84.	"	" ovsa	-	" " Hafer
85.	"	" prosa	"	" " Hirse
86.	"	" kokoši	-	" " Hennen
87.	"	" prediva	-	" " Haarzählin- gen
88.	Odvetščina od ovsa	-		Vogteigaben oder Erbvogteigebühr an Hafer
89.	"	" kokoši	-	" " an Hühnen
90.	"	" prediva	-	" " an Haarzähligen
91.	"	" pogač	-	" " an Pogatschen
92.	Pojezdnina od ovsa -		Pojesdengabe an Hafer	N.B.d.i. Kastnergebühr oder ein besonders Ent- geld für die Einhebung.

c. Delovne dajatve.

1. Zakonita, brezimna tlaka - Patentmässige, unbenannte Robot
2. Daljne vožnje - Samfahrten, weite Fahren
3. Predilna tlaka - Gespunstrobot
4. Tlaka za spravljanje sena
in otave - Heu und Grumad-Einbringungs-
robot
5. Mlačvena tlaka - Dreschrobot
6. Žetvena tlaka - Schnitrobot
7. Ledena tlaka - Eishackenrobot
8. Drvarska tlaka - Holzabstockungs u. Holzfuhren-
robot
9. Pota - Botengänge
10. Pralna in čistilna tlaka - Wasch- und Zimmerreinigungsrobot
11. Gradbena, grajska gradbena
tlaka - Baurobot, Schlossbaurobot
12. Tlaka za obdelavo dolo- Robot zur Bearbeitung bestimmter
čenih gospodarskih herrschaftlicher Grundstücke
zemljišč sploh - überhaupt
13. Tlaka za ograditev gospo- Robot zur Verzäunung der herr-
darskih njiv in travnikov schaftlichen Aecker u. Wiesen
14. Tlaka za privoz gosposki- Robot zur Einfuhr des herr-
nega in desetinskega schaftlichen Zins u. Zehent -
žita - Getreides.
15. Tlaka za dovoz hlobov Robot zur Zufuhr von Sackklötzen
h gosposkini žagi zur herrschaftlichen Sägestätten.
16. Tlaka za vožnjo gnoja - Robot zur Düngerföhren
17. Gozdna tlaka - Forstrobot

2./ Odkupna odrajtvila.

a./ Denarne dajatve.

1. Kolektura, kolektorni prispevek	
2. Sirnina	- Käsegeld
3. Mašna ustanovnina oz. častnina	- Stiftmessengeld - respective
Ehrungsgeld
4. Zemljarina	- Bodenzins
5. Miloščinski in zemljiški davek	- Almosen-und Grundzins
6. Gorščina	- Bergrechtsgeld
7. Desetina, desetinska odkupnina	- Zehentzins, Zehentgeld,
Zehentrelutionsgeld
8. Primščina /prejemščina/	- Veränderungsgebühr
9. Ustenovni /novec/ denar	- Stiftgeld
10. Tlečanski denar	- Robotgeld
11. Dednozakupni davek	- Erbpachtzins
12. Pravica za nakup premoga
v denarju	- Recht zum Kohleneinkaufe
in Gelde.

b./ Dajatve v naravi.

1. Kolekture ali darila pšenice, rži, sjde, prosa, koruze,
in ovsa, dalje piščet, kokoši, prediva
in vins.

Opomba: Glede delovnih odkupljivih dajatev bi bilo pripomniti,
da je bilo le nekaj slučajev brezimne ročne tlake.

Priloge VI.

MERILA PRI OCENJEVANJU

PODLOŽNIŠKIH OBVEZNOSTI.

Priloge VI.

REPUBLIKA SLOVENIJA

POPISNIŠKI OBRNOVI

red V 2017/1965

Merila pri ocenjevanju.⁺

Deželna komisija za zemljiško odvezo na bivšem Kranjskem je določila na svoji seji dne 22. januarja 1850. za nekatere drobne davščine in druge dajatve tarife, po kateri so preračunavali odrajtvila v denar.

Ta tarifa je določala sledeče ocenjevalne cene:

Za 1 teleta	1 glđ	27	krajcarjev
" 1 koštruna	- "	49	"
" 1 ovco	- "	49	"
" 1 šentjurjevko	1 "	26	"
" 1 jagnje	- "	22	"
" 1 kozliča	- "	19	"
" 1 prasca	- "	38	"
" 1 odojka	- "	29	"
" 1 kokoš	- "	8	"
" 1 kepuna	- "	11	"
" 1 pišče	- "	3	"
" 1 jajce	- "	1/4	"
" 1 sir ali skuto	- "	7	"
" 1 purana	- "	29	"
" 1 gos	- "	14	"
" 1 raco	- "	10	"
" 1 raka	- "	2/4	"
Za 1 funt prediva, lanu	- "	7	"
" 1 " masti	- "	10	"
" 1 " surovega masla	- "	12	"
" 1 " rib	- "	9	"
" 1 merco kostenjev	- "	12	"
" 1 " soržice	- "	35	"

Zgoraj navedena tarifa je ostala nespremenjena v veljavi ves čas zemljiškoodveznega postopka; v svojem končnem poročilu dne 5. maja 1857. jo navaja dr. Schöppl v celoti ter jo dopolnjuje še z ocenjevalnimi merili za one naturalne dajatve, ki jih v prej omenjeni tarifi še ni in katerih določitev je bila prepuščena distriktnim komisijam. Za to govori zlasti dejstvo, da je pri mnogih predmetih navedene najnižje in najvišje cene, iz česar sledi, da deželna komisija ni postavila enotnega merila za celo deželo.

Ocenjanje predmetov, ki v omenjeni tarifi ni bilo še ugotovljeno, se je vršilo po sledečih merilih:

1 mernik pšenice	so ocenili od 2 glđ 15 do 2 glđ 45 kr.
1 " ovsa	" " " - " 32 " - " 51 "
1 " prosa	" " " 1 " - " 1 " 20 "

⁺ Arh. z. odv. 1434 de 1857 tab. V.

		so ocenili od		- glđ 51 do 1 glđ 9 kr.	
1	mernik ajde	"	"	1	" - " 1 "18 "
1	" ječmena	"	"	1	" 10 " 1 "30 "
1	" rži	"	"	2	" 14 " - " - "
1	" prosene kaše	"	"	1	" 19 " - " - "
1	" leče	"	"	1	" 29 " - " - "
1	" fižola	"	"	-	" 56 " 1 "23 "
1	" mešsnice	"	"	2	" 8 " - " - "
1	" zároba	"	"	1	" 4 " 1 "23 "
1	vedro vina ali				
	mošta	"	"	-	" 48 " 5 "25 "
1	kom. kune gla-				
	tice	"	"	z 1	" 42 " - " - "
1	kom. kune belice	"	"	z 1	" 23 " - " - "
1	kom. čebelnega				
	roja	"	"	s -	" 16 - -
1	kom. zelnate glave	"	"	z -	" 1 - -
1	" pogače	so	"	s -	" 6 - -
1	hleb kruha	"	"	s -	" 3 - -
1	mernik soli	"	"	z 2	" 25 - -
1	funt popra	"	"	s -	" 40 - -
1	funt olja	"	"	z -	" 10 - -
1	grozd	"	"	s -	" 1/2 - -
1	škatljo mavrahov	"	"	z -	" 1 - -
1	mernik hrena	"	"	s -	" 40 - -
1	" suhih hrušk	"	"	s -	" 40 - -
1	merca orehov	"	"	s -	" 3 - -
1	merca repnega semena	"	"	s -	" 50 - -
1	palica 3 1/2 komol-				
	ca platna	"	"	s -	" 20 - -
1	funt volne	so	"	s -	" 24 - -
1	funt voska	"	"	s -	" 30 - -
1	stot sens	"	"	od -	" 25 " - " 39 "
1	stot slame	"	"	s -	" 20 " - -
1	voz praproti	"	"	s -	" 10 " - -
1	seženj trdih drv	"	"	od -	" 3 " 2 " - "
1	seženj mehkih drv	"	"	s -	" 3 " 1 " 25 "
1	kom. stavbnega				
	lesa	"	"	z -	" 17 " - " - "
1	kom. tremov	"	"	z 1	" - - -
1	kom. opornikov	"	"	s -	" 15 - -
100	štrtsakov	"	"	s -	" 17 - -
1	" tretakov	"	"	s -	" 3 " - -
1000	kom. kolov				
	za plotove	"	"	z 2	" 10 " - -

1 butaro drv za vino- grade	so ocenili s 2 glđ 40 kr.		
1 kom. Segringel	"	"	" 1 " - "
1 kom. desk	"	"	s - " 12 "
1 " krajčkov	"	"	s - " 18 "
10 " kolcev	"	"	" - " 1 "
1000 " platišč	"	"	s 1 " 30 "
1000 " letvic	"	"	" 2 " 40 "
1 " lesa za beklje	"	"	s - " 1 "
1 " obročnjakov	"	"	" - " 2 "
1 voz šib	"	"	" - " 9 "
1 butaro šib za vezenje in pletenje	"	"	" - " 1/2 "
1 butarc trt za vezavo vinoogradov	"	"	" - " 1/2 "
1 kom. žamanja	"	"	" - " 3 "
1 kom. petakov	"	"	" - " 10 "
1 mernik pepela	"	"	" - " 20 "

Patačno ročno tlako so ocenili od - glđ $3\frac{2}{3}$ kr. do $4\frac{2}{3}$ kr.

Imenske ročno tlako so ocenili od - " $4\frac{2}{3}$ kr. do 14 kr.

Vprežno tlako /zadnja najvišja cena velja za imensko vprežno tlako/:

s 2 konjema	so ocenili od - glđ 16 kr. do - glđ 44 kr.
" 1 konjem	" " " - " 8 " " - " 40 kr.
s 4 volmi	" " " - " $11\frac{2}{3}$ " " - " 50 "
s 2 volmi	" " " - " $\frac{3}{7}$ " " - " 30 "
s 1 volom	" " " - " $4\frac{2}{3}$ " " - " 20 "

000155 3042708

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000437924

I butaro drv za vino-

Grado

I kom. Sadržaj

I kom. desk

I " kružkov

I " kolov

1000 " plastič

1000 " letvic

I " les za polje

I " okroglastov

I voz šip

I butaro šip za venenje

I in platanje

I butaro trt za vezevo

vinogradov

I kom. kranja

I kom. petakov

I mornik pepela

Patentno knjige tiško no ocenili od - 1/2 kr. do 1/2 kr.

Imeniko knjige tiško no ocenili od - 1/2 kr. do 1/4 kr.

Forezno tiško /rednja najvišja cena vešje za imeniko

vprašno tiško:

2 kontuma no ocenili od - 1/2 do 1/2 kr.	44
1 kontuma " " " " " " " " " " " " " "	40
4 vešni " " " " " " " " " " " " " "	30
2 vešni " " " " " " " " " " " " " "	30
1 vešni " " " " " " " " " " " " " "	20

